Cándido de Dalmases

SVETI IGNACIJE LOYOLSKI

27269

SVETI IGNACIJE LOYOLSKI — prvi je kritički životopis na hrvatskome jeziku tog neobičnog sveca. Ovo je ujedno i svojevrsna monografija koja svojim tekstom i bogatim slikovnim prilozima prikazuje prisutnost Ignacija u Crkvi i na tlu Hrvatske. Narav i nadnarav, razum i vjera, darovi ljudske prirode i Božje milosti isprepleću se u bogatoj svetačkoj egzistenciji iz koje provire »ignacijanska duhovnost« ili sposobnost »razlikovanja duhova«. Misterij ljudske spoznaje i savjesti, tajna slobodnog izbora između dobra i zla — a nadasve misterij Božje milosti koja uzdiže slaba čovjeka sve do mističnih zanosa — sve se to ogléda u fizionomiji toga sveca. Mukotrpan put od taštog vojnika i časnika, preko pokorničkog čišćenja i dozrijevanja sve do svetačke aureole, prevaljuje Ignacije u početku hramajući, a potom koracima gorostasa. Ignacijeve »Duhovne vježbe« postaše kovačnica značaja, kako za osobe duhovnog staleža tako i za laike-vjernike, a životna lozinka »Sve na veću slavu Božju« nepresušno je vrelo isusovačke aktivnosti.

Sl. na 1. str. omota
C. Valera: Ignacijevo obraćenje

Cándido de Dalmases

SVETI IGNACIJE LOYOLSKI

FILOZOFSKO-TEOLOŠKI INSTITUT
DRUŽBE ISUSOVE U ZAGREBU

Biblioteka

IGNATIANA

Knjiga 5

Naslov izvornika

Cándido de Dalmases
EL PADRE MAESTRO IGNACIO
Breve biografía ignaciana (2ª ed.corr.)
Madrid (BAC) 1982; ISBN: 84-220-0938-2

Sa španjolskoga preveli

ROKO PRKAČIN i FRANJO PŠENIČNJAK

Urednik

JOSIP ROŽMARIĆ

Oprema

JASENKA I ROKO BOLANČA

Cándido de Dalmases

SVETI IGNACIJE LOYOLSKI

Život i djelo

ZAGREB 1989.

INSTITUTUM PHILOSOPHICO-THEOLOGICUM
SOCIETATIS JESU – ZAGREB

Bibliotheca

IGNATIANA

Volumen 5

Cándido de Dalmases

EL PADRE MAESTRO IGNACIO

Breve biografía ignaciana

Izdavač

FILOZOFSKO-TEOLOŠKI INSTITUT DRUŽBE ISUSOVE

Zagreb, Jordanovac 110

Za izdavača

JOSIP ROŽMARIĆ

Tisak

"ZAGREBAČKA TISKARA" – Zagreb, Preradovićeva 21

Predgovor hrvatskom izdanju

Odavno je iscrpljena naklada životopisa Svetog Ignacija Lojolskog na hrvatskom jeziku koji je o. Josip Predragović napisao 1902. godine. Bio je to životopis pisan za svoje vrijeme. Povijesna su istraživanja nakon toga pridonijela boljem uvidu u tu vrlo zanimljivu ličnost crkvene povijesti.

Nema više ni naklade djela "Isusovci" francuskog pisca G. Bernovillea, koje je izdano prigodom 400. godišnjice osnutka Družbe Isusove (1540-1940). Pisac je u tom djelu uspio dati stvarnu sliku Družbe Isusove i oslikati pravu veličinu njezina osnivača. Prvi je među modernim svjetovnjacima vješto prikazao tko su i što su isusovci.

Imajući u vidu istu godišnjicu, bila je izdana i "Povijest isusovačkog reda" T. J. Campbella, koja je također već odavno rasprodana. U dva sveska dana je panorama razvoja i djelovanja Družbe Isusove kroz njezinu dramatičnu povijest, i prije i nakon ukinuća reda 1773. U toj povijesti zadivljuje dinamičnost, raznolikost, geografska raširenost i univerzalna otvorenost Ignacijeva reda, koji je on sa suosnivačima nazvao Družbom Isusovom.

Danas je pristupačno čitaocima jedino djelo J. Brodricka "Prvi Isusovci" (Zagreb 1979), u kojemu se govori općenito o nastanku Družbe Isusove. Tu je prikazan i životni put Ignacija Lojolskog i njegovih drugova, koji su mu se priključili pošto su kod njega obavili duhovne vježbe i zajedno s njime osnovali Družbu. Duhovna pak baština Svetog Ignacija Lojolskog djelomice je objavljena za širu javnost u djelu "Načela jezuita" (Beograd 1987).

O prisutnosti isusovaca u hrvatskom narodu dosada su izašla dva sveska djela "Isusovci i Hrvatski narod", koje je napisao isusovački povjesničar Miroslav Vanino, a priprema se i treći svezak. O istoj prisutnosti govori i 18 svezaka časopisa Vrela i prinosi, koji su periodična publikacija o povijesti Družbe Isusove u

našim krajevima. Iz tih se djela očituje značajan doprinos Družbe Isusove crkvenom i kulturnom životu našeg naroda.

Isusovci su i u naše vrijeme višestruko nazočni u životu domaće Crkve. Djelovanje hrvatskih isusovaca je raznoliko: rade u tri Mala sjemeništa, vode vlastiti Filozofsko-teološki institut i pomažu u jednom Velikom sjemeništu, rade u četrnaest župa u domovini i u dvije izvan domovine, daju duhovne vježbe i vode pučke misije, pastoralno rade u sedam rezidencija i bave se različitim apostolatima (obiteljski apostolat, apostolat mladeži, apostolat molitve, apostolat Srca Isusova), izdaju Glasnik Srca Isusova i Marijina (mjesečnik) *i časopis* Obnovljeni Život (dvomjesečnik), *sudjeluju u misijama u Africi i Aziji. . . Isusovci sve to čine nadahnuti karizmom svoga svetog Osnivača. Zbog svega toga Ignacijeva osoba i karizma mogu i u ovom vremenu zainteresirati širu crkvenu i društvenu javnost u nas.*

Za Družbu Isusovu približavaju se dva značajna jubileja: 450. godišnjica otkako je papa Pavao III. 27. rujna 1540. potvrdio Družbu bulom "Regimini militantis Ecclesiae" i 500. godišnjica rođenja Svetog Ignacija Lojolskog 1491. godine. To je ne samo prigoda nego i obveza prema Ignaciju i Družbinoj prisutnosti na ovim prostorima, da Ignacija suvremenijim životopisom predstavimo našoj javnosti. Te će godišnjice Družba Isusova označiti jubilarnom Ignacijanskom godinom od 27. rujna 1990. do 31. srpnja 1991.

Životopis koji je pred vama pruža sliku osobe i djela Svetog Ignacija Lojolskog na temelju povijesnih izvora, no tako da je pristupačan i širem krugu čitalaca. Osim povijesnih činjenica ovo nam djelo prikazuje osobito Ignacijev duhovni razvoj i njegove mistične darove, a također se otkriva duh i karizma Reda koji je Ignacije osnovao.

Čitaoci će ovog životopisa Sv. Ignacija Lojolskog, nadamo se, moći vjernije upoznati Osnivača Družbe Isusove. Tako će također moći bolje razumjeti specifičnosti njegove Družbe i njezin doprinos u društvu i u Crkvi. Suvremeni pak život i rad Družbe Isusove pokazuje bogate plodove karizme Sv. Ignacija Lojolskog.

Zagreb, na blagdan Sv. Franje Ksaverskog, 3. prosinca 1988.

PREVODIOCI

Predgovor španjolskom izdanju

Prvi isusovci obično su Osnivača Družbe Isusove nazivali Otac magister Ignacije. *Stoga je tim nazivom u španjolskom izvorniku naslovljen ovaj kratki Ignacijev životopis.*

Sveti je Ignacije postigao stupanj "magister artium" (filozofija) na Pariškom sveučilištu 14. ožujka 1535. Kada su ga njegovi suvremenici nazivali tim imenom, očito su se prilagodili običaju vremena.

Naziv "Otac" ili "naš Otac", upotrebljavan za Ignacija, imao je za njih značenje veće od obične formule. Nema sumnje da su ga svi smatrali svojim duhovnim ocem. To se očitovalo u jednoj svečanoj zgodi, kad je izabiran prvi Družbin general. Jednodušan je glas prvih drugova bio za Ignacija. A Sveti Franjo Ksaverski, izražavajući osjećanje svih, pobliže je označio da je dao glas "našem starom i pravom Ocu Don Ignaciju, koji, kako nas je sve s ne malo napora umio povezati, tako će nas s istim naporima znati najbolje očuvati, upravljati i učiniti da rastemo iz dobrog u bolje".[1]

Podnaslov ove knjige tumači da se čitaocima nudi kratak životopis Svetog Ignacija. To je životopis, jer nema druge želje osim da jasno i otvoreno pripovijeda o životu Svetog Ignacija. To je kratak životopis, s ograničenim brojem stranica, bez znanstvenog aparata, jer tako zahtijeva narav zbirke u kojoj se objavljuje.

Ima mnogo životopisa Svetog Ignacija, no svi se slažu u tome da pravi Svečev životopis tek treba napisati. Bit će to težak pothvat, gotovo neizvediv, unatoč tome što je danas dokumentacija o Svecu

1. *MHSI*, "Epistolae S. Francisci Xaverii", I, 26; *Gli scritti*, 251.
* Životopis je objavljen u izdanju *BAC popular* i bez citiranja izvora pojedinih bilježaka. U hrvatskom prijevodu uključili smo bilješke prema talijanskom prijevodu istog djela.

koja se čuva u arhivama objavljena u 26 svezaka "Monumenta Historica Societatis Iesu". Teškoća ima, osim zbog golemih ljudskih i duhovnih dimenzija Svetog Ignacija, i zbog samog materijalnog bogatstva kojim raspolažemo. Od godine do godine biografija o Ignaciju obogaćuje se s desetak naslova.

Pred nama su dva puta kojima se možemo približiti tom cilju: pisati posebne monografije o različitim dijelovima Svečeva života odnosno o vidicima njegove osobnosti ili pokušati pružiti zaokružen životopis. Ova knjiga želi poći tim drugim putem.

Rim, na blagdan Sv. Franje Ksaverskog, 3. prosinca 1979.

CÁNDIDO DE DALMASES

Kronologija

Život Svetog Ignacija. *Povijesni događaji.*

1491. Vjerojatna godina Ignacijeva rođenja.
1492. *Osvajanje Granade (2. I.), Otkriće Amerike (12. X.).*
1492. *Aleksandar VI., papa (11. VIII.).*
1496. U Napulju umire stariji Ignacijev brat Juan Pérez.
1498. *Umire Savonarola (23. V.).*
1503. *Julije II., papa (31. X.). Prvo izdanje Erazmova Enchiridiona.*
1504. *Umire Izabela Katolička (26. XI.).*
1506. Ignacije u Arévalu kao paž Juana Velázqueza de Cuéllara.
1506. *Bramante započinje gradnju nove Bazilike Svetoga Petra.*
1507. Umire otac Svetog Ignacija Beltrán Ibáñez de Oñaz.
1509. *Henrik VIII., kralj Engleske (23. IV.). Rodio se Calvin (10. VII.).*
1513. *Leon X., papa (9. III.).*
1515. Ignacije je u Azpeitiji optužen zbog "velikih prekršaja".
1515. *Rodila se Sveta Terezija (28. III.) i Sveti Filip Neri (21. VII.).*
1516. *Umire Ferdinand Katolički (23. I.). Karlo I., kralj.*
1517. Ignacije, dvorjanik navarskog potkralja Antonia Manriquea.
1517. *Luther objavljuje svojih 95 teza (31. X.).*
1519. *Karlo V., car (28. VI.).*
1521. Ignacije ranjen u Pamploni (20. V.).
1521. *Luther je izopćen (3. I.). Sabor u Wormsu (26. V.).*
1522. *Hadrijan VI., papa (9. I.).*
1522. Ignacije hodočasti u Montserrat i Manresu. Duhovne vježbe.
1523. Ignacije hodočasti u Svetu Zemlju.
1523. *Klement VII., papa (19. XI.).*
1524. Student u Barceloni.

1525. *Bitka kod Pavije (24. II.). Franjo I. u zatvoru.*
1526. Student u Alcali.
1527. U Salamanci.
1527. *Rodio se Filip II. (21. V.). Pljačka Rima (6. V.).*
1528. Stiže u Pariz (2. II.). Studij na Kolegiju Montaigu.
1530. *Karlo V. okrunjen u Bologni (24. II.).*
Augsburška vjeroispovijest (25. V.).
1531. *Ferdinand I., rimski kralj (5. I.).*
1531. *Henrik VIII., poglavar Anglikanske crkve (11. II.).*
1532. Bakalaureat iz filozofije.
1533. Licencijat iz filozofije (13. III.). Počinje teologiju.
1534. Magister iz filozofije. Diploma: 14. III. 1535.
1534. Zavjet na Montmartreu (15. VIII.).
1534. *Pavao III., papa (13. X.). Afera s plakatima u Parizu.*
1535. U Azpeitiji (svibanj-srpanj).
1535. *John Fisher (22. VI.) i Thomas More (6. VII.), mučenici.*
1535. Odlazi u Italiju (u Bolognu, pa u Veneciju).
1536. Utemeljuje se pravo nasljedstva za Loyolu (15. III.).
1536. Calvin objavljuje *Institutio Religionis Christianae.*
1536. *Erasmo umire u Bazelu* (11-12. VII.).
1537. Sveti redovi (lipanj). Viđenja u La Storti (studeni).
1538. U Rimu. Proces. Mlada Misa (25. XII.).
1538. *Rodio se Sveti Karlo Boromejski (2. X.).*
1539. Razmišljanje o osnivanju Družbe.
1539. *Pavao III. usmeno odobrava Družbu (3. IX.).*
1540. Sveti Franjo Ksaverski odlazi u Portugal i Indiju (16. III.).
1540. Pavao III. potvrđuje Družbu Isusovu (27. IX.).
1541. Ignacije, Družbin general (travanj). Profesija (22. IV.).
1541. *Predstavljanje Michelangelova "Posljednjeg suda" (31. X.).*
1545. *Otvorenje Tridentskog sabora (13. XII.).*
1546. Umire Blaženi Petar Faber (1. VIII.).
Primljen je sveti Franjo Borgija.
1546. *Umire Luther (18. II.).*
1547. *Umire Henrik VIII. Engleski (28. I.).*
1548. Pavao III. odobrava knjigu *Duhovnih vježbi* (31. VII.).
1548. *Augsburški Interim (15. V.).*
1550. *Julije III., papa (7. II.).*
1550. Nova bula kojom se potvrđuje Družba (21. VII.).
1550. Franjo Borgija u Rimu (23. X.).
1550. Ignacije završava redakciju teksta *A-Konstitucija.*

1552. Umire Sveti Franjo Ksaverski (3. XII.).
1554. *Ženidba Filipa II. s Marijom Tudor (25. VII.).*
1555. Marcel II. (9. IV.) i Pavao IV. (23. V.), pape.
1556. Umire Sveti Ignacije (31. VII.).
1556. *Odreknuće Karla V. (16. I.).*
1609. Pavao V. proglašava Ignacija blaženim (3. XII.).
1622. Grgur XV. proglašava Ignacija svetim (12. III.).

Kratice

AHSI	—	Archivum historicum Societatis Iesu.
Autobiografija	—	Autobiografija (Hodočasnikovo pripovijedanje) Svetog Ignacija.
Chronicon	—	I. Polanco, Vita Ignatii Loyolae et rerum Societatis Iesu historia.
Duhovne vježbe	—	Duhovne vježbe Svetog Ignacija
Konstitucije	—	Konstitucije Družbe Isusove.
FD	—	Fontes documentales de S. Ignatio.
FN	—	Fontes narrativi de S. Ignatio.
Gli Scritti	—	Gli scritti di Ignazio di Loyola, a cura di Mario Gioia.
Memoriale	—	Memoriale del P. L. Gonçalves da Cámara.
MHSI	—	Monumenta historica Societatis Iesu.
MI	—	Monumenta Ignatiana.
MI, Epp	—	S. Ignatii de Loyola Epistolae et Instructiones.
Mixtae	—	Epistolae Mixtae.
Nadal	—	Epistolae et Munumenta P. Hieronymi Nadal.
Nav. dj.	—	Navedeno djelo.
Quadrimestres	—	Litterae Quadrimestres.
Sumario	—	I. Polanco, Sumario de las cosas más notables que a la institución y progreso de la Compañia de Jesús tocan.
SI	—	Socetas Iesu.
Vita	—	P. de Ribadeneira, Vita Ignatii Loyolae.

1. Sin gospodara Loyole

1. POVIJEST JEDNOG IMENA

Svetac se zvao Iñigo López de Loyola. Na krsnom studencu, koji se još i danas čuva u župnoj crkvi u Azpeitiji, krstio ga je župnik Juan de Zabala i nadjenuo mu ime Iñigo, dajući mu za zaštitnika svetog opata benediktinskog samostana u Oña (Burgos), koji je umro 1068. Iñigo je predromansko ime, koje je u latinskom poprimilo oblik Enneco, a u suvremenom baskijskom jeziku pisalo bi se Eneko. S vremenom je Svetac promijenio svoje ime u Ignacije, koje nema ništa zajedničkog s Iñigo. Nije obrazložio tu promjenu. Ribadeneira, njegov prvi životopisac, veli nam da je "uzeo ime Ignacije jer je ono raširenije" ili "više zajedničko s drugim narodima".[1] Vjerojatno ga je na to potakla pobožnost koju je sigurno imao prema mučeniku Sv. Ignaciju Antiohijskom. Činjenica je da se u popisu Pariškog sveučilišta za 1535. novi "magister artium" javlja kao "Dominus Ignatius de Loyola, dioecesis Pampilonensis." ("Gospodin Ignacije Loyolski, iz Pampelonske biskupije").[2]

López je bilo prezime koje je označavalo podrijetlo od oca, a upotrebljavlo se u Baskiji, no s vremenom je izgubilo značenje podrijetla. U Loyolinoj obitelji brojni su Perezi, Lopezi i Ibañezi, a da to ipak ne znači da su oni koji nose ta prezimena sinovi ili potomci Pedra, Lopea ili Juana.

Loyola je bio naziv za "dvorac" Ignacijevih predaka. Baski su, naime, nosili prezime prema imenu kuće kojoj su pripadali. Pogledamo li obiteljsko rodoslovno stablo, vidimo da se na njem izmjenjuju prezimena Oñaz i Loyola. Razlog je tome taj što su to dva naziva za

1. *FN*, II, 393; *Vita*, lib. I, cap. I; *FN*, IV, 81.
Ime Iñigo izgovara se s naglaskom na prvom slogu.
2. *FD*, 395.

dvorce onih obitelji iz Guipúzcoe koje su se ujedinile ženidbom Lopea Garcíe de Oñaza s Inés de Loyola, oko 1261. Dvorac Oñaz bio je stariji, a smatrao se kolijevkom obitelji. Smješten je na brežuljku nedaleko od naselja Azpeitia. Danas ga više nema, no zato je tu seoska kapela posvećena, Sv. Ivanu Krstitelju. Kad je stariji Ignacijev brat Martín García de Oñaz g. 1536. uspostavio pravo nasljedstva, odredio je da "tkogod baštini ovo moje nasljedstvo ima se zvati mojim prezimenom i očevinom De Oñaz".[3] Zaista je njegov prvorođenac i nasljednik Beltrán uzeo prezime De Oñaz, kojem je redovito dodavao De Loyola.

2. OBITELJ OÑAZ — LOYOLA

"Lope de Oñaz, gospodar dvorca Oñaz, bio je na vrhuncu slave 1218. godine španjolske ere, a to je 1180. godine po Kristu".[4] O. Antonio Arana — kastiljski isusovac koji je sredinom XVII. stoljeća istražio obiteljske arhive — tim riječima započinje svoj *Izvještaj o porijeklu i lozi dvorca Loyola.*[5] Ne spominje nikakav dokumentirani izvor, no budući da je raspolagao dokumentima, koji nam više nisu dostupni, zaslužuje naše povjerenje. Stoga svi koji su željeli rekonstruirati rodoslovlje Loyola slijede njega, započinjući to razdoblje s imenom Lope de Oñaz, dopirući tako sve do XII. stoljeća. Lopea je naslijedio García de Oñaz oko 1221. Treći poznati gospodar dvorca Oñaz bio je Lope García de Oñaz. On se oženio gospođom Inés de Loyola, gospodaricom dvorca koji je nosio to ime, i, prema o. Arani, "tom ženidbom sjedinila su se dva dvorca: stariji Oñaz i nešto mlađi Loyola, no ovaj s većim prihodima i posjedima".[6] Sjedinjenje se dogodilo, kako rekosmo, oko 1261.

Iz tog braka rodila se Inés de Loyola, gospodarica istoimenog dvorca, koja se udala za svog rođaka Juana Péreza. Živjeli su oko 1300. godine. Imali su sedam sinova; najstariji je bio *jaun* (gospodin) Juan Pérez de Loyola. Sa svojim bratom Gilom de Oñazom i s ostalom petoricom, kojima ne znamo imena, sudjelovao je 19. rujna 1321. u bitci kod Beotíbara, u kojoj su malobrojni Guipúscoanci razbili navarske i gaskonske čete kojima je zapovijedao Ponce de Morentain,

3. *FD,* 498.
4. Španjolska era datirala je od 1. siječnja 38. godine prije Krista.
5. Tekst u: *FD,* 794-759.
6. *FD,* 750.

upravitelj Navarre. Priča se da im je zauzvrat kralj Alfons XI. darovao sedam crvenih traka u zlatnom polju, što tvori grb Oñazovih. Prema predaji, jedan od braće osnovao je kuću Loyola u Placenciji.

Ako se podaci s kojima dovde raspolažemo mogu učiniti osnovani na legendama, onda dokumentirana povijest obitelji Oñaz-Loyola počinje s Beltránom Ibánezom de Loyola, sinom *jauna* (gospodara) Juana Péreza. Tako tvrdi stari baskijski povjesničar Lope García de Salazar u svojoj povijesti *Las bienandanzas y fortunas (Uspjesi i neuspjesi).* O njemu nam govore dva dokumenta, iz 1377. i 1378. godine, najstariji dokumenti za koje znamo. Kraljevskom poveljom izdanom 15. ožujka 1377. Juan I. Kastiljski dodijelio je Beltránu de Loyola "dvije tisuće maravedía s pravom nasljeđivanja (...), a taj novac dobiva od prihoda što ga talionice željeza stvaraju plaćajući svoja davanja luci Zumaya".[7] Riječ je o talionicama željeza u Barrenoli i Aranazu, koje su se nalazile na području Azpeitie. Godine 1378. Ruy Díaz de Rojas, sudac u Guipúscoi, imenovan od kralja, pozva u Mondragón, zbog traženja nekih gradova, "vođe družina u Gamboi i Honásu" i zatraži da mu dadnu popis svojih najamnika "pratilaca vitezova lutalica i zločinaca", s nakanom da ih navede da prestanu nanositi štete i nasilja gradovima. Među pozvanima našli su se Beltrán Ibáñez de Loyola, jedan od "članova plemića družine de Oñaz" i Juan López de Balda, "član plemićke družine de Gamboa". Pozvani su odgovorili da će poslušati "radi služenja spomenutom gospodinu kralju i radi koristi i poboljšanja ove zemlje spomenutog gospodina kralja".[8]

Prvorođenac Beltrána Ibáñeza Juan Pérez de Loyola "umro je kao mladić u Castili od trava koje mu je dala neka zla žena u kući Diega Lopesa de Stúñiga"[9], kako izvješćuje već spomenuti Lope García de Salazar. U Loyolinu dvorcu naslijedila ga je njegova starija sestra, gospođa Sancha Ibáñez, koja se 1413. udala za Lopea Garcíu de Lazcano, potomka Martína Lópeza de Murúa. Tom su se ženidbom povezale dvije važne obitelji iz skupine Oñaz. Lope García de Lazcano bio je gospodar Loyole. Godine 1419. kupio je od braće Iñiga i Lópeza de Berrasoeta, susjeda iz Guetarie, svu zemlju i voćnjake s jabukama i orasima koje su posjedovali blizu dvorca Loyole, između rijeke Urole i potoka Sistiaga. Iz Lopeove oporuke 1441., kao i iz oporuke nje-

7. *FD,* 1-2; 73.
8. *FD,* 762-763.
9. *FD,* 764.

gove žene Sanche Ibáñez 1464., imamo podatke o dobrima koja su pripadala baštini obitelji Loyole. Znamo i imena dvojice sinova rođenih iz tog braka Juan Pérez i Beltrán, te pet kćeri: Ochanda, Maria, Beraiza, Inés, Teresa i Maria López.

Najstariji i ujedno baštinik, Juan Pérez, bio je djed Svetog Ignacija. Oženio se Sanchom Pérez de Iraeta, "drevne kuće i između onih od broja" blizu Cestone, a pripadala je družini oko Gamboa.

Doznajemo da je Ignacijev djed bio upleten u borbe koje su narušavale mir između poglavara plemićkih obitelji i grada Guipúzcoe. Najbučniji događaj bio je izazovni plakat koji su Juan Pérez i drugi vođe njegove družine pribili na vrata Azcoitie 31. srpnja 1456., a bio je upravljen protiv osam guipúscoanskih gradova, među kojima i protiv Azpeitie i Azcoitie. Uzroci tome bili su "mnogi i ozbiljni", no među njima je prevladavao taj "što su se protiv njih sklapali savezi, udruženja i dogovori te im se rušile utvrde i ubijala rodbina, pljačkala dobra i ocrnjivalo ih se kod kralja".[10]

Savez na koji se smjera u tom iskazu bio je organizacija obrambenog karaktera, koji su stvorili gradovi, što su bili još slabo organizirani i ne branjeni, da bi se zaštitili od premoći plemićkih glavara. Udruženje je uživalo kraljevu zaštitu.

Tvrdnja, da je *hermandad* (savez) rušio utvrde plemićkih gospodara, daje nam misliti da je on bar djelomice uzrokovao rušenje čije znakove još i danas vidimo na Loyolinoj kući. Tada je imala biti srušena kuća De Oñaz, koja je bila najopasnija jer je bila utvrđena i nalazila se na strategijskom položaju dominirajući nad lojolskim dolinama Landetom i Aratzerrekom.

Nije jasno da li je to razaranje ili sravnjivanje sa zemljom bilo djelo udruženja ili Henrika IV., kao kazna za prestupke gospodara. Sigurno je da je kralj osobno pohodio pokrajinu Guipúzcou i 21. travnja 1457. izdao presudu protiv izazivača i njihovih saveznika. Kazna je bila prognanstvo u gradove Estepona i Jimena u Andaluziji, u području koje je graničilo s predjelima u kojima su još vladali Mauri. Juan Pérez de Loyola bio je prognan četiri godine u grad Jimenu u Fronteri, u sadašnjoj pokrajini Cádiz. Kralj mu je skratio vrijeme progonstva amnestijom koju je obznanio 26. srpnja 1460. U isto je vrijeme gospodarima dopustio da ponovno izgrade svoje kuće, no ne na istom mjestu i tako "da budu jednostavne i bez ikakvih kula i utvrda". Što se tiče Loyole, može se ustanoviti da je poštovao bar drugi uvjet.

10. *FD,* 57.

Ignacijev je djed izgradio kuću Loyola, ostavivši je onakvu kakvu je i danas vidimo: s dva posljednja kata u cigli i bez utvrde.

Iz braka Juana Péreza de Loyole i Sanche Pérez de Iraeta, Ignacijevih djeda i bake, rodio se sin Beltrán i dvije kćeri: Maria López i Katarina. Prva se udala za Pedra de Olózagu, druga za Juana Péreza de Emparana iz značajne istoimene kuće u Azpeitiji. Kći iz tog braka María López de Emparan, bila je *redovnica* u kapeli San Pedro de Elormendi. Godine 1469. ta je rođakinja Svetog Ignacija zajedno s drugom mladom Aspeitkinjom, Anom de Uranga, prigrlila pravilo trećeg reda Svetog Franje, utemeljujući tako u Azpeitiji samostan Prečistog Začeća, koji još postoji. Znamo da je djed Svetog Ignacija umro naglo u Toulousu, nepoznatog datuma i ne ostavivši oporuke.

Beltrán Ibáñez de Oñaz (oko 1439—1507.), otac Svetog Ignacija, oženio se 1467. s Marinom Sanchez de Licona, kćeri Martína Garcie de Licona. O ocu Svetog Ignacija znamo da se borio na strani Katoličkih kraljeva. U ratu za nasljedstvo na kastiljsko prijestolje nakon smrti Henrika IV. portugalski kralj Alfonzo V. stao je na stranu Juana de Beltraneja, te prodrijevši u Kastilju zauzeo grad Toro i opsjeo Burgos. U protuofenzivi, koja je dosegla vrhunac zauzimanjem Tora i oslobođenjem Burgosa, godine 1476., sudjelovao je Beltrán, koji je malo potom bio nazočan i u obrani Fuenterrabie protiv navale Francuza. Tih su se podviga sjećali Katolički kraljevi u jednoj povelji o privilegijima, izdanoj u Cordobi 10. lipnja 1484., kojom se je gospodaru Loyole obnavljalo pokroviteljstvo nad crkvom u Azpeitiji: "Poštujući mnoge dobre i iskrene usluge koje ste nam iskazali za vrijeme opsjedanja grada Tora, kad ga je portugalski kralj zauzeo, a također i za opsjedanja utvrde Burgos te u obrani Fuenterrabie, kad su je Francuzi napadali, kad ste kroz mnogo vremena vi osobno i vaši rođaci ostali opkoljeni, a sve na svoj trošak, često stavljajući svoju osobu u opasnost i nepriliku, i za druge usluge koje ste nam učinili, a nadamo se da ćete još učiniti."[11]

Kao pokrovitelj župne crkve u Azpeitiji, Beltrán je 1490. u dogovoru sa župnikom i sedmoricom nadarbenika uredio način kako da se dijeli desetina primljena od župe. Godine 1499. odredio je da se u crkvi u Azpeitiji primijene odredbe sinode koja je te iste godine održana u Pamploni. Godine 1506. vidimo kako razrađuje, u dogovoru s klericima, odredbu koju bi trebalo držati s obzirom na ređenje novih službenika oltara. Možda je najvažnija norma bila ona koja je propisi-

11. *FD,* 126.

vala da k svetim redovima ne bude pripušten ni jedan kandidat koji prije nije obavio studij u četiri neprekinute godine na nekoj općoj ili posebnoj školi, "tako da onaj koji je imao postati klerikom bude dobar gramatik i pjevač".[12] Te su uredbe bile podastrte generalnom vikaru u Pamploni, koji ih je proglasio ništavim, "budući da su ih napravile osobe koje nisu imale i nemaju vlasti ni jurisdikciju da ih donesu".[13] Unatoč tome, prihvatio ih je i odobrio, uz neznatne izmjene, 20. siječnja 1507.

Ocu Svetog Ignacija imamo zahvaliti što su se očuvali značajni dokumenti njegove obitelji. Tako je 10. rujna 1472. došao k redovitom sucu u Azpeitiji Juanu Pérezu de Eizaguirreu i zamolio ga da naredi bilježniku Iñigu Sanchezu de Goyazu da izda duplikate sedam dokumenata napisanih između 1431. i 1440., koji oslikavaju zanimljive vidike iz obitelji Loyola.[14] Osobito znamo da je gospodar Loyole u svoje "primirje" ili savez uključio ostale građane Azpeitije, koji su se obvezivali da će sa svim svojim dobrima ratovati ili biti u miru zajedno "s gospodarom ili gospodarima Loyole te da nikad neće izaći iz tog primirja."[15] Tako se gospodar Loyole ponašao kao tipičan vođa družine, koji se udruživao s drugim građanima da bi ga oni podržali u njegovim pothvatima. Isključeni su bili pothvati upereni protiv kralja.

Poznato je da je Beltrán napravio oporuku pred bilježnikom Juanom Martínez de Egurzao 23. listopada 1507. Čini se da je tog dana i umro. Iñigo, njegov mlađi sin, imao je tada 16 godina.

3. MAJČINA OBITELJ

Dok za obitelj Svetog Ignacija s očeve strane imamo jasne i točne podatke, majčinu stranu zasjenjuju nemale nepoznanice. Djed po majci bio mu je Martín García de Licona, zvani "Doktor Ondárroa", prema imenu baskijskog grada u koji se s obitelji preselio 1414., napustivši rodni Lequeitio. U Ondárroi još postoji dvorac Licona. Martín je bio sin Juana Garcíe de Licona i Marije Yañez de Azterrica. Odan pravnim znanostima, dospio je dotle da je postao članom "vijeća našeg gospodina kralja i član Vrhovnog suda njegove Audijencije, gospodar od

12. *FD,* 180.
13. *FD,* 183.
14. *FD,* 90-109.
15. *FD,* 107; *usp.* 102.

Valda",[16] kako čitamo u ženidbenom ugovoru njegove kćeri Marine, majke Svetog Ignacija. Gospodar od Balda postao je kupnjom te kuće 1459. od Pedra, nezakonitog sina Ladróna de Balde, koji je umro za izgnanstva u Andaluziji koje mu je odredio Henrik IV. 1457. Godine 1460. taj je kralj dodijelio Martínu skrbništvo nad crkvom u Azcoitiji. Godine 1462. Martín je dobio službu suca Kraljevskog vrhovnog suda u Valladolidu, s plaćom od 30.000 maravedía (stari španjolski novac) i osam škuda. Može se pretpostaviti da se, nakon što je kupio kuću Balda, preselio u Azcoitiu, premda je zbog svojih poslova zacijelo morao dugo boraviti i u Valladolidu. Azcoitijci su ga i dalje gledali kao stranca i nazivali ga "Biskajcem". Umro je oko 1470. ostavivši za nasljednika svog sina Juana Garcíu de Baldu, koji se oženio Marijom Ortiz de Gamboa.

Nismo posve sigurni tko je bila žena Martína Garcíe de Licone, baka Svetog Ignacija po majci. Sigurno je već bila mrtva 1467., kad se je njegova kći Marina udala za Beltrána de Oñaza, gospodara Loyole. Najuobičajenije je mišljenje, zasnovano na mjerodavnim autorima kao šo su Lope García de Salazar, Esteban de Garibay i Gabriel de Henao, da je Marina pripadala obitelji Balda i da je bila kći Fortuna de Balde. Prema nekima, ime joj je bilo Marquesa (žensko ime od Marko), prema drugima pak Gracia. No to se mišljenje protivi izričitoj izjavi četvorice svjedoka koji su 1561. izjavili da je supruga Martína Garcíe de Licone bila María de Zaraus. Baka Svetog Ignacija po majci ne bi, dakle, bila od Balda, nego od obitelji Zarauz. Valja priznati da postoje razlozi u prilog obaju mišljenja pa pitanje nije riješeno.

Osim o njezinoj udaji 1467., malo podataka imamo o majci Svetog Ignacija. Možemo pretpostaviti da je tada imala dvadeset godina, a svakako više od deset. Ako, nadalje, Doktor Ondárroa, njezin otac, nije kupio kuću Balda prije 1459. godine, valja se složiti s tim da se majka Svetog Ignacija nije rodila u toj azcoitijskoj kući. To je druga stvar koja ostaje neriješena. Glede njenih moralnih osobina, moramo se zadovoljiti pohvalama, doduše neodređenima, koje su joj pridali svjedoci pozvani da dadnu izjave u procesu za beatifikaciju njezina sina godine 1595. Ta nam je svjedočanstva prikazuju kao osobu čvrstu u vjeri i poslušnu Svetoj Crkvi. Možemo pretpostaviti da je u tim osjećajima odgojila svoju mnogobroju djecu. Ne znamo kada je umrla. Sigurno prije 1508. godine.

16. *FD,* 80.

4. BRAĆA

Mnogo se raspravljalo o broju i imenima braće Svetog Ignacija, ali se nažalost, nije moglo sigurno zaključivati. Nedostaje nam oporuka njegova oca, koja bi sigurno raspršila sve sumnje. U prije spomenutom postupku za beatifikaciju veli se da je Ignacije "bio posljednji i najmlađi od trinaestero djece koju su imali ovo dvoje velikodušne gospode (Beltrán i Marina)".[17] Taj je broj najprije naveo prvi životopisac Svetog Ignacija o. Pedro de Ribadeneira, koji je točno zabilježio da su Svečevi roditelji imali osam sinova i pet kćeri. Iz pouzdanih izvora znamo za slijedeća imena: muški — Juan Pérez, Martín García, Beltrán, Ochoa Pérez, Hernando, Pero López i Iñigo López; ženska — Juana, Magdalena, Petronila i Sancha Ibáñez. O posljednjoj ne znamo da li je bila zakonita ili nije. Zakoniti sigurno nisu bili Juan Beltrán, nazvan od jednog svog brata "el borte" (izvanbračno dijete), i Maria Beltrán. Neki su htjeli među Ignacijevu braću ubrojiti nekog Francisca Alonsa de Oñaz y Loyola, no navedeni razlozi ne uvjeravaju potpuno. Nije siguran za sve ni redoslijed rođenja, a ne znamo ni da li je Ignacije bio posljednji od svih ili samo od muških.

Općenito možemo ustvrditi da su se svi, slijedeći stope svojih predа, dali u službu kastiljskih kraljeva laćajući se oružja ili sudjelujući u osvajanju Amerike. Iznimka je Pero López, koji je prigrlio crkveni stalež i bio župnik u Azpeitiji.

Prvorođenac Juan Pérez s jednom je svojom lađom sudjelovao u napuljskom ratu i umro u Napulju 1496. poslije prvog vojnog pohoda što ga je priveo kraju Veliki Kapetan u bitci kod Atelle. Velimo da je umro u Napulju jer je u njemu napisao oporuku u kući španjolskog krojača Juana de Segure 21. lipnja 1496.,[18] a potom se o njemu više ne govori. Ostavio je dva sina, Andriju i Beltrána. Prvi je bio župnik u Azpeitiji, naslijedivši svoga strica Pera Lópeza.

Baštinikom Loyoline kuće ostao je drugi sin, Martín García de Oñaz. Taj je sudjelovao u navarskim ratovima. Godine 1512. borio se za pripojenje tog kraljevstva Kastiliji, u bici kod Belate, a 1521. priskočio je s 50 ili 60 ljudi u obranu Pamplone, gdje mu je bio ranjen brat Iñigo. No zbog neslaganja njezinih vođa o tome kako da se vodi bitka, napustio je bojište. Pošto je Pamplona ponovno osvojena, vidimo ga kako se bori u obrani Fuenterrabie te je bio jedan od onih

17. *MI, Scripta de S. Ignatio,* II, 249.
18. Tekst u: *FD,* 139-146.

koji su se najviše oprli tome da se utvrda preda Francuzima, a što je 28. listopada 1521. odredio kapetan Diego de Vera.

U popisu dobara Martína Garcíe iz godine 1539., kratko nakon njegove smrti,[19] nabraja se njegovo oružje i drugi vojni materijal. No veći dio života nije posvetio vojništvu, nego upravljanju očinskom baštinom Loyole i pokroviteljstvu crkve u Azpeitiji. Godine 1518. oženio se Magdalenom de Araoz, kćeri Pedra de Araoza, "nadstojnika" San Sebastiána, podrijetlom iz Vergare. S nakanom da se obiteljska dobra održe čitava i nepodijeljena, on je 1536. uspostavio pravo nasljedstva u prilog prvorođenca Beltrána.[20] Kao pokrovitelj crkve u Azpeitiji branio je njene interese i trudio se u organiziranju kulta. Godine 1526. zajedno sa župskim klerom napravio je statute za dobro funkcioniranje župe. Statuti su bili podastrti na odobrenje kralju i biskupu u Pamploni. Umro je u svojoj kući u Loyoli 29. studenoga 1539., nakon što je tog istog mjeseca napravio oporuku s pet dodataka.[21]

Od ostale braće Svetog Ignacija Beltrán je postigao bakalaureat i čini se da se kao prvorođenac borio i umro u ratu za osvajanje Napuljskog Kraljevstva. Ochoa Perez nam u svojoj oporuci iz 1508.[22] veli da je uzeo oružje u službi kraljice Juane u Flandriji i u Španjolskoj. Hernando, odrekavši se prava koja bi mogao imati na očinsku baštinu, ukrcao se 1510. za Ameriku i umro na kopnu (Darién). O Perù Lópezu rekosmo da je prigrlio crkveni stalež. Od 1518. bio je župnik župe Azpeitie. Tri put je putovao u Rim da bi branio interese obitelji i župe. Na povratku s trećeg putovanja 1529. umro je dok se nalazio u Barceloni.

Ignacijeve sestre dobro su se poudale. Najstarija, Juaneiza, vjenčala se s javnim bilježnikom u Azpeitiji Juanom Martinezom de Alzagom. Magdalena je uzela za muža Juana Lópeza de Gallaizteguia, javnog bilježnika u Anzuoli, gospodara Gallaizteguia i Echeandía. Petronila se združila s Pedrom Ochoom de Arriolom, rodom iz Elgóibara. Nezakonita Maria Beltrán postala je redovnica u kapelici Svetog Mihovila, no, prekršivši obećanje da neće ulaziti u brak, sklopila je brak s Domingom de Arrayom. Premda su pripadale tako uglednoj obitelji, neke od tih gospođa nisu znale čitati i pisati ni toliko da bi se potpisale na dokumentima koje su pravile.

19. Tekst u: *FD,* 599-622.
20. *FD,* 472-506.
21. Tekst u: *FD,* 563-599.
22. Tekst u: *FD,* 185-194.

5. AZPEITIA, GRAD U SRCU GUIPÚZCOE

Grad Azpeitia smješten je u dolini Iraurgui, kojom protječe od juga prema sjeveru Urola, glavna rijeka u Guipúzcoi. Rijeka protječe klancem koji su oblikovale planine Elosua i Pagotxeta. Oko sredine njezina toka njezino se porječje otvara pri ulazu u Azcoitiju, odakle rijeka nastavlja u smjeru Azpeitije. Između ova dva grada nalazi se dvorac Loyola, nad kojim gospodari planinski lanac Izarraitz. Pri izlazu iz Azpeitije kotlina se ponovno suzuje. Kroz nju teče Urola, prolazeći kroz Cestonu i Iractu, sve dok ne uđe u more kod Zumaye.

Ono što je u toj dolini najviše iznenadilo o. Pedra de Tablaresa, koji je Loyolinu kuću pohodio godine 1550. za Ignacijeva života, bila je "svježina, i sumnjam da može postojati neka druga koja više osvježava od te". Dvorac Loyola ukazao se "sav okružen šumom i drvećem s različitim plodovima, tako gustim da se dvorac gotovo ne vidi dok se ne dođe pred vrata".[23] Ne veli kakva su to bila stabla. No znamo da se prije svega radi o jabukama i orasima.

Azpeitia je dobila povelju o osnivanju 20. veljače 1310. iz ruku kralja Ferdinanda IV. Svi koji su odlučili nastaniti se u Garmendiji, "koja se nalazi u Iraurgui", očuvat će "svoju neovisnost i slobodu, koje svatko ima u onim mjestima gdje sada boravi". U drugom dokumentu iz godine 1311. novi grad se zove Salvatierra de Iraurgui, a to je ime očuvao do XVI. stoljeća, kada mu je naziv pomalo nadomješten s Azpeitia. Stanovnicima Salvatierre kralj je dodijelio pokroviteljstvo nad crkvom San Sebastián de Soreasu, s pravom da biskupu Pamplone predlažu župnika i crkvene nadarbenike, od kojih su ovisili u ckrvenim stvarima. Imat ćemo prilike pratiti parničenja s Loyolinom kućom, koja je to dodjeljivanje uzrokovala.

U baskijskom kraju naselje ima vrlo veliko značenje. Zajedno sa zemljom koja ga okružuje tvori gospodarevu "utvrdu". Naselje daje ime vlasniku i njegovim sinovima. U obitelji Svetog Ignacija izmjenjuju se nazivi Oñaz i Loyola, jer su glave njegova roda bili gospodari dviju kuća.

Oñaz, na uzvisini, i Loyola, izgrađen u dolini, bijahu dvorci koji su pripadali "glavama obitelji" ("parientes mayores"). Baskijsko društvo se temeljilo na raznim plemićkim obiteljima. Plemićka obitelj pak tvori jedinicu koja proizlazi iz rodbinskih veza. Glavari tih obitelji imaju pravu vlast na svojim teritorijima, upotrebljavajući je često protiv gradova, koji, budući da su novi, još nisu imali jaku i us-

23. *FD*, III, 745.

klađenu organizaciju. No povrh toga glave plemićke obitelji bijahu podijeljene na dvije stranke, prozvane oñasini i gamboini, prema imenima obitelji Oñaz i Gamboa od kojih su potjecali. Obitelj Oñaz pripadala je stranci oñasina, kako joj i ime veli, i bila je najmoćnija u stranci poslije obitelji De Lascanoa. Da bi povećali svoju moć, glave plemićkih obitelji nastojale su se ženidbenim vezama povezati s drugima iz iste stranke. Tražili su i savez s ostalima u blizini, koji su s njima "sklapali primirje", tj. obvezivali se da će biti na njihovoj strani u borbi s protivnicima. Kroz XV. stoljeće razni su građani Azpeitije, a među njima i gospodar važne kuće Emparan, sklopili primirje s gospodarom Loyole. Tako se jačala veza između dviju najvažnijih kuća Azpeitije, potvrđena brakom Katarine, tetke Svetog Ignacija, s Juanom Martinezom de Emparanom, gospodarom istoimene kuće. Protivnik obiju obitelji bila je obitelj De Anchieta, ukorijenjena u Urrestilli. Loyole i Emparani obvezali su se da se nikad neće povezati s Anchietama.

O borbama između stranaka i o katastrofama koje su proizlazile iz njihovog neprijateljstva obilno nas izvještavaju mjesni povjesničari, među kojima i Lope García de Salazar, koji je napisao svoje *Uspjehe i neuspjehe (Bienandanzas y fortunas)* između godine 1471. i 1476. (to je godina njegove smrti). Čitajući te kronike imamo dojam da u životu baskijskog naroda prevladavaju ta suparništva. Stvarnost možda nije bila tako tragična kako bi se moglo pomisliti da je bila. Na prijelazu iz XV. u XVI. stoljeće borbe su se ublažile. Ne vidimo da su u njih upleteni ni otac, ni najstariji Ignacijev brat. Martin García ipak se nastavlja smatrati i nazivati "pariente mayor" ("glava plemićke obitelji").[24] Stvarna udaljenost između glava plemićkih obitelji i gradova ipak je trajala dugo. Znak toga je i odredba koju je 1518. izdao od kralja postavljeni poglavar u Guipúzcoi Pedro de Nava, kojom se glave plemićkih obitelji isključuju iz skupštine i iz odluka vijeća Azpeitie. Isto se dogodilo s obitelju Balda u Azcoitiji. Kad je 1519. takva odredba bila izdana protiv brata Svetog Ignacija, mjera je bar djelomice ublažena. Martín i njegovi nasljednici moći će biti "nazočni u takvim vijećima, ako zažele (...), s time da spomenuti Martín García i njegovi potomci, gospodari spomenute kuće (Loyole), nemaju niti mogu u takvim generalnim vijećima imati ni glas, ni odluku veću od ostalih stanovnika zemlje".[25] Gospodar Loyole bio je time izjednačen sa svakim drugim građaninom Azpeitie.

24. *FD*, 570, 782.
25. *FD*, 257.

6. DRUŠTVENO, GOSPODARSKO I VJERSKO STANJE U OÑAZ-LOYOLI

Vidjeli smo da je obitelj Svetog Ignacija bila jedna od dvadesetak obitelji zvanih "glave plemićkih obitelji" ("parientes mayores"), koje su, podijeljene na stranke oñasina i gamboina, gospodarile pozornicom Guipúzcoe. S političkog stajališta Loyole su uvijek bili vjerni sluge kastiljskoj kruni. Budući da smo u bitnim crtama dali sliku nekih poglavitih članova obitelji, imali smo priliku podsjetiti na činjenice koje to dokazuju. Ostaje nam da vidimo kako su kraljevi na to odgovorili. Kastiljanski kraljevi iz kuće Trastamara, od Juana I. do Izabele Katoličke i njezina muža Fernanda, pokazali su Loyo-lama zahvalnost za pružene usluge. Dvije su bile glavne povlastice koje su im dali, a obnavljale su se ponovljenim potvrdama. Prva se povlastica sa-stojala u podjeljivanju prihoda s baštinskim pravom, tj. trajno i prenosno, od 2.000 maravedía godišnje "na teret prava na privilegije i na stare desetine željeza što se obrađuje u talionicama željeza u Barrenoli i Aranazu".[26]. Tu je povlasticu prvi put dao kralj Juan I. Beltránu Yáñezu de Loyoli 15. ožujka 1377. Te dvije talionice željeza nalazile su se na području Azpeitie. Naselje Barrenola još postoji uz cestu koja ide od Régila prema Azpeitiji. Pod njime leže ostaci stare talionice željeza.

Veće je značenje imala povlastica pokroviteljstva nad crkvom u Azpeitiji, koja je imala ime kraljevskog samostana San Sebastián de Soreasu. Ta crkva, smatrana kraljevim posjedom, prešla je pod pokroviteljstvo gospodara Loyole, koji ju je smatrao svojom i ubrajao je među svoja dobra. Može se reći da je Loyola više nego pokrovitelj bio gospodar crkve. O. Pedro de Tablares napisao je 1550. da je bio "kao biskup koji se brinuo za prihode i za sve što se na nju odnosi".[27] Osim što je imao povlašteno pravo u crkvi i pravo da u njoj bude sahranjen, imao je i pravo da predlaže župnika i sedam nadarbenika te se brinuo za imenovanje dvaju kapelana. Primao je tri četvrtine od crkvene desetine koju su vjernici davali župi i četvrtinu ostalih davanja, zvanih "prava štole".

Duga je i složena povijest pokroviteljstva u Azpeitiji. Već smo vidjeli da ga je kralj Fernando IV. podijelio gradu 1311. No dogodilo se, kad je mjesto župnika ostalo prazno smrću nekog Juana Péreza, da je pamplonski biskup odredio da ga naslijedi Pelegrin Gómez, službenik

26. *FD,* 1-2, 73; *usp.* 18.
27. *FD,* III, 745.

izvan San Sebastiána, značajne donostiarske obitelji (San Sebastián na baskijskom se zove Donostia, op. p.) Mans ili Engómez. Narod se odmah opro tom imenovanju jer se protivilo njegovim pravima. Predmet je došao do pape Klementa VII. u Avignon, kojem se pokoravala biskupija Pamplona i čitavo Navarsko Kraljevstvo. Papa, koji je među svoje najodlučnije branitelje svrstavao pamplonskog biskupa Martína de Zalbu, dao je ispitati slučaj i zaključio ga odobravajući imenovanje Pilegrina Gómeza. To se dogodilo godine 1388.[28] Narod se nije pokorio. Posljedica nepokornosti bio je dekret o ekskomunikaciji protiv neposlušnih građana, izdan 1394., i interdiktom udarena crkva. To prisilno stanje trajalo je dvadeset godina. Azpeitijci su ipak odlučili da se podlože. To je ozlovoljilo kralja Henrika III., koji je tu crkvu smatrao dobrom krune, pa je odlučio prenijeti pravo pokroviteljstva na Beltrána Ibáñeza de Loyolu i njegove nasljednike, gospodare Loyole. To se je zbilo 28. travnja 1394.[29]

Godine 1414. administrator biskupije Pamplone Lancillota de Navarra i gospodar Loyole postigli su dogovor. Sancha Ibáñez de Loyola i njezin muž Lope García de Lazcano prihvatili su župnika Martína de Erquicia, kojeg je imenovao biskup, a administrator biskupije priznao je pravo pokroviteljstva gospodarima Loyole. Taj je sporazum potvrdio papa Benedikt XIII. (Luna) 20. rujna 1415.[30]

Borba se tada nastavila s narodom koji nije priznavao da je zakonito prenošenje pokroviteljstva na gospodara Loyole. Pokrenulo se parničenje, no gospodari Loyole su nastavili iskorištavati svoja prava.

Između dvije obnovljene povlastice, o kojima smo govorili, valja istaknuti one koje su ocu Svetog Ignacija Beltránu Ibáñezu dali Katolički kraljevi 1484. godine.[31]

Odnosi kraljeva s Loyolinom kućom nisu se ograničavali na te dvije povlastice. Kraljica Doña Juana i njezin sin Don Carlos V. dopustili su najstarijem Ignacijevom bratu Martínu Garciji de Oñazu da osnuje pravo nasljedstva, "gledajući na dobro i na iskrene usluge koje ste Vi, rečeni Martín García de Oynaz i rečeni Beltrán de Oynaz, Vaš sin, nama učinili, a nadamo se da ćete nam ih činiti i unaprijed, da bi se sačuvao spomen na vaše osobe i usluge. . .".[32] Dopuštenje je dano 18. ožujka 1518.

28. *FD,* 4-12.
29. *FD,* 2-3.
30. *FD,* 30-43.
31. Tekst u: *FD,* 110-128.
32. *FD,* 477.

U pismu od 16. ožujka 1537. upravljenom istom Martínu Garcíji Karlo V. najavljuje da mu šalje svog izaslanika Juana de Acuña, "da od njega doznate što priliči mojoj službi te dobru i obrani pokrajine, da se to ostvari odmah kako slučaj bude zahtijevao. . .".[33] Ne znamo o čemu je bila riječ.

Karlo V. upravio je 25. rujna 1542. pismo nećaku Svetog Ignacija Beltránu, nalažući mu da izvrši ono što su mu glavni zapovjednik vojske u Kastilji Pedro Fernandez de Velasco ili Sancho de Leiva, generalni kapetan u Guipúzcoi, pisali ili naredili.[34] Ni za taj slučaj ne znamo o čemu se radilo. No važno je znati da je Karlo V. računao s bratom i nećakom Svetog Ignacija i da im je povjeravao pothvate stanovite važnosti.

Jesu li Loyole bili bogati? Pouzdan odgovor daje nam u drugoj polovici XVI. stoljeća povjesničar Lope García de Salazar: "Taj gospodar Loyole je najmoćniji u plemenu Oñez (Oñaz) prema dohocima, novcu i rođacima, osim gospodara De Lescano."[35]

O vremenu koje je bliže Svetom Ignaciju mnogo konkretnije podatke pružaju nam osobito tri dokumenta: pravo nasljeđivanja ustanovljeno 1536., oporuka najstarijeg Ignacijeva brata Martína Garcíe de Oñaza iz godine 1538. te popis njegovih dobara koji su kratko nakon njegove smrti napravili izvršitelji oporuke. Iz tih isprava doznajemo da je gospodar Loyole, posjedovao znatnu baštinu: dvorce Oñaz i Loyolu, četiri kuće u Azpeitiji te kuću na ulasku u grad, a zvala se Insula nekoliko naselja, dvije ljevaonice željeza, obilje "selesa" ili livada, šumu plodnih stabala i jedan mlin. Francisco Pérez de Yarza u svom *Memorialu* iz 1569. veli da je u vrijeme Lorenze, nećakinje Martína Garcíe, bilo 21 naselje.[36] Izvori u baštinu ubrajaju i crkvu u Azpeitiji i njezine posjede.

Konkretni podatak za izračunavanje količine baštinjenih dobara kuće Loyola daje nam o. Antonio de Araoz u pismu svetom Ignaciju od 25. studenoga 1552. Budući da je Araoz htio ušutkati pričanja o udaji Lorenze de Oñaz, pranećakinje Svetog Ignacija, za don Juana de Borja, sina Svetog Vojvode od Gandie, veli da se u tom braku obogatio

33. *FD*, 525.
34. *FD*, 653.
35. L. García De Salazar, *Las bienandanzas y fortunas*, lib. XXI. U izdanju Rodrígueza Herrera (Bilbao 1967) IV, 74. O imovini obitelji Loyola vidi u C. de Dalmases, *El patrimonio de los senores de Loyola*, *AHSI*, 49 (1980) 113-134.
36. *FD*, 740.

zaručnik, koji je imao samo doživotnu rentu Reda Santiago, dok je zaručnica bila gospodarica Loyole već nakon smrti svoga oca Beltrána de Oñaza. Tom prigodom Araoz veli da je posjed Loyoline kuće bio procijenjen na više od 80.000 dukata:

> "Osim starine kuće (Loyole) i odličnosti trajnog pokroviteljstva (nad crkvom u Azpeitiji), imetak je, naime, procijenjen na više od 80.000 dukata; a vojvoda od Gandie (Don Carlos, brat Juanov) i njegovi učiniše sve, koliko znam, da se dadne trista dukata nagrade da se sklopi (brak)."[37]

Vojvoda od Nájere Juan Esteban Manrique de Lara htio je da se Lorenza uda za jednog njegova rođaka, a da bi to postigao, obratio se Svetom Ignaciju. Poznato je da je Ignacije odbio da se umiješa u tu stvar "tako važnu, a tako daleku od mog skromnog zvanja".[38]

Što se tiče prihoda, već spomenuti Pérez de Yarza obavještava nas o tom da je pokroviteljstvo nad crkvom u Azpeitiji donosilo pokrovitelju 1.000 dukata godišnjeg prihoda. Drugi posjedi donosili su mu 700, a polovica javnog bilježništva, koje je kupio, 200 dukata. U svemu, prema tim podacima, možemo nagađati da je gospodar Loyole godišnje primao oko 1.900 dukata. Tome valja dodati 2.000 maravedia koje su kraljevi dali u trajnu baštinu. Iz svih tih podataka zaključujemo da su prihodi gospodara Loyole, iako nisu bili tako visoki kao drugi koji su dosizali i do 10.000 ili čak 20.000 dukata, ipak bili dovoljni za jednog gospodara sredinom XVI. stoljeća. Vjerojatno nisu bili viši od prihoda ostalih "glavara plemićkih obitelji" ("parientes mayores") u Guipúzcoi. Veću točnost procjene prihoda daju nam podaci o mirazima koje gospodari daju svojim kćerkama za udaju, kakvoća njihove odjeće i namještaj u kućama. O svemu tome imamo podatke u spomenutim ispravama, osobito u popisu stvari Martína Garcíe. Možemo ipak dodati jednu primjedbu. Sveti Ignacije u pismu svom bratu 1532. veli: "Budući da vam je Bog ostavio obilje vremenitih stvari, potrudite se da s njima steknete vječne."[39]

Što se tiče vjerskog života Loyolinih, možemo ustvrditi da je, više ili manje, bio jednak životu ljudi tog vremena u Španjolskoj. Duboka i iskrena vjera te bitna vjernost vjerskoj praksi spajala se s moralnim ispadima, koje oni sami nisu mnogo skrivali. O svemu tome posve određene podatke pružaju nam oporuke koje sve počinju žarkom ispoviješću vjere, molitvom za obilne milosti i oprost zbog počinjenih

37. *Mixtae*, II, 849.
38. *MI, Epp*, IV, 386.
39. *MI, Epp, I, 81*.

"golemih grijeha" te darovnicom u pobožne svrhe. Imamo naznaka iz kojih zaključujemo da je u obitelji Loyola bilo osoba sigurno kreposnih, kao što su svečeva nevjesta Magdalena de Araoz i nećak Beltrán, koje Ignacije hvali.

Vjerske stvari imale su veliku važnost u životu gospodara Loyole, osobito stoga što im je položaj pokrovitelja crkve davao pravo i dužnost da posreduju u crkvenim stvarima u Azpeitiji. Dok smo govorili o Ignacijevu ocu i bratu, imali smo prilike spomenuti neka takva posredovanja. Općenito, dovoljno je ustvrditi da je vjerski život obitelji bio usko vezan za župu.

Jedna dosadna svađa mnogo je godina uznemiravala duhove pokrovitelja i klerika. Riječ je o sukobu koji ih je suprostavio "blaženicama" u samostanu Bezgrešnog Začeća. U mnogim se dokumentima pokazuje odraz te borbe što je nastala zbog razloga koji nam se danas čine beznačajni, no koji u ono vrijeme nisu bili takvi. Blizina samostana koji se tada nalazio u Ulici Emparan, nekoliko metara od župe, uvjetovala je teškoće u vezi s rasporedom Misa, službenicima bogoslužja, sprovoda itd. Stvar je došla do Rima, odakle se konačno odlučilo u prilog pokrovitelja i klerika. No stanje se nije sredilo sve dok 1535. nisu potpisali ugovor.[40]

Prvi ga je potpisao Iñigo, koji je nesumnjivo najviše nastojao da se stranke dogovore. Bila je to jedna od stvari koju je na putu kroz Azpeitiu htio srediti, jer nije mogao podnositi da mu brat i dalje bude upleten u nešto što remeti vjerski mir u gradu. Sadržaj "ugovora" vrlo je zanimljiv za upo-znavanje nekih najkarakterističnijih vidika vjerske prakse u Azpeitiji u XVI. stoljeću. Ignacije se, kao i u drugim prilikama, iskazao kao vješt posrednik.

Kao što je i prirodno, Ignacije, koji je bio tako udaljen od vremenitih stvari svojih rođaka i sugrađana, učinio je što je mogao za njihovo duhovno dobro. To je pokazao osobito za tromjesečnog boravka 1535. u Azpeitiji, no i iz Rima nastavit će se brinuti za to što je za Azpeitiu bilo najvažnije.

7. POSLJEDNJI SIN GOSPODARA LOYOLE

Ignacije se najvjerojatnije rodio 1491. godine. Zbog nedostatka krsnih matica za te godine u župi Azpeitia, koje počinju tek s godinom 1537., prisiljeni smo nagađati, tim više što ni sam Svetac nije o tom

40. *FD,* 397-439.

izričito ni dosljedno govorio. Ovdje nije potrebno ponovno pokretati pitanje o kojem je rečeno sve što se moglo reći.[41] Nakon Svečeve smrti Družbini oci okupljeni u Rimu, bili su prisiljeni odlučiti o tome koji će se nadnevak rođenja staviti na nadgrobni natpis. Nakon rasprave stavili su da je Ignacije umro 1556., u dobi od 65 godina, što znači da se rodio 1491. To se mišljenje slaže s mišljenjem Svečeve dadilje Marije de Garin, koja ga je odgajala na selu De Aguibar, nedaleko od Loyole, a potvrđeno je i drugim vrijednim dokazima koje ovdje nije potrebno ponavljati.

Ako je Iñigo otišao iz očinske kuće malo prije ili malo poslije smrti svoga oca, tj. oko 1507., moramo zaključiti da je tada imao šesnaest godina. Što je u to doba mogla u nj utisnuti sredina njegova kraja i obitelji? Budući da milost ne narušava narav, valja zaključiti da je Ignacije čitav svoj život bio Bask i Loyola. Psihologija pridaje veliko značenje baštinjenim činiocima i uvjetima sredine u prvom djetinjstvu za psihičko oblikovanje pojedinca. Stručnjacima prepuštam proučavanje tjelesnih osobina, kakve su nam poznate iz posmrtnih maski i nekih vjernih portreta, npr. od Jacopina del Contea ili Alonsa Sancheza Coella. Izvori za životopis obiluju podacima prema kojima se može ustvrditi da je Svetac čitav život sačuvao karakteristične crte ljudi svoje zemlje. Evo dva mala no značajna događaja. Pri kraju života, dijelom zbog mrtvenja, dijelom zbog bolesti, uvijek je bio ravnodušan prema bilo kojoj vrsti jela, kao da je izgubio osjećaj teka. Unatoč tome, ako su mu htjeli ugoditi, ponudili bi mu četiri pržena kestena, što je vrlo volio, "budući da je to plod njegove zemlje s kakvim je odrastao".[42] Drugom zgodom, kad nije uspijevao ukloniti žalost od nekoga tko mu je došao i molio ga za utjehu, upitao ga je što može učiniti da mu ugodi. Napastovanomu padne na pamet te rekne da bi mu se vrlo svidjelo kad bi zaplesao pred njim, prema običajima svoje zemlje. Svetac nije smatrao da je poniženje ako mu udovolji pa je to i učinio, no potom je dodao neka ga to nikad više ne zatraži.[43] O. Leturia pripisuje Ignacijevom baskijskom podrijetlu

41. O godini rođenja Svetog Ignacija postojala su različita mišljenja i među Svečevim suvremenicima. O. Polanco kolebao se između godina 1491, 1493. i 1495. (*FN,* II, 512). Ribadeneira se odlučio za 1495. godinu, no u *Vita* objavljenim prvi put 1572, stavio je godinu 1491. (FN, IV, 78, bilj. 2). Među modernima je Paul Dudon u *Saint Ignace de Loyola* (613-614) dao prednost godini 1493. Kod modernih je autora prevagnulo mišljenje da je Ignacije rođen 1491. P. de Leturia, *De anno quo Ignatius natus est disceptatio critica,* u *FN,* 14* - 24*; *Obras completas de San Ignacio* (Madrid 1982) 75-76.
42. *Memoriale,* n. 189: *FN,* I, 642.
43. *FN,* IV, 761.

osobnu sabranost, refleksivan duh, polaganu no odvažnu sposobnost za širenje vidika, tako sigurnu u sebe, a toliko siromašnu u slikovitom izražavanju, te kao plod svega toga onu strahovito čvrstu volju na koju je aludirao Portugalac Simón Rodrigues kad je 1553. govorio Gonçalvesu da Cámari: "Morate znati da je Pater Ignacije dobar i vrlo krepostan čovjek, no on je Bask, i kad nešto uzme u ruke, itd".[44] Rodrigues nije dovršio rečenice, no lako je pogoditi što joj nedostaje. Isto je primijetio kardinal Rodolfo Pio di Carpi, Družbin zaštitnik, koji je, govoreći o nekim Svečevim odlukama, znao reći: "Već je zabio čavao", aludirajući na njegovo čvrsto držanje odluka.[45]

Od ljudi svoje domovine preuzeo je čistoću i cjelovitost vjere. Kad ga je vikar Figueroa u Alcali pitao da li je svetkovao subotu, suho mu je odgovorio: "U mom kraju obično nema Hebreja".[46] I otac Nadal, braneći *Duhovne vježbe,* mogao je 1554. napisati: "Ignacije je Španjolac, potječe iz jedne od prvih plemićkih obitelji Guipúzcoe u Kantabriji, gdje se nepomućena čuva katolička vjera. Njezini stanovnici od davnine su tako vjerni i postojani u svojoj vjeri te ne dopuštaju da tamo živi neki kršćanin novotar, i otkad se sjećaju kršćanstva, nije poznato da bi ma i jedan bio i najmanje osumnjičen za herezu. To je dovoljno da se ni u nj ne posumnja."[47]

Njegovo baskijsko podrijetlo iskazuje se i kroz njegov tako opori jezik. U njegovoj se kući vjerojatno govorilo baskijskim jezikom, koji je zajednički ljudima njegova kraja. Kad je o. Araoz u svojim pismima htio upotrijebiti neki Ignaciju vlastiti izraz, više nego jednom upotrijebio je baskijsku riječ. U svakom slučaju, trajno izostavljanje riječi koje se po smislu mogu lako razumjeti, česta upotreba infinitiva i gerundiva, ispuštanje člana, odaju među ostalim, odgoj primljen u nekastiljskoj sredini. Te tragove nisu izbrisale duge godine provedene u Kastilji ni prijateljevanje s djelima napisanim na njezinu jeziku.

Ignacije je kao šesnaestogodišnjak bio svjestan da pripada značajnoj obitelji u Guipúzcoi, koja se istakla u službi kastiljskih kraljeva. Njegov otac i brat nisu se uzdržavali pričati mu o djelima njegovih predaka i o odličjima koja su primili od vladara. Kad je već bio Družbin general, nije držao nepriličnim da se posluži tim "ljudskim

44. *Mixtae,* III, 34.
45. *Memoriale,* n. 20: *FN,* I, 539.
46. *FN,* II, 548, n. 44: *FN,* I, 174.
47. *FN,* I, 318.

sredstvom" radi svojih apostolskih ciljeva. Godine 1551. radilo se o osnivanju Družbinog kolegija u Louvainu. Preko svog tajnika preporučio je o. Jayu da o toj stvari govori sa španjolskim kraljem "te iznese da su o. Ignacije i njegovi rođaci služili kruni".[48] I pišući svom nećaku Beltránu, koji je postao gospodarom Loyole, govorio je "... i kao što su se naši preci trudili u drugim stvarima, pa neka se svidi Bogu, našem Gospodinu, da nisu bile isprazne, vi se istaknite u onom što zauvijek traje".[49] Uočujemo glagol "istaknuti se", koji nije manje karakterističan od onog ignacijevskog *magis* (más, više). Upotrebljava ga među ostalim u ključnom razmatranju o Kristovu Kraljevstvu, kada potiče "one koji žele pokazati što veću privrženost i *istaknuti se* u svakoj službi vječnog Kralja i Gospodara svih stvari" da prinesu žrtve "veće cijene i veće vrijednosti".[50] Bez sumnje se već u tim prvim godinama kovao temperament "snažan i jak, i k tome odvažan da se suoči s velikim stvarima" o čemu nam govori o. Polanco.[51]

48. *MI, Epp,* III, 333.
49. *MI, Epp,* I, 148.
50. *Duhovne vježbe,* br. 97.
51. *Sumario,* n. 4: *FN,* I, 154.

II. U službi vremenitog kralja

1. U KUĆI VIŠEG BLAGAJNIKA JUANA VELÁZQUEZA DE CUÉLLARA

Kakvu će sudbinu imati Iñigov život? Kad bismo sigurno znali da je primio tonzuru, mogli bismo misliti da je prva nakana njegovih roditelja ili njega samog bila da se posveti crkvenom staležu. No činjenice pokazuju da to nije bilo, bar u to vrijeme, njegovo pravo zvanje. Vidimo da se mladić rano uputio prema gradu Arévalo. Ugledni kastiljski plemić, Juan Velázquez de Cuéllar, glavni blagajnik Kastilje, pošao je gospodaru Loyole i zamolio ga da u Arévalo pošalje jednog svog sina da ga ima kao vlastitog sina u kući.[1] Izabran je najmlađi sin Beltrána de Oñaza, Iñigo.

Takav poziv može se protumačiti samo tako što su između Velázqueza de Cuéllara ili njegove žene Marije de Velasco i gospodara Loyole postojale snažne prijateljske veze, a bili su ustvari u nekom srodstvu. Maria de Velasco bila je kći Marije de Guevara, koja je bila u rodu s obitelju Iñigove majke Marine Sanchez de Licona. Tu je riječ o nečemu što su Svečevi životopisci ponavljali, slijedeći slavnog stručnjaka za rodoslovlja o. Gabriela de Henao, koji je napisao da je Maria de Guevara bila Iñigova tetka. Prema tom povjesničaru, Maria de Guevara prorekla je Iñigovu budućnost, govoreći mu glede njegovih mladenačkih nestašluka: "Iñigo, nećeš se urazumiti niti steći iskustvo dok ti ne razbiju koljeno."[2]

Određujući točnije, koliko je to moguće, stupanj srodstva između

1. O Ignacijevoj mladosti vidi P. Leturia, *El gentilhombre Iñigo López de Loyola en su patria y en su siglo* (Barcelona 1949); L. Fernandez Martín, "El hogar donde Iñigo de Loyola se hizo hombre", *AHSI,* 49 (1980) 21-94; ID, *Los años juveniles de Iñigo de Loyola. Su formación en Castilla (Valladolid* 1981).
2. Gabriel de Henao, *Averiguaciones de las antigüedades de Cantabria* (novo izdanje, Tolosa 1894-1895), VII, 182.

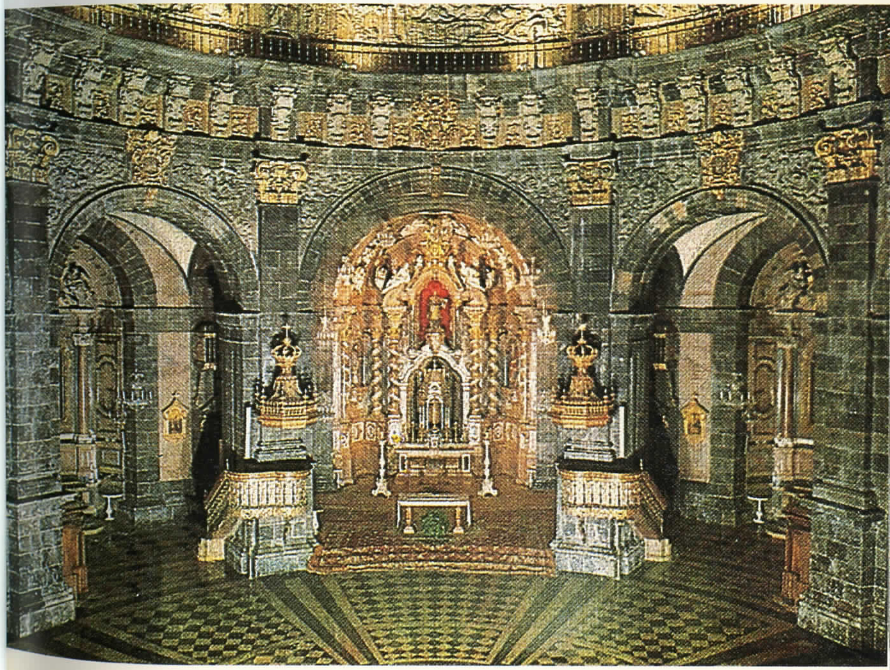

1. Loyola – zavičaj sv. Ignacija
2. Loyola – Bazilika s glavnim oltarom sv. Ignacija

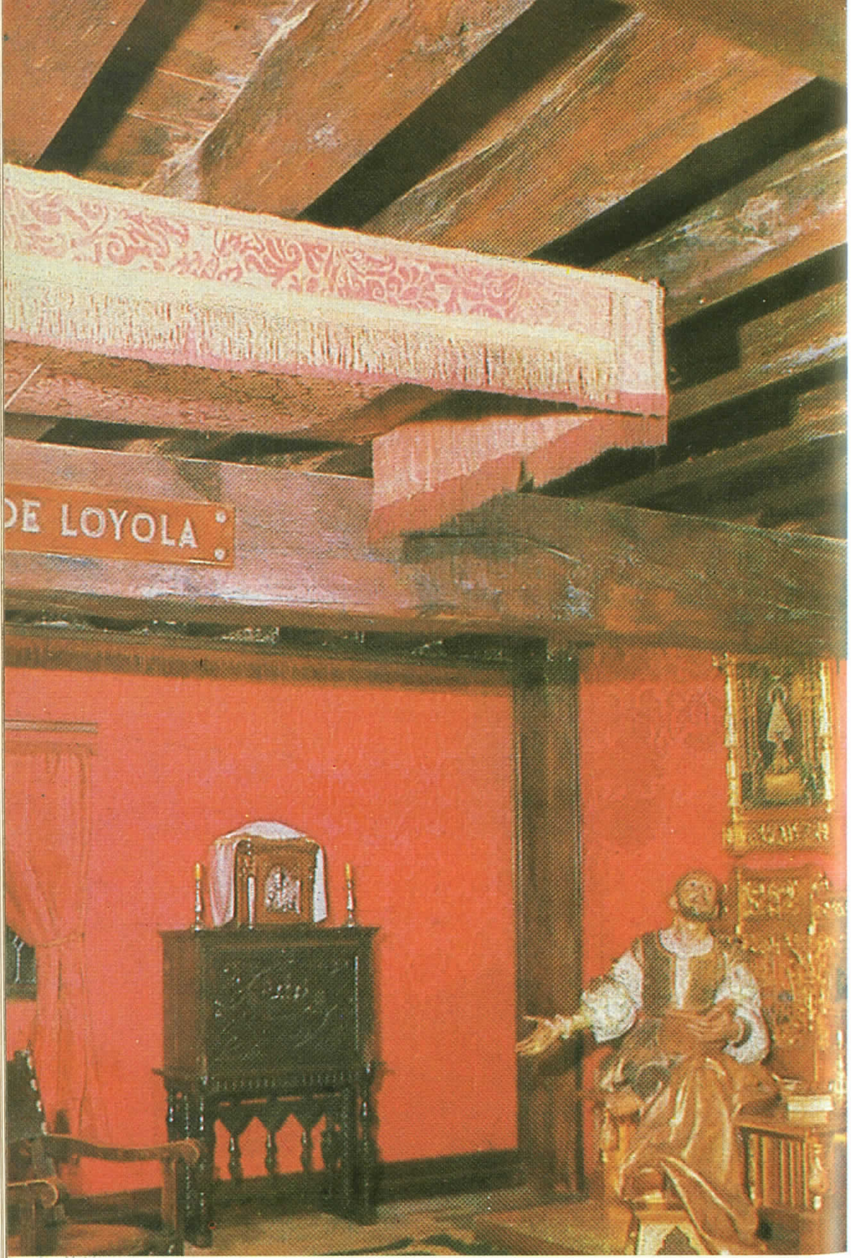

3. Loyola – soba u roditeljskoj kući (danas kapelica) gdje je Ignacije doživio obraćenje

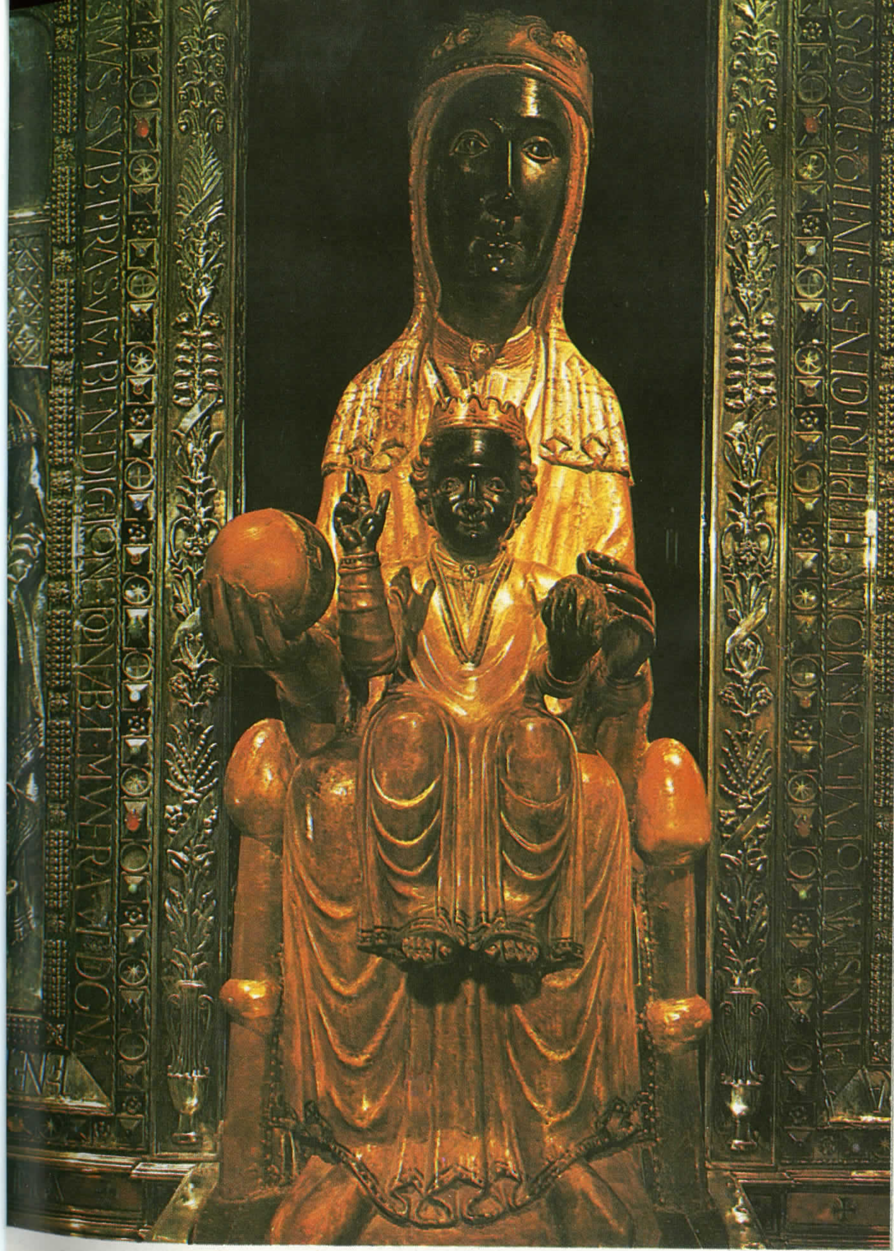

4. Montserrat – Madona u romanskom stilu (11. st).

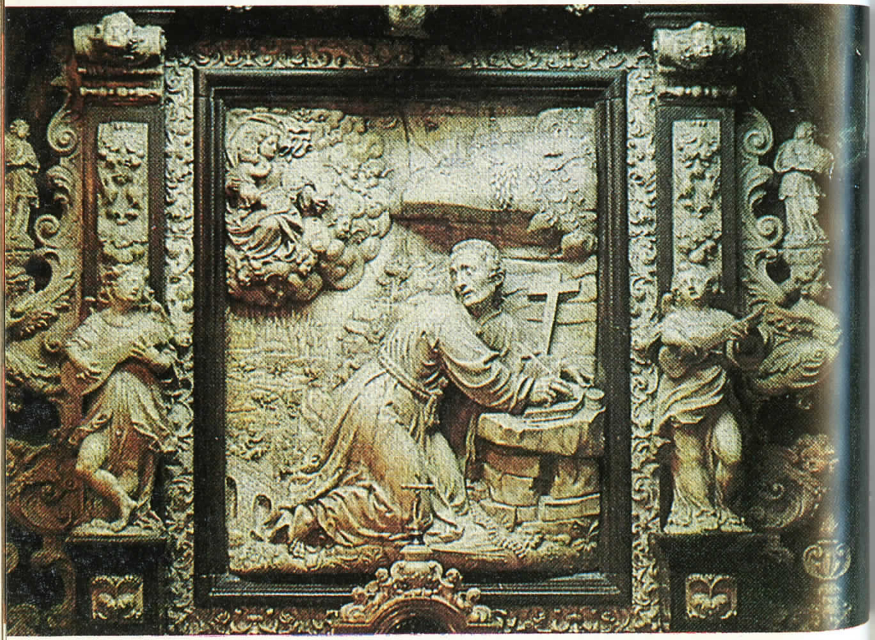

5. Cardoner i Dom duhovnih vježbi u Manresi

6. Manresa – oltar u špilji sv. Ignacija

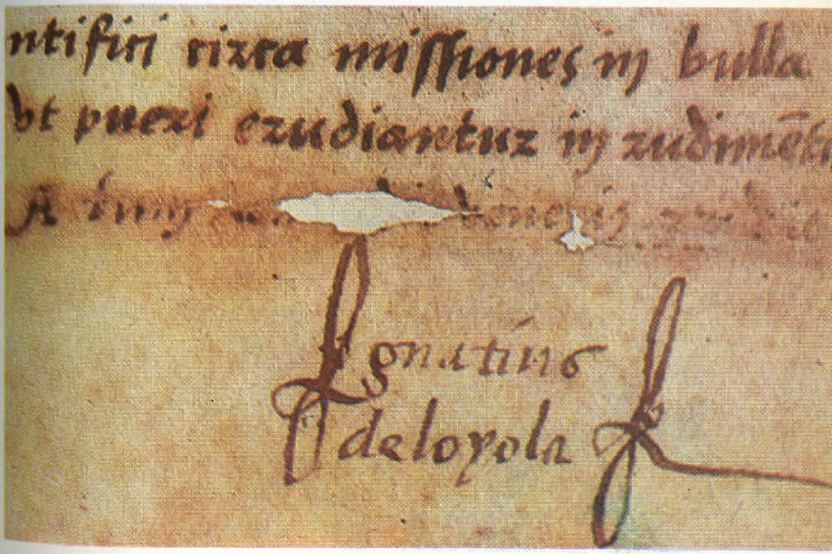

7. Montmartre – Ignacije i drugovi polažu zavjete

8. Rim – vlastoručni potpis sv. Ignacija

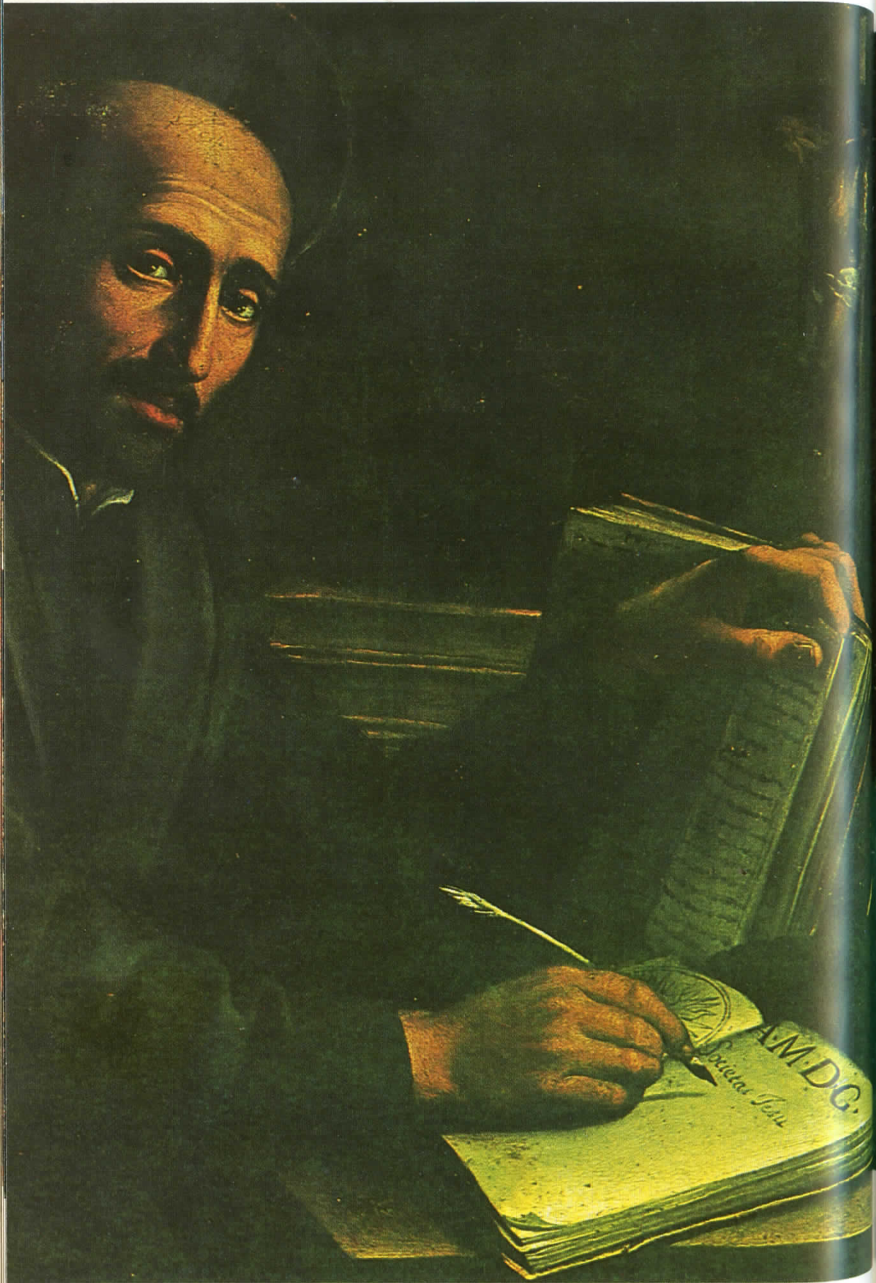

9. Rim – Sv. Ignacije piše Konstitucije Družbe Isusove

10. Viđenje u la Sorti – Gospa od Puta

11. Rim – Grob i oltar sv. Ignacija u crkvi Al Gesù

obitelji Guevara i De Balda, doznajemo da je Ladrón de Guevara bio pradjed Marquese (ili Gracie) de Balda, Iñigove bake. To tvrdi baskijski povjesničar Lope García de Salazar. Vjerojatno je srodstvo bilo i bliže jer isti povjesničar iznosi da su "ista gospoda Guevara imala i druge sinove i kćeri, zakonite i izvanbračne, od kojih su se rodili mnogi drugi, no ovdje se svraća pozornost samo na glavne".[3] Jedan od tih potomaka bila je i Maria de Guevara, majka Marije de Velasco i punica blagajnika Juana Velázqueza.

Ignacije je, dakle, premješten u grad Arévalo, u srcu Kastilje, između Valladolida i Avile, uz rijeku Adaja. Za sina gospodara Loyole otvara se nova budućnost u svijetu. Neće to biti vojnička budućnost u Napulju ili u Flandriji, niti će to biti osvajanje Amerike, kako je to bilo s ostalom njegovom braćom, a ni crkveno zvanje kao za brata Pera Lopeza. Bit će to dvorski život u službi visokih službenika, koji će ga usmjeriti prema karijeri administrativaca, političara i eventualno vojnika.

Ne znamo sigurno kada je Iñigo došao u Arévalo. O. Fita taj prijelaz smješta u 1496., kad je Iñigo bio dijete od pet godina. Datum se čini malo preuranjen.[4] Granični datum je godina 1507., kada je umro Iñigov otac Beltrán. Nagađajući, najvjerojatnije su godine između 1504. i 1507. A budući da je Iñigo ostao u Arévalu sve do blagajnikove smrti 1517., vidimo da je to razdoblje dugo više od deset godina. Te vrlo važne godine označile su njegov prijelaz iz dječaštva u mladost.

Tko je bio Juan Velázquez de Cuéllar? O tom nam govori povjesničar Karla V. fra Prudencio de Sandoval:

> "Taj je vitez bio glavni blagajnik (contador mayor) Kastilje, sin doktora Gutierreza Velázqueza, koji je bio u službi kraljice Juane (tako za Izabelu de Avís), majke kraljice Izabele u Arévalu. Rodom je bila od Cuéllarovih. Juan Velázquez bio je veoma blizak princu Don Juanu i kraljici gospođi Izabeli, toliko da je bio izabran da izvrši njihovu oporuku. Bio je mudar čovjek, krepostan, širokogrudan, dobar kršćanin, pristala izgleda i bojažljive savjesti. Juan Velázquez upravljao je i imao od tvrđava u Arévalu i Madrigalu, zajedno sa svim zemljama koje su im pripadale, doživotnu rentu; nad svime je u tolikoj mjeri bio gospodar kao da je sve njegovo vlasništvo."[5]

Službu blagajnika počeo je obavljati godine 1495. s princom Don

3. Lope García de Salazar, *Las bienandanzas y fortunas*, IV, 31.
4. F. Fita, *San Ignacio de Loyola en la corte de los Reyes Católicos, Boletín de la Real Academia de la Historia* (Madrid), 17 (1890) 498.
5. P. de Sandoval, *Historia de la vida y los hechos del emperador Carlos V*, lib. II, cap. XXI.

Juanom, zadržavši je sve do svoje smrti. Od 1479. bio je član Kraljevskog vijeća. Zbog tih dužnosti bio je prisiljen slijediti kraljeve u pratnji na njihovim putovanjima, dok mu je trajno boravište bila kraljevska palača u Arévalu.

Žena mu Maria de Velasco bila je bliska prijateljica druge žene Ferdinanda Katoličkog, Germane de Foix, "i više nego što je trebalo da bude", kako veli suvremenik Carvajal. Kraljica nije mogla biti bez nje, a Doña Maria se bavila samo time da je služila i brinula se za skupi stol one koju je Pedro Mártir de Anglería u svojim *Pismima* nazvao "pinguis et bene pota" ("ugojenom i teškom pijanicom").[6] Kad je Juan Velazquez pao u nemilost, Maria se, napustivši svoju kuću u Arévalu, stavila pod zaštitu markize De Denia, a sedam godina kasnije, 1524., pratila je Katarinu, sestru Karla V., kad je bila u Portugalu da se uda za kralja Juana III. Tu je ostala kao prva kraljičina dvorska dama i tamo umrla 1540. godine.

Ništa nam bolje ne otkriva položaj Juana Velázqueza na dvoru Katoličkih kraljeva od činjenice da su ga Izabela i Fernando izabrali za jednog od izvršitelja oporuke.[7] Bio je jedan od onih "koji su mi služili mnogo i iskreno", veli Izabela u svojoj oporuci. Ono što se dogodilo nakon kraljičine smrti (26. XI. 1504.) pokazuje da je Juan Velázquez, kako je pisao markiz De Lozoya, "morao biti čovjek najvećeg Fernandova povjerenja".[8] Naime, prema njegovoj naredbi kraljičini komornici Sancho de Paredes i Violante d'Alvión, među ostalim, počeli su nositi u blagajnikovu kuću veoma brojne škrinje sa stvarima što su pripadale vladarici da ih popiše. Tako su kroz blagajnikove ruke stali prolaziti: dragulji, relikvijari, odjeća, slike, tapiserije, stolni pribor i knjige. Mnoge stvari prodane su na dražbi, a mnoge se kupili Juan Velázquez i njegova žena. To nam otkrivaju ostavinske isprave Izabele Katoličke.

Nas posebno zanimaju knjige, među kojima prevladavaju religiozne, no nisu nedostajali ni klasični pisci ni kronike različitih kraljevstava. Tu je bila rasprava o gramatici koju je Antonio de Nebria poklonio kraljici te *Umjetnost* od istog pisca, na latinskom. Listajući kraljičine ostavinske isprave doznajemo da je Maria de Velasco, među ostalim, kupila "knjižicu o načinu i redu recitiranja psalama"; "drugu malu knjigu (u osmini arka), na španjolskom, koja počinje molitvom

6. Leturia, *El gentilhombre*, str. 72.
7. A. de la Torre y del Cerro, *Testamentaría de Isabel la Católica* (Barcelona 1974) str. 81*.
8. *Nav. dj.*, str. 51*.

Svetog Augustina"; "drugu knjigu (u četvrtini arka) o Svetom Krizostomu"; "molitveni časovi napisani na pergameni, koji na početku imaju martirologij, a na kraju priču o kralju Davidu"; "drugi Mali časovi napisani na papiru koji počinju s Nasljeduj Krista".

Sve te knjige povećale su knjižnicu koju je Juan Velázquez imao u Arévalu. Iñigo je zacijelo uzeo u ruke mnogu knjigu s tih polica da zadovolji radoznalost i da stekne izvjesnu kulturu. Ako je za vrijeme svog oporavka u Loyoli tražio da mu donesu "one svjetovne i isprazne knjige koje se obično nazivaju viteškima"[9], očito je to stoga što ih je požudno čitao u Arévalu. I ako je, pošto se obratio, kanio ući u seviljsku kartuziju Santa Maria de las Cuevas, vjerojatno je to stoga što je u Arévalu imao prigodu čitati klasična djela kartuzijanca Juana de Padilla *Slika Isusova života (Retablo de la vida de Cristo) i Dvanaest pobjeda dvanaestorice apostola (Los doce triumfos de los doce apóstoles).*

U Arévalu se kovala Iñigova osobnost. Njegov životopisac Ribadeneira slika ga kao "mladića živahna i uglađena, prijatelja svečanih priredbi i lijepa odijevanja".[10]

Od njega samog znamo da je "do 26. bio čovjek odan svjetskim taštinama, a osobito se zabavljao vještinama s oružjem, s velikom i ispraznom željom da stekne ugled".[11] O. Polanco nam veli da su "njegova načela bila više u skladu s duhom svijeta nego s duhom Božjim; od djetinjstva je, naime, počeo živjeti dvorskim životom kao paž, a da se nije dao na druge vježbe osim čitanja i pisanja; potom je služio kao dvorjanin vojvodi od Nájere i kao vojnik do 26. godine, kad se zbila promjena u njegovom životu".[12] U čitavom tom vremenskom razdoblju svjetovne su taštine, a osobito želja da stekne ugled, ispunjavale njegove težnje. U Arévalu je usavršio svoj "vrlo lijep rukopis (pisao je, naime, vrlo lijepo)", veli Ribadeneira.[13] U to razdoblje valja smjestiti poemu koju je, prema Polancu, sastavio u čast Sv. Petra, sveca svoje pobožnosti[14] — sjetimo se da je njemu bila posvećena kapela San Pedro de Eguimendía, nekoliko metara od Loyoline kuće, i župa u Arévalu. U Arévalu je odgojio svoj ukus i smisao za glazbu, što ga je pratilo čitav život i što je morao žrtvovati

9. *Autobiografija*, br. 5.
10. *Vita, lib.* I, cap. I: *FN*, IV, 85.
11. *Autobiografija*, br. 1.
12. *Sumario*, n. 3: *FN*, I, 154.
13. *Vita*, lib. I, cap. II: *FN*, IV, 95.
14. *FN*, II, 517.

na oltaru apostolata. Podsjećamo da je on boravio na dvoru kad je u kapeli princa Don Juana za dirigenta bio imenovan slavni glazbenik iz Urrestilla Juan de Anchieta, koji je od 1504. bio župnik crkve u Azpeitiji i — usput rečeno — nipošto nije bio prijatelj Loyolinih. Tamo je Iñigo stekao odlike lijepog ponašanja, koje su mu u rimskim godinama donijele naslov "vrlo pristojne i odlične osobe"[15], a tog se ponašanja nije nikad ostavio, pa ni kod svog skromnog stola za kojim se vladao kao nekakav dvorjanin, kako je pisao o. Palmio.[16] Tamo je naučio ophoditi s velikima ovoga svijeta, a to će mu iskustvo kasnije poslužiti kako da ophodi s vladarima, kardinalima i papama. U tim arevalskim godinama, a i u kasnijem razdoblju, dok je bio u službi Vojvode od Nájere, dogodili su se moralni padovi njegove mladosti, koje smo spomenuli citirajući riječi iz *Autobiografije*, a koje o. Polanco opisuje sljedećim rečenicama: "Do tog vremena (do obraćenja), premda je bio sklon vjeri, nije uopće živio u skladu s njom, niti se čuvao grijeha, nego je bio osobito odan igrama i zabavama sa ženama te svađama i oružju; no to je bilo zbog običaja onoga onoga vremena. Uza sve to, pokazivao je mnoge kreposti".[17]

Ostale podatke imamo iz jednog izvještaja o. Antonia Láreza, osnivača Družbinog kolegija koji je otvoren u Arévalu 1588.[18] Taj je otac išao s drugim držati misije u tom gradu 1577. godine. Potaknut njihovim propovijedima, ugledni građanin Arévala Hernando Tello oduševio se mišlju da osnuje Družbin kolegij. O. Lárez imao je priliku skupiti svjedočanstva koja su još ostala o Iñigovu boravku u kastiljskom gradu. Nadasve su mu bile korisne izjave vrlo bogatog i plemenitog gospodina, zvanog Alonso de Montalvo (+ 1578), koji je u svojoj mladosti bio paž Juana Velázqueza de Cuéllara, bio je u Iñigovu društvu i veliki njegov prijatelj. Kad je Montalvo doznao da mu je prijatelj ranjen u Pamploni, pošao ga je posjetiti i našao ga ranjena u nogu i kako liječi rane. S o. Lárezom govorio je i svećenik Alonso Esteban i rekao mu, među ostalim, da je Iñigo, kad je već bio general Družbe Isusove, "običavao pisati pokoji put" Katarini, jednoj od blagajnikovih kćeri. Do nas nije doprlo nijedno pismo, no ipak nam je poznato da je Svetac kroz čitav život čuvao uspomenu na svoje prijatelje u Arévalu. Odgovarajući 1548. doktoru Mercadu iz Valladolida, koji mu je ovako pisao: "Juan Velázquez, upravitelj ovoga grada i sin Gospodina Gutierrea de Velázqueza (blagajnikov sin) ljubi ruke vašeg očinstva i preporučuje se u vaše molitve",[19] odgovara: "U Gospodinu našem vrlo me je utješilo sjećanje na gospodina Juana Velázqueza. Vaša će mi milost učiniti uslugu ako prenese moje skromne pozdrave kao onog koji je bio i jest podložnik i vaš i vašeg gospodina oca i djeda i čitave kuće, čemu se i sada radujem i radovat ću se u našem Gospodinu."[20]

Da li je Ignacije bio paž Ferdinanda Katoličkog? To u *Životu Svetog Ignacija* tvrdi o. Giovanni Pietro Maffei, a ponavlja o. Francisco García u njegovu životopisu, tiskanom 1722. No već je Ribadeneira ispravio taj podatak napisavši u jednoj kritici Maffeijeva *Života* da "nije bio paž Katoličkog kralja nego Hernána (sic!) Velázqueza, njegova blagajnika".[21] Budući da je bio u službi Juana Velázqueza, možemo reći da je prirodno da je katkada pratio njega i njegove sinove kad su bili premješteni na dvor. Da je bar prigodice bio na dvoru pokazuje činjenica koja se dogodila 1524. Kad se na svom povratku iz Jeruzalema nalazio u Genovi, čekajući prigodu da se ukrca na lađu za Barcelonu, "prepozna ga jedan Biskajac, imenom Portundo, koji je već i prije u drugim zgodama s njim govorio kad je služio na dvoru Katoličkog kralja".[22] To Ignacije veli u svojoj *Autobiografiji*. Rodrigo Portundo, to mu je bilo pravo ime, našao se 1524. godine u Genovi i bio je zadužen da kontrolira kretanje carske flote mediteranskim vodama. Ako je "u drugim zgodama" vidio Ignacija na dvoru, znak je da je ovaj posjećivao dvor. Nije poznato da li je tamo obavljao neku službu ili da je bio paž.

Smrt Ferdinanda Katoličkog 23. siječnja 1516. neizravno je pridonijela slomu Juana Velázqueza. Karlo I odredio je iz Flandrije da se kraljici udovi Germani de Foix kao mirovina dadu kastiljski gradovi Arévalo, Madrigal, Olmedo i Santa Maria de Nieva. Prva su dva, kako rekosmo, dotada bila povjerena Juanu Velázquezu. Kralj je odredio da "Juan Velázquez njima upravlja u njezino ime (Germane) te da kraljici iskaže čin podaničke vjernosti".[23] Ne čini se da bi iz te odluke slijedila ekonomska šteta za blagajnika, no sigurno je to bila šteta za njegov ugled, a nastalo je i pogoršanje u položaju tih gradova koji su bili kao otrgnuti od kraljevske baštine i otuđeni od kastiljske krune.

15. *Memoriale*, n. 290: *FN*, I, 697.
16. *FN*, III, 164.
17. *Sumario*, n. 4: *FN*, I, 154.
18. *FN*, III, 462-466.

19. *Mixtae*, V, 653.
20. *MI, Epp*, I, 705.
21. *FN*, III, 217.
22. *Autobiografija*, br. 53.
23. *Fita* (vidi bilj. 4), str. 513; Leturia, *El gentilhombre*, str. 97.

Sve se je to protivilo zakonima kraljevstva i povlasticama gradova, kako je i sam kralj četiri godine kasnije priznao. Regent kardinal Cisneros odvraćao je kralja od takve odluke, no pošto je odlučeno, nije mogao ništa drugo nego prihvatiti je i zahtijevati da je Velázquez provede. Blagajnik nije pristao. U studenom 1516. povukao se u Madrid i stavio Arévalo u ratno stanje. Na koncu je morao popustiti. Opterećen dugom od 16 milijuna maravedia te ožalošćen smrću svog prvorođenca završio je Gutierre sve svoje dane u Madridu 12. kolovoza 1517. Kraljica Germana okrenula se protiv njega i protiv svoje davne prijateljice Marije de Velasco.

Mladi je Iñigo prisustvovao postupnom moralnom i ekonomskom propadanju svoga zaštitnika. To je bilo njegovo prvo teško iskustvo i prvi neuspjeh što su utjecali na njegovu budućnost. Za nj je u 26. godini započelo novo životno razdoblje.

2. DVORJANIN NAVARSKOG POTKRALJA

Pad Juana Velázqueza u nemilost i njegova smrt 12. kolovoza 1517. ostavili su Svetog Ignacija bez posla. No velikodušna Maria de Velasco, udova pokojnog blagajnika, našla je rješenje za nj. Dala mu je 500 škuda i dva konja kako bi u Pamploni mogao pohoditi vojvodu od Nájere, don Antonia Manriquea de Laru, potkralja u Navarri, od svibnja 1516. Taj je uzeo Iñiga za dvorjanina. I tako je Iñigo nakon deset godina provedenih na kastiljskom dvoru u službi visokog činovnika postao ovisan o jednoj drugoj važnoj osobi u Kraljevstvu.

Da ne bismo pretjerali, dobro je da ovom prigodom imamo na pameti kako Iñigo nikada nije bio profesionalni vojnik, kao ni njegov otac, ni stariji brat Martín García. Jednostavno je bio, kako rekosmo, dvorjanin navarskog potkralja, tj. jedan od onih koji su ga pratili, koji su izvršavali njegove naredbe, i koji je, ako je bilo potrebno, uzeo u ruke oružje i sudjelovao u vojničkim ekspedicijama. To ne protuslovi njegovoj tvrdnji da se "najradije vježbao u oružju", jer kako sam to tumači, na to je bio potaknut "velikom i ispraznom željom da stekne ugled".[24] U biti, htio je sebi steći sjajnu budućnost u svijetu, koju u društvu svog vremena nije mogao steći bez upotrebe i bez iskustva s oružjem.

Vjerojatno je Iñigo pratio svoga novog gospodara kad je taj pošao u veljači 1518. na dvor u Valladolid, na ceremoniju službenog priznavanja Karla I. kraljem Kastilije. Bio je tu i stariji brat Martín García, gospodar Loyole, kojemu je kralj tom zgodom dopustio da ustanovi pravo nasljedstva za Loyolu, a tu je milost dobio posredovanjem Vojvode iz Nájere.

Iñigo nije čekao da bude koristan svome gospodaru. Kad se u nemirima koji su uzbunili sela i gradove u Kastilji grad Nájera digao protiv svoga gospodara, Iñigo je sudjelovao u pohodu kojim se pokorilo pobunjene građane 18. rujna 1520. Tom je prilikom dokazao da ima "velik, plemenit i širokogrudan duh", kako bilježi o. Polanco[25], jer dok su se neki sudionici pohoda dali na pljačkanje grada, Iñigo nije uzeo ništa za se, jer mu se to činilo "neplemenito".[26]

Godine 1521. potkralj Navarre oslonio se na suradnju svog dvorjanika u jednoj vrlo osjetljivoj misiji: pomirenje gradova Guipúzcoe, koji su bili podvojeni zbog prihvaćanja Cristóbala Vasqueza Acuñe kao od kralja postavljenog upravitelja u pokrajini. Neki su gradovi, među njima Azpeitia i Azcoitia, smatrali da je ta služba dana Cristóbalu de Acuñi, a da se nije brinulo o običajnom pravu Guipúzcoe. Postignut je sporazum, a autor obraničke presude, potpisane 12. travnja 1521., bio je Vojvoda od Nájere. Povijesni izvori ne govore ništa više, no iz vjerodostojnog svjedočanstva o. Polanca, koji je za to vjerojatno doznao od samog Iñiga, znamo da su Vojvodi u tom poslu pomogli pomoćnici, među kojima se nalazio njegov dvorjanin. Polanco dodaje da je u tom poslu dokazao "da je oštrouman i razborit u svjetovnim stvarima i da zna postupati s ljudskim srcima, osobito da u-skladi razlike ili nesloge".[27]

3. RANA U PAMPLONI

Kratko nakon sretnog svršetka tog sukoba Iñigo je sudjelovao u drugom vojničkom pothvatu, o kojem će ovisiti njegov budući život. Iskoristivši odsutnost Karla V. i istodobni ustanak *Comunerosa*, koji je u prvim mjesecima 1521. zaokupio velik dio kastiljske vojske, francuski je kralj Franjo I. odlučio podržati presizanje Henrika de Labrita na navarsko prijestolje, računajući na podršku mjesne stranke Agramonteza. Od pripojenja Navarre Kastilji prošlo je devet godina. To tumači zašto se navarski narod još nije osjećao posve priučen na novo stanje. Unatoč ponovljenim zahtjevima navarskog potkralja,

24. *Autobiografija,* br. 1.

25. *Sumario,* n. 5: *FN,* I, 155.

26. *FN,* I, 156.

27. *Sumario,* n. 6: *FN,* I, 156.

nisu dolazila nova pojačanja, potrebna za obranu tog kraljevstva. U međuvremenu je francuska vojska (12.000 pješaka, 800 kopljanika i 29 topova) 12. svibnja 1521. prešla granicu prema naredbi Andrije de Foixa, koji je bio gospodar Asparrósa i grof od Montforta. Dne 16. svibnja ulogorio se na pola milje od Pamplone. Potkralj je 17. svibnja, da bi osobno zatražio potrebna pojačanja, pošao u Segoviu gdje su se nalazili namjesnici: admiral Kastilje, glavni zapovjednik vojske i kardinal, biskup Tortose Hadrijan iz Utrechta. Prije nego što je pošao, ostavio je Francésa de Beaumonta s korpusom od 1.000 vojnika za obranu Pamplone i naredio Iñigu da se pokorava njegovim odredbama. Dne 18. svibnja u gradu izbi pobuna: građani su sa svojim vijećem tvrdili da u odsutnosti potkralja vlast pripada njima. Don Francés i njegovi to su odlučno nijekali. Budući da nisu mogli ovladati stanjem, odlučili su otići. Puhali su, kako napisa Vojvoda od Nájere, "snažni vjetrovi protiv obrane" grada.

U međuvremenu, vjerojatno 18. svibnja, stiže Martín García de Oñaz s bratom Iñigom i skupinom vojnika koje su skupili u Guipúzcoi. Kad je Martín Garcia vidio metež, povuče se sa svojima, a da uopće nije ušao u grad. Iñigo ga ne htjede slijediti. O. Polanco pripovijeda: "budući da je spomenuti Don Francisco (tj. Francés de Beaumont) kanio napustiti grad jer mu se činilo da se ne može oduprijeti snazi Francuza, a i jer je sumnjao u same stanovnike Pamplone. Iñigo, budući da se stidio izaći jer mu se to činilo kao bijeg, ne htjede poći za njim, nego se stavi na čelo malobrojnih koji su pošli u tvrđavu, da je brani sa malo onih što su u njoj bili".[28] O. Nadal dodaje da se uputio u dvorac "jureći na konju" ("incitato equo").[29] Sljedećeg dana, 19. svibnja na Duhovsku nedjelju, sklonio se u utvrdu i njezin zapovjednik Miguel de Herrera. Toga su istog dana poslanici Pamplone obećavali u Villavi vjernost Henriku de Labritu. Pošto su osvojili grad, Francuzi su počeli napadati utvrdu čija se posada, još neslomljena, slabo branila. Bila je potrebna sva Iñigova željezna snaga da se obrana ne predaje.

Poznati su daljnji događaji. Jedno zrno od starinskog većeg ili manjeg topa zahvatilo je noge mladom vojniku, jednu slomivši, a drugu teško ranivši. Iñigo je bio izbačen iz borbe, a njegov je pad značio kraj otpora. O. Nikola Orlandini prenosi tradiciju da je Iñigo ranjen na Duhovski ponedjeljak, 20. svibnja.[30] To je vjerojatno, no novija su

28. Nav. dj, n. 4: *FN*, I, 155.
29. *FN*, II, 63.
30. N. Orlandini, *Historiae Societatis Iesu pars prima*. lib. I, n. 10.

istraživanja pokazala da se posada utvrde predala između 23. i 24. svibnja.[31]

Iñigova je rana bila teška. To je pokazao tijek bolesti u Loyoli, a znamo to i iz svjedočanstva gradskog zapovjednika Miguela de Herrere. U postupku koji je protiv njega pokrenut nakon predaje utvrde Herrera je od svojih sudaca zahtijevao da, među ostalim, kao svjedoka saslušaju brata gospodara Loyole i dodao da je to htio jer je ovaj teško ranjen i ne zna hoće li se moći navrijeme uzeti njegovo svjedočanstvo.[32] Ostali svjedoci koje je zapovjednik pozvao, Iñigovi drugovi, bili su: Pedro de Malpaso, nadglednih obrane utvrde, koji je umro koncem lipnja od posljedica rana; časnik Pedro, građevinski nadglednik; Alonso de San Pedro, odgovoran za topništvo te vojnik zvan Santos. Ne znamo da li je Iñigo bio preslušan, no znamo da je Miguel de Herrera na tom procesu bio oslobođen.

Međutim su Iñiga, kojemu su Francuzi pružili prvu njegu, njegovi zemljaci na nosiljci odnijeli u kuću Estebana de Zuastia, a odatle u njegovu kuću u Loyolu gdje ga je primio njegov brat Martín García i nevjesta Magdalena de Araoz.

Bilo je hitno liječiti bolesnika. Stoga su pozvali liječnike i kirurge s raznih strana. Ovi su uvidjeli da prva njega, budući da je bila pružena na brzinu, a možda i od nevještih ruku, nije bila dobra. Sam Svetac nam govori i o ovim događanjima u svojoj *Autobiografiji*. Kosti, "bilo da su prvi puta bile loše složene ili su se na putovanju rastavile, našle su se izvan svog položaja i nisu mogle zarasti. Počelo je ponovno mrcvarenje u kojem, kao i u prijašnjem; a i u onom budućem, nije izustio ni riječi niti pokazao drugih znakova boli osim što je jako stisnuo pesnice".[33]

Unatoč svemu tome stanje se pogoršavalo i počeli su se bojati za njegov život. Na dan Sv. Ivana liječnici su mu savjetovali da se ispovijedi i primi sakramente bolesnih. Dne 28. lipnja, u predvečerje blagdana Sv. Petra i Pavla, bilo je najkritičnije.Liječnici rekoše da ga mogu smatrati mrtvim ako prije ponoći ne reagira. "Spomenuti bolesnik je vrlo štovao Sv. Petra i Gospodin je htio da se upravo te noći počeo osjećati bolje; popravljanje je tako napredovalo te su nakon nekoliko dana smatrali da je izvan smrtne opasnosti."[34] Jedna kasnija

31. O bici kod Pamplone vidi: L. Fernandez Martín, *Iñigo de Loyola y el proceso contra Miguel de Herrera, alcalde de la fortaleza de Pamplona*. Príncipe de Viana, br. 140 i 141 (Pamplona 1975), 471-534, osobito 486.
32. *Nav. dj.* str. 527, 529.
33. *Autobiografija*, br. 2.
34. *Nav. dj.* br. 3.

predaja, preuzeta u ikonografiju, veli da mu se te noći ukazao Sv. Petar i ozdravio ga. O. Ribadeneira kaže: "Priča se da mu se ukazao taj slavni apostol u noći njegove najveće nevolje."[35]

No nije sve bilo gotovo. Kosti su se učvrstile, no niže od koljena kost mu je ostala jedna povrh druge, tako da mu je ta noga ostala kraća i oblikovala se izbočina koja ga je nagrđivala. Ribadeneira veli da bi mu taj nedostatak prijećio da obuje "vrlo uske i elegantne čizme", kakve je on volio nositi. To nije mogao podnijeti jer — dodaje životopisac — "bio je u cvijetu mladosti i osjetljiv na eleganciju te prijatelj svečanosti i lijepog odijevanja".[36] U toj je prilici pokazao svoj karakter."Pitao je kirurge da li se to može odrezati, a oni mu rekoše da se, dakako, može odrezati, no da će bolovi biti veći od svih koje je podnio jer je kost već zdrava i treba mnogo vremena da se odreže. On ipak odluči da se podvrgne tom mučenju, prema vlastitoj volji, premda mu je najstariji brat bio zabrinut i govorio da ne bi imao hrabrosti podnijeti takav bol. Ranjenik je to podnio s uobičajenom strpljivošću. A pošto mu je odrezano meso i kost, pobrinuo se da se upotrijebe sredstva da mu noga ne bi ostala tako kratka; stoga su se neprestano upotrebljavale razne pomasti i rastezanja pomoću instrumenata, što ga je mučilo mnogo dana. No naš mu je Gospodin dao zdravlje."[37] Može se reći da je već bio ozdravio, no bilo je potrebno da dugo vremena ostane nepokretan. To oporavljanje bilo je providnosno za nj.

Premda u *Autobiografiji* Svetac govori o liječnicima i kirurzima u množini, znamo ime jednog kirurga koji ga je liječio, a bio je kao glavni liječnik. Riječ je o kirurgu Martínu de Iztiola iz Azpeitije, koji je od obitelji tražio 13 dukata za Iñigovo liječenje, a plaćeno mu je 10. To je izjavio sam Martín de Iztiola izvršiocima oporuke starijeg Iñigovog brata, pokazujući račune "za spomenuto kirurško djelo". Računajući sve što mu se duguje, uključujući i tri preostala dukata za Iñigovo liječenje, zaokružio je sve na svotu još od 10 dukata.[38] Zanimljivo podudaranje! Alonso de San Pedro, jedan od Iñigovih drugova u obrani utvrde u Pamploni, primio je od vlasti 12 dukata "za liječenje rane koju je zadobio braneći tvrđavu tog grada Pamplone".[39]

35. *Vita*, lib. I, cap. I: *FN*, IV, 85.
36. *Isto*
37. *Autobiografija*, br. 5.
38. *FD*, 625-626.
39. Fernandez Martín, usp. bilj. 31, str. 487, bilj. 60.

4. OBRAĆENIK IZ LOYOLE

Da bi se nečim bavio u svojoj dokolici, bolesnik je pomislio na čitanje viteških knjiga, koje je zavolio u kući Juana Velázqueza. No u Loyolinoj kući nije bilo takvih knjiga. Naprotiv, našla su se četiri sveska *Života Kristova (Vita Christi)* od Ludolfa Saksonskog, kartuzijanca, koje je na kastiljski preveo franjevac Ambrosio Montesino, a tiskani su u formatu poluarka u Alcali 1502. i 1503. Našlo se također djelo *Cvijet svetaca (Flos sanctorum)* ili *Život svetaca* od Jakova iz Varazze, koje je preveo cistercit Gauberto Maria Vagad. Nemajući drugih čitao je te duhovne knjige. To ga je čitanje promijenilo. Za vrijeme stanki njegova je misao letjela sad prema svjetovnim stvarima, sad se usredotočivala na ono što je čitao.

Među drugim mislima jedna ga je zaokupljala do te mjere da je znao provesti tri do četiri uzastopna sata zabavljajući se njome u svojoj mašti. Radilo se o junačkim pothvatima koje bi učinio u čast jedne gospođe, o riječima koje bi joj rekao kako bi joj došao u milost, o oružanim činima koje bi napravio njoj u službi. Bijahu to snovi toliko teži da se ostvare, koliko gospođa o kojoj se radilo "nije bila iz običnog plemstva; nije bila ni grofica ni vojvotkinja, nego joj je položaj bio mnogo viši od ovih".[40] Nagađalo se puno o tome tko bi bila gospođa iz snova bolesnog Iñiga. Vjerojatno se nije radilo ni o kojoj stvarnoj osobi, nego o zamišljenom stvorenju. Ako bi se radilo o nekoj osobi koja je stvarno postojala, čini se da bi to najvjerojatnije bila sestra Karla V. Katarina, koju je Iñigo možda vidio u Valladolidu ili u Tordesillasu, gdje je mlada princeza pravila društvo svojoj nesretnoj majci, kraljici Doñi Juani Ludoj. Godine 1525. Katarina se udala za Juana III. Portugalskog.

U toj izmjeni pobožnih misli i ispraznih sanja upleo se važan činilac ne samo za razvoj bolesnikov nego i za kasnije pisanje knjige *Duhovnih vježbi*. Riječ je o razlučivanju duhova. Razmišljajući o onom što se događalo u njegovoj nutrini, Iñigo je postao svjestan da su misli o Bogu i svecima teško ulazile, no potom su ga ostavljale zadovoljnim i mirnim, dok su svjetovne misli ulazile lako, no ostavljale ga suhim i nezadovoljnim. U početku nije razmišljao o toj razlici, no malo-pomalo otvoriše mu se oči i spozna da se u njemu događala borba između dvaju protivnih duhova, dobrog i zlog. "To je bilo prvo razmišljanje koje je učinio o Božjim stvarima, a zatim, kad

40. *Autobiografija*, br. 6.

je obavljao duhovne vježbe počeo je odatle dobivati svjetlo za rasuđivanje duhova."[41]

Evo dobrih misli koje su mu ustrajno dolazile: "Što bi bilo kad bih učinio ono što je radio Sv. Franjo ili što je radio Sveti Dominik?" Zamišljao je tada velike i teške stvari koje bi mogao ostvariti, a njegova je volja postajala spremnom da ih napravi. "Čitavo je umovanje bilo u ovom: Sv. Dominik je to učinio? I ja moram to učiniti. Sv. Franjo je to učinio? I ja moram to učiniti."[42]

Napor razmišljanja i svjetlo milosti uspjeli su prevladati u duši oporavljenika. Svaki put je jasnije vidio da mora prekinuti s prošlim životom i započeti novi, korjenito različit. Konačno je odlučio. Nije preostajalo ništa drugo nego da odredi kako i kada da to izvede. Dvije su mu se stvari ukazivale kao prvotne. Čim napusti svoju kuću, poduzet će hodočašće u Jeruzalem. Da bi nasljedovao primjere svetaca, dat će se na život stroge pokore. Kako to biva i s drugim obraćenicima, svetost je mjerio strogošću i oštrinom tjelesnih pokora. Te su misli bile tako snažne da su malo pomalo iščezli sni o svjetovnom životu.

Jedna ga je činjenica utvrdila u dobrim odlukama, a on je naziva "pohođenjem" i opisuje ovim riječima: "Dok jedne noći bijaše budan, jasno je vidio sliku naše Gospe sa Svetim Djetetom Isusom. To viđenje, koje je trajalo neko vrijeme, donese mu veliku utjehu. Neposredni učinak tog pohoda bilo je gađenje nad čitavim prošlim životom, osobito nad tjelesnim stvarima, tako te mu se činilo da su mu nestale iz duše sve slike koje su se prije utisnule u nj." Tako otada sve do god. 1553., kad je to ispričao, "nikada više nije ni najmanje dao pristanak u tjelesnim stvarima".[43]

Znakovi Iñigova obraćenja bili su tako jasni da njegov stariji brat i ostali stanovnici Loyoline kuće nisu mogli a da to ne uoče. U međuvremenu, u njemu su dozrijevali planovi.Počeo se već pridizati, a mogao je i pisati. Došla mu je misao da zabilježi neke stvari iz knjiga koje je čitao. Uzeo je teku od 300 stranica i stao pisati. Kristove riječi pisao je crvenom bojom, Djevičine plavom, a sve je pisao krasopisom "jer je umio vrlo lijepo pisati".[44]

Dok je oporavljenik bio obuzet svojim dubokim razmišljanjima, svijet je išao svojim tijekom. U kolovozu 1521. Martín García brinuo se kao pokrovitelj za dobro djelovanje župe u Azpeitiji. Sa župnikom i sedam nadarbenika raspravljao je o kultnim činima koji se imaju obavljati, o točnosti u njihovu obavljanju, o podjeli milostinje koju vjernici daju. Ugovarao je i s redovnicama samostana Concepcíon, koje su uz samostan kanile izgraditi crkvu. Martín García bio je spreman ustupiti im zemljište, koje je na tom mjestu posjedovao, no uz želju da bude imenovan pokroviteljem te crkve, kao što je bio i župne. U listopadu iste godine Martín García pohiti u obranu Fuenterrabíe, koju su napali Francuzi, sudjelovavši hrabro u obrani, i uz opasnost za život, odvraćajući posadu od predaje, na koju je 28. listopada kapetan Diego de Vera ipak pristao.

Iñigove misli okretale su se prema budućnosti. Što će raditi poslije svojega povratka iz Jeruzalema? Jedna od misli koje su mu se nametale bila je da se zatvori u kartuziju Naše Gospe de las Cuevas blizu Seville, a da ne rekne tko je, kako bi bio manje poštovan. Stoga je zamolio jednog slugu koji je išao u Burgos da se u samostanu Miraflores raspita o pravilima kartuzijanaca. Svidjela mu se, no tu misao nije slijedio ili stoga što se radilo o još dalekom cilju, ili stoga što je Iñigo mislio da neće biti toliko slobodan da provodi pokornički život kako je želio, bude li vezan uz jednu regulu.

Došao je trenutak za veliki korak. Govoreći sa svojim bratom, reče mu da mora poći u Nava, gdje se nalazio Vojvoda od Nájere. Vidjet ćemo da nije riječ tek o izlici, nego se stvarno želio naći sa svojim bivšim pretpostavljenim. Martín García je kasnije doznao o čemu se radilo. I on i drugi u kući nagađali su da je Iñigo "odlučio izvesti veliku promjenu".[45] Uznemiren i potresen planovima svoga brata, vodio ga je od jedne do druge sobe, moleći ga uporno "da se ne upropasti i neka vidi koliku nadu ljudi u nj stavljaju i koliko bi mogao značiti".[46] Istina, te su riječi izrečene iz bratske ljubavi, no one nam otkrivaju što su o Iñigu mislili i čemu su se od njega nadali. Ali on je u svojim odlukama bio nepokolebljiv "i oslobodio se svoga brata".[47] Bit će da je to bilo potkraj veljače, kad je, prešavši šiljasta vrata Loyole, započeo dug hodočasnički put.

Prije nego opišemo njegovo hodočašće, bit će dobro da pogledamo vanjsko stanje njegove domovine početkom 1522. godine.

Francusko zauzeće Navarre trajalo je nešto više od mjesec dana. Dokrajčeno je bitkom kod Noáina. No u rujnu i listopadu Francuzi su

41. *Nav. dj.* br.8.
42. *Nav. dj.* br. 7.
43. *Nav. dj.* br. 10.
44. *Nav. dj.* br. 11.

45. *Nav. dj.* br. 12.
46. *Isto*
47. *Isto*

pokušali drugi napad, ovaj put protiv tvrđave Fuenterrabie, koja se, kako smo vidjeli, predala 28. listopada. Ta je opasnost potakla tri regenta koji su upravljali Kraljevstvom za odsutnosti Karla V. da se premjeste u Vitoriu. Dne 24. siječnja 1522. stigla je u alavešku prijestolnicu prva vijest da je za papu izabran jedan od tri regenta, kardinal Hadrijan iz Utrechta. Službeno je vijest priopćena 9. veljače, a 10. je izabrani prihvatio izbor.

U Vitoriji je kao namjesnik bio i glavni zapovjednik vojske u Kastilji Iñigo Fernández de Velasco. On je bio odavna u izrazitom neprijateljstvu prema Vojvodi od Nájere, Iñigovu zaštitniku. Vojvoda se povukao na svoja imanja u Rioju, Nájeru i Navarretu, ponižen i oštećen u svojim materijalnim interesima. Već više od 20 mjeseci nije primio nikakva novca, a zbog nemira 1521. "izgubio je i potrošio što je imao te ostao bez dobara svoje kuće".[48] Vrhunac nesreće bio je kad je 27. kolovoza 1521. skinut sa službe potkralja Navarre, koja je potom bila povjerena grofu Mirandi.

Iñigo je znao da se Vojvoda nalazi u Navarreti, jer je taj nekoliko puta pitao u Loyolu o stanju ranjena plemića.

Vijest o izboru novoga pape morala je u Loyolu stići prije Iñigova odlaska. U svakom slučaju, put kojim je imao proći prema Montserratu i Barceloni bio je isti kojim je trebalo da putuje novi papa s pratnjom: kroz Rioju i rijeku Ebru, prema Zaragozi i Barceloni. Iñigo se dobro pobrinuo da se ne susretne s papinom pratnjom, zbog straha da tu ne susretne osobe koje bi ga mogle prepoznati. Svakako je htio da mu planovi ostanu tajni. Potrudio se da pretekne papu, koji je napustio Vitoriu 12. ožujka, a u Nájeri se zaustavio 15. ožujka.

48. Leturia, *El gentilhombre*, str. 233.

III. Hodočasnik u Montserratu

1. NA PUTU PREMA SVETOJ GORI

Ignacije otputova iz Loyole potkraj veljače 1522. godine, jašući na mazgi. Htio je s njime poći i njegov brat, kojem on ne spominje imena, no to je zacijelo bio župnik u Azpeitiji Pero López de Oñaz. Njega je nagovorio da se zadrži u Aránzazu, gdje je kanio obaviti molitveno bdjenje pred veoma štovanom Slikom Djevice. Više godina nakon toga sjetit će se, pišući Sv. Franji Borgiji, milosti koje je primio u tom značajnom bdjenju.[1] Vjerojatno je tom zgodom napravio zavjet čistoće. On veli samo da ga je napravio na putu u Montserrat i da ga je prikazao Djevici, a da nije znao, kako to već Laínez napominje, da se zavjeti čine izravno Bogu.[2] No ta je okolnost u prilog pretpostavci da je zavjet učinio u nekom marijanskom svetištu, a čini se da je posjetio samo Aránzazu prije negoli je stigao u Montserrat. Sigurna je stvar da ga je Djevica uzela u svoju posebnu zaštitu, tako da — kako bilježi isti Laínez — "njemu, kojega je dotada napastovala i pobjeđivala tjelesna pohotljivost, odonda nadalje naš je Gospodin dao dar čistoće i to, držim, vrlo savršen".[3]

U Anzuoli, gdje se oprostio od svoje sestre Magdalene, ili u Oñatu ostavio je svoga brata i sam se uputio u Navarretu u Rioji. Želio se oprostiti od svog pokrovitelja, a usto dobiti "nekoliko dukata koje su mu dugovali u Vojvodinoj kući." Poslao je stoga objašnjenje njegovu blagajniku. Blagajnik mu odgovori da u kući nema novca. Da se nije radilo o izlici, potvrđuje ono što smo prije rekli o teškom stanju u kojem se u to vrijeme našao Vojvoda od Nájere. No kad je vojvoda doznao za Ignacijev zahtjev, rekao je da "može nedostajati novca za

1. *MI, Epp*, VII, 422.
2. *Epistola P. Lainii*, n. 5: *FN*, I, 76.
3. FN, I, 76.

sve drugo, no ne za Loyolu, kojemu je zbog povjerenja što ga je stekao u prošlosti želio dati dobru potporu ako je bude htio primiti." Pošto je primio taj novac, Ignacije naredi da se podijeli dijelom "određenim osobama kojima je dugovao zahvalnost, a dijelom jednoj slici Naše Gospe koja je bila u lošem stanju, da se obnovi i uljepša".[4] Iz Navarrete nastavlja prema Montserratu, pretekavši otprilike osam dana papinu pratnju.

Iz Rioja put je vodio preko Tudele, Pedrole, Zaragoze, Léride, Cervere i Igualade. U dugim satima hodočašćenja misao mu se trajno usmjeravala prema Bogu i onome što je kanio učiniti u njegovoj službi. A kako ništa nije znao ni o poniznosti, ni o ljubavi, ni o strpljivosti, ni o potrebnoj razboritosti u obavljanju tih kreposti, sva mu se pozornost usredotočavala na velike pokore koje je kanio obaviti, mjereći svetost prema njima. U svemu je bila prisutna oholost, a ta je bila u tome što nije toliko mislio na grijehe dok je činio pokoru, premda ih je iskreno odbacivao, koliko na to da čini velike stvari, jer su tako radili sveci na slavu Božju.

Jedan je događaj prekinuo mir njegova hodočasničkog putovanja. Ignacije je na putu susreo nekog Maura koji je jahao na mazgi. Dvojica putnika zapodjenuli su razgovor u kojem je došlo na red i Marijino djevičanstvo. Maur je dopuštao da je ona mogla biti djevicom prije nego je rodila, no nije mogao vjerovati da je mogla roditi, a da ostane djevicom. Premda mu je hodočasnik iznosio dokaze, Maur se nije dao uvjeriti i, napustivši svojega pratioca, produžio je putem tako žurno da ga Ignacije ubrzo nije više vidio. Kad je ostao sam nadođe mu sumnja: da li je učinio sve što je mogao da obrani Marijino djevičanstvo? Sada su nastupili, kako sam veli, "izvjesni pokreti koji su mu činili dušu nezadovoljnom, tako da mu se činilo da nije izvršio svoju dužnost"; i tako "mu dođe volja da potraži Maura i sasiječe ga zbog onog što je rekao".[5] Dugo je dvojio o tome što mora raditi. Našao je ovo rješenje: pustiti mazgu slobodnu da dođe do raskršća dvaju putova od kojih je jedan vodio do obližnjeg sela — čini se da je to bila Pedrola — u koje se uputio Maur, a drugi, koji je bio glavni, vodio je dalje. Bog je htio da je mazga nastavila glavnim putem, premda je onaj put što je vodio u selo bio bolji i širi, i tako su se izgubili Maurovi tragovi. Tako se smirila hodočasnikova savjest.

Kad je stigao u neko veće selo blizu Montserrata — čini se da je to Igualada — kupio je platna od kojeg se prave vreće da od njeg napravi

4. *Autobiografija*, br. 13.
5. *Nav. dj.* br. 15.

hodočasničku haljinu i sandale. No sandalu je obuo samo na desnu nogu, koja je više trpjela od rana. Nogu je povezivao povojem, no unatoč tome i premda je jahao na mazgi, navečer mu je noga uvijek bila natečena.

2. BDJENJE S NOVIM ORUŽJEM DO NOGU "CRNE" DJEVICE

Konačno je stigao u Montserrat. Nije nam poznato kada je to bilo. Jedini je sigurni datum noćno bdjenje pred Djevičinim oltarom u noći između 24. i 25. ožujka.

Uoči bdjenja obavio je ispovijed koja je trajala tri dana. Prema tome, morao je u Montrserrat stići najkasnije 21. ožujka. Možda se datum može pomaknuti za koji dan prije toga.

Hodočašćenje u Montserrat bilo je u ono vrijeme veoma popularno. Stoga je i Ignaciju došla misao da to učini, tim više što se to slavno marijansko svetište nalazilo uz put koji je vodio prema Barceloni, luci u kojoj se ukrcavalo za Rim, gdje je kanio moliti papu za dopuštenje da pođe u Jeruzalem. Osim da preporuči svoje odluke Presvetoj Djevici, kako je to već učinio u Aranzazu, kanio je tamo čitavu noć očuvati oružje svoje nove duhovne vojničke službe, kako su to obično činili novi vitezovi na početku zemaljske službe. Toj je ceremoniji prethodilo noćno bdjenje, za kojega je novi vitez prekrivao koprenom svoje oružje. Tako su to propisivale zbirke kastiljskih zakona Alfonza Mudrog *"Siete partidas"*, a o tom je Ignacije čitao u viteškim knjigama.

Prije bdjenja zaželje očistiti dušu u općoj ispovijedi o čitavom životu. Ispovjednik mu je bio francuski monah koji je u samostanu primao hodočasnike, a zvao se Jean Chanon. Bio je to prvi čovjek kojem je Ignacije otkrio svoje nakane, koje je do tada držao u tajnosti. Ispovjednik je Ignacija možda opskrbio nekim priručnikom za ispovijed kakvi su tada bili u upotrebi da pokornicima olakšaju ispovijed. Chanon je Ignacija vjerojatno uputio ili tada ili u kasnijim prilikama u načine molitve, dajući mu da čita *Vježbalište duhovnog života (Ejercitatorio de la vida espiritual)*, koje je napisao obnovitelj samostana u Montserratu García Jiménez de Cisneros, a tiskano je u istom samostanu 1500. godine. Da bi ispovijed bila što potpunija, Ignacije ju načini pismeno, a za to su mu bila potrebna tri dana.

Uoči blagdana Gospina Navještenja 25. ožujka potraži nekog siromaha, uzme svoje odijelo i dade mu ga, a sam obuče hodočasničku haljinu. Tako je proveo svoje bdjenje čitavu noć, dijelom stojeći, a dijelom klečeći u molitvi do nogu "Crne" Djevice.

IV. Manresa, prva Ignacijeva Crkva

Ignacije veli da je "otišao kad je svitalo da ga ne bi prepoznali, a nije išao putem koji vodi u Barcelonu, gdje bi se sastao s mnogima koji su ga poznavali i poštivali, nego je skrenuo u mjesto koje se zove Manresa, gdje je želio ostati nekoliko dana u bolnici. Želio je također zabilježiti neke stvari u svoju knjigu koju je brižno sa sobom nosio i koja mu je bila na veliku utjehu".[1] Tako izričita izjava ne ostavlja sumnje o danu u koji je napustio Svetu goru i o mjestu prema kojem je usmjerio svoje korake. Manje su jasni razlozi njegovu skretanju u Manresu i, osobito, produženi boravak u gradiću na Cardoneru. Svetac govori o strepnji da susretne osobe koje bi ga poznavale. Budući da se čini da nije imao prijatelja u Kataloniji, jasno je da smjera na osobe iz pratnje novog pape Hadrijana VI., među kojima je nesumnjivo bilo službenika s kastiljskog dvora, Ignacijevih znanaca. Ta je opasnost bila ustvari daleka, jer smo već vidjeli da je on stigao u Manresu 25. ožujka, dok je Papina pratnja još 29. istog mjeseca bila u Zaragozi.

1. ZAŠTO SE ZADRŽAO U MANRESI?

Njegova je neposredna nakana bila da se povuče u Manresu na nekoliko dana da bi "neke stvari zabilježio u svoju knjigu". Radilo se bez sumnje o rasvjetljenjima koja je primio u Montserratu. Ondje se kanio zadržati samo "nekoliko dana", no oni se pretvoriše u jedanaest mjeseci. Zašto? Budući da o tom nema izričite Svečeve izjave, potrebno je da se poslužimo pretpostavkama. Razlog je mogla biti kuga koja se u Kataloniji proširila u nekoliko slučajeva i koja je potakla vlasti u Barceloni da strancima zabrane ulazak u grad. Poznato je da su u tom smislu izdani proglasi, od kojih je jedan od 2. svibnja 1522.,

1. *Autobiografija,* br. 18.

tj. nešto više od jednog mjeseca poslije Ignacijeva dolaska u Manresu. Na kraju tih nekoliko dana koje je kanio provesti u tom gradiću možda je naišao na teškoću da se u Barceloni ukrca na brod. To je drugi vjerojatni razlog. Imamo li na pameti da se hodočašće u Jeruzalem moglo obaviti samo u određeno doba godine, možemo pretpostaviti da je Ignaciju umakla prigoda da ga izvede te 1522. godine. Za odlazak na hodočašće bila je potrebna papina dozvola, a on ju je davao hodočasnicima za vrijeme Uskrsa, koji je te godine bio 22. travnja. Nekoliko dana zakašnjenja u Manresi, pa još nekoliko njih u Barceloni da se pobrine za put u Rim, bili su razlogom da mu je bilo nemoguće stići na vrijeme u Vječni Grad. Videći to, odlučio je ostati u Manresi. Osim toga, novi Papa nije stigao u Rim do mjeseca kolovoza. Mogle su utjecati i njegove bolesti, od kojih je, kako znamo, u Manresi trpio ili pak jednostavno činjenica što je tu našao pogodne okolnosti za svoj molitveni i pokornički život i nije bilo hitnije da požuruje svoje planove, pa je svoje hodočašće odgodio za kasnije.

U svakom slučaju, a to je najvažnije, Ignacijev boravak u Manresi moramo smatrati providnosnim. Usred nutarnjih kušnji i božanskih rasvjetljenja događala se Ignacijeva duhovna preobrazba koja je dosegla svoj vrhunac u iskustvu Duhovnih vježbi. Svetac je zgodnim izrazom označio Manresu kao svoju "prvotnu crkvu",[2] misleći pritom na izvanredni žar onog početnog razdoblja, a možda i na početke svoga apostolata sa skupinom osoba koje su ga okruživale.

2. VANJSKI ŽIVOT

Ignacijev je vanjski život bio u svemu kao u siromašna hodočasnika. Oblačio je tuniku od gruba platna, što mu je pribavilo nadimak "Čovjek s vrećom", koji je uskoro promijenjen u značajniji nadimak "Sveti čovjek". U početku su ga primili u bolnici Santa Lucia, gdje su bili prihvaćani siromašni i bolesni. No trajno mu je boravište bio dominikanski samostan. Tamo je živio o. Galcerán Perelló, kojega je Svetac izabrao za ispovjednika, premda je prigodice razgovarao o stvarima svoje savjesti i s drugim svećenicima. Za vrijeme "vrlo žestokih" bolesti koje su ga napadale, razni dobročinitelji ljubazno su ga prihvaćali u kuću. Sam govori o kući nekog Ferrera, oca nekog čovjeka koji je kasnije bio u službi Baltasara de Faria, poslanika portugalskog kralja u Rimu. Procesi nam govore i o kućama Amigant i

2. Laínezova izreka: *FN,* I, 140.

Canyelles. Iz istih procesa doznajemo također da se na molitvu običavao povlačiti u jednu spilju, izdubenu na padini brda koje je oplakivao potok Cardoner.

Osim pobožnim vježbama, posvećivao se djelima ljubavi prema siromašnima i bolesnima. Glavni mu je apostolat bio razgovor, kojim je stekao simpatije Manrešana. Osjećao je veliku želju da sretne ljude s kojima bi mogao voditi razgovore o duhovnim temama. No na njih nije naišao ni u Manresi, ni u Barceloni. Našla se samo jedna službenica Božja, veoma poznata i izvan Manrese, koja je uskliknula nakon što je jednom prilikom razgovarala s hodočasnikom: "Oh, neka se svidi mom Gospodinu Isusu Kristu da vam se jednog dana htjedne ukazati!"[3] Nato je Svetac ostao zaprepašten.

Vjerojatno je od vremena do vremena uzlazio do samostana u Montserratu da o svojim stvarima porazgovori s Jeanom Chanonom, monahom kod kojega je obavio opću ispovijed. Lako možemo zamisliti da ga je u tim razgovorima pobožni benediktinac uputio u praksu sustavne molitve. U svakom slučaju Montserrat je bio jedino središte posvećeno sustavnoj molitvi s kojim je Ignacije u to vrijeme mogao biti u dodiru. Među knjigama koje su mu služile za štivo Svetac nije spomenuo *Ejercitatorio*, naprotiv, govori vrlo pohvalno o knjizi *Nasljeduj Krista*, koju su tada mnogi pripisivali Ivanu Gersonu, kancelaru Pariškog sveučilišta, te su je stoga nazivali "Mali Gerson", kao što je danas zovemo "Kempenac". Tako mu se dopadala da nije tražio nikakvu drugu duhovnu knjigu kad mu je ova došla u ruke. Toliko je usvojio poruke iz nje te se o njemu moglo reći da je u svojim riječima i djelima izgledao kao "ostvareni Gerson".[4] Čak i za svog generalata u Družbi Isusovoj na svom je stolu imao samo *Novi Zavjet i Nasljeduj Krista,* koji je nazivao "jarebicom među duhovnim knjigama".[5]

No više ga je vodio Bog nego ljudi i knjige. Sam nam veli da je Bog s njim postupao kao učitelj s djecom dok ih poučava.[6] Toliko je bio u to uvjeren te mu se činilo da bi uvrijedio Boga ako bi u to posumnjao.

3. *Autobiografija,* br. 21.
4. *Memoriale,* n. 226: *FN,* I, 659; vidi također n. 97, str. 584.
5. *FN,* III, 431.
6. *Autobiografija,* br. 27.

3. TRI RAZDOBLJA UNUTRAŠNJEG RAZVOJA

Pratimo li put Ignacijeva unutrašnjeg razvoja, jedanaest mjeseci njegova boravka u Manresi mogu se podijeliti u tri razdoblja: prvo je razdoblje mira, u kojem Svetac ostaje "skoro u istom unutrašnjem stanju, u postojanom velikom veselju, a da nije imao nikakvu spoznaju unutrašnjih duhovnih stvari"[7]; drugo je razdoblje označeno veoma teškom unutrašnjom borbom, sumnjama i skrupulima; u trećem je primio velika božanska rasvjetljenja i sastavio *Duhovne vježbe.*

O prvom razdoblju nemamo mnogo toga reći. Živio je od milostinje. Nije jeo mesa ni pio vina, makar mu ga i nudili, osim nedjeljom kad je prekidao svoj post. Pustio je da mu raste kosa, a bila mu je bujna, koju je dotada njegovao prema modi svoga vremena. Nije podrezivao nokte na rukama i nogama, na što je prije mnogo pazio. U katedrali ili u dominikanskoj crkvi svaki je dan slušao Misu i prisustvovao pjevanoj večernji, doživljavajući pritom veliku utjehu. Za vrijeme Mise obično je čitao evanđelje o muci. Glavna briga bila mu je molitva, kojoj je svakoga dana posvećivao sedam sati, ne-koliko od njih noću. Trudio se da razgovara o duhovnim stvarima s osobama koje je susretao. Ostatak dana ispunjavao je Božjim stvarima, razmišljajući o onom o čemu je meditirao ili čitao ili je pak služio bolesnicima.

Spokoj tih prvih mjeseci promijenio se više ili manje naglo u strahovitu unutrašnju borbu. Ustrajno ga je napadala ova sumnja: "Kakav je to novi život koji sada započinjem?"[8] Uspoređujući ga s prošlim životom, taj mu se činio besmislenim. Uznemiravala ga je i druga nesnosna misao: "Kako ćeš moći podnositi takav život 70 godina koje imaš proživjeti?" No na to je odgovorio u sebi vrlo odlučno, shvaćajući da to dolazi od neprijatelja: "Jadniče! Možeš li mi obećati ma i sat života?"[9] Tako je pobijedio napast i zadobio mir.

Okrutnija i dulja bila je borba sa skrupulima. Njegove su se sumnje odnosile na prošle ispovijedi. Čak i kad je u Montserratu onako brižno obavio opću ispovijed, a u Manresi ponavljao svoje ispovijedi, mučila ga je sumnja da je neke grijehe propustio ili da ih nije dovoljno razjasnio. Vrtio se u krugu ispovijedajući se, no nije nalazio mira. Jedan mu doktor iz katedrale preporuči da svoju ispovijed stavi na papir. Učini to, ali bez koristi. On veli "da su mu se vraćale nedoumice

7. *Nav. dj.* br. 20.
8. *Nav. dj.* br. 21.
9. *Nav. dj.* br. 22.

koje su svaki put postajale mučnije".[10] Jednog mu dana padne na pamet da bi rješenje bilo kad bi mu ispovjednik naredio da u ispovijedima više ne ponavlja prošle stvari. No to ne učini, jer mu se činilo da ne bi vrijedilo rješenje koje bi dolazilo od njega. Ipak dogodilo se da mu je ispovjednik sam od sebe naložio da se više ne vraća na prošlost, osim ako se radi o nečemu što je vrlo očito. Zbog te opaske i to sredstvo nije bilo korisno, jer se njemu sve činilo vrlo očito.

Usred tako tjeskobnog stanja nije odustajao od sedmosatne molitve ni od obavljanja duhovnih stvari za koje se odlučio. Jednog dana, u trenutku tjeskobe, provali iz njega vrlo glasan krik: "Upomoć, Gospodine, jer ne nalazim nikakva lijeka kod ljudi ni kod ikojeg stvorenja; kad bih znao da ga mogu naći, nikakav mi trud ne bi bio težak. Pokaži mi, Gospodine, gdje da ga nađem, pa makar morao ići za kakvim psićem da nađem pomoć, učinit ću."[11]

Uznemirenost je katkada dosegla veoma oštri oblik doživljavanja, uz snažne napasti da počini samoubojstvo tako da se baci "s ruba duboke provalije pokraj koje se nalazila njegova ćelija." No znajući da je grijeh oduzeti sebi život, pribrao se i vikao: "Gospodine, neću učiniti ono što te vrijeđa"[12], ponavljajući često te riječi, kao i druge.

Jednoga se dana prisjetio da je čitao kako je jedan svetac ostao bez jela sve dok nije postigao milost koju je žarko želio. Sličan događaj se čitao o Sv. Andriji Apostolu i o Sv. Pavlu Pustinjaku. Možda je Svetac mislio na jednog od njih. Odlučio je slijediti taj primjer počevši postiti jedne nedjelje nakon što se pričestio. Čitav taj tjedan proveo je ne dotaknuvši jela, nastavljajući usto sa svojih sedam sati molitve i s drugim duhovnim činima. No sljedeće nedjelje, pošto je to doznao njegov ispovjednik zapovijedi mu da prekine taj pretjerani post.

Ono što nisu uspjele polučiti sve njegove vještine, postigla je milost. "Gospodin je htio da se probudi kao od sna. A budući da je zbog rasvjetljenja koja mu je Bog dao već imao neko iskustvo o različitim duhovima, počeo je promatrati kroz koje je različite stupnjeve dozrijevalo to duhovno stanje; i odlučio je, uz veliku jasnoću, da više ne ispovijeda nijednoga prošlog grijeha. Od tog dana bio je slobodan od skrupula, uvjeren da ga je naš Gospodin oslobodio svojim milosrđem."[13] Oslobođenje od skrupula bilo je, dakle, plod razlučivanja duhova, koje je već u Loyoli bilo temelj Ignacijeva obraćenja. Ta strahovita kušnja poslužila je da se dovrši njegovo pročišćenje i da Ignacija preobrazi u iskusnog učitelja u liječenju skrupula. Očito je, naime, da "pravila da se osjete i raspoznaju skrupuli i napastovanje neprijatelja" iz *Duhovnih vježbi,*[14] koja su vratila mir u tolike duše, imaju svoje porijeklo u osobnom Ignacijevu iskustvu.

Treće razdoblje u Manresi označeno je duhovnim utjehama i božanskim rasvjetljenjima. Predmet tih rasvjetljenja bio je veoma raznolik. Svakoga se dana molio Presvetom Trojstvu. Jednoga dana, dok je molio Djevičin časoslov sjedeći na oltarnim stepenicama dominikanske crkve, "počeo se uzdizati njegov razum: kao da vidi Trojstvo u obliku triju tipki, a to je bilo popraćeno s mnogo suza i nezadrživim plačem. Toga je jutra sudjelovao u jednoj procesiji koja je odatle polazila, no nije uspio zaustaviti suze sve do ručka. Poslije ručka nije mogao govoriti o drugom osim o Presvetom Trojstvu, iznoseći mnoge i različite usporedbe te proživljavajući duboku radost i utjehu."[15] Otada mu osta trajna velika pobožnost prema otajstvu Trojstva, o čemu nam je ostavio potresne bilješke u svom *Duhovnom dnevniku.*

"Jednom mu se u razumu predoči, uz snažnu duhovnu radost, način kojim je Bog stvorio svijet."[16] Drugo intelektualno viđenje bilo je u tome da je jasno vidio kako je Isus Krist nazočan u Presvetom Oltarskom Sakramentu. Kojiput je unutrašnjim očima vidio Kristovo čovještvo i njegov lik, koji mu se pričinio kao neko bijelo tijelo, bez razlučenih udova. To je često vidio u Manresi, a ponavljalo mu se i na putovanju u Jeruzalem i jednom drugom zgodom, dok je putovao blizu Padove. Također je često u sličnom obliku vidio, i ne razlučujući pojedine dijelove, Presvetu Djevicu.

Učinak svih tih božanskih rasvjetljenja bio je kod Ignacija takvo učvršćivanje vjere "da je često u sebi ovako razmišljao: kad i ne bi bilo Svetoga pisma da nas pouči u tim stvarima vjere, on bi bio spreman umrijeti za njih samo zbog toga što je vidio".[17]

10. *Nav. dj.*, br. 22.
11. *Nav. dj.*, br. 23.
12. *Nav. dj.*, br. 24.

13. *Nav. dj.*, br. 25.
14. *Duhovne vježbe,* br. 345-351.
15. *Autobiografija,* br. 28.
16. *Nav. dj.*, br. 29.
17. *Isto*

4. RASVJETLJENJE NA CARDONERU

Među svim rasvjetljenjima jedno je imalo posebni odjek u njegovoj duši i golemo značenje za njegovu budućnost. Radi se o rasvjetljenju koje općenito nazivamo "najodličnijim rasvjetljenjem." Dopustimo da nam on sam o tome govori:

"Jednom je iz pobožnosti išao u crkvu koja je bila udaljena od Manrese nešto više od jedne milje. Mislim da se radilo o crkvi Sv. Pavla, a put je vodio uz rijeku. Dok je tako išao zaokupljen svojim pobožnostima, sjeo je da malo otpočine promatrajući rijeku koja je tekla duboko ispod njega. Dok je sjedio, oči njegovog uma počele su se otvarati. Nije se radilo ni o kakvom viđenju. On je samo shvatio i spoznao mnoge stvari: i načela duhovnog života i stvari vjere i znanosti, tako da mu je poslije tog rasvjetljenja sve izgledalo novim. Iako su pojedinosti koje je shvatio bile brojne, nije moguće da ih se opiše. Jedino se može reći da je njegovo razumjevanje imalo silnu jasnoću. To je prosvjetljenje bilo tako bogato da je tom prigodom primio više nego tijekom svih ostalih šezdeset dviju godina života, čak i kada bi prikupio sve što je primio od boga i sve druge stvari koje je znao."

U jednoj rubnoj bilješci njegov povjerenik o. Gonçalves da Cámara dodaje ovu izjavu koju je čuo iz ustiju samoga Sveca: "I to se zbilo tako da mu je razum bio prosvijetljen te mu se činilo da je postao drugi čovjek i da ima drugo shvaćanje, različito od prijašnjega."[18]

Svečeve riječi su prilično jasne da nam otkriju svu veličinu primljene milosti.

Što se tiče mjesta gdje se je to izvanredno rasvjetljenje dogodilo, Svetac nam veli samo da je to bilo na putu koji vodi prema crkvi Sv. Pavla. Prema toj crkvi moglo se ići uz obalu rijeke ili putem uz padinu brda. Vjerojatnije se radilo o drugom putu jer je tada istinitije reći da je potok tekao "dolje". Uz taj put nalazio se križ od Torta, na koji Svetac aludira nakon što je ispričao o prosvjetljenju, kad veli da je "nakon što je ovo trajalo koji trenutak, pao na koljena uz jedan križ koji je bio blizu, da zahvali Bogu".[19] S toga mjesta pruža se lijep i privlačan pogled na obrise brda Montserrata na obzorju.

Sam Svetac objašnjava da nije riječ o viđenju, nego o intelektualnom prosvjetljenju. Tome nije bio objekt nikakvo pojedinačno

18. *Nav. dj.*, br. 30.
19. *Nav. dj.*, br. 31.

otajstvo vjere. To je bilo otvaranje očiju razuma, tako da je "shvatio i spoznao mnoge stvari: i načela duhovnog života i stvari vjere i znanosti". Rasvjetljenje je bilo takvo "da su mu se sve stvari činile novima". To znači da je odatle izašao posve promijenjene nutrine. Svečeva tvrdnja o tome nadilazi svako procjenjivanje: zbroje li se sve milosti koje je dotada u životu primio, a imao je 62 godine kad je to rekao, nije od Boga primio više nego tada taj jedan jedini put.[20] Poznavajući mistične darove koje je tijekom života primio od Gospodina, moramo tu milost koju je primio u Manresi označiti kao uistinu izvanrednu.

Ta je milost doista bila posebna pa Svetac možda na to aludira zbog zamašitosti koju je imala ne samo na budućnost unutrašnjeg Ignacijeva života nego i za Družbu. Na nju misli bez ikakve sumnje kada, upitan o nekim točkama novog Instituta, veli da bi na to mogao odgovoriti pozivajući se na "događaj koji mi se dogodio u Manresi".[21] S pravom je tada o. Cámara, kojemu je Ignacije povjerio te događaje, protumačio tu tvrdnju u tom smislu da je Gospodin u Manresi očitovao Ignaciju mnogo toga što je on kasnije ugradio u Družbu. Na tom se temelji tvrdnja da je tom zgodom Ignacije imao navještaj Družbe. Događaji koji su slijedili nisu potvrdili to mišljenje, jer vidimo da je mnogo godina nakon Manrese Ignacije nesiguran o svojoj daljnoj budućnosti te je, kako je ustvrdio Nadal, "bio nošen, korak po korak prema onom što sam nije poznavao"[22], tj. prema osnivanju novoga reda.

Tek kad je vidio da je propao njegov plan da sa svojim pariškim drugovima ide u Jeruzalem i nakon što je čitava skupina dugo raspravljala, odlučio je da poduzme osnivanje novoga reda. Može se reći da je u tom prosvjetljenju vidio novo usmjerenje kojim je imao poći njegov život. Ignacije više ne bi trebao da bude osamljeni hodočasnik koji u molitvi i pokori nastoji nasljedovati primjere svetaca, nego bi se odsada imao posvetiti tome da čini dobro bližnjemu, tražeći prijatelje koji će se htjeti pridružiti tom pothvatu, a s kojima bi stvorio apostolsku skupinu. Nemajući, dakle, jasan pogled na to što ima činiti, dok su godine prolazile, usmjeravao se pomalo prema onomu što je imalo biti poslanje njegova života. U tom smislu prikladno je povezivati osnivanje Družbe Isusove s velikim prosvjetljenjem u Manresi. Taj pogled u budućnost valja povezati s meditacijom o

20. *Nav. dj.*, br. 30.
21. *Memoriale*, br. 137: *FN*, I, 610.
22. *FN*, II, 252, n. 17.

Kristovu kraljevstvu i o Dvije zastave, što ih valja smjestiti u razdoblje Manrese, a koje su već svjedoci, takvog ugleda kao što je o. Jerónim Nadal, povezali s osnivanjem Družbe Isusove.[23]

5. DUHOVNE VJEŽBE

Plod bogatih iskustava u razmatranju o božanskim stvarima i posebnog prosvjetljenja Duha Svetoga bile su *Duhovne vježbe,* koje je, prema jednodušnom izvještaju svjedoka, Ignacije napisao u Manresi pošto ih je sam doživio. No nije ih napisao u jednom dahu, onakve kakve su došle do nas, nego ih je ispravljao i dopunjavao u skladu s novim iskustvima, sve do pariškog i rimskog vremena.

Pažnju privlači činjenica da Ignacije, koji je u *Autobiografiji*, s toliko pojedinosti ispričao neke događaje iz svog života u Manresi, na primjer o skrupulima, ništa ne govori o sastavljanju *Duhovnih vježbi.* Tek na kraju svoga autobiografskog izlaganja, a na molbu svoga povjerenika o. Luisa Gonçalvesa da Cámare, dao je kratku no sadržajnu izjavu o toj točki:"Ja sam — piše Cámara — nakon što je mi je ispričao te stvari, 20. listopada (1555) pitao hodočasnika o *Duhovnim vježbama* i *Konstitucijama,* želeći znati kako ih je sastavio. On mi reče da *Duhovne vježbe* nije napisao sve u jednom mahu, nego je zapisivao one stvari koje je zamjećivao u svojoj duši i smatrao ih korisnima i činilo mu se da bi mogle biti korisne i drugima, npr. o ispitivanju savjesti s pomoću crtovlja itd. Osobito mi je rekao da je izbore (elekcije) preuzeo iz one raznolikosti duhovnih raspoloženja i misli koje je imao u Loyoli, dok je bio bolestan na nozi. I reče mi da će o *Konstitucijama* govoriti navečer."[24] Iz te kratke izjave izvodimo dvije osnovne činjenice: da su *Duhovne vježbe* plod produbljenog dorađivanja i da ih je Sveti Ignacije proživio sam prije nego što ih je napisao.

Ako je prvo iskustvo koje je imao bila raznolikost duhova, što je osjetio za vrijeme oporavka, valja zaključiti da *Duhovne vježbe* imaju svoj početak ponajprije u Loyoli. Riječ je, prisjetimo se, o izmjeni nutarnjih pokreta koje je Svetac doživio kad je, s jedne strane, osjetio da su ga privukli svjetovni ideali, a s druge, privuklo ga je nasljedovanje primjera svetaca čije je životopise čitao. No glavna iskustva, a osobito posao da ih pismeno složi u ono što se zove *Duhovne vježbe,* pripadaju razdoblju u Manresi. O. Diego Laínez, čije svjedočanstvo je vrlo važno veli nam da je u Manresi napisao "ono što je supstancija, ona razmatranja koja zovemo Duhovnim vježbama".[25] O. Polanco dodaje da ga je tamo Gospodin poučio "u meditacijama koje zovemo Duhovne vježbe i u načinu kako se obavljaju, premda su mu kasnija praksa i iskustvo u mnogim stvarima pomogli da usavrši svoje prvotno iznašašće. Kako su, naime, mnogo pomogle njegovoj duši, tako je želio da njima pomogne drugim osobama".[26] Oslanjajući se na vjerodostojno svjedočanstvo tih suvremenika, možemo reći da su temeljne meditacije četiriju tjedana i njihova susljedna povezanost sa svrhom da se postigne cilj Duhovnih vježbi iz vremena u Manresi, a cilj im je "da čovjek samoga sebe pobijedi i svoj život uredi, ne dajući se voditi ni od kakva nagnuća koje bi bilo neuredno".[27] Iz Manrese su i dva ispita savjesti: posebni, u kojem je svetac poučavao od početka svoga apostolata, i opći, povezan s moralnim normama, prema kojima razlikujemo smrtni od lakoga grijeha. Budući da je imao iskustvo o razlikovanju duhova već iz Loyole, koje je potvrdio u Manresi, u to razdoblje treba da smjestimo pravila o toj građi, koja su više prikladna za prvi tjedan *Duhovnih vježbi.* Sve je to bilo u rudimentarnom obliku, kako se moglo vidjeti i čitati nekoliko godina kasnije, kad je u Salamanci predao bakalaureu Martínu Fríasu "sve svoje spise koji su sačinjavali *Duhovne vježbe".*[28]

6. PRVI OBAVLJA DUHOVNE VJEŽBE

Ignacije je prvi obavio Duhovne vježbe. *Duhovne vježbe* koje je napisao bile su plod njegovih osobnih iskustava u Manresi. Napisao ih je da pomogne drugima, priopćavajući im ideje i osjećaje koji su njega preobrazili. Od onih koji bi se odlučili da ih obave i imali ustrajnost obaviti ih u cijelosti tražio je mjesec dana napornog rada, četiri ili pet sati razmatranja u danu, uz ispite savjesti i osvrte na razmatranja. Sve je uređeno prema točnim normama, "dodacima, napomenama, pravilima", koji su usmjereni prema tome da se postigne što je moguće veći plod. Svetac ne veli kada je obavio Duhovne vježbe, no imamo razloga da mislimo da je to bilo posljednjih mirnih mjeseci u

23. *FN,* I, 307.
24. *Autobiografija,* br. 99.

25. *FN,* I, 82.
26. *Sumario,* n. 24: *FN,* I, 163.
27. *Duhovne vježbe,* br. 21.
28. *Autobiografija,* br. 67.

Manresi. Premda, ako pravo gledamo, Duhovne su vježbe počele već u Loyoli. Ne znamo sigurno redoslijed kojim je Ignacije doživljavao različite teme iz duhovnih vježbi. Nagađajući, možemo pretpostaviti da ih je, u općim crtama, obavio tako kako ih je ostavio zapisane. Duša mu je bila dobro pripravljena da primi svjetlo od Gospodina. U Montserratu se očistio u općenitoj ispovijedi koja je trajala tri dana. U Manresi je strahovita kušnja skrupula dovršila to djelo čišćenja. Sada mu je duša bila u miru. Mogao je spokojan razmatrati božanske stvari.

Ono što je još od Loyole tražio bilo je da unese red u svoj život. Tada je shvatio da prvo što mora spoznati jest cilj za koji je stvoren. Napokon radilo se o tome da ispuni nakane koje je Bog imao s njime. Da bi ispunio volju Božju, bilo je potrebno prije svega spoznati je. Zapreka su bile "neuredne sklonosti" koje zamračuju oči uma i vuku volju prema grijehu. Morao se boriti protiv neurednih sklonosti, a za to je bilo potrebno pobijediti sama sebe. U tom su ga pomagale Duhovne vježbe, čiji naslov ukratko izriče sav sadržaj: "Duhovne vježbe da čovjek samoga sebe pobijedi i svoj život uredi, ne dajući se voditi ni od kakva nagnuća koje ne bi bilo uredno."[29]

Posao koji je kanio poduzeti zahtijevao je velikodušnu i odlučnu volju. Ignacije je ušao u Duhovne vježbe "velikodušno i darežljivo prema svome Stvoritelju i Gospodinu".[30] Prije svega mu se pred očima ukazao Božji plan u stvaranju: "Čovjek je stvoren da Gospodina Boga svoga hvali, da ga štuje, da mu služi i da tako spasi svoju dušu."[31] Zemaljske stvari imaju mu pomoći da postigne taj cilj. Odatle slijedi "da se čovjek smije njima poslužiti toliko koliko ga podupiru u njegovu određenju, a toliko treba da ih se otrese koliko ga u tom priječe".[32] Istine Načela i temelja toliko usmjeravaju onoga koji obavlja Duhovne vježbe i tvore toliko svijetli prolog za aktivnost koja će se obavljati tijekom Duhovnih vježbi, da je teško zamisliti da tako važan dokument ne bi bio iz Manrese, bar u jednom nesavršenom obliku.[33] Iskustvom i proučavanjem doći će Ignacije dotle da Načelu i temelju dadne savršenu i skladnu formulaciju koju sada ima.

29. *Duhovne vježbe,* br. 21.
30. *Duhovne vježbe,* br. 5, bilj. 5..
31. *Duhovne vježbe,* br. 23.
32. *Isto*
33. *MI, Exercitia spiritualia: Textuum antiquissimorum nova editio* (*MHSI,* vol. 100), 31-32; 426.

Protiv Božjih planova podiže se pobuna stvorenja, tj. grijeh. Ignacije je u mislima pregledao tijek svog života, sjećajući se grijeha koje je počinio iz godine u godinu, prelazeći u duhu mjesta i kuće u kojima je živio, ponašanje prema drugima, dužnosti koje je vršio. Dvostruki osjećaj preplavio mu je dušu: stid i bol. Stid zbog ružnoće njegovih grijeha, bol što je uvrijedio Boga. No ishod nije bio očaj. "Treba da sebi predstavim Krista, našega Gospodina, kao prisutna, raspeta na križu, i da započnem razgovor s njime te ga pitam kako je on, premda Stvoritelj, došao na to da postane čovjekom te je od vječnog života dospio do vremenite smrti, da na taj način umre za moje grijehe. Isto tako, gledajući sebe, treba da se pitam, što sam učinio za Krista, što radim za Krista, što treba da od sada učinim za Krista."[34] Ignacijev život biti će odgovor na to trostruko pitanje. U drugom razmatranju o grijesima sve se rješava u "razgovoru o milosrđu"[35], tj. u povjerljivom i odanom predanju božanskom milosrđu, jedinom utočištu grešnika.

Iz tog prvog dijela ili "tjedna" Duhovnih vježbi Ignacije je izišao već zaljubljen u Isusa Krista, kojeg je promatrao kao oslobouitelja i otkupitelja. Ne samo da ga više neće vrijeđati, nego će se potruditi da ga slijedi. Krist mu se pokazuje kao kralj kojega mora slušati i služiti mu većom vjernošću od one koju je imao prema zemaljskim gospodarima. Isus ga poziva na veliki pothvat, a taj je u tom da obnovi izgubljeno čovječanstvo. Svetost mu se ukazuje kao ostvarenje kraljevstva koje se ima postići pobjedom nad svim neprijateljima Božjih planova. Ignacije je vrlo dobro poznavao te neprijatelje, jer su ga u drugim prilikama oni pobjeđivali.[36] Njegovo zalaganje sastojat će se u tom da duboko upozna Isusa Krista, kako bi ga mogao više ljubiti i slijediti. Razmatrajući odlomke Evanđelja od utjelovljenja do Isusove muke i uskrsnuća prodro je u "nakane", tj. u duh božanskog Učitelja i u njegova načela, koja su posve oprečna načelima svijeta: siromaštvo i poniznost protiv lakomosti i oholosti.[37] Sve će to naći sažeto u govoru na gori, kad je Isus poučavao narod svojim blaženstvima. Ignacije će prihvatiti stvarno siromaštvo i poniženje da bi nasljedovao Krista siromašnog i poniženog, svrstavajući se tako pod njegovu

34. *Duhovne vježbe,* br. 53.
35. *Nav. dj.,* br. 61.
36. *Nav. dj.,* br. 97.
37. *Uvod u razmatranje o životnim staležima, Duhovne vježbe,* br. 135; vidi br. 142. i 146.

zastavu. Slijedit će Krista u njegovoj muci i smrti, da bi sudjelovao i u slavi njegova uskrsnuća.[38]

Na koncu Duhovnih vježbi Ignacije je riješio problem svojega života: služenje Bogu bit će mu ideal; Isus Krist njegov uzor; široki svijet područje rada. Stoga odsada neće biti osamljeni hodočasnik koji razmatra i čini pokoru, nego onaj koji će se svim silama posvetiti "pomaganju duša", tj. vodit će ljude prema ispunjenju njihova određenja.

Možemo pretpostaviti da je prije nego je napustio Manresu posljednji put posjetio katedralu, dominikansku crkvu i kapelu u kojima je s toliko pobožnosti molio. Vjerojatno se popeo i na Montserrat da se pozdravi s "Crnom" Djevicom i monasima iz samostana. Prijateljima u Manresi ostavio je ono malo što je imao: zdjelicu za juhu, konop kojim se vezao i svoj grubi hodočasnički plašt. Zauzvrat nosio je sa sobom trajnu uspomenu na mnogo toga što je primio u tom katalonskom gradu. Stigao je tamo kao netom obraćeni pokornik, a odlazi preobražen u duhovna čovjeka, sav okrenut prema velikim pothvatima na slavu Božju, za koju je bio određen, a sjeme toga nalazilo se u Duhovnim vježbama koje je obavio i napisao u Manresi. S vremenom će uz ime Manrese ostati općenito vezana uspomena na Sv. Ignacija. Stotine posjetilaca dolazit će da mole u svetoj spilji, a Manresa će postati naziv za brojne molitvene kuće.

38. *Duhovne vježbe,* br. 97, 98, 167, 168, 261-312.

V. Isusovim stopama

"Približavalo se vrijeme kad je nakanio otputovati u Jeruzalem. Stoga je početkom godine 1523. otputovao u Barcelonu da se ukrca na lađu."[1] Tako Svetac veli u svojoj *Autobiografiji.* Jedini cilj putovanja u Barcelonu bio je da se ukrca za Italiju. To je vrijeme bilo uvjetovano Uskrsom, kad su hodočasnici od pape tražili dopuštenje da hodočaste u Jeruzalem. Uskrs je te godine bio 5. travnja. Svetac je najvjerojatnije pošao iz Manrese oko 18. veljače 1523.

1. ZAUSTAVLJANJE U BARCELONI

U Barcelonu je ušao kroz Porta Nueva (Nova vrata). Odatle je prolazeći ulicama Puerta Nueva i Carders, stigao do trga Marcúsa, gdje se zadržao u molitvi ispred slike Naše Gospe Voditeljice (Guía). Nastavljajući Ulicom Corders, Trgom Lana te Ulicom Bória, skrenuo je nalijevo u Ulicu Febrers (danas Ulica Sv. Ignacija), gdje je imala kuću i trgovinu Inés Pascual. U kući te svoje dobročiniteljice našao je gostoprimstvo u te dane i za vrijeme svog drugog boravka u Barceloni. Ta kuća danas, nažalost, više ne postoji, jer je 1853. srušena kad je otvarana Ulica Princesa.

Ignacije je proveo u Barceloni nešto više od 20 dana koji su mu bili potrebni da osigura put u Rim. No nije mogao ostati neaktivan. Kao i u Manresi, sva mu je briga bila da nađe osobe s kojima bi mogao govoriti o duhovnim stvarima. Iz procesa doznajemo da je posjećivao samostan jeronimovki, posvećen Sv. Matiji, tada smješten na Trgu Padró. U okolici grada i na padinama Collcerole posjetio je samostan monaha jeronimovaca, od kojeg danas ipak postoje neki ostaci. Svetac se uputio s tim istim ciljem i u taj samostan i u obližnje kapele

1. *Autobiografija,* br. 34, 35.

rasute na području "San Ginés dels Agudells". No već znamo da njegova želja da nađe duhovne osobe nije bila potpuno zadovoljena kao ni u Manresi.

Jednog je dana sjedio među djecom na stepenicama crkve Sv. Justa i slušao propovijed, kad gospođa Isabela Ferrer, žena Francisca Rosera ili Rosella, opazi kako iz njegova lica izlazi kao neko svjetlo. Ujedno je čula neki unutrašnji glas koji je govorio: "Zovni ga, zovni ga!" Pošto se završila propovijed i pošto se ona vratila kući, koja se nalazila na Trgu Sv. Justa, nasuprot ulaza u crkvu, ispripovijedi mužu što je vidjela. Oboje odluče pozvati svojoj kući tog pobožnog hodočasnika. Za stolom ga zamole da im govori o Božjim stvarima. Otada je Isabela ostala tako naklonjena hodočasniku da je postala njegova najveća dobročiniteljica u Barceloni, Parizu i Veneciji. Kad je kasnije osnovana Družba Isusova, ta se Isabelina naklonost prema Ignaciju pokazala u djelima o kojima ćemo u svoje vrijeme govoriti.

Ignacije je u razgovoru pričao o namjeravanom putu u Rim i rekao da se kani ukrcati na jedrenjak. Njegovi su ga gostoprimci odvraćali od tog i svjetovali mu da uzme veću lađu kojom je kanio putovati jedan njihov rođak. Svetac je poslušao savjet, što je bilo providnosno, jer je onaj jedrenjak doživio brodolom malo nakon što je napustio luku u Barceloni.

Ignacije je želio obaviti svoje hodočašće uz najveću skromnost što se tiče ljudskih sredstava: sam i bez novca. Mnogi su se nudili da ga prate, no on ih je uljudno odbijao. Nekome tko mu reče da je nerazborito putovati bez pratioca jer ne zna ni latinski ni talijanski, odgovori da ne bi uzeo pratioca ni kad bi se radilo o sinu ili bratu Vojvode od Cardone. Htio je, naime, imati tri kreposti: vjeru, ufanje i ljubav. Ako bi pak imao druga, taj bi mu dao jesti kad bi bio gladan; kad bi pao, očekivao bi da ga ovaj podigne. A to oslanjanje na stvorove on je htio staviti samo u Boga.[2] Zbog istog razloga želio je putovati lađom, a da ne bude ničim opskrbljen. No bio je prisiljen da u toj točki nešto popusti, jer, premda mu je vlasnik lađe odobrio besplatno putovanje, stavio mu je uvjet da se opskrbi "dvopekom potrebnim za uzdržavanje jer ga inače ni za što na svijetu neće primiti".[3] Opsjedoše ga snažni skrupuli: "Je li to pouzdanje i vjera što si ih imao u Boga da te neće napustiti?"[4] Dugo je dvojio o tome što mu je činiti. Ne znajući kako izaći iz te neizvjesnosti, konačno odluči da sve stvari

2. *Nav. dj.*, br. 35.
3. *Isto*
4. *Nav. dj.*, br. 36.

stavi u ruke svojega ispovjednika, koji mu je savjetovao da isprosjači ono što je potrebno za put i da to uzme sa sobom na lađu.

Zanimljiva zgoda! Neka gospođa od koje je molio milostinju upita ga u koju luku putuje. Ignacije se suzdržao odgovoriti. Konačno joj reče samo to da namjerava ići u Rim. Na to mu ona odgovori: "Namjeravaš putovati u Rim? No oni koji idu tamo ne znam kako će se vratiti." Htjela je time reći — bilježi Svetac — da se malo duhovno okoriste oni koji idu u Rim.[5] Razlog zbog kojega je oklijevao otkriti svoje namjere o putovanju bio je strah od isprazne taštine, napasti koja ga je pratila u čitavom tom razdoblju. Zbog toga se nije usuđivao reći odakle je ni kojoj obitelji pripada. To je znak da mu je obitelj bila poznata i izvan baskijskog kraja.

Na kraju, opskrbivši se, ode u luku da se ukrca. No dok je tamo čekao, primijeti da mu je u džepu ostao neki sitniš. Odluči ostaviti ga na klupi.

2. PREMA RIMU

Oko 20. ožujka ukrca se Ignacije za Gaetu. Sa snažnim vjetrom prema krmi lađa je prošla svoj put za pet dana, unatoč olujama s kojima su se morali suočiti. Pri iskrcavanju putnici su naišli na drugi problem: strah od kuge koja je prijetila u onom kraju. Ignacije je potom krenuo u Rim. Među putnicima koji su mu se pridružili bila je neka žena s dvoje djece, dječakom i djevojčicom koja je bila obučena kao dječak. Prenoćili su u nekom svratištu punom vojnika, koji su im dali jesti i piti tako obilno "te se činilo da su ih namjeravali opiti". Žena i njezina kći spavale su u gornjoj sobi, a hodočasnika i dječaka poslaše u štalu. U ponoć se čula velika vika jadnih žena, koje su se branile od onih koji su im htjeli učiniti nasilje. Hodočasnik odvažno stupi u njihovu obranu vičući: "Zar se to mora podnositi?" Njegovo je posredovanje bilo tako uspješno da je napasnike ostavilo razoružane te nisu ostvarili svoje nakane. Hodočasnik je iste noći žene odveo odatle. Dječak je već bio pobjegao.[6]

Stigoše u neki blizi gradić, a to je, čini se, bio Fondi. No našli su ga zatvorena: nitko im nije htio udijeliti milostinju. Tako je hodočasnik proveo jedan dan iscrpljen od slabosti i umora od putovanja. Slijedećeg dana, čuvši kako govore da prolazi gospodarica grada

5. *Isto*
6. *Nav. dj.*, br. 38.

Beatrice Appiani, supruga Vespaziana Colonne, približi joj se i zatraži dopuštenje da uđe u grad. Dobio ga je. Pošto se odmarao nekoliko dana, nastavio je put i stigao u Rim 29. ožujka, na Cvjetnu nedjelju. Odmah od pape zatraži dopuštenje da pođe hodočastiti na Sveti grob i druga sveta mjesta. Dopuštenje ima nadnevak 31. ožujka 1523.[7]

3. U VENICIJI ČEKA LAĐU

Ignacije je u Vječnom gradu proveo Sveti tjedan i blagdan Uskrsa, 5. travnja, s čitavom njegovom osminom. Dne 13. ili 14. travnja otputovao je za Veneciju idući putem koji kroz Orvieto, Spoleto i Maceratu vodi do jadranske obale. Zatim je uz obalu prešao kroz Pesaro, Rimini, Ravennu do Comacchia i Chioggie s južne strane venecijanske lagune. Odatle je morao poći u Padovu da ondje dobije liječničku svjedodžbu koju su zahtijevali na ulazu u Veneciju. Tamo se uputio sa svojim putnim drugovima, no nije ih mogao sustizati "jer su hodali vrlo brzo, ostavivši ga u nekom velikom polju, a već je skoro bila noć". Dok je tamo bio sam, "ukaže mu se Krist na uobičajen način (...) i vrlo ga okrijepi".[8] Ukazanje je bilo slično onima koja je imao u Manresi. Nakon toga bilo mu je dobro. Dok su drugovi rješavali teškoće zbog liječničke svjedodžbe tako što su je krivotvorili, od hodočasnika nitko nije ništa tražio te je u Veneciju ušao bez nje. Stražari su se popeli na barku i jednog po jednog sve pretražili, a samo su njega ostavili na miru.

U Veneciji se uzdržavao prosjačenjem. Spavao je u trijemovima prokuratorskih ureda koji okružuju Trg Sv. Marka. Jednog dana nabasa na nj bogati Španjolac, koji ga upita kamo ide i zašto. Doznavši za njegove planove, pozva ga da ostane u njegovoj kući dok se ne ukrca u lađu. Tu je Ignacije ostvario onu vrstu razgovora koju je započeo u Manresi. Za obroka je govorio malo, no slušao je što se govori i tražio prigodu da govori o Bogu. "I poslije završetka obroka je to činio."[9] "Onaj dobri gospodin" koji ga je ugostio i članovi obitelji tako su se navezali na hodočasnika te nisu dali da napusti njihovu kuću.

7. *FD*, 290.
8. *Autobiografija*, br. 41.
9. *Nav. dj.*, br. 42.

4. HODOČASNIK U SVETU ZEMLJU

Putovanje u Svetu Zemlju bilo je od davnih vremena nabožni običaj kršćanskog naroda, a značajno se raširio u XV. i početkom XVI. stoljeća. Da bi se to putovanje ostvarilo, tražilo se, kako smo vidjeli, posebno papino dopuštenje, a on ga je davao dokumentom koji je izdavao on sam ili ovlašteni prelat. Bile su određene i sve pojedinosti: vrijeme u godini, hodočasnička nošnja, cijena koju je trebao platiti, mjesto za smještaj. Otkako su Turci gospodarili na Bliskom istoku, Republika Venecija imala je ovlaštenje da organizira tek jedno hodočašće godišnje. Hodočasnici, prispjeli s raznih strana, skupljali su se u Veneciji za Duhove i sudjelovali u tijelovskoj procesiji. Od trenutka kad su stavili nogu na palestinsko tlo bili su podložni jurisdikciji franjevaca, koji su od 1342. držali kustodiju Svete Zemlje. Oni su se brinuli za smještaj i organizirali putni plan.

O Iñigovu hodočašću godine 1523. dobro smo obaviješteni zahvaljujući dnevnicima dvojice njegovih kolega: Pedra Füsslya, ljevača zvona i oružja iz Züricha, i Felipea Hagena, građanina iz Strassbourga. Ovaj posljednji započinje svoj izvještaj ovom primjedbom: svatko tko želi posjetiti Sveti grob mora priskrbiti tri vreće: jednu punu dukata i drugog mletačkog novca (od srebra), drugu punu strpljivosti, treću punu vjere. Iskustvo je, naime, pokazalo da je hodočašće stajalo mnogo novca za brodske karte, hranu, smještaj, vodiče itd. Potrebnija je bila strpljivost da bi se mogle podnositi ne samo neugodnosti putovanja nego i zlostavljanja Turaka i Beduina. Jasno je da se bez vrlo jake vjere neugodnosti nisu mogle podnositi. Ignacije je bio bez prve od ove tri vreće, ali se dobro opskrbio dvjema drugima. Nije imao novca da plati prijevoz, a za uzdržavanje imao je pouzdanje koje je stavio u Boga.

Skupina hodočasnika redovito je bila vrlo brojna. No godine 1523. mnogi od onih koji su se skupili u Veneciji da se ukrcaju na lađu odustali su pošto su primili vijest o padu Rodosa pod tursku vlast godine 1522. Otputovao je samo 21 hodočasnik: četiri Španjolca, tri Švicarca, Jedan Tirolac, dva Nijemca i jedanaest Flamanaca odnosno Nizozemaca. Iñigo spominje samo jedno ime, španjolskog plemića Diega Manesa, nadstojnika Reda Sv. Ivana, koga je pratio sluga. Sljedeći Španjolac bio je svećenik. Četvrti je bio Iñigo.

Prvo što mu je bilo potrebno bilo je da ga netko primi na svoj brod, budući da nije imao novca da plati put. S namjerom da sve svoje pouzdanje stavi u Boga nije se htio utjecati carskom ambasadoru u Veneciji Alonsu Sanchezu. No velikodušni Španjolac koji ga je

ugostio u svojoj kući pobrinuo se za audijenciju kod novoizabranog venecijanskog dužda Andrije Grittija. Ovaj ga je dobrohotno saslušao i naredio da ga prime na lađu koja je imala odvesti na Cipar novog ambasadora Republike Nikolu Dolfina. Lađa se zvala "Negrona", a u nju se je osim Iñiga,ukrcalo još sedam hodočasnika. Ostala trinaestorica našla su mjesto u hodočasničkoj lađi koja je krenula prije.

Prije ukrcavanja hodočasnika doživio je neočekivanu nezgodu: "zahvatila ga je žestoka groznica" koja ga je mučila nekoliko dana. Groznice je nestalo, no lađa je imala poći upravo u dan kad je uzeo sredstvo za čišćenje. Njegov gostoprimac upita liječnika može li u takvom stanju poći na lađu. Ovaj odgovori da "se može i ukrcati ako ide da tamo bude sahranjen. No ipak se ukrcao i otputovao toga dana; puno je povraćao te se osjetio mnogo lakše, što je bio početak njegova oporavka."[10]

"Negrona" je isplovila 14. srpnja i nakon raznih neprilika stigla u ciparsku luku Famagustu 14. kolovoza. Na Cipru su se hodočasnici koji su tom lađom putovali dogovorili s vlasnikom da ih za 20 dukata preveze do Jaffe. Od Famaguste pješačili su do Salinâ (danas Larnaca) odakle je trebala krenuti hodočasnička lađa. Iñigo za svoje uzdržavanje nije na lađu ponio ništa osim "nade koju je stavio u Boga, kako je učinio i na onoj drugoj lađi".[11] Kroz to vrijeme, usred tolikih neprilika, mnogo puta mu se ukazivao naš Gospodin i davao mu mnogo utjehe i snage. U Larnaci su digli sidro 19. kolovoza i stigli u Jaffu 31. kolovoza. Jašući na magarcima došli su u Ramlu, 20 km jugoistočno od Jaffe. Tamo prenoćiše. Dvije milje pred Jeruzalemom Diego Manes je sve potakao da "priprave svoje savjesti i da nastave u šutnji".[12] Kad opaziše Sveti grad, doživješe ushit oduševljenja, karakterističan za sve hodočasnike u takvoj zgodi. Iñigo veli da ta radost nije izgledala naravna. Na ulasku u grad dođoše im ususret franjevci s uzdignutim križem. Bio je petak, 4. rujna.

5. U ISUSOVOJ DOMOVINI

Lako je naslutiti Iñigove osjećaje. Konačno je vidio ostvaren san iz Loyole, kad je, čitajući *Kristov život*, zamislio to hodočašće. U njegovim nakanama to nije imalo biti prolazno hodočašće. On više ne želi odande otići.

10. *Nav. dj.*, br. 43.
11. *Nav. dj.*, br. 44.
12. *Isto*

Redoslijed kojim su hodočasnici posjećivali sveta mjesta bio je uobičajen. Ujutro 5. rujna, nakon što su prisustvovali Misi u samostanu Monte Sion, u procesiji, sa zapaljenim svijećama uputili su se prema Cenakulu gdje su se sjećali Posljednje večere i silaska Duha Svetoga. Odatle su pošli u crkvu Djevičina usnuća. Popodne su posjetili Sveti grob gdje su proveli noć u bdjenju. U zoru 6. rujna ispovijedili su se i pričestili. U 6 sati ujutro crkva se zatvarala, a hodočasnici se moraše vratiti u svratišta da se odmore. Popodne toga dana obavili su križni put, koji je imao dobro označene postaje od tvrđave Antonije do Kalvarije i Svetog groba.

Slijedećeg dana, u ponedjeljak 7. rujna, evo ih u Betaniji i na Maslinskom brdu. Dane 8. i 9. rujna proboraviše u Betlehemu. Dane 10. i 11. rujna proveli su u dolini Jozafat i, prešavši Cedron, posjetili Getsemanski vrt. Noć 11. rujna ponovno su proveli na Svetom grobu, 12. i 13. rujna bili su dani odmora. Dne 14. rujna pošli su prema Jerihonu i rijeci Jordanu. Put je bio loš i kamenit. Svatko bi bio poželio oprati se u Jordanu, u vodama posvećenim Otkupiteljevim krštenjem, no Turci koji su ih vodili požurivahu ih pa su samo neki tamo mogli oprati lice i ruke. Vraćajući se u Jeruzalem, prošli su uz podnožje Brda Karantanija. Švicarci i Španjolci poželjeli su popeti se na vrh brda gdje je Isus postio i gdje ga je kušao đavao, no straže im nisu dale vremena da udovolje svojoj pobožnosti.

Dane 16. do 22. rujna proveli su u Jeruzalemu. Iñigo je tu stanku iskoristio pokušavajući ostvariti svoju nakanu da "ostane u Jeruzalemu, da bi trajno mogao posjećivati ta sveta mjesta, a imao je namjeru da uz tu pobožnost pomaže dušama".[13] Obratio se gvardijanu samostana Monte Sion i očitovao mu svoju nakanu te pokazao preporuke koje je imao uza se. Gvardijan mu je prikazao dosta teško stanje u kojem su živjeli franjevci. Za Ignacija je odgovor bio jednostavan. On ništa ne traži od samostana već samo da ga od vremena do vremena saslušaju u ispovijedi. Pred tim odgovorom gvardijan je pokazao više razumijevanja, no dodao je da posljednja riječ pripada provincijalu, koji se tih dana nalazio u Betlehemu.

Hodočasnik je vjerovao da je već postigao ono za čim je toliko žudio. Dok je čekao provincijala, dao se na pisanje pisama prijateljima u Barceloni. Znamo da je pisao Inés Pascual, no to nam pismo nažalost nije sačuvano.[14] U njemu bismo našli pojedinosti o svečevu

13. *Nav. dj.*, br. 45.
14. *FN*, I, 1-4.

hodočašću i njegovim unutrašnjim osjećajima za boravka u Isusovoj domovini.

Provincijalov odgovor bio je drukčiji od onoga kojemu se Ignacije nadao. Rekao je Iñigu, da nakon što je razmišljao o molbi, drži da ne treba udovoljiti njegovoj želji. Iskustvo drugih hodočasnika sili ga da tako odluči. Neki koji su se htjeli zadržati pozatvarani su, drugi su poubijani. Takva opasnost nije mogla zaplašiti čovjeka odlučna kakav je bio Iñigo. No usprkos njegovoj upornosti provincijal je bio nepokolebljiv te mu reče da bi ga mogao ekskomunicirati ako bi ostao bez njegova dopuštenja. Bio je spreman pokazati bule koje su ga za to ovlašćivale. Tada je Ignacije morao odustati jer je uvidio da je takva volja Božja. Nije bilo druge nego se vratiti s drugim hodočasnicima.

No prije polaska zaokupi ga velika želja da se vrati i još jednom posjeti Maslinsku goru. Nikome ništa ne veleći i bez vodiča "udaljio se od ostalih i sam otišao na Maslinsku goru. Stražarima koji ga nisu htjeli pustiti dao je nožić koji je imao uza se. Pošto se pomolio, na svoju veliku utjehu zaželi da pođe u Betfagu. I dok je tamo bio, sjeti se da na Maslinskoj gori nije dobro gledao na kojoj je strani bila desna noga, a na kojoj lijeva. Vratio se gore, dao stražarima škare da ga puste i uđe."[15]

Kad su franjevci primijetili da ga nema, počeše ga tražiti i pošalju za njim slugu. Kad je ovaj našao Iñiga, zaprijetio mu je štapom i zlovoljan ščepao ga za ruku i doveo u samostan. Ignacije se tada sjetio Isusa "te mu se učini da vidi Krista nad sobom. I to je potrajalo vrlo snažno, sve dok nije stigao u samostan".[16]

6. POVRATAK U VENECIJU I BARCELONU

Dne 23. rujna oko deset sati navečer, idući sporednim putovima da ne bi bili uznemirivani, hodočasnici se uputiše prema Ramli, kamo stigoše sutradan oko 11 sati prije podne, izgladnjeli i shrvani nesanicom i umorom. No nevolje se nisu svršile. Upravitelj grada od svakog je od njih tražio dukat i haljinu. U tom su se gradu morali zadržati nekoliko dana, u nezdravoj sredini, što je bilo otežano oskudicom pitke vode. Neki obolješe. Konačno im upravitelj dopusti da odu 1. listopada.

Hodočasnička lađa krenula je iz luke u Jaffi 3. dana istoga mjeseca.

15. *Autobiografija*, br. 47.
16. *Nav. dj.*, br. 48.

Vlasnik lađe nije nabavio dovoljno namirnica pa ih je počelo nestajati, tim više što se zbog mirnog vremena putovanje oduljilo. Neki se razbolješe, a jedan je umro. Dne 14. listopada iskrcaše se u Larnaci.

Tu je za hodočasnika nastao problem: kako se ukrcati na neku lađu i nastaviti putovanje prema Veneciji? "Negrona" je otplovila već prije deset dana ne pričekavši. Ostale su druge tri lađe. Jedna velika pripadala je obitelji Contarini, bogatim mletačkim trgovcima. Vlasnik je od svakog putnika tražio petanaest dukata. Dva Španjolca, Diego Manes i njegov pratilac prihvatiše. Diego je osim toga preporučio vlasniku da Ignacija besplatno primi govoreći da on ne može platiti, no da zaslužuje besplatan prijevoz jer je svetac. Vlasnik odgovori šalom: "Ako je svetac, neka prijeđe kao Sv. Jakov."[17] Ostali hodočasnici, među njima Füssly i drugi Švicarci, uspjeli su se s manje novca ukrcati na drugu lađu, "Malipieru". Ne znamo da li je Ignacije ušao u tu ili treću lađu, koja se zvala "Maran".[18] On tek veli da je mogao ući u neku vrlo malu lađu. Dok su trajali pregovori, hodočasnici obiđoše otok. Među ostalim, pohodili su franjevačku crkvu u Nikoziji.

Prvih dana studenog krene lađa na kojoj je putovao Ignacije, kao i ostale dvije lađe koje Ignacije naziva "velikom" i "turskom". Krenuli su s dobrim vremenom, no predvečer se sruči strahovita oluja, u kojoj je velika lađa doživjela brodolom na obalama Cipra, a putnici se spasiše. Ona "turska" izgubi se sa svim ljudima koje je prevozila. Mala lađa, naprotiv, u kojoj je putovao Ignacije, morala se dugo boriti te je izmakla oluji i potkraj prosinca pristala u nekoj luci pokrajine Puglie. Zima je bila hladna i snijежna, "a hodočasnik od odjeće nije nosio drugo osim starinskih seljačkih hlača do koljena, od grubog sukna, cipele, prsluk od crna platna, s mnogim razrezima na ramenima i kratki ogrtač s nešto krzna".[19]

Sredinom siječnja 1524. stigoše u Veneciju. Tamo je našao onog Španjolca koji ga je bio primio k sebi prije putovanja. Ovaj mu dade 15 ili 16 julija — novčanica koja je vrijedila desetinu dukata, a nosila je ime pape Julija II. — i komad sukna od kojeg je Ignacije napravio ovoje da zaštiti želudac. Nije imao razloga da produlji boravak u gradu laguna pa se otputi prema Genovi. Tamo će se ukrcati za Barcelonu.

17. *Nav. dj.*, br. 49.
18. *Marano*: U 15. stoljeću stara teretna lađa "marrano", "mar-r-ana". U 16.stoljeću i ratna lađa u Veneciji i na Korzici. Vjerojatno je španjolskog podrijetla" (Carlo Battisti, Giovanni Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, III, 2359, 2373).
19. *Autobiografija*, br. 49.

Imao je proći kroz pokrajine Veneto, Emiliju, Lombardiju i Liguriju. Prva etapa, o kojoj govori u svojim *Uspomenama* bila je Ferrara. Odande nam iznosi ovu zgodu: dok je jednog dana bio u katedrali da obavi svoje pobožnosti, dođe mu neki siromah. Dao mu je jednu marketu, tj. novčić vrijedan nekoliko centezima. Poslije tog siromaha dođe drugi kojemu dade više novca. Dođe i treći, i budući da nije imao sitnijeg novca dadne mu jedan julij.[20] Procesija prosjaka nastavljala se sve dok im hodočasnik nije morao reći da im više nema što dati. Tako je još jednom pokazao da mu novac nije ništa značio i da je sve pouzdanje stavljao u Providnost.

Na prolazu kroz Lombardiu morao je proći kroz logore carskih i francuskih trupa. Valja znati da je u punom zamahu bio rat za Milano, koji se sljedeće godine završio zarobljavanjem francuskog kralja Franje I. u bici kod Pavie. Španjolski vojnici savjetovaše mu da promijeni put, kako ne bi nabasao na zaraćene trupe. No on nije poslušao. Pri zalasku sunca stiže u zaposjednuto selo. Vojnici su ga smatrali špijunom i podvrgli ga potankom ispitivanju. Videći da iz njega ne mogu ništa izvući, dovedoše ga kapetanu. Tom mu se zgodom ponovilo isto što mu se dogodilo u Palestini. Kad je vidio da ga vojnici odvode, imao je predodžbu o tome kako je Isus bio uhvaćen prije svoje muke. Napominjemo ipak da to nije bilo viđenje kao u drugim zgodama. Kad se zatekao pred kapetanom dođe mu sumnja da li ga je morao osloviti "gospodine".[21] Učini mu se da je to napast i odluči da mu ne iskaže nikakvo poštovanje pa niti da otkrije glavu. Na časnikova pitanja odgovarao je riječima između kojih je stavljao odulje stanke. Kapetan ga je otpustio kao čovjeka bez pameti. Srećom jedan ga je Španjolac, koji je tamo stanovao, uzeo u svoju kuću i ponudio večerom i prenoćištem za tu noć.

Sljedećeg je dana nastavio putovanje dok se nije uvečer ponovila scena prijašnjeg dana, no sada u francuskom logoru. Ovaj put imao je više sreće jer ga je kapetan pitao odakle je i kad je doznao da je Guipúzcoanac, dobro je s njim postupao, rekavši mu da je skoro zemljak jer je on bio iz blizine Bayone. Svojim je vojnicima naredio da s njim dobro postupaju i da mu dadnu večeru.

Konačno je stigao u Genovu. U njoj je našao Rodriga Portuonda

20. *Nav. dj.*, br. 50. "*Marchetto*: Venecijanska moneta od jednog novčića s likom Sv. Marka". O *Juliju* smo govorili prije.

21. *Autobiografija*, br. 52.

kojega Ribadeneira zove "generalom španjolskih galija".[22] Imao je, naime, zadatak da s vojskom štiti lađe koje su stizale u tu luku. Kad ga je Portuondo vidio, prepoznao ga je, jer su zajedno bili na kastiljskom dvoru, i ukrcao ga na lađu za Barcelonu. Putovanje morem bilo je teško jer su bili u opasnosti da padnu u ruke Andrije Dorije, koji je tada bio na strani francuskog kralja.

22. *Vita*, lib. I, cap. XVIII: *FN*, IV, 169.

VI. Student u Barceloni: 1524-1526.

"Kad je spomenuti hodočasnik doznao da je volja Božja bila da ne ostane u Jeruzalemu, mislio je u sebi što mu je činiti. Na koncu je bio više sklon tome da neko vrijeme studira da bi mogao pomoći dušama. Odlučio je stoga poći u Barcelonu."[1]

Hodočasnik se nalazi u takvom stanju da mora nešto važno odlučiti. Što će učiniti kad je izjalovljen plan da ostane u Svetoj Zemlji? Imao je mnogo vremena da o tom razmišlja za dugog povratnog putovanja. Konačno je odlučio. Da bi mogao "pomagati duše", što mu je bio ideal, vidio je da valja studirati. I odlučio se na to u dobi od 33 godine. Počet će s gramatikom, kao i svi studenti, a poslije će prijeći na umjetnost i filozofiju. Tu su zasada prestali njegovi planovi. No nije bez temelja u toj odluci o studiranju kako "bi pomogao dušama" vidjeti bar uključeno svećeničko zvanje. Svetac nije otkrio kada je počeo osjećati svećeničko zvanje. Možemo pretpostaviti da je to bilo u razdoblju prvih studija. Gdje će polaziti studij? Sjećajući se prijateljstva sklopljenog u Manresi s jednim cistercitskim monahom iz samostana Sv. Pavla, pomisli da bi taj čovjek bio sposoban da mu pomogne. Stoga, kad mu je Izabela Roser ponudila da podmiri troškove, a bakalaur Jeronim Ardévol da ga besplatno poučava, on im otkrije namjeru da studira u Manresi. Pošao je u grad na Cardoneru, no tamo je doznao da je monah umro. Na povratku u Barcelonu prihvati ponudu svojih dobročinitelja. U kući Inés Pascual bi stanovao, Izabel Roser pokrit će troškove, a Jeronim Ardévol bit će mu učitelj.

Prve dvije osobe već poznajemo. Jerónim Ardévol bio je bakalaur, rođen u seocu La Fatarella, biskupija Tortosa. Kad je Iñigo stigao u Barcelonu, Ardévol je bio jedan od bakalaura koji je poučavao latinski u višim školama u Barceloni. Za vrijeme školske godine 1525/26.

1. *Autobiografija,* br. 50.

držao je katedru latinskog u spomenutim školama, uz plaću od 40 libara.[2]

1. STUDIJ HUMANISTIČKIH ZNANOSTI U BARCELONI

Kakav je bio studij u Barceloni? Unatoč tome što je kralj Alfons V. Aragonski privilegijem izdanim 1450. godine dopustio osnivanje sveučilišta u Barceloni, a osnivanje je potvrdio iste godine papa Nikola V., grofovski grad nije računao na sveučilište sve do 1533. Ipak su djelovale više škole, kao plod udruživanja gradske i katedralne škole. Godine 1508. grad je izdao red studija, koji je vrijedio još i za Ignacijeva dolaska.[3]

U tom se redu studija među ostalim materijama nabrajaju propisane knjige za poučavanje latinskog. U tim odredbama otkrivamo da je Barcelona već izašla iz srednjovjekovnih okvira i potpuno ušla u okvire humanizma. Latinski se više nije učio prema *Doctrinale puerorum* Aleksandra de Villa Deja, prema kojem su se kroz stoljeća poučavali naraštaji studenata Zapadne Europe, nego prema modernim *Introductiones in linguam latinam* Antonija de Nebrija, koje su izdane u Barceloni. Kao obvezatna djela propisivali su se Vergilijeva *Eneida*, Katonova *Disticha moralia*, *Contemptus* Bernarda de Morlása (iz Clynia).

Veliki pokretač humanističkih studija u Barceloni bio je Martín de Ibarra, rođen u Logronu, no podrijetlom iz Baskije. Osim što je godinama upravljao katedrom gramatike u školi (od 1510. do 1542.), on je 1532. osnovao jednu vrstu posebne akademije za humanističke studije. Suradnici su mu bili Cosme Mestre, Arnaldo de San Juan i učitelj Sv. Ignacija Jeronim Ardévol. U statutima koje su četvorica odobrila te iste godine, ta četiri učitelja međusobno su dijelila građu koju je svaki imao poučavati i određivali odgovarajuće prihode.

Da dopunimo podatke o Jeronimu Ardévolu, dodajmo da je godine 1535. sklopio brak s Margaritom Mestre, prvom sestrom svoga suradnika Cosme Mestre. Iz braka su se rodila četiri sina. Drugi, kršten imenom svog oca, bio je prebendar crkve Santa Maria del Mar, a po-

2. C. de Dalmases, *Los estudios de San Ignacio en Barcelona* (1524-1526), *AHSI,* 10 (1941), 283-293.
3. *Nav. dj.,* 288-290.

tom župnik u crkvi San Martín De Arenys. Ignacijev učitelj napravio je oporuku u Barceloni 12. ožujka 1551. a te je godine i umro.[4]

2. UČENIK JERONIMA ARDÉVOLA

Pod vodstvom svojega učitelja Iñigo se dao na učenje osnova latinskog jezika prema Nebrijevim *Introductiones*. Ubrzo je naišao na zapreku. Kad je napamet počeo učiti deklinacije i druga gramatička pravila, dolazila su mu velika rasvjetljenja i zadovoljstvo u duhovnim stvarima, tako da nije uspijevao učiti. I tu je, kao i u drugim zgodama, njegovo oružje bilo razlučivanje duhova. Uvjerio se da ti pokreti nisu mogli doći od Boga, budući da su ga ometali u tako važnoj stvari kao što je studij. Odmah je reagirao. Pošao je k učitelju koji je stanovao blizu crkve Santa Maria Del Mar i zamolio da ga sasluša u toj crkvi. Dok su obojica sjedili u klupi, Iñigo ispriča Ardévolu što mu se događalo i doda: "Obećajem vam da nikad neću izostajati s vaših predavanja u ove dvije godine, samo ako nađem u Barceloni kruha i vode za uzdržavanje." Nakon tog obećanja, "dovoljno djelotvornog", nije više nikad osjećao tu napast.[5]

Što se tiče zdravlja, u Barceloni mu je bilo dobro, nije više imao bolova u želucu koji su ga u prijašnje vrijeme mučili. To ga je potaklo da obnovi prijašnje pokore. Odrekao se nošenja cipela. Nije ih odmah ostavio nego je počeo tako da je napravio rupu na potplatu, koja se malo pomalo povećavala, dok nije, kad je došla zima, "nosio samo gornji dio".[6]

Odluke da se posvema posveti studiju nisu mogle zakočiti njegovu brigu da čini dobro. Njegovi apostolski čini bili su prije svega dobar primjer, zatim duhovni razgovori i djela ljubavi prema siromasima i bolesnima. Želja da se okoriste susretima s njim i da mu pomognu u dobrim djelima privukla je k njemu simpatije nekih odličnih duša iz barcelonskog plemstva, kao npr. Eleonoru Sapilu i njezinu nećakinju Anu de Gualbes; Stefaniu de Requeséns, kćer grofa de Palamósa, koja se 1526. udala za Juana de Zúñiga, višeg nadstojnika u Santiagu i odgojitelja Filipa II.; Izabelu Requeséns, ženu Juana de Boixadorsa; Guiomara Gralla y Desplà, kćer kraljevskog časnika Katalonije Miguela

4. J. M. Madurell i C. de Dalmases, *Jeroni Ardèvol, maestro de San Ignacio y la enseñanza de las Humanidades en Barcelona, de 1508 a 1544*, *AHSI*, 37 (1968) 370-407.
5. *Autobiografija*, br. 55.
6. *Isto*

Juana Gralla i nećakinje arhiđakona Luisa Desplà; Izabelu de Josa, ženu plemenitog Guillerma de Jose; Izabelu Ferrer, suprugu Juana Rosera, koju već poznajemo.

Čini se da je u Barceloni Ignacije započeo i s prvim pokušajima da daje Duhovne vježbe i vjerojatno je preko njih k sebi privukao one koje bismo mogli nazvati trojicom prvih njegovih drugova. Polanco veli da "je tada počeo željeti da u svoje društvo okupi neke osobe da slijede plan koji je otada imao da pomogne ukloniti nedostatke koje je opažao u služenju Bogu, kako bi oni postali kao trublje Isusa Krista".[7] Tri druga bili su Calixto de Sa, Juan de Arteaga i Lope de Cáceres.

3. SAMOSTANI REDOVNICA

Redovnice nisu mogle ostati izvan dosega Iñigove revnosti. Tim više što je s obzirom na njih imao i drugi element koji je poticao njegovu revnost: želju da pridonese tako potrebnoj obnovi samostana.

Taj se problem u Barceloni osjećao tijekom čitavog XV. stoljeća. U vezi sa samostanom jeronimki došlo je dotle da se o njegovim stanovnicama govorilo da su više nalik damama nego redovnicama. Najspornija točka bila je klauzura, koja je popustila do te mjere da je izazivala sablazan. Ne samo da su redovnice izlazile iz samostana, nego su i svjetovnjaci, njihovi rođaci i prijatelji vrlo lako prolazili kroz njihova vrata.

Znamo da je Ignacije od osam samostana redovnica, koji su tada postojali u Barceloni, bar s tri imao dodire: sa samostanom jeronimki Sv. Matije, sa samostanom benediktinki Sv. Klare i sa samostanom dominikanki Naše Gospe od Anđela. Vidjeli smo kako je već prije hodočašća razgovarao s jeronimkama.

Vrijedi se malo zadržati kod samostana Sv. Klare, jer je Sv. Ignaciju bio vrlo drag. Kad velimo da su u njemu bile redovnice benediktinke, ustvrdili smo jednu čitavu dramu. Samostan, naime, Sv. Antuna i Sv. Klare, smješten u četvrti zvanoj Ribera, blizu vratiju Sv. Danijela, od svog osnutka 1237., godine pripadao je redu Sv. Klare. Odande su 1326. izašle redovnice koje su osnovale samostan Pedralbes. Cijelo XV. i početkom XVI. stoljeća redovnice Sv. Klare dugo su se borile da obrane svoje povlastice. Franjevački poglavari, i opservanti i konventualci, nisu mogli obaviti reformu koju su sma-

7. *Sumario*, br. 35: *FN*, I, 170.

trali zakonitom i potrebnom. Pokušali su to, no bezuspješno, i Katolički kraljevi koji su 1493., naredili da se obavi i vizitacija samostana. Konačno su se redovnice odlučile za korjeniti zahvat: napustiti pravilo Sv. Klare i prigrliti pravilo Sv. Benedikta. Breve Leona X., koji nosi pečat od 23. lipnja 1513., zaključuje ovu promjenu koja se godine 1518. mogla smatrati dovršenim činom.[8] Nakon mnogih povijesnih promjena, od kojih je značajan "tragični tjedan" 1909., taj samostan, stavljen pod pravilo Sv. Benedikta, postoji ipak još i danas na uzvišicama Montserrata, tri kilometra udaljen od marijanskog svetišta, uz cestu koja vodi prema Monistrolu.

Kad je Iñigo stigao u Barcelonu da tamo studira, prošlo je tek šest godina otkako je taj samostan prešao na regulu Sv. Benedikta. Tu činjenicu moramo imati na pameti kad čitamo svečeva pisma redovnici samostana Sv. Klare Terezi Rajadell. Ta pisma revnoj redovnici, s pravom smatrana najboljim primjerom duhovnog vodstva Sv. Ignacija u predmetu razlučivanja duhova, mogu se shvatiti samo u povijesnom kontekstu u kojem su napisana. U toj je zajednici još postojala jaka napetost. Promjena regule nije smirila duhove. Tako željene reforme nije bilo. Skupina redovnica, među kojima se isticala Tereza, ustrajno je podržavala reformu, no morala se suočiti s otporom nekih svojih sestara u Redu. U nekom trenutku Tereza i poglavarica Jeronima Oluja odlučile su podložiti se Sv. Ignaciju. Svetac, koji je već imao loše iskustvo sa slučajem Roser 1547., nije prihvatio prijedlog, ali se čitav svoj život trudio da unaprijedi reformu. Smatrao je, naime, da je reforma tog i ostalih samostana u Barceloni nužna za služenje Bogu.

Ove stvari protežu se duže od Iñigova boravka u grofovskom gradu radi studija. No ovo je bio najprikladniji trenutak da na njih podsjetimo. Da dopunimo ono što smo rekli, spomenimo da je Svetac da bi postigao svoj cilj upotrijebio sva sredstva i sve osobe koje su mu bile na dohvat: svoje podložnike u Barceloni, potkralja Katalonije, biskupa u Barceloni, ambasadora u Rimu, princa Don Felipea. Sve je imalo dovesti do toga da predmet konačno dođe u papine ruke, koji je jedini mogao o tom reći konačnu riječ.

No toliko željena reforma je kasnila. Ipak je o. Miguel Gobierno, rektor kolegija u Barceloni, 1559. informirao o. Diega Laíneza, nasljednika Sv. Ignacija u upravi Družbe, o stanju stvari. Činilo se da je

8. Tarsicio de Azcona, OFMCap, *Paso de monasterio de Santa Clara de Barcelona a la regla benedictina* (1512-1518). *Collectanea Franciscana*, 38 (1968) 78-134.

najbolje rješenje da se primaju nove novakinje i da se kućama otpuste one koje još nisu položile profesiju. Računalo se da će se za oko četiri ili pet godina, stvar staviti na pravi put. U Barceloni se proširio glas da je stigao papinski breve kojim se zatvara samostan Sv. Klare. Potresenost je bila velika, ali je rezultat bio pozitivan, "jer — kako dodaje o. Gobierno — nikada taj samostan nije bio tako smiren i spreman na poslušnost kao tada".[9] Prva koja je željela reformu bila je poglavarica, a to je bila upravo Jeronima Oluja, o kojoj smo govorili.

4. ERAZMIZAM

Nije nam poznato da li je Iñigo već u Barceloni upoznao skupinu erazmista, koja je već u to vrijeme postojala u grofovskom gradu. Tih godina, kada su teološka pitanja uzbuđivala europske duhove, skupina Barcelonjana, koja je kao i visoki službenici Vrhovnog savjeta Aragonije pošla prema primjeru Karla V., najprije u Kastilju, a potom u Flandriju i Njemačku, imala je prigodu upoznati Erazmove reformatorske ideje. Za njih su se oduševili i neki klerici u gradu. Zanimljiv podatak: Izabela Ferrer, koja je po mužu dobila ime Roser, bila je rođakinja kraljevskih službenika Juana Ferrera i Miguela Maia. Ovaj posljednji bio je najodličniji sljedbenik Erazma u Barceloni i od prosinca 1538. carski ambasador u Rimu. Ribadeneira tvrdi da su neki u Barceloni Iñigu savjetovali da čita Erazmov *Enchiridion militis christiani*.[10] To se vjerojatno dogodilo. No čini se da je u toj preporuci važnija bila književna vrijednost toga djela nego ideje koje su u njemu sadržane. Iñigo je imao više prilike erazmizam upoznati u Alcali gdje je taj pokret bio više na glasu i imao brojnije sljedbenike.

9. *MHSI, Lainii epp*, IV, 303-305; *Quadrimestres*, VI, 771.
10. *Vita*, lib. I, cap. XIII: *FN*, IV, 172-174.

VII. U Alcali i Salamanci: 1526-1527.

Na kraju drugog tečaja latinskog jezika učitelj reče Iñigu da već može studirati artes ili filozofiju te mu preporuči da zbog toga pođe u Alcalu. Da bi bio sigurniji, dao je da ga ispita jedan doktor teologije, koji mu dade isti savjet. Hodočasnik ode u Alcalu.

1. STUDIJ

Iñigo veli "da je u Alcali studirao oko godinu i pol".[1] Kao i u drugim prilikama njegovi vremenski podaci imaju približnu vrijednost. Boravak u Alcali mogao je trajati najviše od ožujka 1526. do lipnja 1527., a možda se može smatrati i kraćim dva ili tri mjeseca.

O onom što se odnosi na studij govori u dva retka: "Studirao je Sotove članke (tj. *Summulae* ili logiku Dominika Sota), Albertovu fiziku *(Physicorum libri VIII Alberta Velikog)* i Učitelja Sentencija (*Sententiarum libri IV* Petra Lombarda).[2] Budući da se ta građa predavala na sveučilištu u Alcali, koje je 1508. osnovao kardinal Cisneros, možemo zamisliti da ju je Ignacije proučavao u sveučilišnim aulama. No postoji iskaz jednog svjedoka s procesa koji su tamo održani, prema kojemu su Ignacije i njegovi drugovi studirali privatno, uz vodstvo profesora koji im je predavao.[3] U svakom slučaju taj je studij obavljen brzo i na slabom temelju, kako Svetac kasnije priznaje.[4]

Činjenica je da se više davao na apostolske poslove nego na studij. "I dok je bio u Alcali, vježbao se u davanju Duhovnih vježbi i u izla-

1. *Autobiografija,* br. 57.
2. *Isto*
3. *FD,* 324.
4. *Autobiografija,* br. 62.

ganju kršćanskog nauka. U tome je imao mnogo ploda na slavu Božju."[5] Mnoge osobe koje su mu se približile vrlo su napredovale, druge su pobijedile dosadne napasti, "npr. ona osoba koja, premda se htjela srediti, nije mogla, kao da je netko drži za ruku".[6] Kad je tumačio kršćanski nauk, dolazilo je mnogo ljudi.

Prema Ribadeneiri, "prvi koga je susreo bio je student iz Vitorie Martín de Olabe, od koga je primio prvu milostinju".[7] Taj mladi Vitorijanac nakon doktorata iz teologije na pariškom sveučilištu 1544. ući će 1552. u Družbu i bit će sjajan profesor tog predmeta na Rimskom kolegiju sve do 1556. kad je umro, 17 dana nakon Ignacija.

S dvojicom svećenika koji će također stupiti u Družbu sklopio je prijateljstvo. Jedan je bio Navarac iz Estelle Diego de Eguía, a živio je u kući svog brata Miguela, "koji je bio imućan tiskar u Alcali".[8] Upravo taj Miguel de Eguía je 1526. i 1527. tiskao dva izdanja Erazmova *Enchiridion militis christiani* u kastiljskom prijevodu Alonsa Fernándeza, "arhiđakona u Alcoru", s neviđenim izdavačkim uspjehom. Iste 1526. godine, objavio je i *Contemptus mundi* ili *Nasljeduj Krista,* Ignacijeva "Malog Gersona". Drugi svećenik bio je Portugalac Manuel Miona. Njega je hodočasnik odabrao za ispovjednika, koji mu je savjetovao da čita Erazmov *Enchiridion.* Portugalac o. Gonçalves de Cámara, koji je zapisao taj podatak, dodaje da Svetac nije htio čitati tu knjigu jer ima uglednih propovjednika i osoba koji je nisu odobravali, a nije nedostajalo drugih knjiga koje nisu bile osumnjičene. On je želio čitati te knjige.[9] Već smo vidjeli, prema Ribadeneiri, da su mu čitanje *Enchiridiona* savjetovali još u Barceloni više kao literarnu vježbu nego kao duhovno štivo. No, zamjećujući da mu to štivo ohlađuje pobožnost, zacijelo zbog kritika religioznog društva svoga vremena, ostavi se čitanja. Sigurno je da je Alcalá tih godina živjela u ozračju punog erazmističkog žara, a pokretu je bio odlični pobornik i sam toledski nadbiskup Alonso de Fonseca.

No Iñigo nije bio toliko obuzet erazmističkim koliko drugim pokretom, koji je izazivao veće sumnje, a bio je to pokret *prosvijetljenih (alumbrados).* Počela su se širiti neka govorkanja, kako zbog njegova neobičnog odijevanja, tako i zbog sastanaka s osobama koje su se okupljale oko njega. Stvar je došla do ušiju toledskih inkvizito-

5. *Autobiografija,* br. 57.
6. *Isto*
7. *Vita,* lib.I. cap. XVI: *FN,* IV, 177.
8. *Autobiografija,* br. 57.
9. *Memoriale,* br. 98: *FN,* I, 585.

ra. Ignacijev gostoprimac ga je upozorio da njega i njegovo društvo ljudi "nazivaju *obučenima u grubo sukno* i, držim, *prosvijetljenima*".[10] Ova posljednja opaska osobito je značajna ako se zna da je 1525. inkvizicija odlučila osuditi 48 sumnjivih izreka *prosvijetljenih (alumbradosa)*.

2. PROCESI

Tada je započeo niz istraga i procesa kojima je Ignacije bio podvrgnut gotovo sve dok nije ustanovio Družbu. U pismu Ivanu III. Portugalskom godine 1545. nabraja osam postupaka.[11] Od toga su tri bila u Alcali, prema Ignacijevu svjedočanstvu.

Činjenica je da su se u Alcali pojavili toledski inkvizitori Miguel Carrasco, kanonik samostalnog kaptola uz crkvu San Justo u istom gradu, i Alonso Mejia kanonik katedrale u Toledu. Došli su s jedinom svrhom da Ignacija ispitaju i naprave istražni postupak o njegovu životu.

Oni nisu radili na vlastiti poticaj. Pismom od 29. travnja 1526. generalni inkvizitor Alonso Manrique zadužuje ih da obiđu gradove Toledo i Guadalajaru, gradove Escalonu i Pastranu te druga mjesta, kako im se već bude činilo prikladnim, da poslušaju iskaze koji bi sadržavali podatke zanimljive za slučajeve *"prosvijetljenih"*. Pismom od 24. srpnja iste godine Fernando de Valdés, tada savjetnik Vrhovne inkvizicije, uporno je zahtijevao od Mejíe da ne propusti zadaće koja mu je povjerena. Mejía i njegov drug izvršili su svoje poslanje inkvizitora. Oni su primili i skupili iskaze u tzv. *Knjigu o prosvijetljenima*, koja je izgubljena. No valja primijetiti da, kako je izjavio sam Iñigo i kako se vidi iz akata procesa, on i njegovi drugovi nisu bili pozvani na saslušavanje. Dne 19. studenog 1526. počeli su istraživati franjevca Fernanda Rubija i pitali ga što zna "o nekim mladićima koji hodaju gradom u grubom odijelu što seže sve do stopala, a neki su i bosi te vele da provode život poput apostola."[12] Jedan od tih "mladih" bio je Iñigo koji je imao već 35 godina. Ostali su bili njegova tri druga koje je pridobio u Barceloni: Arteaga, Cáceres i Sa. Njima se u Alcali pridružio jedan francuski mladić imenom Jean Reynalde (Reynauld?), paž navarskog potkralja Martína od Córdobe, koji je zbog zadobivene rane bio smješten u Bolnici Milosrđa, gdje se

10. *Autobiografija*, br. 58.
11. *MI, Epp*, I, 296-298; *FN*, I, 50-54.
12. *FD*, 322.

nalazio i Iñigo. Navezao se na nj i odlučio slijediti ga. Zbog mlade dobi zvali su ga "Juanico".

Slično ispitivanje inkvizitori su obavili i s Beatrizom Ramírez, Julianom Martínezom, "upraviteljem Bolnice Milosrđa", i s njegovom suprugom Marijom.

Potom su inkvizitori predmet ostavili u ruke biskupskom vikaru Toleda u Alcali Juanu Rodríguezu de Figueroi. Kasnije će Iñigo doista moći ustvrditi da ga nikad nisu osudili ni ispitivali inkvizitori, nego tek njihovi "vikari".

Ono što je privlačilo pozornost na tim "mladićima" bila je odjeća: duga haljina poput redovničke mantije od grubog sukna, najjeftinijeg koje je postojalo. Ignacije je bio bos. Živjeli su u različitim kućama. Ignacije je našao gostoprimstvo u Bolnici Milosrđa, zvanoj i Antezana, prema onome koji ju je osnovao godine 1483. Prema svjedočanstvu upravitelja Bolnice, tamo su mu davali jelo i piće, krevet i svijeću.

Nakon prvih istraživanja pozvao ih je vikar Figueroa da im rekne da se o njima obavlja istraga te da nije našao ništa ukora vrijednog u njihovu životu i nauku te mogu nastaviti kao i dosad. No budući da nisu redovnici, ne priliči da nose jednaku odjeću. Zato je naredio da Iñigo i Arteaga oboje svoju haljinu u crno, a ostala dvojica u smeđe. Juanico može nastaviti kao dosad. Ta je presuda dana 21. studenog i njome se svršava prvi proces.[13]

Drugi je proces započeo 6. ožujka 1527., a ispitivao je Mencia de Benavente.

Tu se nije radilo o načinu odijevanja, nego o nečem važnijem. Pogledajmo činjenice. Da bi došli do Ignacija, u Bolnici su se skupljale osobe svih klasa: udate žene i djevojke, odrasli ljudi i mladići, redovnice i studenti. Sudeći prema pitanjima, valja zaključiti da je prevladavao ženski spol. Sve te pojedince ili skupine od deset do dvadeset osoba Iñigo je poučavao u duhovnim stvarima. On je to nazivao Duhovnim vježbama, a također i kršćanskim naukom.

Poznajemo li ignacijske Duhovne vježbe, jasno je da ono što je Ignacije propovijedao svojim slušaocima bijahu lake duhovne vježbe, kako to tumači 18. bilješka njegove knjige. Mencia de Benavente to ovako izražava odgovarajući na upitnik: "A s njima (ženama) je govorio, poučavajući ih o tome što su smrtni (tj. glavni) grijesi te pet sjetila i moći duše. I tumači to vrlo dobro. To razjašnjava prema evanđeljima i Svetom Pavlu i drugim svecima. I veli neka svaki dan

13. *FD*, 330.

dvaput ispituju svoju savjest pred nekom slikom, dozivajući u pamet što su sagriješili. Savjetuje im da se ispovijedaju svakih osam dana te ujedno prime Sakramenat."[14] Na to bi se mogao svesti "kršćanski nauk" kako ga je Ignacije shvaćao za boravka u Alcali.

U iskazu Marije de la Flor ima jedan jasniji podatak o lakim Duhovnim vježbama ili o onome što je Ignacije zvao "služenje Bogu". "Iñigo joj reče da bi trebalo da joj govori čitav mjesec. Kroz tih mjesec dana trebalo bi da se ispovijeda i pričešćuje svakih osam dana. Tada se prvi put osjetila toliko radosnom, a nije znala odakle joj to dolazi. A drugi je tjedan bila vrlo žalosna, no on se uzdao u Boga da će se ona time mnogo okoristiti. I reče da će joj protumačiti tri moći, pa ih je i tumačio, o zasluzi koja se stječe kroz napast, te kako laki grijeh postaje smrtni, pa o deset zapovijedi i okolnostima, o teškim (tj. glavnim) grijesima, o pet sjetila i o svemu što se na to odnosi."[15]

Iñigo je od svojih slušalaca očekivao da obnove svoj život, mole koliko su bili sposobni prema prvom i drugom načinu moljenja iz *Duhovnih vježbi*, da ispituju svoju savjest, ispovijedaju se i pričešćuju. Tumačio im je i pravila za razlučivanje duhova, koja su vlastita prvom tjednu.

Učinci koje su Duhovne vježbe proizvele više se razumiju ako se ima na pameti da su neki od onih koji su ih obavili došli iz grešnog života. Učinci proizvedeni slušanjem Iñiga i podlaganjem sudionika do njegovim preporukama kojiput bijahu tako snažni da su izazvali gubljenje svijesti ili klonulost. U tim slučajevima, primjenjujući pravila o razlučivanju, Iñigo ih je smirivao tumačeći što se s njima dogodilo: budući da su se odlučili da promijene život i da se odreknu grijeha, prirodno je da osjećaju pobunu naravi. No on ih je poticao da se opru, govoreći im da poslije dva mjeseca pošto su to učinili neće više imati nijednu od tih napasti.

To dolaženje i odlaženje osoba u Ignacijev stan, ta okupljanja koja su podsjećala na tajne sastanke, nisu mogli ne privući pozornost crkvenih vlasti. Dogodilo se da je "jedna ugledna udata žena posebno štovala hodočasnika. I, da ne bude viđena dolazila je u Bolnicu pokrivena, kako je običaj u Alcali de Henares, u osvit zore; kad je ulazila, otkrila se i ušla u hodočasnikov stan. No ni ovajput nisu crkvene vlasti ništa učinile, niti su ih nakon procesa pozvali ili dali ikakvu primjedbu".[16]

14. *FD*, 332.
15. *FD*, 334.
16. *Autobiografija*, br. 59.

Nakon četiri mjeseca, kad je Ignacije napustio Bolnicu i našao smještaj u "nekoj kućici", dođe mu jednog dana redar i kucajući na vrata reče: "Pođite malo sa mnom". I stavi ga u zatvor.[17] Bilo je to 18. ili 19. travnja, na Veliki četvrtak ili petak 1527. Bit će da zatvor nije bio strog jer je u njemu mogao primati mnoge koji su ga došli pohoditi i "činio je isto što i slobodan, tj. tumačio kršćanski nauk i duhovne vježbe". Nije htio uzeti odvjetnika ni zastupnika, premda su mu se mnogi nudili. Među ostalima, gospođa Teresa de Cárdenas, gospođa De Torrijos, "zanesenjakinja Sakramenta", koja se brinula da ga posjećuju "i učinila mnogo da se izvuče odande". No on to nije prihvaćao govoreći: "Onaj zbog čije ljubavi sam ovamo ušao, izvući će me odavde ako mu se bude svidjelo."[18]

Povod uhićenju dale su dvije žene, majka i kći, koje su s jednom služavkom pošle na hodočašće k Veronikinu rupcu koji se čuvao u Jaénu i u svetištu Naše Gospe od Guadalupe. Vikar Figueroa pomislio je da su te žene to nerazborito hodočašće poduzele prema Ignacijevu savjetu.

Nakon 17 dana zatvora, a da mu nisu rekli razloga, došao je Figueroa da ga ispita. Pitao ga je da li poznaje te žene. Odgovorio je potvrdno. Da li je znao za njihov odlazak prije nego su napustile Alcalu? Reče da je ne samo znao, nego da su mu one same govorile o svojoj zamisli da idu svijetom služiti siromašnima u bolnicama i da ih je nastojao od toga odvratiti "jer je kći tako mlada i naočita".[19] Dodao je da bi siromasima mogle pomagati u Alcali, gdje bi usto mogle biti uz Presveti sakrament. Figueroa se povukao s bilježnikom koji je zabilježio čitavo ispitivanje.

Calixto se u to vrijeme nalazio u Segoviji i oporavljao od teške bolesti. Kad je doznao da je Iñigo zatvoren, pošao je u Alcalu i sam dragovoljno ostao s njime u zatvoru. No Iñigo ga je izvukao van uz pomoć liječnika, svojega prijatelja.

Bilo je potrebno čekati da se one pobožne žene vrate u Alcalu. Tada se vidjelo da je Ignacijev odgovor bio istinit. Bilježnik je ušao u zatvor i tamo hodočasniku pročitao konačnu presudu te ga pustio na slobodu. Bilo je to 1. lipnja 1527.

17. *Nav. dj.*, br. 60.
18. *Isto*
19. *Nav. dj.*, br. 61.

3. PRESUDA

Presuda se sastojala od dva dijela.[20] Prvi je potvrđivao presudu od 11. studenog prijašnje godine u vezi s odijevanjem Ignacija i njegovih drugova. No nije im se nalagalo da jednostavno oboje svoja odijela, nego da se drže običaja za studente. Hodočasnik je odgovorio da mogu bojiti svoja odijela, no da nemaju novca da kupe nova. Tada im je sam vikar nabavio odijela i šešire i ostalo što su obično nosili studenti u Alcali.

Presuda je osim toga nalagala da ne govore o stvarima vjere prije nego što budu studirali četiri godine. Sam je Iñigo priznavao nedostatak studija "i to je bila prva stvar koju je običavao reći kad su ga ispitivali".[21]

U zatvoru je proboravio 42 dana. Kad je iz njega izašao, Iñigu se postavilo pitanje o njegovoj budućnosti. Nije se mogao pomiriti s mišlju da mu se zatvore vrata "u pomaganju duša", i to samo stoga što nije studirao. Odlučio je da se protiv ove presude utekne toledskom nadbiskupu Alonsu de Fonseca. Budući da je znao da se ovaj tada nalazio u Valladolidu, pošao je tamo da ga potraži. Rekao mu je da će učiniti štogod mu naredi, premda nije bio na području njegove jurisdikcije. Nadbiskup ga je vrlo lijepo primio, i, jer je znao da Iñigo kani ići u Salamancu da nastavi studije, reče mu da i tamo ima prijatelja i kolegij koji je sam osnovao i koji nosi njegovo ime. Sve mu je stavio na raspolaganje, a pri rastanku mu je dao četiri škude.

4. U SALAMANCI: 1527.

Početkom srpnja Iñigo je stigao u Salamancu. Njegova četiri druga stigoše već prije. Jedna mu gospođa pokaže njihovo boravište i tako su se mogli ponovno naći.

Ako je u Alcali malo studirao, u Salamanci je to mogao još manje. Dvanaestak dana nakon dolaska opet je bio umiješan u ispitivanje. Može se reći da je sam dao povoda. Kako je, naime, za svog ispovjednika uzeo jednog dominikanca iz samostana Sv. Stjepana, njegova nazočnost tamo nije mogla ne izazvati zanimanje. Ispovjednik mu reče da bi oci rado s njime razgovarali pa ga radi toga slijedeće nedjelje pozva na objed u zajednicu. Iñigo prihvati poziv i u dogovoreni dan pođe u samostan u Calixtovu društvu. Nakon ručka viceprior o. Nico-

20. *FD*, 342-343.
21. *Autobiografija*, br. 62.

lás de Santo Tomás, koji je zbog odsutnosti priora o. Diega de San Pedro upravljao zajednicom, povede ga u kapelu. Na razgovor je došao ispovjednik i možda još koji drugi otac. Razgovor se uskoro poveo o osjetljivoj točki. Oci su imali dobre vijesti o njegovu vladanju i o vladanju njegovih drugova. Znali su da "su pošli propovijedati poput apostola". No što su studirali? Iñigo je odgovorio iskreno. On je među njima najviše studirao, no činio je to na lošem temelju.[22]

Razgovor se nastavio sljedećim riječima:

Redovnik: "Prema čemu onda propovijedate?"[23]

Iñigo: "Mi ne propovijedamo, nego s nekima prisno razgovaramo o Božjim stvarima, npr. nakon objeda s nekim osobama koje nas pozovu."

Redovnik: "O kakvim Božjim stvarima govorite? To bismo željeli znati."

Iñigo: "Govorimo sad o jednoj kreposti, sad o drugoj i to tako da je hvalimo; pa o jednoj mani ili o drugoj tako da je kudimo."

Redovnik: "Niste izobraženi, a govorite o krepostima i manama. O tom pak nitko ne može govoriti osim na dva slijedeća načina: ili je studirao ili po Duhu Svetom."

Tu se hodočasnik malo zamisli, jer mu se taj način dokazivanja nije činio ispravnim. I pošto je neko vrijeme šutio reče da više nije potrebno o tom govoriti.

Redovnik ustraje: "Dakle, kad su tu tolike Erazmove zablude i tolike druge koje obmanjuju svijet, vi ne želite protumačiti ono što govorite?"

Tema o Erazmu nije mogla biti aktualnija, jer upravo se tih dana, od 27. lipnja do 13. kolovoza 1527. održavala konferencija teologa u Valladolidu, a sazvao ju je generalni inkvizitor don Alonso Manrique, seviljski nadbiskup, da raspravlja o 27 izreka uzetih iz *Erazmovih djela*. Dominikanci i franjevci bili su neumoljivi protivnici mislioca iz Rotterdama.

Budući da hodočasnik nije ustanovio da onaj koji ga je ispitivao ima neku vlast, odgovorio je: "Oče, više neću ništa reći o onome što sam govorio, osim pred svojim crkvenim poglavarima koji me mogu obvezati na to."[24]

Viceprior nije više mogao iz njega izvući ni riječi. Tada naredi da Iñigo i Calixto ostanu u kapeli. Tu ostadoše, praktički izolirani, a sva

22. *Nav. dj.*, br. 64.
23. *Nav. dj.*, br. 65.
24. *Nav. dj.*, br. 66.

su vrata bila zatvorena. Međutim su redovnici otišli da razgovaraju sa sucima. Iñigo i Calixto ostadoše tri dana u samostanu hraneći se u blagovalištu sa zajednicom. Njihova je soba bila skoro uvijek puna redovnika koji su hrlili da ih vide. Hodočasnik je govorio po svom običaju, a neki su od redovnika stali na njegovu stranu, tako da je u samostanu nastala podvojenost.

Nakon tri dana stigne bilježnik koji im priopći naredbu da pođu u zatvor. Tamo ih nisu stavili s ostalim zatvorenicima, nego u jednu prljavu i neurednu tavansku prostoriju. Obojicu su svezali istim lancem. Drugog dana proširi se gradom vijest o tom da su zatvoreni, pa su im ljudi počeli slati sve što im je trebalo. Posjetiocima je bio dopušten pristup u ćeliju tako da je Iñigo mogao nastaviti "govoriti o Bogu i drugo".[25]

Došao ih je ispitati bakalaur Martin Frías, koji je bio vikar biskupa Francisca de Bobadille u Salamanci. Svakog je pojedinačno pozvao "a hodočasnik mu je dao sve svoje spise, tj. *Duhovne vježbe* da ih ispita".[26] Tu Iñigo prvi put govori o *Duhovnim vježbama* koje su napisane. Frías ih upita imaju li druge prijatelje. Pošto mu je Iñigo potvrdno odgovorio, u zatvor bijahu dovedeni Lope de Cáceres i Juan de Arteaga. Juanico je ostao na slobodi. Ovu dvojicu staviše s ostalim zatvorenicima.

Nakon nekoliko dana Iñigo bi pozvan pred četiri suca: Alonsa Gomesa de Paraviñas, Hernana Rodrígueza de Santisidor, Francisca Fríasa i bakalaura Sancha Gomeza de Fríasa.[27] Sva četvorica su vidjela *Duhovne vježbe.* Postavili su mu mnoga pitanja, ne samo o *Duhovnim vježbama* nego i o teološkim temama, npr. o Presvetom Trojstvu i o sakramentima. Hodočasnik je tako odgovarao da mu nisu imali ništa prigovoriti. Bakalaur Frías, koji je u svojim pitanjima bio aktivniji od ostalih, postavi mu jedno pitanje iz kanonskog prava. Odgovorio je što mu se činilo bolje, no dodao je da ne pozna mišljenje doktorâ u toj stvari.

Došli su i do teme u kojoj se Iñigo smatrao dobro potkovanim: što veli prva zapovijed? Odgovor je bio tako potpun da suci više nisu imali volje nastaviti.

S obzirom na *Duhovne vježbe* jedina točka na kojoj su se zaustavili bila je ona koja tumači kada je jedna misao teški grijeh a kada

25. *Nav. dj.,* br. 67.
26. *Isto*
27. *Autobiografija,* br. 68. O identifikaciji četiriju sudaca Svetog Ignacija u Salamanci vidi Benigno Hernández Montes, *Identidad de los personajes que juzgaron a San Ignacio en Salamanca, AHSI,* 52 (1983) 3-51.

laki.[28] Uvijek je bila ista sumnja: ako nije studirao teologiju kako može raspravljati o tako delikatnim temama? Svečev odgovor je bio jasan, a na njih spada da presude. Ako je nešto od onoga što je rekao pogrešno, neka mu reknu. "Oni su se na koncu povukli, a da nisu ništa osudili."[29]

U te zatvorske dane dogodilo se nešto što nam pokazuje kako je Iñigo proživljavao istine iz *Duhovnih vježbi.* Jedan od njihovih posjetilaca bio je Francisco de Mendoza y Bobadilla, koji je kasnije postao biskup u Coriji te kardinal i nadbiskup u Burgosu. Kad ga je ovaj pitao kako se osjeća u zatvoru i da li mu je teško što je zatvoren, Iñigo mu odgovori: "Odgovorit ću ono što sam danas odgovorio jednoj gospođi koja mi je izrazila sućut kad me je vidjela u zatvoru. Rekoh joj: "Time pokazujete da ne želite biti zatvoreni za ljubav Božju. Zatvor vam se, dakle, čini tako veliko zlo? A ja vam velim da u Salamanci nema takvih okova ni lanaca koje zbog ljubavi prema Bogu ne bih poželio."[30]

Malo potom imao je priliku da dokaže da to nisu bile samo riječi. Dogodilo se da su jednog dana svi zatvorenici pobjegli iz zatvora. Samo Iñigo i njegovi su ostali. Ne treba govoriti kakav je dojam to ostavilo u gradu. Reakcija je bila ta da su "im odmah kao zatvor dali čitavu palaču u blizini".[31]

Dvadeset i dva dana nakon što su bili zatvoreni suci su zatvorenicima priopćili presudu: nisu pronašli ništa ukora vrijedna u njihovu životu i nauku. No ipak neka ne izjavljuju da li je nešto smrtni grijeh ili laki, osim nakon četiri godine studija. Kako vidimo, ponavlja se presuda iz Alcale. Suci su izrekli ovu presudu pokazujući sklonost prema Iñigu. No hodočasnik nije dao sebi laskati te odgovori da će sve učiniti što mu zapovijede, ali da ne prihvaća presude jer mu zatvara usta i zabranjuje da bližnjem čini dobro, a da u njem nisu pronašli ništa što bi bilo vrijedno osude. I premda se doktor Frías "pokazivao njemu sklonim", [32] ostao je pri tom da će učiniti sve što mu narede dok bude u jurisdikciji Salamance, no ne nakon toga.

Odmah su ga pustili iz zatvora. No kad je vidio da mu se u Salamanci zatvaraju vrata zabranom da razlučuje što je teški a što je laki grijeh, "da dušama čini dobro, odluči da pođe studirati u Pariz".[33]

28. *Duhovne vježbe,* br. 35-37.
29. *Autobiografija,* br. 68.
30. *Nav. dj.,* br. 69.
31. *Isto*
32. *Nav. dj.,* br. 70.
33. *Nav. dj.,* br. 71.

VIII. Studij u Parizu: 1528-1535.

Iñigo se ponovno našao na raskršću. Sama odluka da pođe u Pariz i nastavi svoj studij nije rješavala problem njegove budućnosti. Već odonda kad je odlučio studirati u Barceloni nametalo mu se pitanje: dokle bi imao studirati i što bi imao raditi pošto završi studij? Pružala su mu se dva rješenja: jedno, da prigrli redovnički stalež; drugo, "da ovako ide svijetom".[1] Odluku je odgodio za kasnije. No ako bi postao redovnik, više je bio sklon da uđe u neki red konventualaca nego u opservante, i to s dva razloga: jer bi tako imao više prilike da trpi za Krista i jer bi mogao pridonijeti reformi reda koji bi prigrlio. "A Gospodin mu je davao veliko pouzdanje da bi mogao podnijeti sve protivštine i nepravde koje bi mu se nanijele."[2]

Dva su motiva djelovala na to da izabere Pariz za mjesto svog studija: prvi, da se mogne ozbiljno posvetiti studiju, jer, budući da nije znao francuski, imao bi manje prilika da s drugima raspravlja o duhovnim stvarima; drugi, jer se nadao da će moći uvjeriti druge studente tog slavnog sveučilišta, među kojima je bilo mnogo Španjolaca i Portugalaca, da pođu njegovim putem. Jedno je sigurno: Iñigo je htio izbjeći početnu zabludu koju je napravio, naime da, spoji studij i apostolsko djelovanje. To će mu iskustvo kasnije pomoći pri sastavljanju Ustanova Družbe, gdje će tražiti da se isusovački studenti posvema dadnu na studij, jer taj "zahtijeva čitava čovjeka".[3]

S druge strane zamjećujemo korjenitu promjenu ponašanja. U Manresi, Barceloni i Alcali njegovo se apostolsko djelovanje pretežno usmjeravalo prema ženskom slušateljstvu, koje je poslušnije i podatnije. U Parizu će njegovi sugovornici biti sveučilištarci.

Petnaest ili dvadeset dana poslije oslobođenja iz zatvora u Salamanci, "noseći na magaretu neke knjige"[4], uputio se u Barcelonu. Tamo su bili njegovi dobročinitelji od kojih je očekivao ekonomsku pomoć za ostvarenje svojih nauma. U Barceloni je našao prijatelje spremne da mu pomognu, no to ih nije ometalo da mu pokažu svoju zabrinutost zbog takvog Iñigovog putovanja, budući da su Francuska i Španjolska bile u stanju trajnog rata. Širio se glas da će Francuzi "Španjolce staviti na ražanj".[5] No poznavajući Iñigovu karakternu volju jasno je da te teškoće nisu pokolebale njegov duh. Tako je on, kad je došlo vrijeme, sam i pješke poduzeo putovanje od Barcelone do Pariza, kamo je stigao 2. veljače 1528.

Iñigu je tada bilo 37 godina. Unatoč svojoj dobi odlučio je ozbiljno studirati. Priznavajući da je od studija u Barceloni i Salamanci imao malo, odlučio je to ponoviti, pohađajući godinu i pol humanističke studije i tako je "učio s djecom prema pariškom redu i metodi"[6], koje je kasnije izabrao kao model za kolegije Družbe Isusove.

Uz njegovo vlastito uvjerenje, tu su bili i zahtjevi Pariškog sveučilišta, koje nije dopuštalo pristup na studij filozofije nijednom studentu koji ne bi na prijemnom ispitu dokazao dovoljno poznavanje latinskog.

1. HUMANISTIČKI STUDIJ NA KOLEGIJU MONTAIGU

Za prvu fazu studija izabrao je Kolegij Montaigu, koji je osnovao Gilles Aycelin de Montaigu sredinom XIV. stoljeća, a potkraj XV. stoljeća obnovio ga Jean Standonck, dok mu je nove statute 1509. dao Noël Beda (Bédier), žestoki Erazmov neprijatelj. Naslijedio ga je Pierre Tempête (1514-1528), koga je Iñigo poznavao. Tri dana poslije Iñigova dolaska u Pariz, 5. veljače 1528., vodstvo Kolegija preuzeo je Jean Hégon, koji ga je vodio do smrti 1546. godine. U kolegiju Montaigu sve je imalo starinski izgled, pa je privukao na se Erazmove i Rabelaisove satire. Sam plan studija iz god. 1509. izgledao je stariji od onog koji je vrijedio u Barceloni, prema statutima iz 1508. Za poučavanje latinskog prevladavao je *Doctrinale puerorum* Aleksandra de Villedieua, koga su u Barceloni zamijenile Nebrieve *Institutiones*. Katonov *Disticha moralia* i *Ars minor* Donata bili su zajednička baština svih europskih škola.

1. *Autobiografija*, br. 71.
2. *Isto*
3. *Konstitucije*, br. 340; usp. br. 362
4. *Autobiografija*, br. 72.
5. *Isto*
6. *Nav. dj.*, br. 73.

Iñigo je izabrao Montaigu kao *martinet*, tj. kao vanjski đak. Morao je naći stan, što mu u početku i nije bilo teško jer je imao jedan "ček" na iznose od 25 škuda, koji mu je dao neki trgovac na račun njegovih prijatelja u Barceloni. U istom stanu stanovali su i drugi španjolski studenti. Iñigo, sa svojom uobičajenom nenavezanošću na novac, povjerio je svotu jednom od svojih drugova. No taj ju je zakratko potrošio.

Iñigo se našao na ulici, prisiljen da živi od milostinje. Tada se utekao u gostinjac Sv. Jakov, rezerviran za hodočasnike iz Compostele, smješten u ulici Saint-Dénis br. 133, iza crkve i groblja "Nevine djece". Glavna neprilika bila je udaljenost od Kolegija Montaigua. Da bi došao od gostinjca, smještenog na *rive droite* (desnoj obali) do Kolegija na *rive gauche* (lijeva obala), prolazeći kroz *île de la Cité* (otok grada) te ulicom Saint-Jacques do uzvisine Sainte-Geneviève, gdje se nalazio Kolegij, trebalo je dobrih pola sata hoda. Osim toga, budući da gostinjac nije otvarao vrata prije zore, a nastava u Kolegiju počinjala je u pet sati ujutro, Iñigo je vidio da će biti prisiljen izgubiti bar neka predavanja. Navečer se morao vratiti prije *Angelusa*, čime je opet gubio vrijeme večernjih predavanja. A budući da je morao još i prosjačiti radi uzdržavanja, ostalo mu je malo vremena za učenje.

Doznao je da neki studenti tu nevolju rješavaju stavljajući se na službu nekom profesoru ili učitelju. Odlučio se za to rješenje, i kao da je to lako ostvariti, u svojoj je mašti već napravio čitav plan: u osobi svoga gospodara gledat će osobu Isusa Krista, u učenicima svakog pojedinog od apostola. Jedan bi za nj bio Sv. Petar, drugi Sv. Ivan itd. No uza sve što je poduzeo, nije našao takvog gospodara, niti s preporukom bakalaura Juana de Castra i jednog kartuzijanca koji je poznavao mnoge profesore.

2. U FLANDRIJI TRAŽI SREDSTVA ZA UZDRŽAVANJE

Ne nalazeći drugog rješenja, poslušao je savjet jednog španjolskog redovnika koji mu je savjetovao da svake godine pođe u Flandriju, gdje bi mogao naći španjolske trgovce koji borave u Brugesu i Anversu, koji će ga zacijelo pomoći novcem za vrijeme studija.

Triputa je tamo putovao: prvi put u korizmi 1529., drugi put u kolovozu i rujnu 1530., a treći put u istom razdoblju 1531. Posljednji put je stigao do Londona i vratio se u Pariz s više novca nego prije. Zahvaljujući velikodušnosti svojih dobročinitelja ne samo da je mogao provesti čitavu godinu nego je s viškom novca pomagao i drugim studentima koji su bili u potrebi.

Na prvom putovanju sreo je u Brugesu slavnog Luisa Vivesa, koji ga je pozvao za stol. Bilo je to, kako rekosmo, u korizmi, a pruženo je jelo bila riba. To je dalo povoda jednom prigovoru što ga je valencijski humanist iznio s dosta skepse. Prema njegovu mišljenju, Crkva nije dovoljno pazila kad je kao čin pokore propisivala uzdržavanje od mesa, jer se i s ribom moglo obilno jesti. Iñigov je odgovor bio neočekivan: "Vi i oni koji imaju za to sredstva možete jesti najbolju ribu, no za većinu ljudi to nije tako."[7] O. Polanco, koji nam iznosi tu anegdotu, primjećuje da se u toj zemlji jede vrlo dobra riba i to vrlo tečno spremljena. Ne znamo kako je reagirao Vives, no prema svjedočenju doktora Pedra de Maluenda, rekao je nakon toga, govoreći o Iñigu: "Ovo je svet čovjek i bit će osnivač reda."[8]

Poslije povratka s prvog putovanja Iñigo je pojačao svoje duhovne razgovore te je između svibnja i lipnja 1529. davao Duhovne vježbe trojici španjolskih studenata: Juanu de Castrou, Pedru de Peralta i Amadoru de Elduayenu. Castro je bio iz Burgosa i od 1525. studirao je na Kolegiju Sorbone; dok su se Peralta iz Toleda i Amador Bask upisali 1525. na Fakultet slobodnih vještina. Te Duhovne vježbe promijenile su im život, no ipak nijedan od njih nije se odlučio da trajno slijedi Iñiga. Na koncu studija Castro je 1535. ušao u kartuziju Vall de Cristo, smještenu u naselju Altura (Segorbe), gdje ga je Iñigo posjetio, a 1542. bio je imenovan priorom u Porta Coeli blizu Valencie. Peralta je postao "magister artium" 1530. godine. Kasnije je kanio poći u Jeruzalem, no u Italiji ga je zadržao jedan njegov rođak koji je uspio od pape isposlovati naredbu da se vrati kući. Tu je postao slavni govornik i kanonik katedrale u Toledu. Amador je studirao u Kolegiju Sv. Barbare. Odatle i nezadovoljstvo rektora tog Kolegija Diega de Gouveia koji se tužio da je Iñigo zaludio njegova podanika.

U rujnu te iste godine 1529. Iñigo je primio pismo od onog Španjolca koji mu je spiskao novac, u kojem javlja da se nalazi bolestan u Rouenu gdje je bio na prolazu vraćajući se u Španjolsku. Čovjek je bio u nevolji i to je bilo dovoljno da pokrene Iñigovu ljubav; nije gubio nadu da će ga osvojiti za svoju stvar. Prva mu je želja bila da u jednom mahu prijeđe 28 milja koje su dijelile Pariz od Rouena, bos i da ništa ne jede i ne pije. Njegova je odluka dozrela dok je o njoj razmišljao u crkvi Sv. Dominika. Kad je sljedećeg dana ustao, počeo se silno bojati tako da se gotovo nije mogao obući. No

7. *FN*, II, 557.
8. *Isto*

ipak nije odustao od svojeg nauma, nego je krenuo na put, progonjen bojaznima sve dok nije stigao u Argenteuil. Otada pa nadalje sve se pretvorilo u tako snažnu utjehu, da je idući preko njiva glasno razgovarao s Bogom. Kad je stigao u Rouen utješio je bolesnika i priskrbio mu sredstva da nastavi put u Španjolsku. Dao mu je pisma za drugove koje je tamo ostavio.

Poslije povratka u Pariz naišao je na otvoren neprijateljski stav akademskih vlasti zbog toga što su ona trojica koji su s njim obavili Duhovne vježbe promijenila život. Iñigovo djelovanje izgledalo je prevratničko, kao da je išlo za tim da studente skrene od njihova ozbiljna rada. Najzabrinutiji je bio poglavar Kolegija Sv. Barbare, gdje je studirao Amador de Elduayen i toledski doktor teolog Pedro Ortiz, rođak Pedra de Peralta. Gouveia je zaprijetio da će Iñiga čim započne škola godinu dana kazniti kaznom zvanom *salle* (udaranje bičem) a određuju je učitelji krivcu, koji se mora svući do pojasa, sve u prisutnosti učenika skupljenih u dvorani kolegija.

Budući da je znao da ga traže, Iñigo se sam predstavi pariškom inkvizitoru dominikancu Mathieu Oryu i zamoli da hitno riješi njegov slučaj, jer se približavao 1. listopada, dan Sv. Remigija, kad je trebao da započne školsku godinu. Inkvizitor mu reče da su do njega doista došle tužbe protiv njega, no da ne kani poduzeti nikakvu kaznenu mjeru. Oluja se smirila i tako je Iñigo stao živjeti kao *portionniste*, tj. kao stalni gost u Kolegiju Sv. Barbare, da bi započeo tečaj vještina (artes) ili filozofije pod vodstvom magistra Juana Peñe iz biskupije Sigüenza.

3. FILOZOFIJA U KOLEGIJU SV. BARBARE

I danas postoji Kolegij Sv. Barbare u ulici Valette br. 4. Biti *portionniste* u Pariškom kolegiju značilo je iznajmiti dio sobe, tj. dijeliti je s drugima i plaćati je zajedno s njima. Iñigo je kao drugove imao svog učitelja Juana Peñu i drugu dvojicu koji su imali postati njegovi bliski drugovi: Savojac Petar Faber i Navarac Franjo Ksaver. Prema Peñinu nalogu, Faber se brinuo da s novonadošlim ponavlja lekcije.

Iñigov novoobraćenički žar bio je obuzdan čvrstom odlukom da ozbiljno studira. Potrudio se ipak da se u Parizu nađe s trojicom drugova koje je ostavio u Salamanci. Vidjeli smo već da je njima poslao pisma po onom Španjolcu što ga je posjetio u Rouenu. Uz želju da ih vidi blizu, u pismima je izrazio i teškoću da se pobrine za njihove troškove. Ta je teškoća bila manja, po onom što bi se odnosilo na Portugalca Calixta de Sa, jer je portugalski kralj dodjeljivao pedeset

stipendija svojim podanicima koji su željeli studirati u Parizu. Jednu od tih stipendija za Calixta de Sa osigurala je plemenita Portugalkinja Eleonora Mascarenhas, dama iz pratnje kraljice Izabele, žene Karla V. Eleonora je Calixtu osim stipendije pribavila i mulu za put do Pariza. No on se nije okoristio tim olakšicama.

Calixtova je sudbina bila jedinstvena. U svojim *Uspomenama* Iñigo nam veli samo to da je otišao u "Indiju" s nekom duhovnom ženom, da je poslije povratka u Španjolsku ponovno otišao u Meksiko i odatle se kao bogataš vratio u Salamancu, izazivajući čuđenje sviju koji su ga prije poznavali.[9] Te riječi kriju dramu koja nam je danas dobro poznata. Ta duhovna žena zvala se Katarina Hernández i bila je jedna od onih "blaženica" ili redovnica trećeg reda Sv. Franje koje su bile poslane u Meksiko da se brinu za katehiziranje novoobraćenika. Calixto se prema "blaženoj" tako ponašao da je pobuđivao čuđenje u onima što su ga promatrali. Stvar je došla do ušiju sudaca meksičke *Audijencije* (suda). Pošto su ovi uzalud Calixta upozoravali da promijeni ponašanje, stavili su ga pred alternativu: ili prekinuti to prijateljstvo ili vratiti se u Španjolsku. On je izabrao ovo drugo rješenje. Čini se da je kasnije postao trgovac. To tumači zašto se u Salamancu mogao vratiti bogat i s posve drukčijim načinom života, nego što ga je provodio prije nekoliko godina.

Lope de Cáceres vratio se u svoj rodni grad Segoviu gdje je provodio takav život te je izgledalo da je zaboravio svoje prve odluke.

Juan de Arteaga bio je imenovan nadarbenikom, a godine 1540. određen je za biskupa u Chiapasu (Meksiko). Potaknut poštovanjem prema svom bivšem učitelju, napisa mu pismo u kojem prepušta vodstvo svoje biskupije jednom od prvih isusovaca, ali je Iñigo otklonio tu ponudu. Poslije biskupskog posvećenja Arteaga ode u Meksiko, gdje je umro u dramatičnom incidentu: dok je bio bolestan, umjesto vode za osvježenje dadoše mu zabunom otrov koji je uzrokovao smrt.

Mladi Francuz Jean Reynalde postao je franjevac.Osim s tri spomenuta Španjolca, Iñigo je radio i s drugim studentima. Nagovarao ih je da se nedjeljama sastaju u kartuzijanskom samostanu, gdje će se, osim obiteljskog ugodnog razgovora, ujedno ispovijediti i pričestiti. No pokazalo se da se ti duhovni sastanci održavaju u isto vrijeme kada i školske rasprave, s kojih je bilo odsutno sve više sudionika. Učitelj Peña upozorio je odgovornog, tj. Iñiga. Budući da ga ovaj nije po-

9. *Autobiografija*, br. 80.

slušao, obratio se poglavaru Kolegija Sv. Barbare. On odluči kazniti krivca kaznom kojom je zaprijetio na početku studija: *salle* (udaranje bičem). Iñigo ne donosi te zgode u svojim *Uspomenama,* no poznat nam je preko svjedoka Ribadeneire, koji veli da je za nju čuo u Parizu 1542.[10]

Kad su Iñigu priopćili presudu, on se ozbiljno zamisli: kako reagirati? Ni bol od udaraca biča, ni poniženja od kazne nisu mu bili važni, jer je bio spreman sve podnijeti za Krista. No bojao se da bi ta stroga kazna mogla biti sablazan za studente. Dođe stoga doktoru Gouveji i jednostavno mu iznese svoj problem. Poglavar, čovjek strog, no u isto vrijeme duboko pobožan, uvjeri se u iskrenost ove teškoće. I kad je došlo vrijeme da se kazna izvede, na veliko iznenađenje svih prisutnih klekne pred Ignacija i zamoli za oproštenje.

Otada su započeli prijateljski odnosi između Gouveje i Iñiga, i tu valja tražiti početke prijedloga koji je poglavar Kolegija dao 1538. godine svom kralju Ivanu III., da neki od onih koji su se pridružili Ignaciju budu kao misionari poslani u Indiju.

U međuvremenu je Iñigo smio nastaviti nedjeljne sastanke sa studentima, a školske su rasprave bile u drugo vrijeme.

To apostolsko djelovanje nije ga priječilo u studiju filozofije, koji je bio Iñigova prva briga. No vanjskim su se teškoćama pridružili isti unutrašnji nemiri koje je doživljavao u Barceloni. Kad se dao na učenje, dolazila su mu velika duhovna rasvjetljenja i utjehe. S iskustvom razlučivanja duhova koje je stekao nije mu bilo teško otkriti prisutnost zlog duha. I reakcija mu je bila ista kao u Barceloni. Došao je k svom profesoru i obećao mu da nikada neće izostati s njegovih predavanja, dokle god bude imao kruha i vode da se hrani. Mjera koju je sebi nametnuo u apostolskom djelovanju imala je tu posljedicu da više nije imao neprilika zbog tog djelovanja. To je primijetio Aragonac doktor Jerónim Frago, kojem je sam Iñigo dao ovakvo tumačenje: razlog zašto me ostavljaju na miru jest taj što drugima ne govorim o Božjim stvarima; no dajte da svrši škola, bit ćemo opet na svome.[11]

Studenti slobodnih vještina ili filozofije imali su tri tečaja i nazivali su se, već prema građi kojom su se bavili: sumulisti, logičari i fizičari. U prva dva tečaja student je u "suhom" studiju logike naučio raspravljati, točno oblikovati svoje misli i braniti ih protiv prigovora

10. *Vita,* lib.. II, cap. III: *FN,* IV, 221-227; *FN, II, 382-384.* .
11. *Autobiografija,* br. 82.

12. Dubrovnik – crkva sv. Ignacija, pročelje. Prema nacrtu arhitekta i isusovca Andrea Pozzo (18. st.).

13. Dubrovnik – crkva sv. Ignacija, unutrašnjost s glavnim oltarom (lijevo).

14. Dubrovnik – crkva sv. Ignacija. Gaetano Garzia: središnja slika sv. Ignacija u svetištu.

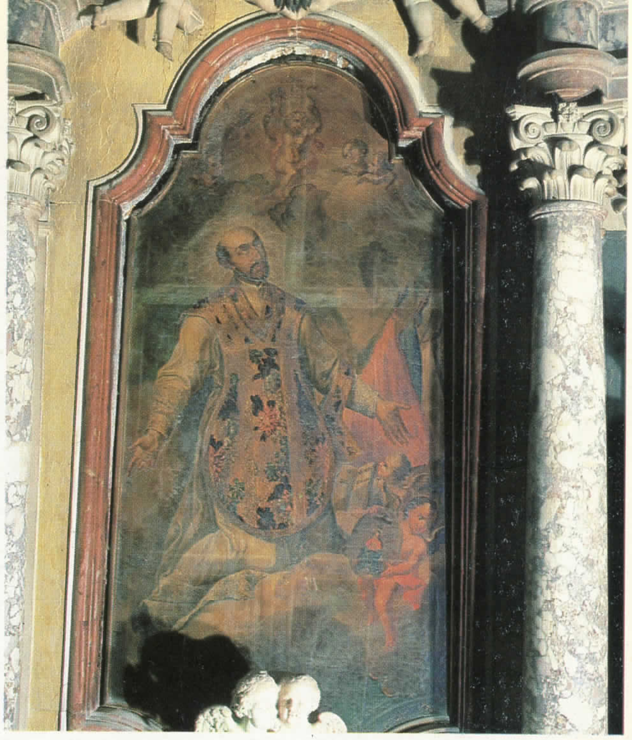

15. Dubrovnik – crkva sv. Ignacija. Gaetano Garzia: središnja slika sv. Ignacija u apsidi svetišta

16. Zagreb – crkva sv. Katarine. Slika na pobočnom oltaru sv. Ignacija (18. st) (desno gore).

17. Zagreb – crkva sv. Franje Ksaverskoga na Ksaveru. Kip sv. Ignacija uz glavni oltar (desno dolje).

18. Zagreb – Bazilika Srca Isusova. Pobočni oltar sv. Ignacija (20. st.).
19. Zagreb – isusovački kolegij na Jordanovcu. Sv. Ignacije i sv. Franjo Ksaverski, ulje na platnu (18. st.).
20. Varaždin – crkva Uznesenja Marijina. Pokrajnji oltar sv. Ignacija (18. st.).

19

20

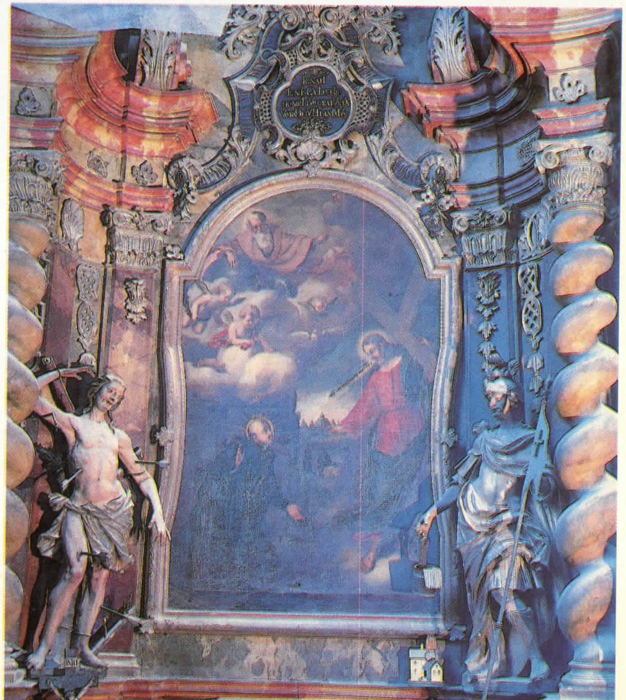

21. Varaždin – crkva Marijina Uznesenja (bivša isusovačka). Blaž Grueber: zidne slike u sakristiji, detalj (desno).

protivnika. Za prvi tečaj kao školski priručnik uzimale su se *Summulae* Petra Hispana, sa svojim raznim komentarima. No magister Juan Peña tumačio je izravno Aristotelov *Organon*, a kad je imao kakvu teškoću u tumačenju teksta, obraćao se Petru Faberu, koji je znao grčki.

U drugom tečaju učila se Aristotelova *Logika*, tumačena komentarima. Među njima Peña je najviše cijenio Juana de Celaya. Glavna vježba bile su dispute koje su se znale produžiti čitav dan. Na kraju drugog tečaja student je pristupao ispitu zvanom *determinancije* i dobivao naslov bakalaureat. Ispiti su se polagali u školi u Ulici Fouarre (stočna hrana), nazvanoj tako po sijenu koje je bilo rasuto na zemlji da bi studenti mogli sjediti. Iñigo je dobio naslov bakalaurea godine 1532.

Treći tečaj bio je posvećen studiju Aristotelove *Fizike, Metafizike* i *Etike*. Na kraju se polagao ispit za postizanje sveučilišne diplome. Taj je ispit bio dvostruk: jedan javni i stroži, a obavljao se u privatnom stanu kancelara Notre-Dame ili u Opatiji Sv. Genoveve ispred četiri ispitavača, jedan za svaku od četiri "nacije" u koje su se studenti na sveučilištu dijelili. Španjolci su bili pridruženi k "veneranda natio Gallicana" (časna galska nacija). Kandidati su bili pozvani na drugi ispit prema ocjenama koje su dobili na prvom ispitu. Iñigo je bio trideseti od stotinjak ispitanika.[12] Za drugi ispit kandidati su bili podijeljeni u skupine po 16, a Ignacija pripadne da dođe u drugu skupinu. Iñigo i njegovi drugovi polagali su ispite u Opatiji Sv. Genoveve. Poslije završenih ispita kancelar je udario pečat i datum kojim je svečano dodjeljivao stupanj sveučilišnog licencijata. Dan označen za Ignacija je 13. ožujka 1532., prema računanju koje je polazilo od Uskrsa, što odgovara godini 1533., prema našem računanju.[13] Od samostana maturinâ (trinitarci), koji je smješten u Ulici Saint-Jacques, kandidati su u procesiji pošli u Opatiju. Tamo je kancelar svečano izgovarao formulu kojom se kandidatu dodjeljivalo dopuštenje da poučava, raspravlja i donosi rješenja u Parizu i u bilo kojemu dijelu svijeta.

Licencijatura je sa sobom nosila ne male troškove. Onaj, naime, kojemu je podijeljen akademski naslov, uz to što je platio akademske takse, morao je spremiti gozbu za profesore i kolege. Iñigu su se za tu zgodu ispraznili fondovi i morao se uteći velikodušnosti svojih prijatelja iz Barcelone.

12. *FD,* 386-388.
13. *FD,* 390-391.

Još je skuplje bilo postizavanje stupnja "magister artium", a to je isto što i doktorat. Stoga je Iñigo to odgodio za godinu dana. Petar Faber je odgodio za šest mjeseci, a Franjo Ksaver postigao ga je nekoliko dana nakon licencijature.[14]

Čin dodjeljivanja stupnja "magister artium" slavio se vrlo svečano u aulama koje su pripadale "nationi Gallicanae", u Ulici Fouarre. Slavlje se sastojalo od inaguralnog predavanja koje je držao kandidat, koje se, budući da je bilo prvo, zvalo *inceptio* (početak). Zatim je predsjednik pitao profesore da li odobràvaju da se kandidatu dodijeli biret. Stoga je *incipere* značilo isto što i primiti biret. Incipijentov učitelj održao je govor nakon kojega se novom magistru stavljao biret s četiri roga, znak novoga stupnja. Time ga je Sveučilište ubrojilo među svoje profesore i ovlašćivalo ga da preuzme mjesto "regensa" ili profesora u bilo kojem kolegiju u Parizu.

Na slijedećoj skupštini, koja se održavala u samostanu maturinâ, tajnik Fakulteta dodjeljivao je magistru dokument na pergameni, opečaćen pečatom Sveučilišta. Sačuvana nam je diploma dodijeljena "magistru Ignaciju de Loyola, iz biskupije Pampelona". Nadnevak je 14. ožujka 1534., što odgovara istom datumu iz godine 1535., prema sadašnjem računanju.[15] Otada se Svetac mogao nazivati — kako se to obično i činilo — "magister Ignacije".

4. PRIJATELJI U GOSPODINU

U Parizu su se Ignaciju pridružili oni koji su kasnije imali biti njegovi drugovi u osnivanju Družbe Isusove. Svi su se odlučili na taj korak pošto su obavili Duhovne vježbe pod Ignacijevim vodstvom, osim Franje Ksavera koji je, zbog svojih predavanja što ih je kao profesor morao držati na kolegiju Dormans-Beauvais, obavio Duhovne vježbe tek nakon zavjeta na Montmartreu 15. kolovoza 1534.

Prvi od njegovih trajnih pratilaca bio je Petar Faber (Favre), rođen u gradiću Villaret u Savoji 13. travnja 1506. Već mu je u proljeće 1531. došla misao da slijedi primjer svoga druga u Kolegiju Sv. Barbara. Ujesen 1533. otputovao je u svoju domovinu da posjeti oca i rodbinu i sredi obiteljske poslove. Poslije povratka u Pariz početkom 1534. obavio je mjesečne Duhovne vježbe, povukavši se u jednu kuću u četvrti Sv. Jakova, gdje ga je od vremena do vremena posjećivao Ignacije, njegov voditelj. Zima je bila tako jaka da se Sena

14. *FD,* 386, 388.
15. *FD,* 387, 395-397.

zaledila, i to toliko da se kolima moglo preko nje. No egzercitant, umjesto da zagrije svoju ćeliju, spavao je u košulji na drvima koja su mu donijeli za loženje vatre. Tom je mrtvenju dodao post. Izdržao je šest dana, a da nije dotakao jela. Kad je Ignacije to doznao, obvezao ga je da prestane s tim pretjeranim pokorama te da naloži vatru i uzima hranu. Odlučio je da postane svećenik posve predan službi Božjoj, i to mu je odstranilo sve sumnje koje su ga dotada mučile o budućnosti. Njegova duša, dotada uznemirena, bila je obuzeta svjetlom i milinom. Dne 30 svibnja 1534. primio je svećeničko ređenje, a 22. srpnja, na blagdan Sv. Marije Magdalene, slavio je mladu Misu.

Portugalac Simón Rodriguez, rodom iz Vouzele u biskupiji Vizeu, i Navarac Franjo Ksaver (Javier) odlučili su se pridružiti Ignaciju godine 1533. Osvajanje Ksavera bilo je najteže. Poput Ignacija i on je osjećao da ga privlači sretna budućnost u svijetu. Navaljivanju svojih kolega sa studija dugo se i snažno opirao. No malo-pomalo u njegovoj duši zbila se promjena sve dok nije pobijedila milost zvanja. Kad se pak jednom odlučio, samo pritisci njegovih prijatelja uspjeli su ga uvjeriti da te godine do kraja drži predavanje u Kolegiju Dormans–Beauvais, u kojem je stekao mjesto profesora, pošto je u njem postigao stupanj "magister artium".

Pomalo su se priključili i ostali drugovi. Nakon Fabera Duhovne su vježbe godine 1534. obavili Diego Laínez, rodom iz Almazána (Soria) i Toledanac Alfonso Salmerón. Jedan i drugi došli su sa sveučilišta u Alcali, odakle su se preselili u Pariz da nastave studij, potaknuti također, kako se čini, željom da upoznaju Ignacija o kom su u Alcali čuli pohvale.

Nakon njih Ignaciju se pridružio, poslije Duhovnih vježbi, Kastiljanac Nikola Alonso, rodom iz Bobadille del Camino, iz valencijske biskupije. Uvijek su ga nazivali imenom njegova rodnog mjesta. Studirao je filozofiju i teologiju u Alcali i Valladolidu, a 1533. odlučio se premjestiti u Pariz. Tu je doznao da jedan baskijski student, imenom Iñigo, materijalno pomaže neke studente. Pomognut tim zaštitnikom Bobadilla je dobio mjesto odgojitelja u kolegiju Calvi. No nije dugo službovao, jer je godine 1534. odlučio ostaviti sve radi Krista i pridružiti se skupini oko Ignacija.

S Bobadillom bilo ih je šest, kako piše Diego Laínez, jedan od njih, koji su se "u molitvi odlučili da služe našem Gospodinu, ostavivši sve svjetovne stvari".[16] Misao o služenju Bogu ponavlja se kao misao vodilja u opisima zvanja prvih drugova. Nema sumnje da ju je

16. *FN,* I, 100.

Ignacije za vrijeme Duhovnih vježbi u njih usadio. Nakon te početne odluke ti velikodušni mladići stvorili su zagrijanu skupinu "prijatelja u Gospodinu", kako ih je godine 1537. sam Ignacije nazvao u pismu svom prijatelju u Barceloni Juanu Verdolayu.[17] Ostali su postojani u svojim odlukama kroz molitvu, primanje sakramenata ispovijedi i euharistije te kroz isti studij. A budući da je to bio studij teologije, poslužio im je da prodube poznavanje božanskih stvari.

5. ZAVJET NA MONTMARTREU: 15. KOLOVOZA 1534.

U toj čestoj međusobnoj izmjeni ideala počela je u dušama svih dozrijevati namisao koja bi imala usmjeriti njihov budući život: posvetiti se dobru svojih bližnjih živeći u posvemašnjem siromaštvu, nasljedujući Isusa Krista. Prije svega bi hodočastili u Jeruzalem. Radi toga će se svi skupiti u Veneciji, luci iz koje se uvijek polazi. Ako bi godinu dana čekali lađu i uvidjeli da je nemoguće ostvariti hodočašće, ponudit će se papi da ih on pošalje onamo kamo bude smatrao da je prikladnije. To je u općim crtama bio sadržaj zavjeta koji su Iñigo i njegovi drugovi položili 15. kolovoza 1534. u kapeli posvećenoj Djevici, na brdu Montmartreu, na mjestu mučeništva Sv. Dionizija i njegovih drugova.

Tog svečanog dana Petar Faber, jedini svećenik u skupini, služio je Misu, i prije pričesti, okrenut k drugovima, saslušao njihov zavjet i podijelio im pričest. Potom je i sam izrekao svoj zavjet i pričestio se.

Nemamo obrasca koji su upotrijebili za taj zavjet. Da bismo doznali njegov sadržaj, valja nam se poslužiti svjedočanstvom njihovih suvremenika. Pažljivo čitanje najstarijih izvještaja koji su se sačuvali, omogućuje nam da otkrijemo duboki korijen tog zavjeta i način polaganja, koji se može sažeti izrazima što smo ih iznijeli u prijašnjem paragrafu.[18]

Jedna je točka preostala da se razjasni: kad jednom stignu u Jeruzalem, da li da tamo zauvijek ostanu ili da se vrate? Lako je pretpostaviti da se Ignacije priklanjao prvom rješenju. Sjećamo se da je to bila njegova čvrsta odluka kad je hodočastio godine 1523. No bilo da o toj točki nisu bili jednodušni, bilo da je hodočašće uvijek bilo problematično, ostavili su odluku za trenutak kad budu u Jeruzalemu.

17. *MI, Epp*, I, 119.
18. Od različitih formulacija ovog zavjeta mogu se vidjeti one od Sv. Ignacija u *Autobiografiji*, br. 85; od Fabera u *FN*, I, 36-39; od Laíneza, *nav. dj.*, 102-104; od Polanca, *nav. dj.*, 184, 190.

U zavjet nije formalno uključen život u čistoći, no jasno je da su se bili odlučili držati je. U privatnom obliku nápravili su zavjet čistoće, bar Ignacije i Faber, a svi su je obećali 1537., prije nego su zaređeni za svećenike.

Nije teško u tom zavjetu otkriti produžetak programa koji je Ignacije sebi odredio od svog obraćenja u Loyoli i od rasvjetljenja koja je primio u Manresi. Od Loyole je gajio naum da ide u Jeruzalem, živjeti u zemlji posvećenoj životom i smrću Isusa Krista. Od Manrese taj je naum odlučno apostolski, a odlučio ga je ostvariti u najstrožem siromaštvu s ostalim drugovima koji su dijelili isti ideal.

U namjerama Ignacija i njegovih drugova prvi put se u tom zavjetu osoba pape promatra kao namjesnik Kristov i njegov predstavnik na Zemlji. Ako ne bi mogli provesti život u Isusovoj zemlji, bili bi spremni podvrći se onome koji je na Zemlji Isusov namjesnik. Time su postavili temelje onome što će kasnije biti četvrti zavjet: posebni posluh papi s obzirom na "misije"; taj zavjet polagat će Družbini profesi, zavjet koji je prema dvama sretnim izrazima Bl. Petra Fabera bio definiran kao "temelj čitave Družbe" i "njezin najjasniji poziv".[19]

Družba Isusova nije se rodila na Montmartreu. Kad su Ignacije i drugovi polagali svoj zavjet, nisu imali nikakve nakane da osnuju novi red u Crkvi. A nisu tada ni odlučili da skupini dadnu ili ne dadnu trajan oblik. No jasno je da su na blagdan Uznesenja Marijina i na brdu Montmartreu postavljene osnove onoga što je trebala da bude Družba Isusova.

Zavjet položen 1534. bio je obnavljan na blagdan Djevičina Uznesenja u sljedeće dvije godine. No s dvije razlike: 1. u tim dvjema obnovama nije sudjelovao Ignacije, koji će se, kako ćemo vidjeti, vratio u svoju domovinu; 2. zauzvrat, šestorici prvih drugova pridužila su se druga tri: Savojac Klaudije Jay i Francuzi Jean Codure i Paschase Broët. Bila su, dakle, desetorica, brojeći i Ignacija, koji su 1539. osnovali Družbu Isusovu.

6. STUDENT TEOLOGIJE: 1533-1535.

Svršivši trogodišnji studij filozofije, Ignacije započe studirati teologiju, no nju nije mogao završiti u Parizu. Nije išao za doktoratom iz teologije jer se za nj tražilo dvanaest godina studija; nije išao ni za bakalaureatom, za koji se tražilo pet ili šest godina. Kad je već napu-

19. *FN*, I, 42.

stio Pariz, poslana mu je diploma teološkog fakulteta s pečatom od 14. listopada 1536., koja je svjedočila da je Ignacije Lojolski, "magister artium", studirao teologiju godinu i pol. Izraz "godina i pol" protokolaran je i ponavlja se na diplomama drugih studenata koji su studiju teologije posvetili mnogo više od godine i pol.[20] No u Ignacijevu slučaju to je uistinu odgovaralo vremenu koje je proveo u proučavanju svetih znanosti u Parizu.

Teologiju je studirao slušajući predavanja u samostanu dominikanaca Saint-Jacques te u samostanu "cordeliersa" ili franjevaca, malo udaljenom od prvoga. Za predavanja morao je nositi Bibliju i komentar knjige *Sentencija* Petra Lombarda. Među njegovim profesorima isticali su se dominikanac Jean Benoît, koji je uživao velik ugled, te franjevac Pierre de Cornibus. Ignacijeva teološka formacija bila je u biti tomistička. U svojim će Konstitucijama odrediti da se Družbinim studentima predaje "skolastički nauk Sv. Tome" zajedno s pozitivnom teologijom i s autorima "koji više odgovaraju našem cilju".[21]

Što se tiče njegova napredovanja u teološkom studiju, o. Nadal ponavlja općenitu rečenicu koju je prije napisao o studiju folozofije: da ga je Ignacije obavio "vrlo marljivo". Pogledajmo njegove riječi: "A nakon filozofije (artes) studirao je vrlo marljivo i svetu teologiju, prema nauci Sv. Tome, idući rano u zoru gotovo svaki dan u samostan Sv. Dominika da sluša predavanje koje se davalo posebno za fratre u taj sat."[22] O. Laínez daje ovaj opći sud o Ignacijevu napretku u studiju: "Što se tiče studija, premda je imao svladati više teškoća nego drugi u njegovo vrijeme, uložio je toliku marljivost ili čak veću, *ceteris paribus,* nego njegovi suvremenici, i napredovao je poprilično u književnosti, što je i pokazao javno odgovarajući, a i za vrijeme tečaja među suučenicima."[23] Izraz "poprilično" (medianamente) isto je što i "mnogo napredovao". To izvodimo iz činjenice da Laínez isti izraz pridaje i sebi i svojim drugim kolegama, a među njima je bilo vrlo dobrih teologa.

Ignacijevoj upornosti valja dodati darove njegove inteligencije, koji su ga osposobljavali da mjerodavno odgovara u teološkoj materiji, što je privlačilo pozornost i drugih koji su studirali više od njega. Prema o. Nadalu, "jedan doktor, istaknuta osoba, reče da se divio našem Ocu te da nije sreo nikoga tko bi s toliko poznavanja građe i ozbiljnosti

20. *FD,* 523.
21. *Konstitucije,* br. 464.
22. *FN,* II, 196.
23. *FN,* I, 100.

govorio o teološkim stvarima".[24] A Polanco dodaje: "S doktorom Marcialom (Mazurier) zbila se ova šala: "Dok Iñigo još nije bio bakalaur u filozofiji, htio ga je učiniti doktorom teologije, veleći da je pravo da Iñigo, budući da je poučavao njega, doktora, i sam dobije isti stupanj. Pomišljao je, dakle, kako da ga učini doktorom."[25]

Ignacijev teološki studij nije bio bez utjecaja na knjižicu *Duhovnih vježbi.* U njoj su neka mjesta, kao što je meditacija o dva binarija te čitav niz meditacija o Isusovu životu na koncu knjige, za koja se čini da su iz pariškog vremena. Iz tog je vremena i opća revizija teksta.

Parizu valja pripisati i 11. pravilo "za osjećanje s Crkvom": "Hvaliti pozitivan i skolastički nauk: kao što je, naime, pozitivnim učiteljima, na primjer Sv. Jeronimu, Sv. Augustinu i Sv. Grguru vlastito više buditi čuvstva, da u svemu i nadasve ljubimo Boga, našega Gospodina, te da mu služimo, tako je opet na primjer Sv. Tomi, Sv. Bonaventuri i Magistru Sentencija više vlastito da za naše doba utvrđuju ili objašnjavaju stvari potrebne za vječno spasenje te da se više bave otkrivanjem i pobijanjem svih zabluda i svih varki."[26] Riječi "da za naše doba objašnjuju" vlastoručni su Svečev dodatak, koji nam pokazuje njegovu brigu da se prilagodi promjenljivim potrebama Crkve.

7. INKVIZITOR LIÉVIN I DUHOVNE VJEŽBE

Duhovne vježbe su postigle formalno odobrenje pariškog inkvizitora, dominikanca Valentina Liévina.[27] Upravo kad je kanio otići u Španjolsku, dopre do Ignacijevih ušiju vijest da protiv njega kruže glasovi, zacijelo zbog *Duhovnih vježbi.* Budući da nije bio pozvan, a s druge strane, morao je uskoro napustiti Pariz, dobrovoljno se javio inkvizitoru, moleći da rekne svoj sud o ovom slučaju. Nije htio da ova sporna stvar ostane neriješena. Inkvizitor mu reče da je istina kako su mu došle tužbe protiv njega, no nije poduzeta nikakva mjera jer nije smatrao da se radi o važnim stvarima. No zaželio je "vidjeti njegove spise o *Duhovnim vježbama*". Ignacije mu ih dadne. Pošto ih je pročitao, inkvizitor ih je vrlo pohvalio i zamolio jedan primjerak. Možemo pretpostaviti da mu je Ignacije ispunio tu želju, no taj primjerak *Duhovnih vježbi* nije sačuvan. Da je sačuvan i da je došao

24. *FN,* II, 198.
25. *Sumario,* n. 51: *FN,* I, 181.
26. *Duhovne vježbe,* br. 352, 363.
27. *FN,* I, 33.

do nas onaj tekst koji je Ignacije predao sucima u Salamanci, nestale bi sve sumnje o postupnom dorađivanju *Duhovnih vježbi*. Znali bismo što su sadržavale u tako važnim stadijima kao što su Salamanca i Pariz. Ignacije se nije složio s usmenim odobrenjem koje mu je Inkvizitor dao. Želio je da ovaj izrekne formalnu presudu kojom ga oslobađa. Inkvizitor se ispričavao, no Ignacije je došao k njemu s bilježnikom, koji je napravio zapisnik o čitavom pitanju. Tako je stvar zaključena.[28]

Inkvizitor Liévin već je poznavao Ignacija. O. Polanco kaže da je Ignacije mnoge dopratio do inkvizitora, koji su, zahvaćeni herezom, htjeli povući svoje zablude što su potekle iz "plakatske afere", koja je u Parizu buknula potkraj 1534.[29] Protestanti, koji su u Francuskoj značajno pojačali svoje snage, željeli su očitovati svoju moć. Dne 18. listopada 1534. pojavili su se na zidovima pariških kuća nalijepljeni brojni plakati s tekstovima koji se protive misnoj žrtvi. Čitav je grad bio uzbuđen. Reakcija je bila snažna. Dne 21. siječnja 1535. obavljena je procesija zadovoljštine, koja je prošla ulicama od Sainte-Chapelle do katedrale Notre-Dame. Tim činom započelo je tvrdo suzbijanje heretika. Neki su bili osuđeni na lomaču pošto su im proboli jezike. Sam kralj Franjo I. sudjelovao je u toj kampanji svojim govorom u pariškoj katedrali pred klerom, sveučilištem, parlamentom, članovima svog privatnog vijeća i ambasadorima.

28. *Autobiografija*, br. 86; *Sumario*, n. 50: *FN*, I, 180.
29. G. Schurhammer, *Francis Xavier. His life, his times*, I, 225-234.

IX. Apostol u svojoj domovini: 1535.

U to je vrijeme Ignacije opet počeo osjećati one bolove koje je kroz čitav život označavao kao bol u želucu, a za koje je tek autopsija njegova mrtva tijela pokazala da su dolazili od žučnih kamenaca s refleksom na želudac. Klima u Parizu za nj se pokazala neprikladnom. Lijekovi koje je upotrebljavao nisu bili dovoljni. Na koncu su mu liječnici svjetovali rodni zrak. Njegovi drugovi su poduprli to rješenje za koje je postojao i drugi razlog: budući da Španjolci nisu imali nakanu vratiti se u domovinu, bilo bi im drago da se Ignacije vrati u Španjolsku da bi, osim što bi se oporavio u zdravlju, posjetio rođake svakoga od njih i obavio njihove neriješene stvari.

No postojao je i drugi motiv, koji Ignacije ne iznosi, ali koji možemo smatrati odlučujućim, oslonimo li se na svjedočanstvo o. Polanca: Ignacije je htio neko vrijeme provesti u Azpeitiji da dobrim djelima popravi loše primjere koje je tamo dao u svojoj mladosti.[1]

Odlučio se. Ići će u Španjolsku i obavivši tamo svoje poslove, krenut će u Veneciju, gdje će čekati dolazak svojih drugova da s njima pođe na hodočašće u Jeruzalem. Drugovi će u međuvremenu u Parizu nastaviti svoje teološke studije, a iz Pariza će krenuti na dan obraćenja Sv. Pavla, 25. siječnja 1537. No ratne neprilike između Francuske i Cara prisilile su ih da pođu već 15. studenog 1536.

1. OD PARIZA DO AZPEITIE

Bit će da je Ignacije početkom travnja 1535., jašući na kljusetu što su mu ga kupili prijatelji, pošao u domovinu. Za putovanja počeo se bolje osjećati.

1. *FN*, II, 568.

Ignacije pripovijeda da ga je netko prepoznao kad je stigao u Bayonu i da je taj žurno obavijestio njegova brata Martína Garcíu.[2] Ušavši u Guipúzcou, Ignacije nije pošao uobičajenim putem koji vodi u Azpeitiu, nego se odvažio proći kroz više osamljena brda. Očito se bojao da ga ne prepoznaju, kako se u stvari i dogodilo. Naime, nakon kratkog vremena, vidio je dvojicu naoružanih ljudi kako mu idu ususret. Razlog što su bili naoružani bio je taj što su ti putovi bili na zlu glasu zbog razbojnika. Počeli su ga pratiti. Oni su slijedili Ignacija, a on im je izmicao. Na koncu se sretoše. Rekli su mu da dolaze od njegova brata, koji ih je poslao njemu u susret. Ignacije ih nije htio ni na koji način slijediti, nego ode svojim putem. Malo prije nego što je stigao u Azpeitiu opet je susreo iste ljude kako ga traže te su ga stali uporno moliti da uđe u kuću svoga brata, no nisu ga mogli privoljeti.

U postupku za Ignacijevu beatifikaciju Potenziana Loyola, Svečeva nećakinja, drukčije opisuje stvari. Ona veli da je taj koji je prepoznao Ignacija bio Juan de Eguíbar, a "opskrbljivao je mesnice u Azpeitiji", i nalazio se na putu za Behobiju. Zadržao se u mjestu Iturrioz, "osamljenom mjestu, dvije milje od grada".[3] Tamo mu je gostioničarka rekla da je stigao neki čovjek koji je na se svratio veliku pozornost. Tada je Eguíbar, gledajući kroz odškrinuta vrata Ignacijeve sobe, vidio da ovaj moli na koljenima. Pri povratku u Azpeitiu obavijesti Martina Garcíu de Oñaza da mu je prepoznao brata. Na to gospodar Loyole posla svećenika Baltazara de Garagarza da Ignacija potraži i doprati u Loyolu. Svećenik je doista našao hodočasnika, no nikako ga nije uspio uvjeriti da prihvati bratov poziv. Ignacije je nastavio putovati sam po onim brdima, slijedeći put koji danas možemo rekonstruirati. Pošao je iz mjesta Iturrioz koje i danas postoji, prošao blizu Etumete, a odatle nastavio za Ariztain i Elarritzu (Potenciana veli Erraríżaga) prema Lasau. Odavde, silazeći putem koji vodi uz rijeku Urolu, dođe do Bolnice Magdalena, smještene oko 300 koraka od ulaza u Azpeitiu. Tu zamoli i dobije konačište. Bio je petak u travnju 1535., pet sati poslije podne.

2. U BOLNICI "MAGDALENA"

Upravitelji bolnice i obližnje kapele Sv. Magdalene, koja je bila smještena s druge strane puta, bijahu od godine 1529. Pedro López de Garin i njegova žena Emilia de Goyaz. Godine 1545., deset godina nakon Ignacijeva prolaza, za uprave izvjesne Joaneyze de Lovola, napravljen je popis predmeta koji pripadaju bolnici i kapeli.[4] Logično je da je među stvarima koje su pripadale bolnici pretežno bilo rublje za krevete i oprema za kuhinju. Godine 1551. bio je tamo "isti konjić kojega je vaše očinstvo ostavilo bolnici prije 16 godina, ugojen i zdrav te još i danas dobro služi kući". Tako je Ignaciju 8. siječnja 1552. pisao o. Miguel Navarro, pratilac Sv. Franje Borgije na njegovu putovanju kroz baskijsku pokrajinu.[5] Očito je da je aludirao na kljuse koje su Ignaciju pribavili njegovi drugovi za putovanje iz Pariza u domovinu.

Ignacije ništa ne govori o mjerama koje je poduzeo za zdravlje. Dokumenti šute. Oni su naprotiv vrlo rječiti kad iznose djela koja je poduzeo za moralno i društveno ozdravljenje i dobro svoga rodnog grada.

U postupku za Ignacijevu beatifikaciju, koji se vodio u Azpeitiji 1595, veći dio od 20 svjedoka, pozvanih da pod prisegom svjedoče, sjećali su se Ignacijevog boravka u Azpeitiji prije 60 godina.[6] Među njima valja izdvojiti: Domenju de Ugarte koja je bila sluškinja upravitelja bolnice dok je tamo boravio Ignacije; Katarinu de Eguíbar iz istoimene kuće, nedaleko od Loyoline, gdje je Ignacije bio odgojen; Potencianu de Loyola, kćerku njegova brata Pedra Lópeza, župnika iz Azpeitije. Svi se svjedoci slažu u tom da se sjećaju kako se Ignacije ni na koji način nije htio svratiti u Loyolinu kuću, unatoč snažnim pritiscima na nj. Svi su tvrdili da je živio prosjačeći od vrata do vrata a obilnu milostinju što ju je primao djelio među siromašne bolesnike, te da je provodio vrlo strog život: spavao na zemlji i upotrebljavao pokornički pojas.

Izvještaji svjedoka s postupka potvrđuju sve što je sam Ignacije ispričao u svojoj *Autobiografiji,* kao i suvremeni pisci. Možemo ustvrditi da ništa nije promaklo njegovoj revnosti i da je učinio sve što je mogao za dobro Azpeitie.

Svojim je razgovorima duhovno izgrađivao one koji su dolazili da ga posjete. Prva mu je briga bila da svaki dan djecu poučava u katekizmu. Nije poslušao svoga brata koji ga je htio odvratiti od toga govoreći mu da nitko neće doći da ga posluša. Ignacije mu je odgovorio da mu je dovoljan jedan slušalac. Malo pomalo bilo ih je mnogo koji su mu se približili, a među njima i njegov brat. Propovijedao je i

2. *Autobiografija,* br. 87.
3. *MI, Scripta de S. Igantio,* II, 190.

4. *FD,* 659-662.
5. *Quadrimestres,* I, 494.
6. *MI, Scripta,* II, 167-259.

odraslima u "Magdaleninoj" crkvi. Budući da nisu svi stali unutra, bilo je potrebno izaći na otvoreno. Neki su se popeli na krovove ili na stabla da bi mogli čuti. Nedjeljom je obično propovijedao u župi.

Među govorima ostao je poznat jedan koji je na dan Sv. Marka, 25. travnja, održao pred kapelom Naše Gospe u Elosiagi. Prigodom prosnih dana do te je kapele na hodočašće dolazilo mnogo svijeta ne samo iz Azpeitie, nego i iz obližnjih sela: Régil, Vidania, Goyaz itd. Ignacije je iskoristio priliku i održao govor. Popeo se na šljivu da bi ga svi mogli vidjeti i čuti i žestoko je šibao mane i grijehe. Odmah se vidio plod njegovih riječi. Ana de Anchieta veli da je posebice "kudio jednu manu, raširenu među ženama spomenutih sela, sa žutim šeširima za dame i plavom kosom. Za vrijeme govora pokrile su se i plakale s puno osjećaja".[7]

Za čovjeka koji toliko revnuje za Božju slavu jasno je da reforma običaja treba da bude njegova glavna briga. Nastojao je da izmiri zavađene, postigao je obraćenje triju žena raspuštenog života, sredio neke brakove, dokinuo priležništvo. Svetac pripovijeda o nekom konkretnom slučaju. Veli da je u Azpeitiji postojao običaj da djevojke idu otkrivene glave sve dok se ne udaju. Neke koje su živjele u priležništvu nisu se stidjele da pokriju glavu govoreći da to čine za ovog ili onog. Ignacije je postigao da je upravitelj izdao zakon prema kojem bi trebale da budu kažnjene sve one koje bi se pokrile zbog onoga koji nije njihov muž. Tako je pomalo iskorijenjen taj običaj.[8]

Vidjeli smo da Ignacije ni pod koju cijenu nije htio ići svojoj kući u Loyolu. Jedne je noći napravio iznimku, no ne da tamo spava. Njegova nevjesta Magdalena de Araoz uporno je molila da dođe u Loyolu, molila ga čak na koljenima, zaklinjući ga dušom njegovih roditelja i mukom Isusovom. Domenja de Ugarte, koja nam pripovijeda događaj, ne veli koji je tako važan razlog spomenula Magdalena. No bio je tako jak da je Ignacije tada pristao i rekao: "To mi veliš? Onda dolazim u Loyolu, i u Vergaru, i svakamo".[9] Nakon godinâ Ignacije je bio izričitiji kad je govorio s o. Pedrom de Tablaresom. Pripovijedao je da je neki njegov rođak živio u konkubinatu i da je svake noći kroz neka tajna vrata ulazila neka žena. "I on, je dočeka jedne noći, susretne je i rekne joj: Što želite ovdje? Ona mu ispriča sve što se događalo. Stavio ju je u svoju sobu i pazio do jutra da ne ide griješiti, a tad je pusti, jer noću nije imala kamo." Ignacije, kao da se pokajao

7. *Nav. dj.*, 206.
8. *Autobiografija*, br. 89.
9. *MI, Scripta*, II, 188.

što je to ispričao, dodaje: "Bog vam oprostio, jer ste me naveli da reknem što nije trebalo."[10]

3. IGNACIJE POKREĆE DOBRA DJELA

Ignacijev pothvat koji će se trajno održati bio je taj da se svaki dan u podne zvoni na župna zvona i zvona na kapelama koje su pod župnom jurisdikcijom, da bi svi oni koji ih čuju, na koljenima molili Oče naš i Zdravo Marijo za one koji su u teškom grijehu da mognu iz njega izaći. A drugi Oče naš i Zdravo Marijo molio se s nakanom da sami ne bi upali u teški grijeh.[11] Želio je da se Loyolina kuća na to trajno obveže. Njegov brat Martin García u svojoj je oporuci doista odredio da se taj običaj sačuva i da se za to svake godine plate dva dukata župnom sakristanu i jedan real (španjolski srebrni novac) svakoj redovnici iz deset kapela (ermitas).[12] Odredio je da ta dva dukata i deset reala budu na teret imanja u Aguirreu, koje je bilo vlasništvo gospodara Loyole. Martin García u svojoj oporuci dodaje da je želio "ostaviti drugi spomen", tj. naknadu svojemu bratu Ignaciju, no da on nije htio ništa drugo.[13] Očito je, kako smo već vidjeli u drugim zgodama, da je Ignaciju novac bio suvišan.

Nastojao je također iskorijeniti zloporabu igara. Neki svjedok kaže da su mnogi snopovi karata završili u rijeci Uroli.[14]

Za Ignacijeva boravka u Azpeitiji započeto je djelo kojemu je on bio vatren pobornik. Dne 23. svibnja 1535. Gradsko je vijeće na plenarnoj sjednici odobrilo odredbu prema kojoj se zabranjivalo prosjačenje i osiguravala potrebna pomoć siromasima u gradu.[15] Njima se prosjačenje zabranjivalo, osim u slučaju istinske potrebe. Zauzvrat, svake su se godine birala dva kandidata, klerik i laik, koji su bili zaduženi da svake nedjelje i zapovjednog blagdana skupljaju milostinju za siromahe i da je njima dijele. Siromasi su se morali obraćati tim gradskim delegatima. Da bi se doskočilo zloporabama onih koji bi hinili siromaštvo ili onih koji bi bili sposobni za rad, sastavio se

10. *FN*, III, 333.
11. *Autobiografija*, br. 89; *FN*, I, 104, 187; *MI, Epp.*, I, 163; *FD*, 582. O djelima ljubavi koje je Ignacije pokrenuo u Azpeitiji vidi N. Brieskorn, *Ignatius in Azpeitia 1535. Eine rechthistorische Untersuchung*, *AHSI*, 49 (1980), 95-112.
12. *FD*, 582.
13. *FD*, 583.
14. *MI, Scripta de S. Ignatio*, II, 220.
15. *FD*, 456.

popis pravih siromaha. Delegati su njima dijelili milostinju, a isključivali su zlorabnike. Upravitelji konačišta morali su primiti one koji su uistinu bili siromašni.

Ignacije u *Autobiografiji* ovim riječima priznaje svoju pretežnu ulogu u osnivanju tog djela: "Poradio je na tom da se izda naredba da se siromasima pomaže javno i redovito."[16] To izričito potvrđuje jedan stari "Izvještaj o početku i zamisli brige za siromašne."[17] U izvještaju se osnivanje djela povezuje s Ignacijevim dolaskom u Azpeitiu godine 1535, koji se među ostalim dobrim djelima koja je ostvario, "pobrinuo koliko je mogao da se pomogne stvarnim siromasima u njegovoj domovini, koji su trpjeli glad i mnoge druge nevolje".[18] Svoje je ideje priopćio onima u upravi i najutjecajnijim gradskim osobama i svu je svoju suradnju uložio u sastavljanje statuta tog djela. Glavni su pobornici tog pothvata bili Juan de Eguíbar, onaj koji je Ignacija prepoznao kad je došao u Iturrioz, te njegova žena Maria de Zumiztain, koji su položili 160 dukata da bi se od njihova dohotka podržavao fond određen za siromahe. Oni su bili i prvi upravitelji "škrabice" za siromahe.[19]

4. POMIRENJE S IZABELITANKAMA

Dne 18. svibnja 1535. okončan je jedan sukob koji je više od 20 godina župni kler u Azpeitiji i njegovog pokrovitelja suprotstavljao redovnicama u samostanu Concepción, što je pripadao trećem redu Sv. Franje. Redovnice su se zvale izabelitanke. Osnivanje "Samostana od Začeća" godine 1497. duguje se Mariji López de Emparan, Ignacijevoj rođakinji, budući da je ova bila kći njegove tetke Katarine, te njezinoj drugarici Ani de Uranga. To osnivanje već od početka pratile su teškoće. Blizina između samostana i župne crkve otprilike 150 koraka, uzrokovala je probleme u vezi s kompentencijom u stvarima sprovoda, Misa, propovijedi i drugih čina kulta. Ne jedanput se pokrovitelj crkve utekao kraljevoj zaštiti, koji je crkvu u Azpeitiji smatrao baštinom krune. Najbučnija zgoda bila je ona s pogrebom Juana de Anchieta. Taj slavni glazbenik u kapeli princa Don Juana, sina Katoličkih kraljeva, dok je bio župnik u Azpeitiji, bio je vrlo naklonjen redovnicama. U svojoj je oporuci odredio da mu tijelo bude sahranjeno u njihovoj crkvi.[20] Kad je ovaj 30. svibnja 1523. umro, župnik Andrés de Loyola, Ignacijev nećak, s drugim klericima silom je uzeo pokojnikovo tijelo da ga sahrani u župnoj crkvi, a ne u crkvi redovnica.[21] Spomenimo usput da je obitelj De Anchieta, čiji se dvorac nalazi u Urestilli i iz koje se rodio apostol Brazila José de Anchieta, od davnine živjela u neprijateljstvu s obiteljima De Loyola i Emparan. Kad je bio župnik u Azpeitiji, Juan de Anchieta kanio se odreći svoje službe u prilog svom nećaku Garciji de Anchieta, prelazeći preko prava predlaganja koje je imao pokrovitelj. Garcíu de Anchieta ubili su 15. rujna 1518. Pedro de Oñaz i Juan Martinez de Lasao.[22]

Nesloge između župe i samostana Conceptión dovele su do procesa u rimskoj kuriji. Ona je pak dala pravo svećenicima i pokrovitelju, te redovnice obavezala da plate globu od 180 dukata. Propali su razni pokušaji pomirenja, među kojima i onaj iz godine 1533., koji je poduzeo Martín García de Oñaz.[23] Dok je bio u Azepeitiji, Ignacije je sebi zadao obvezu da prekine tu svađu koju je pratila velika uznemirenost duhova, i u koju je bio upleten i njegov brat. I uspio je : 18. svibnja 1535., kako rekosmo, dvije su strane "potpisale sporazum" koji je imao 21 točku što su se ticale spornih pitanja. Prvi je stavio svoj potpis na dokument "Ynigo".[24]

Čini se da Ignacije nije mogao nešto više učiniti za svoj rodni grad. Sve se to rodilo iz uravnotežene, no jake ljubavi prema rodnom zavičaju. Njegovi su sugrađani zacijelo ostali pod dojmom primjera kreposti svojega zemljaka. S pravom možemo utvrditi da su ta tri mjeseca herojskog života posve izbrisali tragove njegove ne baš uzorne prošlosti.

Ignacije se više neće vratiti u Azpeitiju, no u Rimu će nastaviti brinuti se za dobro, osobito za duhovno dobro svojega grada. To pokazuju njegova pisma Vijeću u Azpeitiji i nećaku Beltránu, novom gospodaru Loyole. Pišući mu godine 1539., poticao ga je "za ljubav i čast Boga našega gospodina" neka se sjeti onoga što mu je osobno često preporučivao, tj. da nastoji "smiriti i reformirati osobito kler toga grada". To je najbolji način da mu pokaže kako zaslužuje "povjerenje" koje mu je iskazao nakon smrti njegova oca.[25]

Konkretni primjer svoje ljubavi prema Azpeitiji Ignacije je dao

16. *Autobiografija*, br. 89.
17. *FD*, 441-443.
18. *FD*, 442.
19. Dokumenti u ovom predmetu u: *FD*, 439-462.
20. *FD*, 287-289.
21. *FD* , 292.
22. *FD*, 367-373.
23. *FD*, 392-395.
24. Čitav tekst ugovora u: *FD*, 397-439.
25. *MI, Epp*, I, 148-151.

1538. kad je talijanski dominikanac Tommaso Stella osnovao u rimskoj crkvi Santa Maria sopra Minerva bratovštinu Presvetog sakramenta, koju je 30. studenoga 1539 odobrio papa Pavao III. Ignacije se pobrinuo da u Azpeitiju pošalje primjerak osnivačke bule te bratovštine koja se proširila i u Azpeitiji. Ta se bula izgubila, no Ignacije je 1542. poslao u Azepetiju drugi primjerak.[26] Tako je bratovština koju su općenito zvali "od Minerve" nadomjestila onu koju je godine 1508. osnovala gospođa Tereza Enriquez, "zanesenjakinja Sakramenta", a koja je u Azepetiju uvedena 1530.[27] Što se tiče zdravlja, koje je bilo izričit pokretač njegovog putovanja u domovinu, Ignacije se osjećao bolje, no nakon toga pao je u nekoliko bolesti. Pošto se oporavio, odlučio je poći na drugi dio svog putovanja koje je zajedno sa svojim drugovima zamislio u Parizu.

5. PUTOVANJE ŠPANJOLSKOM

Negdje 23. srpnja 1535. napustio je Azpeitiju i zaputio se u Pamplonu. Toga je dana Ignacije bio svjedok pri prodaji konja kestenjaste boje, što ga je Beltrán López de Gallaiztegui prodao svom nećaku Beltránu de Oñazu za "30 dukata starog i teškog zlata".[28] Nije li možda tog konja Beltrán de Oñaz poklonio svom stricu hodočasniku?

U navarskom selu Obanos sreo se s kapetanom Juanom de Azpilcuetom, bratom Franje Ksavera, te mu predao Franjino pismo. U njemu Ksaver preporučuje bratu da lijepo postupa s Ignacijem i moli ga da se ne obazire na predrasude koje bi mogao imati protiv njega, jer su plod laži. Molio ga je i to da mu po drugu pošalje nešto novca "da ublažim svoju veliku bijedu".[29]

Iz Obanosa nastavio je u Almazán (Soria), gdje je ocu Diega Laíneza predao sinovo pismo. Druge dionice njegova puta bile su Sigüenza, Madrid i Toledo, domovina Alfonza Salmeróna. U Madridu ga je vidio princ Filip, tada dječak od osam godina.

Nakon toga pođe u Segorbe. U obližnjem selu Altura je kartuzijanski samostan Vall de Cristo, u koji je ušao Juan de Castro, njegov egzercitant i prijatelj iz Pariza. Lako je zamisliti o čemu su govorili. Castro bi sigurno bio izvrstan Ignacijev sljedbenik, no on je imao zvanje za kontemplativni, a ne za aktivni život.

26. *FD*, 655-657.
27. *FD*, 375-383.
28. *FD*, 466.
29. *MHSI, Epistolae S. Francisci Xaverii*, I, 10-11.

Nastavio je u Valenciu. U gradu Turiji sačuvana je kuća za koju predaja veli da je u njoj Svetac odsjeo. U valencijskoj luci ukrcao se za Italiju. Premda izvori o tom ništa ne vele, vjerojatno se zaustavio u Barceloni gdje se sa svojim prijateljima i dobročiniteljima dogovorio da mu šalju pomoć za dovršetak njegovih studija u Italiji. Ta mu je pomoć doista i stizala. U Valenciji su ga navodno njegovi prijatelji htjeli odvratiti od putovanja morem zbog morskog razbojnika Barbarosse u Sredozemnom moru. No opasnosti te vrste očito nisu u čovjeku Ignacijeva kova budile takav strah da bi ga odvratile od njegovih odluka.

X. Evanđeoski život u Italiji: 1535-1538.

1. PUTOVANJE U ITALIJU

Ignacije je 1535. poduzeo putovanje u Italiju, u mjesecu listopadu ili studenome. Za vrijeme putovanja morem, nasreću, nije se susreo s gusarom Barbarossom, ali se suočio sa žestokom olujom. Kormilo se na lađi slomilo pa se činilo da nije moguće, ljudski govoreći, izbjeći brodolom. Dok se Ignacije spremao na smrt, nije ga mučio strah zbog njegovih grijeha, niti opasnost od vječne osude, nego je doživio veliku zbunjenost i žalost što nije znao dobro upotrebljavati darove koje mu je Bog dao. Providnost je međutim bdjela nad njim. Opasnost je prošla, pa je lađa sretno pristala u luci Genovi.

Ignacije je nakanio iskoristiti dobar dio godine do početka 1537., koliko je još trebalo do dolaska njegovih drugova u Veneciju, za nastavak svojih studija iz teologije. U tu je svrhu izabrao grad Bolognu. Nakon iskrcavanja u Genovi uputio se prema emilijanskom gradu.

Najvjerojatnije je putovao onim putem kojim su išle poštanske kočije. Išao je preko Chiavaria i Sestri Levante prema Varese Ligure. Preko prijelaza Centocroci stigao je do Borga Val di Tara. Slijedeći tok rijeke Taro i prolazeći preko Fornova, stigao je blizu Parme na cestu Emilia. Odatle se, slijedeći cestu Emiliu, lako dolazilo do Bologne.

Trebalo je međutim prijeći Apenine, a taj je put bio vrlo težak. Povrh svega, Ignacije se izgubio u nekom dijelu puta. Bio je to čas kada nije mogao poći naprijed a ni vratiti se. Ponegdje je trebao četvoronoške ići da bi napredovao. Svetac će kasnije reći da je to bio "najveći napor i tjelesna muka što ju je ikad imao u životu, pa ipak se na koncu spasio".[1] Gotovo ne znajući kako, umakao je opasnosti.

Ignacijeve teškoće, međutim, time nisu svršile. Ulazeći u Bolognu, pao je s jednog mostića u jedan od jaraka ili kanala što teku na periferiji grada. Izašao je sav mokar i blatan, uz smijeh svih onih koji su ga vidjeli u tako lošem stanju. Tada je počeo prositi malo kruha da bi se okrijepio, ali mu ga nitko ne htjede dati, iako je "prošao cijeli grad", kako sam kaže.[2] O. Ribadeneira se tome čudi, jer je Bologna "tako bogat, tako velik i dobrotvoran"[3] grad. U tim neprilikama Ignacije se sjetio da u Bologni postoji Kolegij San Clemente, što ga je za španjolske studente osnovao kardinal Gil de Albornoz. Tamo se sklonio "gdje je našao poznate", kako kaže Polanco, "koji su ga osušili i dali mu jesti".[4] Ne znamo tko su bili ti prijatelji. Rektor Kolegija, a ujedno i sveučilišta u Bologni, bio je 1535. Pedro Rodriguez de Fuentesaúco (Zamora), profesor kanonskog prava. Kapelan je tada bio Francisco López, rodom iz Gómare, u biskupiji Osma. Ignacije sigurno nije bio student toga Kolegija. Najvjerojatnije je da je u ono kratko vrijeme kad se zadržao u Bologni stanovao u nekom svratištu za španjolske studente.

Kad su prošle prve teškoće i kad je već mogao započeti svoj studij, razbolio se prije Božića. Morao je sedam dana u krevet zbog teškoća u želucu, te zbog hladnoće i groznice. Uvidio je međutim da Bologna nije za njega, pa je odlučio prijeći u Veneciju. To je učinio potkraj 1535.

2. U VENECIJI: 1536.

Ignacije je proveo u Veneciji cijelu godinu 1536. Ovdje mu je sve uspijevalo: nije imao problema sa zdravljem, a ni sa smještajem, jer je bio primljen "u kuću nekog vrlo učenog i dobrog čovjeka".[5] Čini se da je riječ o Andriji Lippomanu, prioru samostana Della Trinità i budućem dobročinitelju Družbe. Ignaciju nije nedostajalo novca. Isabela Roser obećala mu je u Barceloni da će mu slati sav potrebni novac da bi mogao završiti studije. A već znamo kako se zadovoljavao s malim. Još je u Bologni primio 12 škuda. Više mu je pak novca pristizalo od arciđakona iz Barcelone Jaima Cassadora.

U međuvremenu je očekivao korizmu, da bi napustio učenje i prihvatio se drugih poslova koji su veći po svom značenju i svojim oso-

1. *Autobiografija,* br. 91.

2. *Isto*
3. *Vita,* lib. II, cap. V: *FN,* IV, 245. C. de Dalmases, "El paso de San Ignacio por el Real Colegio de España en Bolonia", *Studia Albornotiana,* 12 (1972), 403-410.
4. *Summario,* n. 61: *FN,* I, 188; *FN,* II, 572.
5. Pismo Jakovu Cassadoru, 12. veljače 1536; *MI, Epp,* I, 94.

binama, kako je pisao nekoj nepoznatoj gospođi, svojoj dobročiniteljici u Pariz.[6] Poslovi na koje je posebno mislio bili su, nadasve, duhovni razgovori i Duhovne vježbe.

Među osobama kojima je davao Duhovne vježbe, sam ubraja: Pietra Contarinia, plemenitog venecijanskog svećenika, koji je bio upravitelj bolnice za neizlječive; Gaspara de Dottia, zamjenika apostolskog nuncija u Veneciji Jeronima Veralla; Španjolca zvanog Rozas, o kojemu ništa ne znamo. Drugi Španjolac koji je obavio duhovne vježbe bio je svećenik iz Malage Diego de Hoces. Taj je na početku imao neke teškoće. Razgovarao je, naime, osim s Ignacijem, i s Gian Pietrom Carafom, biskupom iz Chietia, koji je zajedno sa sv. Gaetanom od Thiene 1524. osnovao prvi red regularnih kanonika, prozvanih teatinci. Sasvim je vjerojatno da je upravo Carafa bio onaj koji je Hocesa upozorio s obzirom na Ignacija. Svećenik iz Malage ipak je odlučio obaviti Duhovne vježbe, ali je zbog opreza stavio nekoliko knjiga u svoju torbu da bi mogao opovrći zablude koje bi njegov učitelj mogao iznositi. No bila su dovoljna tri ili četiri dana da se raspršе njegove bojazni. Ne samo da nije imao problema s obzirom na nauku nego se također odlučio slijediti Ignacijev primjer. No nije mogao biti u broju onih koji su Družbu Isusovu osnovali, jer je umro 1538. u Padovi. Ignacije, koji se tada nalazio u Montecassinu i davao duhovne vježbe doktoru Ortizu, imao je viđenje njegove duše kako uzlazi prema nebu.

U Veneciji se Ignacije susreo s već spomenutim Gian Pietrom Carafom, koji je kasnije postao papa Pavao IV. Jasno je da ta dva čovjeka nisu bila rođena da se razumiju. Nisu imali, naime, iste ideje o tome što bi trebao biti apostolski život u siromaštvu. Već je spomenuto da je Carafa bio suosnivač teatinaca. Ignacije je promatrao način života koji su oni provodili, bar u Veneciji i u onom razdoblju vremena, pa mu se to nije svidjelo. U čemu je pak bilo razilaženje s Carafom, to se vidi Iz Ignacijeva pisma koje mu je pisao, iako mu ga možda nije poslao.[7] To je pismo za nas vrlo važno, ne uzimajući u obzir sporedne okolnosti koje su ga potakle, jer nam otkriva kakav treba biti, prema Ignacijevu shvaćanju, program života Družbe Isusove, i to tri godine prije njezina osnutka, dok je još bilo daleko od toga kad će biti odobrena. Vidio je Ignacije da teatinci u Veneciji nisu tražili milostinju ni onda kada nisu imali potrebno za život, nego su

6. *MI, Epp,* I, 724.
7. *MI, Epp,* I, 114-118. Novo kritičko izdanje: G. Bottereau, "La lettre d'Ignace de Loyola a Gian Pietro Carafa", *AHSI* 44 (1975), 139-152.

se posve pouzdavali u dobrovoljne darove. Ostajali su zatvoreni u svojim kućama i nisu izlazili propovijedati niti su obavljali djela tjelesnog milosrđa. Takav je način bio suprotan Ignacijevim idejama. On je htio život u siromaštvu koji se posvećuje apostolskom radu i djelima milosrđa. Ta djela potiču ljubav vjernika tako da neće uzmanjkati potrebno za život onima koji ih čine.

"Ne tražimo, nego više služimo Bogu našem Gospodinu i pouzdajemo se u njegovu najveću dobrotu", pisao je Ignacije Carafi, "to je dovoljno da budemo očuvani i opskrbljeni."[8] Tako su radili sv. Franjo i drugi sveci. Nisu propustili upotrijebiti odgovarajuća sredstva kako bi se njihove kuće očuvale. Raditi protivno, njima se činilo kušanje Boga. Zato se Ignacije bojao "da se ne raspadne družba koju nam je Bog dao".[9] Carafa se nije s time slagao i otada su počele teškoće koje je Ignacije imao s budućim papom Pavlom IV. Ubrzo su se razdvojili, jer je Papa pozvao Carafu u Rim 27. rujna 1536. da sprema Koncil, te ga je 22. prosinca iste godine imenovao kardinalom.

3. DRUGOVI SE PONOVNO OKUPLJAJU

Ignacijevi su drugovi pošli iz Pariza 15. studenog 1536. Bili su obučeni u dug i istrošen talar pariških studenata, koji je bio skupljen u pasu jednim opasačem, kako bi se komotnije moglo hodati. Na glavi su imali šešir širokog oboda. Oko vrata nosili su krunicu, a o ramenu jednu torbu s knjigama i bilješkama. U ruci su poput hodočasnika nosili podugačak štap.

Osim udaljenosti, koja je bila golema za putovanje pješice, druge su dvije okolnosti učinile putovanje vrlo teškim: ratno stanje između Francuske i cara Karla V., te jaka zimska hladnoća. Sjetimo se da je upravo 1536. francuski kralj Franjo I. provalio u Savoju i spremao se zauzeti grad Torino. Car Karlo V. pak ušao je u Provans, gdje ga je odbio Montmorency. Naravno da su se Ignacijevi drugovi morali držati što dalje od ratnog područja. Zato su izabrali putovati kroz Lorenu i Elzas, da bi zatim prešli u Švicarsku i odatle se uputili prema Bolzanu, Trentu, i tako su sišli u Veneto.

Da bi bili manje uočljivi pri izlasku iz Pariza, razdijelili su se u dvije skupine, koje su se trebale sastati u Meauxu, 45 km od prijestolnice. Dok su se još nalazili na francuskom teritoriju, pošto su

8. *MI, Epp,* I, 117.
9. *Nav. dj.,* 115.

mnogi od njih bili podanici Karla V., morali su skrivati svoju nacionalnost. Zato su, kad su trebali neku obavijest govorili samo oni koji su dobro znali francuski. Ako ih je tkogod pitao tko su i kamo idu, jednostavno bi odgovarali da su pariški studenti koji idu na hodočašće u Saint-Nicolas de Port, svetište blizu Nancya. Jednoga dana, dok su ih vojnici dulje ispitivali, pritekao im je u pomoć neki prolaznik koji je posvjedočio: "Ovi idu obnavljati jednu zemlju".[10] Taj je neznanac pokazao uistinu posebnu intuiciju.

Dok su bili na francuskom teritoriju, kiša ih je pratila gotovo svaki dan. Zatim ih je zahvatila jaka hladnoća. No ništa ih nije moglo zadržati. Svoje su pouzdanje stavljali u Boga, zbog kojega su sve to podnosili.

Njihov je putni plan bio sljedeći: dok su pješačili, izmjenjivali su vrijeme tihe molitve s pjesmom psalama i duhovnim razgovorima. Svećenici su služili Misu (Faber, Jay i Broët), a drugi su slušali, ispovijedali se i pričešćivali. Došavši u neko mjesto, prije nego bi išli na počinak, zahvaljivali su Bogu za primljena dobročinstva. Slijedećeg jutra, prije polaska na put, imali su kratku molitvu. "Što se tiče hrane, uzimali su potrebno, a bilo je prije manje nego više", kako piše Laínez.[11]

Nisu propuštali nijednu priliku da govore o Bogu s onima koje su susretali. Prolazeći kroz krajeve koje su zauzeli protestanti, više puta su energično branili svoju vjeru.

Od Strasbourga uputiše se prema Bazelu, koji je primio Zwinglijev nauk. Erasmo je umro upravo u tom gradu u noći od 11. na 12. srpnja 1536. Druge su etape bile: Konstanz, Feldkirch, Bolzano, Trento. Odatle ih je put vodio izravno preko klanaca Valsugana u Veneciju. Prolazeći kroz Bassano del Grappa, Castelfranco i Mestre, konačno su došli u Veneciju. Bio je 8. siječnja 1537. Putovanje je trajalo 54 dana.

Ignacije je u Veneciji očekivao drugove i radosno ih je primio. On je ostao u kući svojega dobročinitelja, a drugi su se smjestili u dvije bolnice: jedna je bila Bolnica sv. Ivana i Pavla, a druga je bila za neizlječive. Tamo su njegovali bolesnike. Trebali su, naime, čekati Uskrs, koji je bio označen kao vrijeme za traženje potrebnog odobrenja iz Rima da bi se moglo poći na hodočašće u Jeruzalem.

Dne 16. ožujka otputovaše u Rim, upravo da bi tražili potrebno

10. *FN*, I, 108, 189.
11. *FN*, I, 108.

dopuštenje. Svi su putovali osim Ignacija. Devetorici iz prvotne skupine pridružiše se u Veneciji svećenik Antonio Arias i prijašnji Ksaverov poslužitelj u Parizu Miguel Landívar.

Ignacije je ostao u Veneciji zbog bojazni da bi njegova nazočnost mogla u Rimu uzrokovati teškoće od strane dviju osoba. Riječ je o doktoru Pedru Ortizu, koji se uznemirio još u Parizu, kako smo već vidjeli, zbog promjene života koju je poduzeo rođak Pedro de Peralta, nakon što je obavio Duhovne vježbe, te o novom teatinskom kardinalu Gian Pietru Carafi, s kojim je Ignacije raspravljao u Veneciji zbog različitih pogleda na redovnički život.

Slijedeći cestu Romeu, koja ide uz Jadransko more, putnici su prošli kroz Ravennu, Anconu i Loreto. Nakon što su obavili svoju pobožnost u marijanskom svetištu, ušli su u unutrašnjost poluotoka, prolazeći kroz Marche i Umbriju. Slijedeći sada stalno cestu Flaminiu, preko Trevia, Ternia i Civita Castellane, približili su se svome cilju.

U sumrak, na Cvjetnicu, 25. ožujka, prešli su most Milvio i ušli u Rim na ulazna vrata Del Popolo. Smještaj su našli u nacionalnim gostinjcima. Španjolci su pošli u onaj koji je bio za njih određen, a nalazio se tik uz crkvu San Giacomo degli Spagnoli, na trgu Navona. One godine je bio jedan od vijećnika toga gostinjca dr. Pedro Ortiz. Nakon što su pobudno sudjelovali u obredima Svetog tjedna, zanimali su se za ono zbog čega su došli u Rim, tj. da dobiju dopuštenje od Pape za hodočašće u Svetu Zemlju.

Suprotno onome što su oni očekivali, dr. Ortiz ne samo da nije bio neprijateljski raspoložen prema njima, nego im je isposlovao audijenciju kod pape Pavla III.: u srijedu poslije Uskrsa, 3. travnja, u Anđeoskoj tvrđavi. Među uzvanicima kod Papina stola, osim kardinala, biskupa i teologa, bili su i novopridošli učitelji iz Pariza. Papa ih je slušao za vrijeme ručka kako raspravljaju o teološkim pitanjima. Bio je vrlo zadovoljan i htio im je dopustiti ono što su zatražili. Rekli su da traže samo dvije stvari: njegov blagoslov i dopuštenje da pođu u Jeruzalem. Papa im je usmeno dopustio što su tražili i uz to im je dao 60 dukata za put. Taj su primjer slijedili i drugi, kardinali i članovi Rimske kurije. Skupljena je svota od 260 dukata.[12]

Nekoliko dana kasnije izdana su dva dokumenta, koji su imali isti datum, 27. travnja 1537.: dopuštenje da mogu ići u Jeruzalem i biskupsko pismeno odobrenje koje je potpisao veliki penitencijar, kar-

12. *MI, Epp*, I, 120; *FN*, I, 116, 192; *FN*, III, 80.

dinal Antonio Pucci, prema kojemu su nesvećenici mogli primiti ređenje od bilo kojeg biskupa, pa čak i izvan teritorija njegove vlasti. Također su mogli primiti ređenje izvan kvatrenih dana, na tri nedjelje ili uzastopna blagdana.[13] Petar Faber, Antonio Arias i Diego de Hoces, koji su bili svećenici, primili su 30. travnja ovlast odrješivati bilo kojega vjernika od kazni koje su pridržane biskupu.[14]

Početkom svibnja krenuli su natrag u Veneciju, gdje su ponovno njegovali bolesnike. Na Tijelovo, 31. svibnja, sudjelovali su s drugim hodočasnicima u svečanoj procesiji, koja je polazila iz bazilike Svetog Marka. Na kraju bili su predstavljeni u duždevoj palači duždu Andriji Grittiu, osamdesetdvogodišnjem starcu, koji je 1523. pomagao i Ignaciju da ostvari hodočašće.

Mjesec je lipanj bio određen za polazak hodočasnika. No te 1537. godine nijedna lađa nije plovila od Venecije prema Svetoj Zemlji. Sličan slučaj nije se dogodio već 38 godina. Kružili su stalni glasovi o ratu i govorilo se da je Venecijanska Republika sklopila tajni savez s Papom i Carem protiv Turaka, koji su svojim lađama krstarili vodama Jonskog mora i strahovalo se da će napasti obale Puglie i Papinske Države. U tako napetom stanju bilo je razumljivo da nijedna hodočasnička lađa nije izlazila na more.

4. SVETI REDOVI: LIPANJ 1537.

Ignacije i njegovi drugovi, dok su bili u iščekivanju, nakaniše se okoristiti dopuštenjem što su ga dobili u Rimu da prime svete redove. Dvojica biskupa su im se ponudila: papinski legat u Veneciji Jeronim Verallo i biskup Raba Vincenzo Nigusanti. Ovaj je preuzeo ređenje. Taj je prelat bio rodom iz Fana, a upravljao je od 1512. rapskom biskupijom koja se nalazila na malom otoku uz dalmatinsku obalu koji se i danas zove Rab. Nigusanti je redovito boravio u Veneciji i tamo je u kapelici svoje kuće podijelio redove Ignaciju i drugovima koji nisu bili svećenici. Kasnije je izjavio da nikada u svom životu nije redio s toliko osobne utjehe kao tom prigodom. Nije od njih tražio novca niti ijedne svijeće. Ređenika je bilo sedam: Ignacije, Bobadilla, Codure, Ksaver, Laínez, Rodrigues i Salmerón. Landívar nije bio zaređen, jer se već zajedno s Ariasom bio odvojio od skupine.

Salmerón je primio sve redove do đakonata, ali je trebao odgoditi

13. *FD*, 526-529.
14. *MHSI*, *Fabri Monumenta*, 7-8.

svećeničko ređenje do mjeseca listopada one iste godine, jer u lipnju još nije bio navršio 22 godine.

Sve se odvijalo ovim redom: svi su prije primanja redova, prema vlastitoj želji, položili zavjete siromaštva i čistoće na ruke legata Veralla. U nedjelju 10. lipnja primili su niže redove oni koji ih nisu imali. A na blagdan Sv. Vida i Modesta, 15. lipnja, koji je u Veneciji bio zapovjedni blagdan, primili su subđakonat. U nedjelju, 17. lipnja, primili su đakonat. A na blagdan Sv. Ivana Krstitelja, 24. lipnja, bili su zaređeni za svećenike.

5. U OČEKIVANJU LAĐE ZA SVETU ZEMLJU

Ne izgubivši nadu da će se moći ukrcati na lađu, Ignacije i drugovi odluče se u međuvremenu podijeliti po raznim gradovima Mletačke Rebublike, kako bi mogli brzo doći u prijestolnicu čim se ukaže željena prilika. Ovako se podijeliše: Ignacije, Faber i Laínez su pošli u Vicenzu; Ksaver i Salmerón u Monselice; Codure i Hoces u Treviso; Jay i Rodrigues u Bassano del Grrappa; Bobadilla i Broët u Veronu. Nakaniše se spremiti na slavljenje prve Mise, propovijedati po trgovima i činiti apostolska djela, u skladu sa znanjem jezika koje su imali. Prvu Misu mogli su slaviti u bilo koji dan prema vlastitom izboru. Imali su dozvolu od 5. srpnja da slave Mise, propovijedaju, dijele sakramente, koju im je podijelio papinski legat za cijeli njegov teritorij.[15]

Izabrali su 25. srpnja za dan izlaska iz Venecije. Ignacije, Faber i Laínez pođoše u Vincenzu, gdje su se smjestili u nekoj napuštenoj kući koja nije imala ni vrata ni prozora. Radilo se o napuštenom samostanu San Pietro u Vivarolu, koji se nalazio izvan grada. Sve je to vrijeme Ignacije proživljavao, kako sam priznaje, drugu Manresu.[16] Za razliku od onoga što mu se događalo za vrijeme njegovih studija, u Vicenzi je imao mnogo duhovnih viđenja i duhovne je utjehe primao gotovo redovito. Svećeništvo je bilo njihov glavni predmet.

Tamo su prvih 14 dana potpuno posvetili molitvi. Dvojica su odlazila prositi potrebno za život, što je redovito bilo malo i gotovo da nije dostajalo za uzdržavanje. Obično su se zadovoljavali s malo pečena kruha, što je spremio onaj koji je ostao u kući, najčešće Ignacije.

Nakon četrnaest dana pridruži im se i Codure. Tada su počeli propo-

15. Tekst u *FD*, 533-534.
16. *Autobiografija*, br. 95.

vijedati po trgovima. Okupljali bi narod vičući i mašući šeširima. Mnogi su bili dirnuti njihovim propovijedanjem. Ostvarivalo se tada ono što su već iskusili u sličnim zgodama: kad god bi učinili djela milosrđa, milostinja je bila obilnija. Tako se ispunjavalo ono što je Ignacije navijestio Gian Pietru Carafi u Veneciji.

Hitni poziv koji je došao iz Bassana, prekinuo je njihov mir. Tamo se Simón Rodrigues teško razbolio. Ignacije odluči odmah poći da utješi svoga druga, premda je bio u groznici. Prevalio je 35 km puta tako hitro da ga njegov suputnik Faber nije mogao slijediti. Dok se Ignacije molio za vrijeme toga putovanja, doznao je po božanskom rasvjetljenju da Simón neće umrijeti od te bolesti. No svejedno je išao da ga posjeti. Rodrigues i Jay skloniše se blizu grada u osamljenoj crkvici Sv. Vida koja još postoji. Tamo su bili gosti pustinjaka koji se zvao Antonio. Radost koju je Rodrigues doživio zbog Ignacijeva posjeta bila je dovoljna da ga ozdravi.

6. OKUPLJANJE U VICENZI

U listopadu 1537. svi se okupiše u kući u Vicenzi, osim Ksavera i Rodriguesa, koji su zbog bolesti bili u bolnici. Vanjska situacija je bila ovakva: 13. rujna te godine Venecija je ušla u Ligu protiv Turaka, te je ratovala protiv njih. Bilo je jasno da se u takvim okolnostima nije moglo poći na hodočašće. No oni nisu odustajali pa odlučiše još čekati. Nije jasno da li godina koju su obećali čekati zbog zavjeta na Montmartreu počinje od dolaska drugova u Veneciju, tj. od siječnja 1537. do siječnja 1538., ili se pak počinje brojiti od lipnja, kad je redovito polazila hodočasnička lađa, do sljedećeg lipnja. Sigurno je međutim, ako je rok za zavjet prestao i u siječnju 1538., da su ga oni odlučili produžiti nekoliko mjeseci.

U međuvremenu su svi služili prvu Misu, osim Ignacija, kako ćemo vidjeti. Tako se odlučiše ponovno razdijeliti po raznim gradovima. Ovaj put se nisu ograničili na venetsku pokrajinu. Izabrali su gradove koji su imali sveučilišta, u nadi da će se koji mladi sveučilištarac poželjeti priključiti njihovoj skupini.

Također su željeli vidjeti nije li u tim gradovima nastalo koje žarište luteranizma. Ta je, druga, podjela bila ovakva: Ignacije, Faber i Laínez pošli su u Rim, kamo je ih pozvao vjerojatno dr. Ortiz; Codure i Hoces uputiše se u Padovu; Jay i Rodrigues pošli su u Ferraru; Ksaver i Bobadilla u Bolognu; Broët i Salmerón u Sienu. Valja uočiti miješanje nacionalnosti, ako se izuzme slučaj Bologne. To nije bilo slučajno nego planirano.

7. DRUŽBA ISUSOVA

Nastalo je pitanje koje je na prvi pogled bilo drugotnog značenja jer je imao važnost samo zbog okolnosti, no čije je rješenje zauvijek označilo tu skupinu ljudi: što bi trebalo odgovoriti onima koji ih budu pitali tko su? Dogovor je bio ovaj: odgovoriti da su Družba Isusova. Vrijedno je citirati značajan tekst o. Polanca o postanku tog imena:

> "Ime je Družba Isusova. Ono je bilo izabrano prije negoli su došli u Rim. Raspravljajući, naime, o tome kako bi se zvali pred onima koji ih budu pitali za ime zajednice koja ima 9 ili 10 osoba, počeli su u molitvi i razmišljanju tražiti najprikladnije ime. Vidjevši među sobom da nemaju glave niti poglavara osim Isusa Krista, kojemu su željeli služiti, učini im se dobro uzeti ime onoga koga su imali za glavu, pa se nazovu Družba Isusova."[17]

Riječ družba nije imala nikakve povezanosti s vojničkim značenjem. Bilo je to ime koje se upotrebljavalo za bratstva ili udruženja, vjerska ili kulturna. Slučaj Družbe božanske ljubavi jedan je od značajnih primjera koji označavaju udrugu osoba koje su se odlučile živjeti prema načelima katoličke reforme. Tako je nastalo ime Družba Isusova još dok Ignacije i njegovi drugovi nisu odlučili osnovati novu redovničku zajednicu.

Da je ipak Ignacije planirao osnovati novu "družbu", to je već u povjerenju priopćio svojem nećaku Beltránu u povjerljivim razgovorima dok je 1535. bio u Azpeitiji. Kada je pak četiri godine kasnije ustanovljenje Družbe Isusove bila gotova stvar, jer je Pavao III. dao usmeno odobrenje 3. rujna 1539., Ignacije javlja nećaku radosnu vijest u pismu koje je napisao istog mjeseca: "Budući da se sjećam kako ste mi još u domovini toplo preporučili da Vas obavijestim o družbi koju sam imao u duhu, smatram da je Bog naš Gospodin računao na Vas, kako biste se u njoj istakli i mogli ostaviti veću uspomenu od one što su je ostavili naši preci. I dok se, dakle, radilo o uspostavljanju, nastojao sam, premda nedostojan, uz pomoć božanske milosti dati čvrste temelje ovoj Družbi Isusovoj, kako smo je nazvali i kako ju je Papa odobrio."[18] Družba iz Pariza i Vicenze, pisana malim slovima, pretvorila se u Družbu iz Rima, pisana velikim slovima. Nema sumnje da bi Ignaciju bilo drago da se njegov nećak pridružio Družbi, kako bi se "istakao" u većim pothvatima od onih koje su izvršili njihovi preci u Loyoli, no to nije bilo moguće. Beltrán je

17. Sumario, n. 86: *FN,* I, 204.
18. *MI, Epp,* I, 150.

bio oženjen već od 1536. Juanom de Recalde i od 1538., nakon smrti svoga oca, bio je novi gospodar doma Loyola.

Ime Družba Isusova dobilo je konačnu potvrdu u viđenju u La Storti, o kojem će se još govoriti, a formalno odobrenje u dogovaranju koje će drugovi obaviti 1539. i iz kojeg će nastati nova redovnička zajednica. Ignacije je želio da to ime bude konačno neopozivo. On ga neće nikada mijenjati. Budući pak da su svi odlučili kako se u značajnijim točkama ne mogu uvesti promjene, osim jednoglasnim pristankom, ime je Družbe ostalo stalno nepromijenjeno.[19]

Prije povratka drugova u Veneciju Ignacija su optužili crkvenim vlastima. Zbog nedostatka određenih zabluda u materiji vjere i morala, u čemu bi ga mogli optužiti, njegovi su tužitelji raširili glas da je bjegunac iz Španjolske i iz Pariza, gdje je bio tražen i simbolički spaljen. Papin je legat Verallo zadužio svojega zamjenika Gaspara dé Dotti da provede istragu. Iako je Dotti bio uvjeren u lažnost optužba, povede proces kako se propisivalo, s imenovanjem svjedoka, izlaganjem tužitelja i odvjetnika. Oslobađajuća presuda proglašena je 13. listopada 1537. Ignacije bî pozvan u Veneciju da je čuje. Presuda je okatrakterizirala optužbe protiv Ignacija kao "bezvrijedne, isprazne i lažne". I ne samo to, nego je optuženi proglašen kao svećenik čestita života i zdravog nauka.[20]

Ignacije, oslobođen, mogao je mirno otputovati u Rim. To je zajedno s Faberom i Laínezom učinio potkraj listopada ili početkom studenoga.

8. VIĐENJE U LA STORTI

Dok su putovali prema Rimu, zbio se događaj golemog značenja i za Ignacijev duhovni život, i za osnivanje Družbe Isusove. Riječ je o događaju što se obično naziva viđenje u La Storti. To je mjesto blizu Isole Farnese, smješteno na cesti Cassia, koja vodi od Siene u Rim. Mjesto je daleko od Rima 16,5 km.

O onome što je Ignacije doživio doznajemo iz njegove kratke izjave, koja se popunjava novim činjenicama što ih iznosi Laínez, a on bijaše neposredni svjedok događaja na koji se Ignacije pozivao.[21] Nadal, Polanco, Ribadeneira i Kanizije kao suvremenici donose nove elemente, koji sve osvjetljuju i koji su vrijedni da ih se uzme u obzir.

19. *MI, Constitutiones SI, I, 47; FN,* I, 204.
20. *FD,* 535-537.
21. *Autobiografija,* br. 96; *FN,* II, 133-134.

Događaj se ovako dogodio: za cijeloga putovanja Ignacije doživljavaše mnoge duhovne utjehe, osobito primajući pričest od Fabera ili Laíneza za vrijeme Mise. Ipak je jedan doživljaj sve druge nadilazio: čvrsto pouzdanje da će ih Bog štititi u teškoćama što bi ih mogle snaći u Rimu. Riječi koje je u nutrini doživio, prema Laínezovoj tvrdnji bile su ove: "Bit ću vam u Rimu milostiv."[22] Nadal i Ribadeneira donose istu rečenicu, ali ispuštaju spominjanje Rima. Sam pak Nadal, u jednom drugom spisu upotrebljava formulu: "Ja ću biti s vama."[23] Toj je formuli Kanizije davao prednost jer ju je smatrao najsadržajnijom.[24] Riječ je ustvari o nijansama iste stvari. Laínez je želio natuknuti o problemima s kojima bi se morali suočiti pri njihovu dolasku u Rim. Drugi su životopisci vidjeli u riječima koje su bile upravljene Ignaciju obećanje božanske pomoći u vezi s velikim pothvatom pred kojim su stajali, osnivanjem Družbe.

Međutim postoji vrlo značajan moment u vrijeme toga božanskog priopćenja. Svetac nam kaže da je od svećeničkog ređenja odlučio čekati godinu dana bez služenja prve Mise, kako bi se spremio i izmolio od Blažene Djevice Marije da ga se udostoji "staviti sa svojim Sinom".[25] Ta molba, za koju je Ignacije tako dugo molio, bila mu je uslišana, dok se sa svoja dva druga zadržavao "u jednoj crkvi", koju tradicija izjednačuje s kapelom u La Storti. Tamo, dakle, "dok se molio, doživio je takvu promjenu u svojoj duši i vidio je tako jasno kako ga Otac stavlja s Kristom, svojim Sinom, da nikako nije mogao o tome sumnjati".[26] Nije to više bila Djevica Marija, nego sam Otac, koji je na mističan način povezao Ignacija s Isusom.

Laínez, za koga Ignacije kaže da se sjeća više pojedinosti onoga što se tamo dogodilo, dodaje značajne elemente.[27] Isus se ukazao Ignaciju s križem na leđima, a pokraj njega bio je Otac, koji mu je govorio: "Želim da ovoga uzmeš za svoga slugu." Isus se tada okrenuo Ignaciju i kazao: "Hoću da nam služiš." Zamjenica "nama", množina, pridaje ovom viđenju trojstvenu oznaku. Otac posebno sjedinjuje Ignacija s Isusom, koji je nosio križ, i izriče svoju želju da se posveti njegovoj službi. Ignacije, koji je pozvan na mistiku sjedinjenja, da bude "stavljen s Kristom", pozvan je i na mistiku služenja, da posveti svoj život božanskom služenju. Zalog svega toga božanska je zaštita,

22. *FN,* II, 133.
23. *FN,* I, 313. O raznim oblicima rečenice vidi bilješku 37.
24. *FN,* IV, 946-947.
25. *Autobiografija,* br. 96.
26. *Isto*
27. *FN,* II, 133-134.

koja je obećana njemu i cijeloj skupini u kušnjama koje su se približavale.

Mistički događaj imao je, kao što smo već naglasili, očit utjecaj na osnivanje Družbe Isusove. Ignacije se doživio posve povezan s Kristom, pa je želio da i Družba, koja se rađala, bude posvećena Njemu i nosi Njegovo ime. Jedno ime, cijeli program: biti drugovi Isusovi, skupljeni pod zastavu križa, kako bi se posvetili služenju Bogu i dobru bližnjega. To je program koji će se zatim još više odrediti u Formuli Instituta Družbe.

9. STALNO U RIMU

Ignacije, Faber i Laínez ušli su nekoga dana u studenome 1537. kroz vrata Del Popolo u Rim. Njihova predviđanja za to vrijeme nisu se ostvarila. Sve im je bilo sklono. Našli su gostoprimstvo u kući Quirina Garzonia, a nalazila se na povišenom dijelu Pincia, u ulici koja se danas zove San Sebastianello. U blizini je bila crkva Trinità dei Monti koja je pripadala Redu minima. Pedro Ortiz pokazao se spremnim da im pomogne. Čini se, on je predložio Fabera i Laíneza da budu pozvani predavati na Sveučilištu u Rimu, koje se nalazilo u palači Sapienza. Obojica odmah započeše posao; Faber je predavao pozitivnu teologiju i komentirao Sveto pismo, a Laínez je predavao skolastičku teologiju i tumačio komentar Gabriela Biela o kanonu Mise.

Papa ih je katkada pozivao da zajedno s drugim teolozima raspravljaju u njegovoj nazočnosti, dok bi sjedio za stolom.

Ignacijev pak apostolat bio je davanje Duhovnih vježbi pojedinim značajninim osobama. Svaki bi dan posjećivao one kojima je davao duhovne vježbe, iako bi stanovali u kućama koje su bile udaljene jedna od druge. Tako je jednom davao duhovne vježbe u isto vrijeme jednome koji je stanovao blizu crkve Santa Maria Maggiore i drugome koji je živio blizu Sikstova mosta. Tko je živio u Rimu, može imati neki pojam o udaljenosti između tih mjesta u gradu. Od onih koji su obavili Duhovne vježbe poznati su bili: španjolski liječnik Iñigo López, koji je otada spremno usluživao drugove i bio susretan kao jedan od ukućana; ambasador Siene u Rimu Lattanzio Tolemei, koji je pripadao skupini Vittorie Colonnea i Michelangela; kardinal Gaspare Contarini, predsjednik Papinske komisije za reformu Crkve.

Dr. Pedro Ortiz zaslužuje posebnu pažnju. Da bi voditelj Duhovnih vježbi i onaj koji ih je obavljao imali više mira, pošli su u opatiju Montecassino u korizmi 1538. Tamo se teolog i profesor Svetog pisma iz Salamance četrdeset dana povjerio vodstvu onoga koji je teškom mukom završio teološke studije, ali koji je posjedovao praktično znanje Božjih istina i dobro prokušanu sposobnost u vođenju duša. Na kraju duhovnih vježbi dr. Ortiz je mogao reći da je naučio novu teologiju, različitu od one što se uči u knjigama. Jedna je, naime, stvar studirati da se druge poučava, a druga je pak stvar studirati da bi se u praksi ostvarilo ono što se studiralo.[28]

Dok se Ignacije nalazio u Montecassinu, umro je u Padovi Diego Hoces, koji je imao bakalaureat. On je prvi koji je umro u Družbi, koja još nije bila kanonski ustanovljena. Ignacije je imao božansko rasvjetljenje o smrti svoga druga. Vidio je njegovu dušu kako uzlazi u nebo ovijena zrakama svjetlosti. I to je vidio s takvom jasnoćom da nije bilo nikakve sumnje, i s toliko utjehe da nije mogao zadržati suze. Hoces je bio tamne puti i ružan, no poslije smrti je postao tako lijep te Jean Codure, njegov drug nije, skidao pogleda s njega jer mu se činio kao anđeo.

Bolni je gubitak bio nadoknađen priključenjem skupini dvojice članova. Prvi bijaše Francisco Estrada, rodom iz Dueñasa (Palencia). Bio je u službi kardinala Gian Pietra Carafe u Rimu, ali je zajedno s drugima bio otpušten.

Idući u Napulj, u potrazi za zaposlenjem, susreo se s Ignacijem i Ortizom, koji su se vraćali iz Montecassina. Svetac ga pozva da im se pridruži. U Rimu je obavio Duhovne vježbe i odlučio se pridružiti skupini. Kasnije postade glasoviti propovjednik. Drugi novi član bio je svećenik iz Jaéna Lorenzo García. Sveti ga je Ignacije upoznao u Parizu u vrijeme svojih studija. U Rimu se pridružio Ignaciju, ali nije ustrajao. Kad je nastalo progonstvo, o kojemu ćemo govoriti, prestrašio se i napustio Družbu. Njemu ipak dugujemo dva svjedočanstva u prilog Ignaciju. Prvo je bilo dano u Parizu pred inkvizitorom Thomasom Laurencyem 23. siječnja 1537. Ignacije i njegovi drugovi nisu više bili u Parizu pa su se poslužili posredovanjem Lorenza Garcíe i Diega de Cáceresa da potvrde pred inkvizitorom njihovu nedužnost.[29] Drugo je svjedočanstvo García dao u Otricoliu, dok je onuda prolazio nakon što se odvojio od skupine.[30]

Poslije Uskrsa 1538., 21. travnja, dolaskom u Rim onih koji su se zaustavili na sjeveru Italije, skupina se ponovno sabrala. Prošlo je šest mjeseci nakon posljednjeg odvajanja.

28. *Vita*, lib. II, cap. XII: *FN*, IV, 277.
29. *FD*, 524-525.
30. *FD*, 540-541.

XI. Postanak Družbe Isusove

Ustanovljenju Družbe Isusove prethodilo je jedno progonstvo koje je Družbu ugrozilo još prije njezina nastanka. Osnutku je prethodilo i razdoblje duboke refleksije u samoj skupini koja ju je kanila osnovati.

1. PROCES U RIMU

Kad se već činilo da se život skupine odvija mirno, nastale su vrlo velike teškoće koje su ugrozile samo njihovo postojanje.

Sve je počelo u korizmi 1538. Korizmene propovijedi držao je u crkvi Sv. Augustina redovnik toga reda, Pijemontežanin Augustin Mainardi. Vjernika bijaše vrlo mnogo. Među slušačima bili su Faber i Laínez, koji su, iznenađeni odmah uočili da glasoviti propovjednik iznosi posve luteransku nauku. I nisu pogriješili, jer je Mainardi dvije godine kasnije javno prešao na protestantizam i povukao se u Chiavennu u Valtellini, gdje je osnovao reformatorsku zajednicu i gdje je i umro 1563. Faber i Laínez posjetili su propovjednika i bratski ga molili da opozove svoje pogrešne tvrdnje, ali nisu uspjeli.

Prepirka se povećala zbog posredovanja nekih utjecajnih Španjolaca u Rimskoj kuriji, koji su bili Mainardovi prijatelji: Francisco Mudarra, neki Barrera, Pedro de Castilla i Mateo Pascual. No vatru je raspirivao Miguel Landívar, koji je od prijatelja postao neprijatelj kada se odvojio od skupine. Proširili su vijest da su ovi "reformirani svećenici" ustvari prikriveni luteranci, koji u *Duhovnim vježbama* obmanjuju svoje pristaše. Zbog svoje nemoralnosti i svojih zabluda već su bili osuđivani u Španjolskoj, u Parizu i u Veneciji, odakle su pobjegli i sklonili se u Rim.

Lažni su se glasovi proširili kao pljeva na vjetru i posljedice šu se vrlo brzo pokazale. Vjernici su počeli prekidati veze s tim osumnjičenim ljudima.

Jedan od onih na kojega je to vrlo utjecalo bio je kardinal Gian Domenico de Cupis, dekan Svetog Kolegija. On je bio prijatelj Quirinu Garzoniu i savjetovao mu je da izbaci Ignacija i njegove drugove iz svoje kuće. Gorzoni mu odgovori da ih je, prema njegovu nalogu, uhodio njegov sluga i vrtlar Antonio Sarzana, koji ih smatra svecima. Stavio im je krevete, ali ih nisu upotrebljavali jer spavaju na rogožinama, na zemlji. Također, hranu koju primaju dijele sa siromasima i čine druge slične stvari. Kardinal reče da ne treba vjerovati tim vukovima u janjećem ruhu jer žele zavarati narod.

Tada je Ignacije postupio na svoj način: pošao je posjetiti kardinala u njegovoj palači u Ulici Santa Maria dell' Anima i uspio dobiti audijenciju. Dva je sata ostao s kardinalom, dok su drugi čekali u predsoblju. Ignacijevi su razlozi uvjerili kardinala te se bacio pred Ignacijeve noge i tražio od njega oproštenje. Od tada je uvijek bio prijatelj i dobročinitelj skupine.

Ignacije je poduzeo i drugi način obrane. Zatražio je i dobio audijenciju kod upravitelja Rima, koji se posebno brinuo za provedbu pravde, Benedetta Conversinia. Ignacije mu pokaza pismo, kao dokaz u svoju korist, koje mu je Miguel Landívar prije pisao, u kojem bivši Ksaverov sluga Ignacija i njegove drugove vrlo hvali. S tim je pismom u ruci bilo lako dokazati protivnost u koju je Navarac upao i neutemeljenost njegovih optužbi. Rezultat je bio da je Landívar bio istjeran iz Rima kao širitelj lažnih vijesti.

Kada se ta prva faza svršila, drugovi su mogli mirnije obavljati svećeničke poslove, stavljajući se na raspolaganje raznim crkvama u Rimu. Ignacije je propovijedao na španjolskom jeziku u nacionalnoj crkvi Aragonske krune Santa Maria di Monserrato. Drugi su to činili na talijanskom jeziku kako su najbolje znali i mogli: Faber u San Lorenzu in Damasco; Laínez u San Salvatore in Lauro; Jay u francuskoj crkvi Saint Louis; Salmerón u crkvi Santa Lucia del Gonfalone; Rodrigues u crkvi Sant' Angelo in Pescheria; Bobadilla u crkvi San Celso e Giuliano. Ksaverski je međutim bio prisiljen čuvati kuću, jer se zbog slaba zdravlja morao liječiti.

Da bi mogli biti bliže području svoga djelovanja, svi se u lipnju 1538. presele u kuću blizu Sikstova mosta i stana dr. Ortiza. Neki su im prijatelji unajmili tu kuću na četiri mjeseca.

Međutim Mudarra i njegovi prijatelji nisu odustali od svoje klevetničke kampanje. No Ignacije je bio odlučan te je 7. srpnja otvoreno zatražio od kardinala Vincenza Carafe da se donese sudska presuda. Pavao III. je ostavio kardinala Carafu kao svog legata u Rimu, kad je 20. svibnja otputovao u Nizzu da bi pomirio Cara i francuskog kralja.

Ignacije je tražio da se učini istraga o slučaju i da se o tome donese presuda.[1]

Protivnici su međutim ustuknuli pred tako odlučnim postupkom i povukli svoje optužbe protiv "reformiranih svećenika", te su ih počeli naveliko hvaliti. Neki su mislili, među njima i drugovi i vjerniji prijatelji, da je to dovoljno, da slučaj treba smatrati svršenim. Ignacije je mislio drukčije. Smatrao je da je potrebna sudska presuda kako bi njihova nedužnost konačno bila priznata, inače će apostolska djelatnost skupine biti oštećena.

No postoji i drugi motiv koji životopisci ne iznose, ali koji je sigurno utjecao na Ignacijev postupak. Nade su, naime, nestale da se ostvari hodočašće u Jeruzalem, posebno otkada je 8. veljače 1538. Republika Venecija ušla u ligu s Papom i Carem protiv Turaka. Tako se približavao čas kada su Ignacije i drugovi, prema zavjetu s Montmartrea, trebali da pođu pred papu i stave mu se na raspolaganje. O ustanovljenju novog reda još nije bilo odlučeno, ali se već naziralo. Bilo je jasno, što će činjenice ubrzo potvrditi, da se ta tako složena skupina nije smjela razići, nego je naprotiv trebala i dalje postojati i prihvatiti organizirani oblik, što će joj osigurati stalnost i razvoj. No kako bi mogli pokazati mirno svoje planove Papi ako stanje skupine ne bude posve raščišćeno? Danas možemo tvrditi da je osnivanje i odobrenje Družbe Isusove ovisilo o rješenju toga problema. To objašnjava i važnost koju je Ignacije pridavao tome procesu i oslobađajućoj presudi, kojom bi se završila ta neugodna epizoda. To također dokazuje mnoštvo podataka što ih imamo o tom događaju, pa je to jedan od najviše dokumentiranih događaja u životu Sv. Ignacija.

Da bi obranili svoju stvar, Ignacije i drugovi učinili su sve ono što je bilo moguće. Pisali su pisma vlastima gradova u kojima su radili, da bi uputili u Rim pismeno svjedočanstvo o njihovom životu i nauku. I došli su dopisi puni pohvala iz Bologne, Ferrare i Siene.

Ignacije je također poduzeo još nešto. Kada se papa vratio u Rim 24. srpnja, nakon svoga putovanja u Nizzu, Ignacije sve poduzima da bi dobio audijenciju. U drugoj polovici kolovoza Papa je pošao u Frascati. Ignacije također pođe tamo i imao je sreću te je bio primljen u audijenciju istoga dana kada je došao. Sam je to iznio s mnogim detaljima u pismu Isabeli Roser: "Otišavši tamo (u Frascati), govorio sam njegovoj Svetosti nasamo dobar sat u njegovu uredu (Polanco

1. Dokumentacija o tom procesu objavljena je u: *FD*, 542-558, Jedna povijesna rekonstrukcija svega toga se nalazi u: M. Del Piazzo — C. de Dalmases, *Il processo sull' ortodossia di s. Ignazio e dei suoi compagni svoltosi a Roma nel 1538. AHSI* 38 (1969), 431-453.

dodaje da je govorio latinski). U to vrijeme, govoreći mu naširoko o našim planovima i namjerama, jasno sam mu iznio sve slučajeve u kojima su protiv mene vođeni procesi... Molio sam u ime svih njegovu Svetost da posredije kako bi naš nauk i naši postupci bili temeljito ispitani od bilo kojeg suca koji se sviđa njegovoj Svetosti."[2] Papa je udovoljio Ignacijevim traženjima i naredio upravitelju Rima da otvori proces. U tekstu molbe koju je Ignacije uputio Papi 7. srpnja nalazi se na dnu pisana latinski, a ovdje prevedena, ova vlastoručna bilješka kardinala Carafe: "Prema nalogu našeg gospodara Pape, neka upravitelj sasluša tužbe, pozove na sud i postupi kako se traži, i neka se presudi po pravdi."[3]

Jedna okolnost bila je vrlo povoljna za Ignacija i on se nije ustezao nazvati je providnosnom. Tog ljeta i jeseni 1538. nađoše se u Rimu, zbog raznih motiva, svi oni koji su ga preslušavali i osuđivali u Alcali, Parizu i Veneciji. Iz Alcale bio je Juan Rodriguez de Figueroa. A iz Pariza bio je inkvizitor Matthieu Ory. Iz Venecije pak došao je generalni vikar papinskog legata Gaspar de' Dotti. Svi su oni bili pozvani svjedočiti pred upraviteljem. Njihova su svjedočanstva bila sjajno očitovanje nedužnosti optuženih. Ne samo da nije nađen neki lažni nauk, nego je njihov život svet i njihov nauk zdrav. Svjedočanstvima tih bivših sudaca pridružiše se svjedočanstva drugih uglednijih osoba dr. Pedra Ortiza, ambasadora Siene Lattanzia Tolomeia te glasovitog dominikanskog teologa Ambroza Catarina.[4] Na kraju je guverner Benedetto Conversini izdao oslobađajuću presudu 18. studenoga 1538.[5] U njoj se izjavljuje da Ignacije i drugovi ne samo da nisu došli na zao glas, nego se njihova nedužnost dokazala jasnim svjedočanstvima, dok su optužbe tužitelja bile lažne. Zbog Ignacijeva zahtjeva prešućena su njihova imena u tekstu presude. To ipak nije spriječilo da im ne budu određene stroge kazne.

Ignacije je svakako želio da ta presuda bude poznata u svim mjestima u koja su mogli doći glasovi lažnih optužbi. Tako se objašnjava zašto je mnogo primjeraka presude sačuvano u arhivima. Ignacije je jedan primjerak presude poslao svojim rođacima u Loyolu, koji su ga čuvali kao relikviju.[6]

2. Pismo od 19. prosinca 1538. u: *MI, Epp,* I, 137-144; *FN,* I, 4-14; *Sumario,* n. 85: *FN,* I, 202.
3. *FD,* 545.
4. *FD,* 545-546.
5. *FD,* 556-557.
6. *FD,* 825.

S oslobađajućom presudom vratiše se mir i vedrina u duše. Ignacije i drugovi mogli su mirno gledati u budućnost koja im se otvarala. Budući da je odavno svršio rok čekanja za toliko željeno hodočašće, nije im preostalo drugo nego da se stave Papi na raspolaganje, na temelju zavjeta što su ga učinili na Montmartreu. To se moralo dogoditi između 18. studenoga, kad je izdana oslobađajuća presuda, i 23. studenoga. Faber, naime, kao jedini svjedok što ga o tome imamo govori u pismu Diegu de Gouveia od 23. studenoga o toj ponudi kao o nečemu što se već dogodilo.[7]

Pavao III. radosno je prihvatio ponudu što su je s tolikom iskrenošću dali ti ljudi koji nisu tražili drugo, nego služiti Bogu i Crkvi. Papa ih je upitao prigodom jedne rasprave u svojoj nazočnosti: "Zašto toliko želite poći u Jeruzalem? Dobar i pravi Jeruzalem je Italija ako želite plodno raditi za Crkvu Božju."[8] Iz tih riječi se izvodi da je prva Papina nakana bila zadržati ih u Italiji.

2. IGNACIJEVA PRVA MISA

Za Ignacija je došao žuđeni čas, za koji se godinu i pol spremao žarkim molitvama. Čini se da bi motiv tako dugom odgađanju trebalo tražiti, osim u želji da se brižljivo pripravi, također i u svečevoj nakani da prvu Misu služi u Betlehemu ili u nekom drugom svetom mjestu. Budući da to nije bilo moguće, izabrao je za svoju prvu Misu božićnu noć 1538., na oltaru Jaslica u bazilici Santa Maria Maggiore. Još u 1289. obnovio je Arnolfo di Cambio taj oltar, koji je od starine podsjećao na Spasiteljevo rođenje. Sada se taj oltar nalazi u kripti kapele Sistine u istoj Bazilici, a u ono se vrijeme nalazio otprilike 16 metara udaljenije od sadašnjeg položaja, kamo ga je u cjelini 1586. prenio Domenico Fontana. Na tom je oltaru Ignacije služio svoju prvu Misu "s velikom pobožnošću i božanskim rasvjetljenjima", kako je sam napisao svojim rođacima u Loyoli 2. veljače 1539.[9]

7. *MI, Epp,* I, 132; *MHSI, Fabri Monumenta,* 498; *FN,* I, 42.
8. *FN,* III, 327.
9. *MI, Epp,* I, 147.

3. U KUĆI ANTONIA FRANGIPANIJA

U listopadu one iste godine preseliše se u kuću Antonia Frangipanija, koja se nalazila blizu tornja Melangelo, nedaleko od Campidoglia. Kuću im nije bilo teško dobiti jer nije bila nastanjena, a širili su se i glasovi da je začarana. No oni nadvladaše strah koji su, kako se čini, potvrđivali neki noćni štropoti. Kasnije ta je kuća postala vlasništvo nekog Maria Delfinia, prema komu je ulica kasnije i nazvana pa ta kuća danas ima broj 16 u Ulici Delfini.

U toj su se kući dogodile značajne stvari: tamo su primili oslobađajuću presudu 18. studenog 1538.; tamo su obavili, u prvoj polovici 1539., rasuđivanja o ustanovljenju Družbe; odatle je Franjo Ksaver otputovao u Indiju u ožujku 1540. i tamo su u rujnu iste godine primili prvu bulu o odobrenju Družbe Isusove.

Zimi 1538/39. kuća Frangipani postala je središte kršćanske ljubavi Ignacija i njegovih drugova. Ta zima bijaše hladna, kako se nije pamtilo više od 40 godina. Živežne su namirnice počele nedostajati i Rim je snašla strašna oskudica. Skupina je imala lijepu priliku činiti djela milosrđa i u svojoj kući pomagati izgladnjele ljude. Događalo se da su pomagali i 300 osoba u isto vrijeme. Dali su im krov nad glavom, ogrjev i sve krevete koje su mogli naći. Također su im priskrbili potrebno jelo. Budući da se uz tjelesnu hranu priključuje i ona duhovna, tamo su ih okupljali u veliku dvoranu, gdje ih je jedan od njih poučavao kršćanski nauk. Računa se da su sve vrijeme dok je trajala nestašica pomogli otprilike 3000 potrebnih.

Istodobno, osim djela tjelesnog milosrđa "učitelji iz Pariza" obavljali su i svećeničke poslove nabrojene u Formuli Instituta Družbe Isusove, koju će Ignacije i sastaviti u toj kući, tj. kateheze, propovijedanje (također izvan redovitih vremena došašća i korizme), dijeljenje sakramenata i duhovne vježbe.

4. RASUĐIVANJE 1539.

Sve ono što se prije kazalo dogodilo se u Rimu. No dolazili su zahtjevi iz drugih gradova Italije i izvan Italije. Ambasador Karla V. zaželi da bi neki bili poslani u Ameriku, a portugalski je kralj tražio da neki budu poslani u Indiju.

Budući da je bilo takvo stanje, predviđao se čas kad će se skupina morati rastaviti. Tada nastade neodgodiv problem: kada ih Papa bude odredio za ovo ili ono mjesto, treba li da se pozivu pokoravaju kao pojedinci ili kao članovi stalnog organizma? Osim toga, treba li da se

obvežu zavjetom poslušnosti jednome od njih koji bi bio izabran za poglavara? Ta su dva pitanja u praksi bila jednaka ovom pitanju: treba li da ustanove novi red? Valjalo se brzo odlučiti jer je Papa već odredio, udovoljavajući postojanim molbama koje su dolazile iz grada Siene, da Broët i jedan njegov drug pođu u taj toskanski grad, kako bi radili na reformi dvaju samostana benediktinki, San Prospera i Sante Agnese. To je bilo poslanje koje je bilo dano Družbi na temelju ponude Papi 1538.

Da bi rasudili o poslovima koje su drugovi poduzeli, odluče sastati se na vijećanje toliko vremena koliko bude potrebno. To rasuđivanje trajalo je od ožujka do 24. lipnja 1539.[10]

Da ne bi prekidali apostolske poslove koje su započeli, odrediše ovakav plan: svaki će se dan za večernje raspravljanje izložiti jedna tema. Pojedinac će kroz dan preporučiti Bogu taj predmet u Misi i molitvi, ne propuštajući svoje redovite poslove. Na sastanku pak navečer svaki će iznijeti razloge za i protiv. Kada se raspravljanje tako bude svršilo, konačno odluka treba da bude jednoglasna.

Prvo je pitanje bilo ovo: od časa otkako su se stavili na raspolaganje Kristu našem Gospodinu i njegovu pravom, zakonitom Namjesniku na Zemlji, da može njima raspolagati i poslati ih tamo kamo bude smatrao da mogu činiti dobro, da li bi bilo bolje da budu ujedinjeni i povezani među sobom, tako da čine pravu zajednicu, ili bi bilo bolje protivno? Odluka je bila laka i nije bilo nesloge: ono njihovo ujedinjenje i okupljanje, što je Bog učinio, treba da se potvrđuje i jača, to više što u bilo kojem teškom pothvatu više vrijedi i djelotvornije je ujedinjenje nego razdijeljenost. Naravno da sve treba da bude podvrgnuto papinu odobrenju.

Drugo pitanje je uzrokovalo veće teškoće: otkako su svi položili zavjet siromaštva i čistoće u ruke papinskog legata Veralla u Veneciji, treba li također da učine zavjet poslušnosti jednom među njima, koga će izabrati za poglavara? Prije nego što započnu rasuđivati o tako značajnoj temi, postavili su i ovo pitanje: da li bi bilo korisnije da se svi ili barem neki 30 ili 40 dana povuku na neko osamljeno mjesto, da bi mogli s većim mirom razmišljati i bolje primiti božansko svjetlo? Odluka je bila niječna. Treba da ostanu u Rimu zbog dva razloga: da ne privlače pažnju vjernika, koji bi takav čin mogli protumačiti kao bijeg i da ne prekidaju djela ljubavi na koja su obvezni.

10. Tekst rasuđivanja Otaca u: *MI, Constitutiones SI,* I, 1-7.

Da bi mogli pravo riješiti, odluče slijediti u ovom slučaju pravila za dobar izbor, kako se nalaze u *Duhovnim vježbama*:

1) Svi treba da se priprave u Misi i u molitvi, da bi mogli primiti više duhovne utjehe u poslušnosti i doživjeti se spremnijima slušati nego zapovijedati, pa i onda kada bi jedna i druga stvar bila jednako na Božju slavu.

2) Neka jedan s drugim ne raspravlja o predmetu, nego neka svatko nastoji iznijeti svoje mišljenje u skladu s onim što mu se u molitvi bude činilo korisnije.

3) Neka se ponašaju kao osobe strane skupini, kako bi mogli potpuno neovisno prosuditi.

Kada je došao čas rasudbe, svaki je izložio razloge za i protiv koje su otkrili. Razlozi protiv zavjeta poslušnosti bili su: Izrazi poslušnost i red zbog ljudskih grijeha ne zvuče danas tako dobro kao u druga vremena. Ako odlučimo učiniti zavjet poslušnosti, moguće je da nas Papa obveže da se priključimo jednom od postojećih redova. Usto je moguće da ideja o zavjetu poslušnosti odbije nekoga koji bi bio potaknut slijediti naš način života.

Slijedećeg su dana iznijeli razloge u prilog zavjeta poslušnosti. Bez poslušnosti nedostajala bi potrebna povezanost unutar skupine pa bi svaki prebacivao teret i odgovornost na leđa drugih, kako je to već iskustvo pokazalo. Bez zavjeta poslušnosti zajednica ne bi mogla dugo vremena potrajati, nego bi se prije ili kasnije raspala. Poslušnost daje priliku za vježbanje mnogih drugih kreposti, pa čak potiče i na herojska djela. Ništa pak ne može tako zauzdati oholost kao poslušnost.

Protiv zavjeta poslušnosti bila je najveća teškoća praktične naravi: otkada su se odlučili potpuno raspoložiti papi, poslušnost se drugom poglavaru činila suvišna, čak štetna. Na tu se teškoću odgovorilo iznoseći realne razloge zbog kojih se ne može pretpostaviti da bi papa mogao uzeti neposrednu odgovornost za sve mnogobrojne slučajeve koji bi se mogli pojaviti. Pa i kad bi to mogao učiniti, ne bi bilo prikladno da mu se to nametne.

Nakon višednevnog raspravljanja, pa i kroz cijeli Sveti tjedan i svetkovinu Uskrsa, jednoglasno odlučiše da je bolje pokoravati se jednome od njih. Tako će vjernije i potpunije ispuniti svoju prvu nakanu: ispunjavati u svemu Božju volju. Usto će se Družba sačuvati s većom sigurnošću, pa će svi moći potpunije izvršavati duhovne i materijalne obveze koje im budu povjerene. Moglo bi se reći da je poslije odluke o te dvije točke bio odobren plan osnutka Družbe Isusove. Više ništa nije nedostajalo osim papina ozakonjenja. Drugovi su postali svjesni važnosti te prve etape njihovog rasuđivanja i zaželiše

je zapečatiti svečanom ceremonijom. Poslije generalne ispovijedi, svi su prisustvovali Misi koju je predvodio Petar Faber, koga su smatrali svojim duhovnim ocem. Poslije pričesti, koju su primili iz njegove ruke, potpisaše dokument u kojem izjavljuju da drže prikladnijim za slavu Božju i za sigurnije očuvanje Družbe ako se u njoj bude polagao zavjet poslušnosti. U isto su se vrijeme obvezali, iako ne zavjetom, da će ući u Družbu. Potpisnici su bili: Cáceres, Jean Codure, Laínez, Salmerón, Bobadilla, Paschase Broët, Franjo Ksaver, Ignacije, Simón Rodriguez i Claudio Jay.[11]

U svibnju i lipnju određene su neke opće smjernice novom redu. Osim triju uobičajenih zavjeta – siromaštva, čistoće i poslušnosti – onaj tko želi ući u Družbu treba učiniti posebni zavjet poslušnosti papi, obvezujući se da će ići u bilo koji dio svijeta kamo ga papa bude poslao. Treba poučavati djecu u kršćanskom nauku. Treba da upotrijebi tri mjeseca prije godine kušnje da obavi duhovne vježbe, učini jedno hodočašće i poslužuje u bolnicama. Vrhovni će poglavar u Družbi biti izabran za cijeli život. Družba može imati kuće, ali bez prava vlasništva nad njima. General će moći primati novake i otpuštati one koji se budu pokazali neprikladni, saslušavši ipak mišljenje svojih savjetnika.[12]

S načinom kojim bi djeci trebalo izlagati kršćansku pouku nije se slagao Bobadilla. To je uzrokovalo odluku da se otada u glasanju više neće slijediti kriterij jednoglasnosti, nego mjerilo većine glasova.[13]

Rasuđivanja završiše 24. lipnja 1539. U one su dane, uz već dvojicu određenih za Sienu, i neki drugi drugovi trebali da pođu iz Rima. Udovoljavajući traženjima Ennia Filonardia, koji je bio imenovan kardinalom od Sant'Angela i apostolskim legatom u Parmi i Piacenzi, Papa je poslao u ta dva grada Fabera i Laíneza, koji su otputovali 20. lipnja. U srpnju su otputovali Codure u Velletri i Bobadilla u Napulj.

5. PRVA "FORMULA" INSTITUTA

Tada se Ignacije dao na sređivanje prve "Formule", koja je u pet poglavlja sadržavala bitne crte novog Instituta, što se izjednačuje Pravilu kod starih redova. U njoj su obrađene ove točke: ime Družbe; njezina svrha; njezini zavjeti siromaštva, čistoće i poslušnosti; posebni zavjet poslušnosti papi u vezi s onim što se tiče "poslanja" ili određenja;

11. *Isto* 8; o. Cáceres: *MI, Constitutiones,* I, XLV.
12. Tekst odredaba Družbe u: *MI, Constitutiones SI,* I, 9-14.
13. *Nav. dj.,* 12-13.

primanje novaka; odgoj i uzdržavanje studenata; sastavljanje Konstitucija; vlast generala; odricanje od bilo kakva načina vlasništva i odricanje od određenih prihoda; privatno moljenje časoslova; obavljanje pokora koje se ne nalažu pravilom, nego se čine iz osobne pobožnosti. Takav način života koji poduzimaju oni koji želc "boriti se za Boga pod zastavom križa" bio je težak. Zato svatko, prije nego prihvati tako težak teret, treba da vrlo dobro odvagne ima li snage nositi ga. Družba pak ne može nikoga primiti ako nije jasno poslije mnogih kušnja, da je osoba prikladna za takav način života.[14]

Pod konac lipnja ili na početku srpnja, kardinal je Gaspare Contarini iznio "Pet poglavlja" papi Pavlu III. na odobrenje. Papa ih je predao na ispitivanje dominikancu Tommasu Badiji, koji je bio učitelj Svete Apostolske Palače. On ih je držao nekoliko mjeseci te je nakon toga dao sud da su pobožna i sveta.

Ignacije odmah posla mladog Antonia de Araoza, koji se nedavno priključio skupini, da Papi odnese dokumente: "Pet poglavlja" i mišljenje Tommasa Badije. Papa je zajedno s kardinalom Contarinijem bio nekoliko dana na odmoru u svom dvorcu (*La Rocca Pia* di Pio II.) u Tivoliu. Kardinal pročita Papi "Pet poglavlja", koji ih je usmeno odobrio, dodavši: "Ovdje je Duh Božji."[15] To se dogodilo 3. rujna 1539. Contarini se istog dana požurio da Ignaciju priopći radosnu vijest u pismu koje je Araoz sljedećeg dana ponio u Rim. Papa je uz svoje usmeno odobrenje naredio da kardinal Girolamo Ghinucci, tajnik papinskih brevea, pripremi odgovarajući dokument, ali nije odredio da li to treba da bude bula ili breve.

Činilo se da se radi o jednostavnoj protokolarnoj formalnosti. No nije bilo tako. Ghinucci, koji je imao veliko iskustvo u radu Rimske kurije, uoči da se radi o predmetu takve važnosti te se traži ne samo breve nego bula, što je pripadalo nadležnosti Apostolske kancelarije. Predmet je morao biti ponovno ispitan, da se vidi da li se nacrt slaže ili protivi normama kojih se drži Apostolska kancelarija. Osim te formalne teškoće, Ghinucci je nadodao također neke primjedbe glede sadržaja teksta od "Pet poglavlja" koji mu je donešen. Isključenje kora i pjevanje časoslova bila je novost, što bi se moglo tumačiti kao ustupak reformatorima koji su kritizirali Crkvu zbog te tradicionalne prakse. Isključenje određenih pokora snagom pravila bila je odviše velika novost s obzirom na klasični model redovničkog života. Čini se pak da je Ghinucci otkrio najveću teškoću u posebnom zavjetu po-

14. Izdanje Formule Instituta iz 1539. nalazi se u: *MI, Constituiones SI,* I, 14-21.
15. *MI, Constitutiones SI,* I, 21-22; *FN,* I, 312.

slušnosti papi, što je smatrao suvišnim. Prema njegovu je mišljenju, naime, bilo jasno da su svi vjernici, a posebno redovnici, obvezatni na poslušnost Vrhovnom Svećeniku. Ignacije i njegovi drugovi željeli su predusresti takve prigovore pa su upotrebljavali izraze koji bi trebali razjasniti posebnost toga zavjeta. No morali su se ubrzo uvjeriti da je Ghinucci protivan tome da se izda službeni dokument kojim bi se ustanovila Družba Isusova.

Da bi se ta teškoća nadvladala, Papa povjeri stvar kardinalu Bartolomeu Guidiccioniu. Ovaj nije imao prigovora na sadržaj "Pet poglavlja", koja je smatrao "ispravnim i svetim", no imao je teškoće u samom djelu ustanovljenja jedne nove redovničke zajednice. Već se pokazao i u drugim zgodama kao protivnik umnažanja redova, naglašavajući kako treba da se poštuju propisi koje su u tom smislu izdali koncili Lateranski IV. (1215) i Lionski II. (1274). Smatrao je da bi se redovničke zajednice trebale svesti na četiri najstarija reda: benediktinci, cisterciti, franjevci i dominikanci.

Tada su Ignacije i njegovi drugovi pošli osobno kardinalu Guidiccioniu da bi mu izložili svoju stvar. Ovaj ih u prvi mah ne htjede niti primiti, niti čitati "Pet poglavlja". Ipak je preuzeo "Pet poglavlja", kaneći ih odbiti, govoreći da ih ne bi ni uzeo u ispitivanje kada ne bi imao papine naredbe.

Videći kako se jedna vrata za drugima zatvaraju, Ignacije se uteče svojim redovitim sredstvima: molitvi i ljudskim sredstvima. Osim drugih molitava i pokora, obeća zajedno sa sudrugovima i drugim prijateljima prikazati 3000 Misa na čast Presvetog Trojstva, kako bi zadobili toliko željenu milost. Uz to se dade na pisanje poruka utjecajnijim osobama u raznim gradovima Italije, gdje su drugovi započeli raditi, da bi preporučili Papi sretan ishod ovog posla. Konačno se kardinal Guidiccioni umiri i poče hvaliti plan utemeljenja Družbe, predlažući rješenje koje bi moglo olakšati stvar, tj. da se ograniči na 60 broj onih koji će polagati profesiju.

Papa je prihvatio prijedlog kardinala Guidiccionia i konačno 27. rujna 1540. iz Palače Venezia izda bulu "Regimini militantis Ecclesiae", u kojoj je svečano odobrio ustanovljenje Družbe Isusove, s ograničenjem da broj profesa bude najviše 60.[16] U bulu je uključeno, uz neke preinake, i "Pet poglavlja" ili "Formula" Instituta Družbe. Tako je prošla cijela godina čekanja i rada od usmenog odobrenja, koje je

16. Tekst Bule *Regimini militantis Ecclesiae* nalazi se u: *MI, Constitutiones SI*, I, 24-32.

dao Pavao III. u Tivoliu, dok se konačno Družba Isusova svečano odobrena pridružila redovničkim zajednicama koje su u Crkvi kanonski ustanovljene.

6. IGNACIJE KAO PRVI GENERAL DRUŽBE ISUSOVE

Skupina do toga časa nije imala poglavara. Svaki je tek naizmjence obavljao tu službu jedan tjedan. Ipak su svi ustvari smatrali Ignacija dušom i glavom zajednice. Ta on ih je osvojio za Krista. No sada, kad je Družba odobrena, došao je čas da se Družbi dade poglavar.

Kada je izdana bula o odobrenju Družbe, u Rimu su bili samo Ignacije, Codure i Salmerón. Ksaverski i Rodrigues bijahu u Lisabonu, a Faber je bio u Parizu, odakle je u listopadu s dr. Ortizom otputovao u Njemačku. Ignacije obavijesti četvoricu koji su radili u Italiji da dođu u Rim, da bi netom osnovanom Redu dali početak zakonodavstva i da bi izabrali Generala.

Početkom korizme 1541. u Rim stigoše Broët, Jay i Laínez. Papa je pak zadržao Bobadillu u gradu Bisignanu (Cosenza), u Napuljskom Kraljevstvu. Ignacije i Codure su bili 4. ožujka zaduženi da izrade prvi nacrt Konstitucija Družbe. Tako su u ožujku bile izrađene *Konstitucije* iz 1541., koje su djelomice preinačile i popunile one *Odredbe* što su bile sastavljene prije dvije godine.[17] Te su *Konstitucije,* koje je Ignacije smatrao takvima iako im nije pridavao značenje konačnog stava, u 49 članaka obrađivale najrazličitije vidike načina života u Družbi od siromaštva, njihov veći dio, pa sve do oblika odijela. Dotaknuta je služba generala, koja je trebala biti doživotna, pa pitanje poučavanja katekizma i otvaranje kolegija, gdje bi živjeli studenti Družbe.

Kad su te *Konstitucije* napisane i kad su ih šestorica drugova potpisala, preostalo im je samo izabrati generala.[18] Nakon tri dana molitve i razmišljanja, 5. travnja šestorica drugova se okupiše i svaki je svoju pisanu odluku stavio u urnu u kojoj su već bili pisani glasovi odsutnih, tj. Fabera, Ksavera i Rodriguesa. Posljednja su dvojica ostavila svoj pismeni glas prije svog odlaska iz Rima. Poslije druga tri dana sabranja, 8. travnja, na Veliki petak Svetoga tjedna, prebrojeni su glasovi. Izbor je bio jednoglasan za Ignacija, izuzevši njegov glas. Na Ignacijevoj je cedulji pisalo: "IHS. Isključujući samoga sebe, da-

17. Tekst *Konstitucija* iz 1541. u: MI, *Constitutiones SI*, I, 33-48.
18. Događaj je iznio sam Ignacija, vidi u: FN, I, 15-22.

jem svoj glas u našemu Gospodinu da bude dodan onome koji će imati najviše glasova da to bude. Stavio sam neodređeno jer smatram da tako činim dobro. Ako se Družbi bude činilo drukčije ili bude smatrala da je bolje i da je veća slava Boga našega Gospodina naznačim li ime, spreman sam to naznačiti. Napisano u Rimu 5. travnja 1541. Iñigo."[19]

Faber je uputio dvije cedulje, jednu iz Wormsa, koja je potpisana 27. prosinca 1540., a drugu iz Espire od 23. siječnja 1541. Na obadvije daje svoj glas Iñigu, "a u slučaju njegove smrti, što ne daj Bože, magistru Franji Ksaverskom".[20] Franjo je Ksaverski pak 15. ožujka 1540., uoči svojega putovanja u Portugal i Indiju, pismeno iznio da daje svoj glas "našem starom i istinskom ocu Ignaciju koji, kako nas je sve s ne malo napora umio povezati, tako će nas s istim naporima znati najbolje očuvati, upravljati i učiniti da rastemo iz dobrog u bolje, ako bude također poglavar svakome od nas".[21] U slučaju pak Ignacijeve smrti, dao je svoj glas gospođinu Petru Faberu. Salmerón je obrazložio svoj glas za Ignacija govoreći kako ih je sve duhovno rodio i duhovnim mlijekom hranio, a sad bi ih trebao hraniti čvršćom hranom poslušnosti.[22] Bodadilla nije poslao svoj glas ili taj nije na vrijeme prispio. U svojoj pak *Autobiografiji* napisa da je Ignaciju dao svoj glas.[23]

Usprkos tako očitu slaganju, Ignacije nije prihvatio izbor. Rekao je, riječima vrlo iskrenim što ih je uputio nazočnima, da osjeća kako treba da bude više vođen nego da vodi, i to "zbog svojih mnogih i loših navika, i prošlih i sadašnjih, te zbog mnogih grijeha, manjaka i bijeda".[24] Zbog svega toga smatra da ne treba prihvatiti izbor, osim ako mu se vrlo jasno ukaže da to treba da učini. Zato je od svih tražio da još nekoliko dana razmisle.

Sudrugovi su, premda ne baš rado, prihvatili Ignacijev prijedlog. Novo glasanje određeno za 13. travnja, u srijedu Svetog tjedna, bijaše jednako prvom. No Ignacije ne htjede prihvatiti izbor, nego reče da će odluku prepustiti svome ispovjedniku.

Ignacije se istog dana, prešavši Tiber preko Sikstova mosta, uspne prema brežuljku Gianicolu i pođe do samostana San Pietro u Montoriu, koji su ustanovili Katolički kraljevi, a u kojemu su boravili franjevci. Tamo je obnovio ono što je učinio u Montserratu, na početku svoga obraćanja. U ispovijedi, koja se produžila na tri dana, iznio je svome ispovjedniku fra Teodosiu da Lodin cijeli svoj život, svoje slabosti i tjelesne bijede. Ispovjednik mu iznese na dan Uskrsa odlučno svoje mišljenje da treba da prihvati izbor, jer se u protivnom opire Duhu Svetome. Ignacije nije znao što bi odgovorio pa se ograničio da od fra Teodosia zatraži pismenu izjavu s njegovim mišljenjem. Ovaj na to pristane i drugovima pošalje spis s pečatom, u kojemu je potvrdio svoj odgovor. Tada je Ignacije primio službu generala. Bilo je to 19. travnja, utorak Uskrsne osmine godine 1541.

Na onom istom sastanku učiniše sudrugovi također i drugu značajnu odluku. Sljedeći petak, 22. travnja, posjetili su sedam crkava i u Bazilici Sv. Pavla položili profesiju, u skladu s bulom Svetoga Oca.

U označeni dan, u Bazilici Sv. Pavla izvan Zidina, nakon što su se ispovjedili jedan drugome. Ignacije je služio Misu. Prije pričesti, držeći u jednoj ruci Tijelo Kristovo, a u drugoj list papira na kojemu je bila napisana "Formula", položio je svoju profesiju ovim riječima, koje prevedene s latinskog jezika glase:

> "Ja, Ignacije Loyolski, obećajem Bogu svemogućem i Vrhovnom Svećeniku, njegovom zamjeniku na Zemlji, pred Bogorodicom Djevicom i cijelim dvorom nebeskim te u prisutnosti Družbe vječno siromaštvo, čistoću i poslušnost, prema načinu života kako se nalazi u *Buli* Družbe našega Gospodina Isusa i kako je u *Konstitucijama* izloženo ili treba da bude izloženo. Osim toga obećajem posebnu poslušnost Svetom Ocu što se tiče poslanja, kako se nalazi u istoj *Buli*. Usto obećajem da ću se brinuti za poučavanje djece u katoličkom nauku, u skladu s istom *Bulom* i *Konstitucijama*."[25]

Zatim se Ignacije pričestio Tijelom Kristovim. Onda je uzeo pet posvećenih hostija na patenu, okrenuo se prema drugovima: svaki je položio profesiju i od njega primio pričest.

Ta se dirljiva ceremonija zbila kod oltara koji je bio naslonjen na desni stup pobjedničkog luka Placidia, ako se gleda od glavnog ulaza Bazilike. Na tom se oltaru čuvao Presveti Sakrament i častila bizantinska slika Presvete Djevice u mozaiku, koja se pripisuje vremenu pape Honorija III., iz 13. stoljeća. Toga oltara sada više nema, a slika se Blažene Djevice Marije časti u kapeli Presvetog Sakramenta.

Nakon Mise i molitve kod privilegiranih oltara svi su se skupili pred glavnim oltarom Konfesije, gdje se čuvaju relikvije apostola Sv.

19. Španjolski tekst glasa sv. Ignacije u: *MI, Scripta de S. Ignatio.* II, 5, bilj. 4. Fotografski snimak u: *Gli scritti,* 248.
20. *MHSI, Fabri Monumenta,* 51-53; *MI, Constitutiones SI,* I, 32-33.
21. *MHSI, Epistolae, S. Francisci Xaverii,* I, 26.
22. *MHSI, Epistolae Salmeronis,* I, 1.
23. *FN,* III, 330.
24. *FN,* I, 18

25. Latinski tekst u: *FN,* I, 20-22.
26. *Isto*

Pavla. Tamo su izmijenili zagrljaj mira "s mnogo pobožnosti, ganuća i suza".[26] S tim su osjećajima nutarnje radosti nastavili posjećivanje sedam rimskih crkava. Svjedok je bio mladi Pedro de Ribadeneira, koji im je podvečer spremio večeru u nekom kutku blizu crkve San Giovanni in Laterano. Mladog je Toledanca posebno zadivila pobožnost Jeana Codura, "koji ni na koji način nije mogao u sebi zadržati svoje ushićenje, nego ga je očitovao dubokim uzdasima".[27] Četiri mjeseca kasnije, 29. kolovoza, ušao je u slavu Gospodinovu.

Odsutni su drugovi položili profesiju u raznim mjestima i u različito vrijeme: Faber u Beču 9. lipnja 1541., Ksaver u Goi u prosincu 1543. ili u siječnju 1544., Rodrigues u Europi 25. prosinca 1544., Bobadilla je isprva odbio slijediti primjer svojih drugova, dajući još jednom primjer svojega nemirnog karaktera. Ignacije se vrlo zabrinuo zbog Bobadille, pa je postio tri dana da se njegov drug ne bi iznevjerio onome što se od njega očekuje. Konačno je Bobadilla, nakon savjetovanja s trim osobama svojega povjerenja, položio profesiju na Ignacijeve ruke u rujnu 1541., u istoj Bazilici Sv. Pavla.

27. *Vita,* lib. III, cap I: *FN,* IV, 371.

XII. Apostol Rima

Sv. Ignacije s pravom zaslužuje naslov apostola Rima. Čim je došao u Rim, počeo je propovijedati u crkvi Di Montserrato i pučavati djecu u katekizmu po ulicama i trgovima. Već smo rekli kako su se Ignacije i njegovi drugovi žrtvovali za vrijeme gladi koja je vladala u Rimu od 1538. do 1539., da bi pomogli mnogim potrebnima.

Pošto je osnovana Družba Isusova, a Ignacije trebao da organizira i upravlja novu redovničku zajednicu, on ipak nije propuštao djela izravnog apostolata. Njegovi su drugovi napuštali Rim, kako bi ispunili razna poslanja kao izaslanici Pape, a Ignacijevo je područje apostolata ostao Rim. Jedva se može zamisliti neki pothvat na vjerskom ili na dobrotvornom području, a da ga nije obavio požrtvovno i revno. To pokazuju djela u kojima je sudjelovao, bilo da ih je osnovao bilo da je pomogao ona koja su već postojala.

Općenito govoreći, kako ćemo vidjeti, njegov je način bio slijedeći: osnovao bi novo dobrotvorno društvo ili društvo javnog pomaganja. Da bi se ono financiralo i vodilo, ustanovljivao je udruženje u kojem bi bili dobrotvori. Nastojao je da Papa to društvo ustanovi kao Bratstvo ili Bratovštinu po jednoj buli. Dok bi bila potrebna njegova prisutnost, ne bi se povlačio. Čim pak njegova nazočnost nije više bila potrebna, povlačio bi se, dajući djelo u druge ruke. Sam bi se tada davao na druge poslove, gdje je više bila potrebna njegova prisutnost i pomoć. To se događalo s Djelima o kojima ćemo dati kratak pregled.

1. DJELO KATEKUMENA

Jedno od Ignacijevih djela bilo je ono za katekumene Židove. Sada se valja sjetiti onoga što je Ignacije mislio o Židovima u ono vrijeme kad su ih toliki gledali s prezirom. Činjenica to više zaslužuje da se promotri ako se ima na umu Ignacijev odgovor vikaru Figuerou u Al-

cali, koji ga je pitao da li obdržava subotu: "U mojem kraju nema Židova".[1] Za Ignacija je duša bila prva vrijednost. Rasa mu nije bila važna, pa je čak smatrao povlasticom za Židove što su po tijelu rođaci našeg Gospodina Isusa Krista i Djevice Marije. Ribadeneira ovo pripovijeda: "Dok smo jednoga dana objedovali s mnogo osoba, u određenom je momentu kazao, govoreći o sebi, kako bi smatrao posebnom milošću našega Gospodina potjecati od židovskog naroda. I dodao je razlog govoreći: 'Zamislite, moći biti rođak po tijelu Krista našeg Gospodina i naše Gospe, slavne Djevice Marije'.

Te je riječi izgovorio s takvim izrazom lica i s toliko osjećaja te su mu suze potekle, što su mnogi primijetili."[2]

Ignacije se založio za duhovno i materijalno dobro Židova koji su željeli primiti krštenje. U kolovozu ili rujnu 1541. kršten je mladi Židov od 32 godine u crkvici Santa Maria della Strada. Drugi su slijedili njegov primjer. Ignacije je smatrao da im može pomoći na dva načina. Najprije je ishodio papinsko breve "Cupientes", koje je izdano 21. ožujka 1542., prema kojemu je bio zabranjen zastarjeli običaj koji su već ranije osudili pape Nikola III. 1278. i Ivan XXII. 1320. Prema tom običaju oduzimala su se obraćenim Židovima dobra koja su prije posjedovali i njihovi bi sinovi ostajali bez baštine. Razumije se da je taj običaj bio zapreka i smetnja obraćenjima. Zatim je Ignacije priskrbio uz suradnju Margarete Austrijske, kćeri Karla V., i Gerolame Orsini, vojvotkinje De Castro, majke kardinala Alessandra Farnese jednu kuću za katekumene i drugu za katekumenistice, gdje su se mogli okupljati. Papa je odobrio to Djelo bulom "Illius qui pro dominici", koja je izdana 19. veljače 1543. Djelo je bilo pripojeno uz crkvu San Giovanni del Mercato, koju je puk zvao Del Mercatello. Kapelan crkve bio je svećenik Giovanni di Torano, koji je zbog svoje službe također nazvan Del Mercato. Čim je djelo moglo samo postojati, Ignacije se povukao.

Nekoliko godina kasnije, 1552. godine, Giovani di Torano, zaveden ambicijom i zavišću, kako kaže Ribadeneira, od prijatelja postade neprijatelj Družbe te je optuživao Oce kod Pape zbog hereze i otkrivanja ispovjedne tajne. Nakon učinjene istrage utvrdila se potpuna lažnost tih optužbi. U isto vrijeme otkrili su se neki tajni prestupci tužitelja zbog kojih je bio osuđen na doživotnu robiju, koja je zatim bila zamijenjena u trajno progonstvo iz Rima.[3]

1. *FN,* II, 548; *Sumario,* n. 39: *FN,* I, 174.
2. *FN,* II, 476.
3. *FD,* 724-731.

2. KUĆA SV. MARTE

Ignacije se zauzeo za liječenje pošasti prostitucije koja se širila po Rimu. Postojao je u Rimu od 1520. samostan za "obraćenice", ustanovljen od Oratorija Božanske ljubavi u ulici što se i danas zove "Via delle Convertite", a nalazi se u uglu ulice "Via del Corso". Tamo je 1543. zajedno živjelo 80 pokornica. No ta ustanova nije zadovoljavala svim potrebama jer je bila određena samo za neudate osobe koje su namjeravale preuzeti redovničke zavjete. Ostalo je neriješeno pitanje udanih žena i neudanih koje se žele udati. Ignacije je za jedne i druge ustanovio Djelo Sv. Marte. Da bi se prikupila sredstva, zadužio je ekonoma Družbine kuće o. Codacia da proda kamene ili mramorne ploče koje su pronađene kao ostaci od starih rimskih zgrada, dok su se kopali temelji kuće Santa Maria della Strada. Od te prodaje dobilo se 100 škuda, koje je Ignacije namijenio za planirano djelo. Slijedili su i drugi darovi pobožnih osoba. Tako je započela Kuća Sv. Marte, čija crkva još danas postoji na današnjem Trgu Del Collegio Romano, a određena je za izložbe.

Kao što je bilo učinjeno s Djelom katekumena, Ignacije se i ovdje pobrinuo za formiranje bratovštine, koja se prozva Bratovština od Milosti. Pavao III. odobrio ju je bulom koja je izdana 16. veljače 1543. Njoj je pripadalo: 14 kardinala, razni prelati i redovnici, te neke istaknute gospođe rimskog društva. Među gospođama se isticala Leonora Osorio, žena španjolskog ambasadora u Rimu Juana de Vege. Ignacije preuze duhovnu skrb, a do 1546. također i materijalnu, pri čemu mu je pomogao o. Diego de Eguìa.

Godine 1543. bilo je u Kući Sv. Marte okupljeno 9 žena. Druge dvije ili tri očekivale su odobrenje za primitak. U šest ili sedam godina bilo ih je oko 300 kojima je pružena pomoć. O. Ribadeneira govori o Ignacijevu humanitaronom djelu, u kojemu su ga katkad viđali na rimskim ulicama, u pratnji neke od tih jadnih žena koje je pratio u kuću neke poznate gospođe ili u Kuću Sv. Marte. Svečev životopisac nadodaje kako su neki Ignaciju prigovarali da je taj posao beskoristan, jer će se te nesretnice, ogrezle u porok, brzo vratiti prijašnjemu životu. Na to je Ignacije odgovarao: ako svojim radom ne bi polučio ništa drugo nego da jedna od njih samo jedne noći ne sagriješi, smatra svoj trud opravdanim.

Kako je bilo u drugim sličnim pothvatima, tako je Ignacije i sada učinio: čim je vidio da je djelo dobro krenulo, predao je upravu u druge ruke. Čini se da je to bilo oko 1548.[4]

4. *Vita,* lib. III, cap. IX: FN, IV, 411.

3. DJELO ZA DJEVOJKE U OPASNOSTI

Ignacije je u Rimu djelotvorno započeo još jedno djelo, koje je povezano s Djelom Sv. Marte. Često se događa da ružan život prelazi s majke na kći. U svakom slučaju, bilo je mnogo djevojaka koje su se nalazile u velikoj opasnosti. Da bi im pomogao, ustanovio je *Bratovštinu nevoljnih djevica,* koja je imala sjedište uz crkvu Santa Catarina de' Funari, blizu crkvice Santa Maria della Strada. Papa Pavao III. odobrio je usmeno tu Ustanovu, a Pio IV. službeno ju je odobrio 6. siječnja 1560. Njezini pak počeci sežu u 1545. godinu. O tome koliko je Ignacije sudjelovao u tom djelu govori nam jedno pismo tajnika Družbe o. Bartoloméa Ferrãoa, upravljeno o. Simónu Rodriguesu 12. travnja 1546.: "U ovim inicijativama, koje se ovdje često poduzimaju, naš Otac nema mali udio. Osim toga što mora mnogo činiti kako bi djevojke koje žive s bludnicama odvojio od njihovih kuća da ih neprijatelj ne bi zaveo lošim primjerom, treba ih smjestiti na prikladna mjesta. Ta su mjesta bila uređena prema Papinoj želji, kako bi na taj način bile zaštićene od opasnosti."[5]

4. DUHOVNA POMOĆ BOLESNIMA

Ignacijeva goruća revnost da potakne dobre običaje u Rimu očitovala se u poduzetom nastojanju da nijedan bolesnik ne bi umro bez primanja bolesničkih sakramenata, što se često događalo. Uzroci su bili stari: ili odviše okasni duhovna pomoć, kad osoba više nije u stanju učiniti dobru ispovijed, ili se ne govori o sakramentima iz straha da se bolesniku ne otežava stanje.

Da bi se izbjegla ta opasnot, postojala je vrlo stara naredba Inocenta III., koju je potvrdio Lateranski IV. koncil iz 1215., prema kojoj liječnici prestaju pružati pomoć onim bolesnicima koji odbijaju primiti sakramente. No ta je naredba praktički pala u zaborav. A opet lako je zamisliti teškoće koje su se suprotstavljale obnovi tog dekreta, bilo sa strane liječnika, bilo bolesnika ili njihovih obitelji.

Ignacije naumi polučiti obnovu starog dekreta, ali u blažoj formi. Liječnik bi trebao da otkaže svoju pomoć samo onom bolesniku koji bi treći put odbio primiti sakramente, a ne onome koji bi to činio prvi ili drugi puta. Prije nego što je podnio molbu crkvenoj vlasti, nastojao je čuti mišljenja iskusnih i osoba vrsnih, kako prema svojoj

5. *MI, Epp,* I, 373.

službi, tako i prema nauci i pobožnosti. Savjetovanje je bilo 30. svibnja 1543. Mišljenja svih bila su pozitivna. Također je bilo pozitivno mišljenje kapitula augustinaca što je održan u proljeće iste godine i kojemu je predsjedao generalni poglavar Girolamo Seripanda. Sačuvan je spis Sv. Ignacija u kojem odgovara na teškoće, osobito na onu da bi takav dekret bio protivan kršćanskoj ljubavi.[6]

Papino odobrenje nije bilo lako dobiti, pogotovu zato jer je Papa bio izvan Rima. Dne 26. veljače 1543. nalazio se u Bologni zbog pregovora o miru između Karla V. i francuskog kralja Franje I., te zbog održavanja Koncila. U Rim se vratio tek 19. kolovoza. Ignacije se obratio zaštitniku Družbe kardinalu Rodolfu Piu di Carpi, koji je izdao dekret za svoju biskupiju Faenzu. Da je dekret primijenjen i u Rimu, to se doznaje iz Ignacijeva pisma Franji Ksaveru koje je pisano 30. siječnja 1544. U njemu se kaže: "Ima više od 20 dana kako je ono o liječnicima stupilo na snagu."[7] Iako je Svetac želio dobiti dekret općeg značenja, čini se da je za ono vrijeme dobio jedino proglas upravitelja Rima koji je vrijedio samo za taj grad.

5. DJELO ZA SIROČAD

Rat, kuga i glad učinili su mnogu djecu u Rimu siročad. Kad se kaže siročad, onda se misli na prljavu i poderanu djecu koja lutaju rimskim ulicama. S pravom su nazvana "čistačima cipela" 16. stoljeća. Revni je kardinal Gian Pietro Carafa pisao Sv. Jeronimu Emilianiu, koji je utemeljio Somaske, da otvori u Rimu centar za te siromašne nesretnike, koji bi bio nalik onome što je podignut u venecijanskom kraju i Lombardiji. No Jeronim umre 7. veljače 1537. pa nije mogao ostvariti plan. Na traženje istog kardinala Carafe i drugih revnih osoba papa Pavao III. bulom "Altitudo", od 7. veljače 1541. podiže za siročad Bratovštinu Svete Marije od Pohođenja s jednom kućom za dečke i drugom za djevojčice, uz crkvu Santa Maria in Aquiro, na Trgu Capranica.

Najstariji izvještaji o Ignacijevu životu donose njegovo posredovanje u tom djelu. To je bilo kao i u sličnim slučajevima: pružanje svoje pune podrške socijalnom pothvatu koji su započeli drugi. O. Polanco kaže, dok izričito govori o djelu za siročad, da su započeta djela i u drugim gradovima Italije koja su slična onima u Rimu, "uz posebno posredovanje magistra Ignacija u nekima od njih".[8]

6. *Nav. dj.* 264-265.
7. *Nav. dj.* 271.
8. *Sumario,* n. 80: FN, I, 198.

6. RIMSKA INKVIZICIJA

Među djelima koja je Sv. Ignacije poticao u Rimu bilo je i sudište Inkvizicije, čiji je bitni cilj bio zaustaviti napredovanje luteranizma u Italiji. Glavni pokretač te institucije bio je kardinal Gian Pietro Carafa, budući papa Pavao IV., kojemu je bilo vrlo stalo do reforme Crkve. Prema njegovu savjetu, papa Pavao III. dokumentom "Licet ab initio", od 21. srpnja 1542., osnuje rimsku Inkviziciju. Sudište su činili kardinali: Gian Pietro Carafa, Juan Alvarez de Toledo, Pier Paolo Parisi, Bartolomeo Guidiccioni, Dionisio Laurelio i Tommaso Badia. Sedam dana kasnije Ignacije o tome obavještava o. Simóna Rodriguesa, naznačujući udio koji je sam imao u tome: "Mnogo sam nastojao, i to često kod kardinala iz Burgosa (Alvarez de Toledo) i kod teatinskog kardinala (Carafa), kojega je Papa zadužio da se za to pobrine. Budući da su nastale nove zablude u gradu Lucci, a i kardinali su mnogoput govorili Papi da uspostavi jedno tijelo poput Inkvizicije, Njegova je Svetost imenovala šest kardinala ovdje u Rimu, kako bi se mogli suprotstaviti zabludama u bilo kojem dijelu Italije i u svemu providjeti."[9]

Tako je Ignacije bio uvjeren o potrebi Inkvizicije u Rimu, koja bi bila zaštitno sredstvo protiv širenja krivovjernih nauka. Nekoliko godina kasnije, naprotiv, odgovarao je od uspostavljanja Inkvizicije u Njemačkoj, jer su tamo prilike bile drukčije i stvar mu se nije činila korisnom.[10]

7. RIMSKI KOLEGIJ

Rimski kolegij jedna je od najmonumentalnijih rimskih zgrada iz 16. stoljeća. Nalazi se u pravom središtu grada. Tko god danas promatra impozantnu masivnost te zgrade, koja je građena od 1582. do 1584., zahvaljujući darežljivosti pape Grgura XIII., ne može ni zamisliti neznatnost njezinih početaka. Oni sežu do 22. veljače 1551., kada su prolaznici mogli čitati na jednoj iznajmljenoj kući u Ulici Aracoeli, koja vodi na Kapitol, ovaj natpis: "Škola gramatike, humanosti i kršćanske nauke besplatno."[11] To je bio Kolegij koji je želio Sv. Ignacije, da bi u njegovim aulama mogli učiti latinski, grčki i židovski jezik mladi koji ulaze u Družbu, a i drugi vanjski studenti. Četrnaest

9. *MI, Epp,* I, 219.
10. Vidi XIII. poglavlje, bilješke 15,16.
11. Vidi sadržaj ugovora u: *AHSI* 25 (1956), 57-58.

se studenata Družbe sa svojim rektorom Francuzom o. Jeanom Pelletier preselilo u novi Kolegij. Za Rimljane je bilo veliko iznenađenje ona riječ "besplatno", koja se nalazila na oglasu. To je omogućila darežljivost Vojvode od Gandije Franje Borgije koji je nešto prije boravio u Rimskoj kući Družbe, prigodom Svete godine 1550. Videći Ignacijeve nakane, nastojao ih je pomoći ekonomskim sredstvima.

Dječaci su brzo ispunili dvorane skromne zgrade. Zato je nakon pet mjeseci potpisan ugovor o iznajmljivanju kuće koja je pripadala braći Maru i Fabiu Capocciu. Nalazila se u današnjoj ulici Via del Gesù, koja vodi od Santa Maria della Strada do Trga Santa Maria sopra Minerva. Iznajmljivanje je pogođeno za pet godina, uz cijenu od 180 škuda godišnje.[12]

Postignuti uspjeh pobudio je suparništvo učitelja državnih škola, što je bilo razumljivo jer su se plašili smanjenja broja đaka i ekonomske štete. No ta teškoća nije uspjela zaustaviti uspješni razvoj poduzetog djela. Dne 28. listopada 1552. bio je prvi javni čin Kolegija u obližnjoj crkvi Sant'Eustachio. Način poučavanja bio je "modus parisiensis", kojemu je vrlo važan i izbor klasičnih autora koji se komentiraju, i način poučavanja koji se temelji na izmjeni pouka i ponavljanja. Sljedeće godine, 1553., svečani čin bio je 28. i 29. listopada te 4. studenoga u crkvi Santa Maria della Strada, u nazočnosti kardinala i drugih uzvanika. Ovaj su puta rasprave bile iz teologije, filozofije i retorike. Ustvari, poučavanje je obuhvaćalo tu materiju i za to su bili zaduženi odgovarajući profesori. Među njima su bili: Bask Martín de Olabe, koji je predavao skolastičku teologiju; Španjolac Baltasar Torres, koji je predavao matematiku i fiziku; Talijan Fulvio Cárdulo, koji je predavao retoriku i Francuz André des Freux koji je predavao grčki jezik.

Bilo je prirodno da Rimski kolegij, zbog njegovog položaja u središtu kršćanstva, pohađaju mladi iz raznih naroda. Ignacije je želio da Rimski kolegij postane model za druge i da bude veza s drugim kolegijima koji su ustanovljeni u raznim gradovima. Teškoća je bila što su se povećanjem studenata i programa studija također povećavali i troškovi. Nastale su prve ekonomske teškoće, osobito smrću dvojice papa 1555. koji su obilnije pomagali i od kojih se više očekivalo: Julija III. i Marcela II. No Ignacije ne gubi pouzdanje u Boga, niti prestaje tražiti sva ljudska sredstva. Na kraju 1555. poslao je o. Jeronima Nadala u Španjolsku s određenom zadaćom da pronađe zaklade za Rimski kolegij. Nadal pokuca na velikodušnost Franje Borgije. Ovaj je uz

12. Dokument učlanjenja u: *FD,* 642-647.

pomoć bankara Burgosa u Firenci odredio svotu od 3000 škuda, od kojih je svake godine trebalo slati 300 škuda Rimskom kolegiju. Tako su nadvladane teškoće, sve dok nije 1583. darežljivošću pape Grgura XIII. sagrađen Kolegij koji je kasnije po njemu dobio naslov Sveučilište Gregoriana.

8. RIMSKE BRATOVŠTINE

Što se tiče Ignacijeva sudjelovanja u vjerskom životu i dobrotvornom pomaganju Rima, korisno je sjetiti se njegovog učlanjenja u dvije značajne bratovštine građana: one u Bolnici Santo Spirito i one Presvetog Sakramenta.

Monumentalna Bolnica Santo Spirito »in Saxia«, koju je utemeljio Inocent III. god. 1201., računala je na jednu bratovštinu koja se brinula za uzdržavanje tog pobožnog i dobrotvornog djela. Članovi su uplaćivali jednu svotu godišnje i za uzvrat bili dionici niza duhovnih darova.

Ignacije se učlanio u Bratovštinu Santo Sprito 24. studenoga 1541. Taj su isti dan Antonio de Araoz i Martín de Santa Cruz uplatili na Ignacijev račun svotu koja nije potanje određena u dokumentu učlanjenja, a vrijedila je za 20 godina.[13]

Iako se u dokumentu koji imamo ne navodi datum, možemo ustvrditi da se Ignacije te iste 1541. godine učlanio u Bratovštinu Presvetog Sakramenta koja se općenito nazivala Bratovština "Della Minerva". To je ime dobila prema rimskoj crkvi u kojoj ju je 1538. ustanovio dominikanac Tommaso Stella. Već je prije rečeno da je Ignacije uputio kopiju bule ustanovljenja u rodni grad čim je ta Bratovština bila ustanovljena, da bi njegovi sugrađani mogli primati milosti koje su dane njezinim članovima.

Ovaj put se Ignacije zajedno s drugom petoricom članova Družbine kuće u Rimu učlanio u ovu Bratovštinu. Na popisu članova koji pripadaju crkvi Santa Maria della Strada, na Trgu Altieri, dijelu grada koji se naziva Pigna, nalaze se imena: Egnatio de Loyola, Jacobo Laínez, Alfonso Salmerón, Paschase Broët, Pedro Codacio i Juan Bautista Viola. Uz njihova nalaze se imena nekih članova poznatih obitelji toga dijela grada: Altieri, Astalli, Capisucchi, Fabi, Maddaleni. Neki su sudjelovali u gradnji kuće i crkve Del Gesù.[14]

13. *FD*, 647-650.

XIII. U obrani vjere

Svi Ignacijevi životopisci bilježe, počevši od suvremenika Polanca, Nadala i Ribadeneire, vremensku podudarnost: iste godine 1521., kada je Ignacije bio ranjen u Pamploni, Martin Luther konačno je prekinuo s Katoličkom crkvom u Wormsu. Još se veća podudarnost pokazuje ako se ima na umu da su vojnici izbornika Fridrika Saksonskog doveli Luthera 4. svibnja 1521. godine u dvorac Wartburg, gdje je ostao u pritvoru do 1. ožujka 1522., dok je Ignacije u isto vrijeme, 20. svibnja 1521., bio ranjen u Pamploni i proveo vrijeme oporavka u samoći očinske kuće u Loyoli, odakle je obraćen izišao potkraj veljače 1522.

Podudarnost između Ignacija i Luthera, kao i ona između Ignacija i Calvina koja je gotovo ista, ali je manje studirana, iako je možda stvarnija, pretvorila se u stalno ponavljanu temu. Od takve podudarnosti do tvrdnje da je Ignacije osnovao Družbu da bude obrana protiv protestantizma, prijelaz je bio lagan. Za mnoge je Sv. Ignacije branitelj protureformacije ili jednostavno rečeno — borac protiv Luthera.

Takvo pojednostavljenje ne može se održati pred povijesnom kritikom. Sv. Ignacije je osnovao Družbu da služi Bogu i Crkvi. Njegov je ideal bio unaprijediti Božju slavu i dobro bližnjega. Taj je ideal služenja vidio ostvaren u poniznoj i punoj raspoloživosti Vrhovnom Svećeniku, koga je smatrao Kristovim predstavnikom i njegovim zamjenikom na Zemlji. Za njega je ispunjenje papine volje bilo jednako izvršenju Božje volje i ulaganju svojega života kao i života svojih sljedbenika u najveći pothvat što se može zamisliti.

No jasno da su interesi Crkve u onim nemirnim vremenima, u kojima je Svetac živio, bili prije svega usmjereni na reformu vlastitih ustanova i na obranu protiv protestantizma, koji je prodro u velik dio Europe. U Ignacijevim je planovima obrana vjere trebala imati prvenstveno značenje tamo gdje je ova više ugrožena, tj. u Njemačkoj i Engleskoj. Djelo što ga je Družba ostvarila na tom području u vri-

jeme Sv. Ignacija bilo je samo početak onog rada što će ga razviti u dva sljedeća stoljeća.

Ograničujući temu na život Sv. Ignacija, to se može promatrati pod dva vidika: 1) rad Družbe u zemljama središnje Europe; 2) metode koje je Ignacije zamislio da se suzbije protestanska opasnost.

Trojica su prvih Ignacijevih drugova bili spremni za rad u njemačkim zemljama. Faber je otputovao iz Rima u listopadu 1540., sa zadatakom da prati doktora Ortiza. Nalazimo ga kako sudjeluje u razgovorima između katolika i protestanata najprije u Wormsu, a zatim 1541. prigodom Državnog Sabora u Beču. Položio je u tom gradu 9. srpnja 1541. svečanu profesiju, a 27. srpnja 1541. otputovao je s doktorom Ortizom u Španjolsku. Te iste godine došao je Bobadilla u Njemačku s kardinalom Giovanniem Moroneom. Jay je preuzeo Faberovo mjesto, koji se ipak 1542. vraća u Njemačku. Pokazuje se iz nekih Faberovih izjava da se osjeća naklonjeniji za rad u Njemačkoj nego u Španjolskoj, bez sumnje zato jer je u Njemačkoj veća potreba. No valjalo mu je slušati pa ga 1544. vidimo kako ponovno putuje u Portugal i Španjolsku. Nasreću, pridobio je za Družbu mladog Petra Kanizija, koji je u Njemačkoj ostvario djelo što ga je njegov učitelj nosio u srcu. Dok se pak Faber nalazio u Španjolskoj, došla mu je naredba da ide u Trento. Iako je već bio izmučen raznim bolestima, dade se u lipnju 1546. na put. Došao je u Rim, gdje je nekoliko dana nakon svoga dolaska, 1. kolovoza, umro.

Bobadilla je nastavio pohađati gradove u Njemačkoj i Austriji, uz mnoge doživljaje i s različitom srećom. Bio je prisiljen 1548. napustiti Njemačku, jer ga je car protjerao zbog njegove kritike protiv »Interima« koji je te iste godine odobren protestantima. Vratio se u Rim. Jay je nastavio raditi u Njemačkoj do kraja života. Umro je u Beču 6. kolovoza 1552.

Rad tih isusovaca zacrtan je u samom osnivanju Družbe: poći u punoj raspoloživosti tamo kamo budu zvani ili gdje vide da mogu biti više na korist. Tako su davali Duhovne vježbe, propovijedali, misionarili u gradovima, sudjelovali u razgovarima s protestantima, ostvarivali apostolat kroz razgovor koji se uz Duhovne vježbe pokazao vrlo djelotvoran. Bobadilla je neko vrijeme pratio carsku vojsku. Da bi dali veću stalnost svojim djelima, mislili su na uspostavljanje neke stalne Družbine kuće u Njemačkoj.

Ono što je bila žarka Faberova želja ostvarilo se u Kölnu, gdje je već 1544. uspostavljen Kolegij sa sedam isusovaca, među kojima je bio i nećak Sv. Ignacija Emiliano de Loyola. Uzdržavali su ih kartuzijanci, koji su bili veliki prijatelji i dobročinitelji isusovaca u tom

gradu, a isto tako i velikodušnost drugih dobročinitelja. Uza sve to boravak u rajnskoj prijestolnici nije bio miran, što je djelomice bilo i zbog otpadništva njihovog biskupa koji je 1546. prešao na luteranstvo. Tamo je 1550. bilo 14 isusovaca, 1551. bilo ih je 17, a 1556. bilo ih je 21, s o. Leonardom Kesselom kao poglavarom.

Od 1549. počelo se misliti na osnivanje Kolegija u Ingolstadtu. Na traženje Bavarskog vojvode Wilhelma IV, Ignacije tamo pošalje Jaya, Kanizija i Salmeróna. Prije polaska dade im Ignacije jednu od svojih poznatih instrukcija. Nažalost Vojvodina smrt donese odgodu planova jer se njegov nasljednik Albert V. nije pokazao sklon. Trebalo je čekati do 1556. da se otvori taj Kolegij.

Kolegij u Beču bio je ustanovljen 1551. Razvio se unatoč protivljenju Sveučilišta, pa je u vrijeme smrti Sv. Ignacija imao 320 učenika. U Beču je također otvoren i novicijat.

Providnosni čovjek za Njemačku bio je Sv. Petar Kanizije. Odrastao je u krugu kartuzijanaca u Kölnu, a u Družbu je stupio 1543., nakon što je obavio duhovne vježbe pod vodstvom Bl. Petra Fabera. Uveden je u redovnički život uz Sv. Ignacija u Rimu. Nakon prve službe u Messini mogao je ostvariti svoj ideal da radi za Njemačku dok se pregovaralo o uspostavljanju kolegija u Ingolstadtu. Kad je taj plan bio privremeno obustavljen, nalazio se u Beču, gdje je predavao na Sveučilištu. Tamo je njegov utjecaj stalno rastao. Godine 1553. bio je predložen za biskupa, što je odbio, a 1554. bio je imenovan dekanom Teološkog fakulteta. Njegovo je veliko djelo slavni *Katekizam* u tri izdanja: većem, manjem i najmanjem. Ignacije je 1556. ustanovio dvije isusovačke provincije: Južnu i Sjevernu. Petar Kanizije je bio postavljen za provincijala Južne provincije.

Kanizije se 1556. zaputi u Prag, gdje je te iste godine započeo Kolegij. Ignacije je za taj Kolegij odredio 12 isusovaca, a uz daljnja pojačanja skupilo ih se 19. S tim su osobljem mogli otvoriti razrede 7. srpnja 1556.

1. IGNACIJEV STAV PREMA PROTESTANTIZMU

Kakav je bio Ignacijev stav prema problemu protestantizma? Najprije se treba upitati kakvo je bilo njegovo poznavanje toga problema. Valja napomenuti da u svojim pismima gotovo nikad ne spominje Luthera niti nekog drugog od reformatora. Lutherova smrt 1546. prošla je u šutnji. Znači li to da Ignacije nije imao jasne spoznaje o tim osobama i o njihovom nauku ili je to više znak odbijanja, bilo svjesnog, bilo podsvjesnog? Mislim da je riječ o drugoj pretpostavci.

Prije svega, njegovo poznavanje nije stečeno dugim studijem protestantskih knjiga. Možda mu ne bi bilo baš lako, kao što je to bilo Laínezu i Salmerónu, na želju kardinala Cervinia, sastaviti popis novotarskih teza, ili onu drugu listu s citatima Svetog pisma koji su prikladni za pobijanje novotara, za upotrebu Otaca na Tridentskom saboru. No jasno je da je, prema svojem iskustvu i po svojoj intuiciji, ili možda po svom dobrom osjećaju, kako je Faber govorio, znao uočiti s koje strane dolazi velika opasnot za jedinstvo Crkve.

Izuzimajući ono što je o protestantima mogao čuti u Španjolskoj, jasno je da je u sedam godina svojega studija u Parizu živio u dodiru s protestantskim pokretom. U listopadu 1534. bio je svjedok sablazni zbog pogrdnih spisa protiv misne žrtve i žestokog suzbijanja kojim je ugušena. U Veneciji i u Rimu savršeno su se brinuli o nastalim pojavama protestantizma u Italiji. Već smo vidjeli da je pretrpljeni progon u Rimu 1538., koji je stavio u opasnost samo osnivanje Družbe Isusove, imao svoj početak u krivovjernom propovijedanju Augustina Mainardia. Za vrijeme svojih teoloških studija, iako ih nije posve svršio, imao je priliku usporediti katoličke teze s postavkama novotara. Pravila za osjećanje s Crkvom, bilo da su sastavljena u Parizu ili u Italiji, bilo da ih smatramo kao upute protiv Erazma ili kao upute protiv Luthera, označuju pažljivog promatrača rasprava svoga vremena.

U tim je pravilima očito Ignacijevo držanje. Prema njegovu je mišljenju drama njegovog vremena prije svega drama savjesti. Zadaća koja mu se pružila bila je obnova nutarnjega svijeta, koja se mora ostvarivati na crkvenom planu. Duhovnom individualizmu Luthera i Calvina suprotstavlja Ignacije svoju vjernost i podlaganje crkvenoj hijerarhiji, uvjeren da je duh Kristov i duh Crkve jedno te isto. No Crkva nije samo zajednica predodređenih nego je organizirano tijelo pod papinim autoritetom. Zato prvo pravilo kaže: "Odloživši posve svoj vlastiti sud, valja da držimo svoj duh spremnim i pripravnim da u svemu slušamo pravu Zaručnicu Krista, našega Gospodina, a to je naša Majka Crkva hijerarhijska."[1] Ova oznaka "hijerarhijska" kaže sve. U prvom latinskom izdanju Ignacije je nadodao pridjev "rimska".[2]

Katolik treba više da traži razloge za obranu crkvenih zapovijedi nego da ih napada; više hvaliti nego kritizirati, što je bar devetput po-

1. *Duhovne vježbe*, br. 353.
2. *MI, Exercitia spiritualia* 2, 405.

novljeno u ovim pravilima, više graditi nego rušiti. Obnova Crkve treba da se postigne u prvom redu posvećenjem njezinih članova.

Zanima nas kakvi su bili Ignacijevi planovi za obranu katoličke vjere. Već smo vidjeli da je neke svoje najbolje suradnike poslao u Njemačku. Za njih je sastavio sedam instrukcija, koje nam otkrivaju cijelu njegovu strategiju.

U prvome redu, treba da se pouzdajemo u nadnaravna sredstva. Ignacije piše: "Neka se pouzdaju s velikom velikodušnošću u Boga."[3] Usto molitva treba da bude glavno oružje. Zato je naredio da svaki svećenik Družbe odsluži svakoga mjesesa Misu za potrebe Njemačke i Engleske. Svojom akcijom htio je pomoći cijeloj Njemačkoj u njezinu pripadanju "cjelovitoj vjeri, poslušnosti Crkve i konačno, zdravom nauku i dobrim običajima". Drugo sredstvo treba da bude dobar primjer života i mora biti više djela nego riječi! Zatim dolazi propovijedanje u svojim raznim oblicima. To je možda najizrazitija točka. Bio je uvjeren, da je djelotvornije propovijedati istinu "u duhu blagosti" nego se otvoreno suprotstaviti otpadnicima u pobijanju njihove nauke. Na tom su području imali posebnu vrijednost privatni razgovori i Duhovne vježbe. Faber je privatnim razgovorima pridavao najveći dio ploda koji je postignut u Njemačkoj.[4] Jay je jednako mislio. Ignacije piše: "Bolji će biti onaj mirni način za propovijedanje, iznošenje, kao i za dokazivanje i potvrđivanje nego bučno osuđivanje heretika, koji će se više suprotstavljati što se bude otvorenije propovijedalo protiv njih."[5] Sve treba činiti "s kršćanskom ljubavlju i čednošću. Zato nek se ne iznosi nijedna uvreda, niti se pokaže prema njima ikoja vrsta prezira, već jedino samilost. Neka se ne postupa otvoreno protiv njihovih zabluda, nego neka im se iznose katoličke dogme i iz njih će vidjeti da su protivne lažne".[6] Te su norme bile napisane za one oce koji su bili određeni za Ingolstadt.

Značajno je da se takav postupak u svemu podudara s onim koji je upotrebljavao Bl. Petar Faber, kako ga je izložio u osam točaka koje je 1546. uputio o. Laínezu.[7] Prvi je savjet da se postupa s mnogo ljubavi s hereticima i da ih se iskreno voli. Drugi je savet da ih se predobije da nas zavole, što se postiže povjerljivim razgovorima s njima o zajedničkim stvarima, izbjegavajući bilo kakve rasprave. Na

3. *MI, Epp,* XII, 240.
4. *MHSI, Fabri monumenta,* 500; *FN,* I, 46.
5. *MI, Epp,* XI, 363; usp. Iz 46,8.
6. *Nav. dj.* 538.
7. Tekst u: *MHSI, Fabri monumenta,* 399-402.

trećem je mjestu to da je bolje u radu s hereticima nastojati pokrenuti im volju nego im poučavati razum. Slijede zatim drugi savjeti: navesti ih na dobre običaje, jer se često opazilo kako zastranjenja u nauci potječu iz lošeg života. Valja ih poticati na ljubav prema dobrim djelima, jer ih je njihovo zanemarivanje dovelo do gubitka vjere. Kako pak često zapovijedi za njih postaju nemoguće, "potrebno je potaknuti njihov duh, da zadobiju pouzdanje kako to mogu činiti i kako mogu podnijeti koliko se traži i još više uz milost Gospodinovu".[8] Ukratko, trebalo je hrabriti, poticati na strah i ljubav prema Bogu te na praksu dobrih djela. Faber zaključuje da često naopakosti nisu bile više ili prvenstveno u spoznaji "nego u nogama i rukama duše i tijela".[9] Prema njegovu je mišljenju u Njemačkoj najpotrebnija svetost i duh žrtve. Stvari su, naime, došle dotle, "da se samim poukama može malo postići, jer je činjenica da su ljudi došli do takve nevjere te se traže dokazi djela i krvi." U protivnom će se zlo proširiti i zablude povećati.[10]

Tim bi sredstvima trebalo dodati i dva druga: usmeno i pismeno pučavanje zdravoga nauka i podizanje kolegija. Ignacije je povjerio Laínezu sastavljanje kratkog pregleda teologije koji bi mogao poslužiti za katolike i protestante. Laínez to nije mogao nikada dovršiti. Umjesto toga se vrlo širio *Katekizam* Sv. Petra Kanizija. Što se pak kolegija tiče, svi se povjesničari slažu da su Družbini kolegiji veoma utjecali na zaustavljanje protestantizma, osobito u Njemačkoj. Iako se taj utjecaj opažao najviše nakon smrti Sv. Ignacija, valja istaći da su kolegiji, kao onaj u Kölnu, Beču i Ingolstadtu, bili započeti za vrijeme njegova života.

Vrlo je važno djelo bilo osnivanje Kolegija Germanicum 1552. godine u Rimu. Izlazeći ususret ideji kardinala Giovania Moronea, Ignacije je započeo i nastavio to djelo s velikom ustrajnošću, nadvladavajući teškoće, osobito one ekonomske. Plan je bio da se u jednom kolegiju, koji je smješten u središtu kršćanstva, sabere skupina izabranih mladića koji potječu iz raznih krajeva Njemačke. Iz njega bi izlazili budući svećenici i biskupi koji bi radili u Njemačkoj. Za uspostavljanje toga kolegija Ignacije je upotrijebio svu svoju posredničku sposobnost i sav svoj utjecaj koji je mogao imati kod uglednih osoba koje su ga mogle pomoći, a iznad svega kod samog Pape.

8. *Nav. dj.*, 401.
9. *Nav. dj.*, 402.
10. Pismo Bl. Petra Fabera studentima u Pariz 12. 5. 1541. u: *MHSI, Fabri monumenta*, 105.

Takvi su bili savjeti i smjernice što ih je Ignacije davao svojim podložnicima. Kad se pak radilo da očituje svoje mišljenje crkvenim i civilnim vlastima koje su imale prisilna sredstva za suzbijanje hereze, njegove su riječi poprimale stroži ton. Tako je preporučio Zahariji Delfinu, koji je bio papin poslanik na dvoru Rimskog kralja Ferdinanda I., da unaprijedi prije svega dobar primjer svećenika, izbjegavajući svaku vrstu lakomosti, "jer je ona dosta škodila i dala prigodu da se loše misli o ovoj Apostolskoj Stolici".[11] Treba da se pomno izaberu katolički učitelji za škole i iz njih odstrane protestanti. Valja također odstraniti heretičke knjige i zamijeniti ih drugim, katoličkim. U svojoj uputi posvećuje mnogo prostora katoličkom odgoju mladeži. Konačno, zajedno s privatnim razgovorima, do kojih je držao vrlo mnogo govoreći svojim podložnicima, papinskom je poslaniku preporučio i javne rasprave na skupštinama i drugim skupovima.

Ignacije je 13. kolovoza 1554. poslao dvije upute Sv. Petru Kaniziju. U prvoj, koja je napisana na talijanskom jeziku, dao mu je norme o tome što bi trebao činiti.[12] Druga uputa bila je na latinskom jeziku, a bila je upućena, bar neizravno, Rimskom kralju.[13] U tom drugom pismu, koje je bilo rezultat, kako se čini, savjetovanja što ga je Ignacije imao s nekim svojim bliskim suradnicima, iznosi svoja gledišta o sredstvima koja bi Kralj morao upotrijebiti za iskorjenjivanje hereze tamo gdje se udomaćila i za suzbijanje njezinog širenja po posve katoličkim krajevima. U predgovoru pisma prepušta Kanizijevoj razboritosti prosudbu gledom na mjere koje će mu predložiti, a on neka se po svom nahođenju pobrine da dođu do ušiju Ferdinanda I. Mogu se sažeti na ovaj način:

Kralj treba da se izjasni osobno da je protivan bilo kakvom obliku hereze. Djelotvorno je sredstvo da se spriječi opasnost ako se udalje iz mjesta uprave i poučavanja svi oni koji bi se pokazali zadojeni zabludom. Heretičke knjige treba da se spale, a knjige autora koji su zatrovani herezom, treba da budu povučene iz upotrebe makar i ne sadržavale zablude. Poznat je princip koji je Ignacije u drugim zgodama držao: treba izbjegavati čitanje knjiga heretičkih autora, iako u sebi ne bi bile zle, jer čitatelj počima voljeti autora, a zatim lako prelazi do prihvaćanja njegova nauka.[14] Također bi pomogao saziv sinode da se razotkriju zablude. Ne smije se nikako dopustiti, uz prijetnju novčanom kaznom, da se ikoji heretik naziva "evangelik".

11. Tekst spisa koji je upućen papinskom poslaniku u: *MI, Epp*, XII, 254-256.
12. *MI, Epp*, VII, 395-397; *Gli Scritti*, 860-866.
13. *Nav. dj.*, 398-404.
14. *Konstitucije, br.* 465; *FN*, II, 116-418.

Ignacije predlaže kao zaštitu od hereze u još katoličkim krajevima: izbor posve pravovjernih osoba za odgovorna mjesta; imenovanje biskupa, svećenika i propovjednika koji bi se razaslali po raznim predjelima radi ispravnog tumačenja Evanđelja; uklanjanje neukih župnika s njihovih župa; opreznost pri izboru upravitelja i učitelja katoličkih škola; sastavljanje i tumačenje dobrog katekizma za kršćansku pouku. Konačno preporučuje uspostavljanje četiri vrste sjemeništa radi formacije svećeničkih kandidata. Među njih se ubraja i Kolegij Germanicum u Rimu.

Tu su instrukciju i katolici i protestanti smatrali pretvrdom, posebno jer se u njoj dvaputa predlaže mogućnost smrtne kazne kao lijeka protiv hereze. Takve metode, koje su suprotne shvaćanju što ga danas imamo o vjerskoj slobodi, treba smjestiti u vrijeme u kojem su bile predlagane, imajući pred očima kategorije onoga vremena koje su vrijedile i među katolicima, i među protestantima. Potrebno je istaći, zbog poštivanja istine, da se smrtna kazna nije predlagala u isključivom smislu nego zajedno s drugom mogućnošću, "smrtna kazna ili gubitak dobara i izgon".[15] U drugom se dijelu upute kaže da bi za krivce "možda bio razborit savjet da ih se kazni izgonom ili zatvorom, a također nekiput smrću. No o toj posljednjoj kazni — dodaje Sv. Ignacije — i o uvođenju Inkvizicije ne govorim, jer mi se čini da je to više nego što može podnijeti sadašnje stanje Njemačke".[16] Olakšavajuće riječi "možda" i "nekiput" umanjuju snagu pretpostavke o upotrebi smrtne kazne. Naime u drugom dijelu upute Ignacije se odriče upotrebe najstrože kazne uvođenja Inkvizicije u Njemačkoj. Ignacije, koji je savjetovao da se Inkvizicija uvede u Rimu i u Portugalu, ne savjetuje je za Njemačku, jer je smatra neprikladnom za prilike te zemlje.

Vrijedno je usporediti Ignacijevo gledište s onim Tome Morea. Ovaj je u svojoj knjizi *Utopija*, objavljenoj 1516., zagovara mirno rješenje. No nekoliko godina kasnije, kada se dogodila protestantska pobuna, prihvaća radikalno rješenje. Zbog opasnosti koja je nastala prihvatio je srednjovjekovnu teoriju izjednačenja hereze s izdajom. Budući da se radi o opasnosti ujedno za vjeru i za društvo, pisao je: "Knezovi i narod obvezatni su kazniti herezu smrtnom kaznom."[17]

Ne znamo da li je Kanizije uručio Ferdinandu I. savjete koje je Sv.

15. *MI,* VII, 399.
16. *Nav. dj.*, 401.
17. "A Dialogue concerning heresies and matters of religion made in 1528 by Sir Thomas More... reproduced in black letter facsimile... with a modern version..." by W. E. Campbell (London 1927), 274, 301.

Ignacije dao. No ne može se nijekati da su neka sredstva koja je Svetac predložio djelotvorno poslužila za očuvanje katolicizma u Austriji, Bavarskoj i u drugim krajevima Njemačke. O radu pak isusovaca u toj zemlji povjesničar reforme u Njemačkoj Joseph Lortz piše: "Isusovcima pripada, bez sumnje, glavna zasluga za novo lice katolicizma. Također i u Njemačkoj. No način da ga ostvare nije bio u tome da bi Družba Isusova, koja je došla izvana, postavila ovdje iznova sve temelje. Dogodilo se protivno, Ignacijevi su duhovni sinovi otkrili novu snagu u srednjovjekovnim elementima njemačke pobožnosti, i u ljudima koji su je predstavljali najspremije pomoćnike." Zatim se pita: "Koji je bio novi sadržaj što su ga isusovci donijeli u Njemačku? Što je bilo ono što im je omogućilo poduzeti u svoj svojoj širini, iako malo-pomalo, reformu koja je bila potrebna?" To je ocrtao kartuzijanski prior Kalkbrenner u Kölnu ovim riječima: "Oni su ljudi puni Božjeg duha, s novim oduševljenjem i novom silom. Njihove riječi dolaze kao iskre iz ognja i raspaljuju srca".[18]

Rad koji su isusovci mogli razviti u Engleskoj i Irskoj nije bio tako djelotvoran kao u Njemačkoj, zbog nepovoljnih okolnosti. Ignacije je 1541. radosno primio imenovanje o. Salmeróna i o. Broëta za apostolske poslanike u Irskoj, kojoj je već prijetila shismatička zaraza. Upravo je za njih napisao jednu od svojih uputa.[19] Poslanici su došli u Irsku, no njihova je misija propala za nekoliko dana zbog protivljenja na koje su naišli. Nakon što su pošli u Škotsku i razgovarali s kraljem Jakovom V, morali su se vratiti u Rim.

Više godina kasnije, 1554., Ignacije se obradovao braku između Filipa II. i Marije Tudor i napisao kralju pismenu čestitku. Činilo se kao da se ide prema konačnoj obnovi pokornosti te zemlje Rimu. Ta je iluzija trajala kratko vrijeme. Dolaskom na vlast Elizabete I., Engleska je ponovno pala u raskol. Isusovci se nisu mogli vratiti u Englesku, osim potajno, sve do 1562.

Družba se za Ignacijeva života nije uspjela zastalno nastaniti ni u katoličkom kraljevstvu u Poljskoj, koja je bila ugrožena protestantskom opasnošću. Tamo je bio upućen o. Bobadilla 1555. u pratnji papinskog poslanika Luigia Lippomania. Stigao je s njime u Varšavu u listopadu 1555. i odatle je pošao u Vilnu. Nakon kraćeg boravka vratio se u Rim da Papu obavijesti o prilikama u toj zemlji.

18. J. Lortz, *Geschite der Reformation in Deutschland II*, (1949), 131, 140.
19. *MI, Epp,* I, 174-181, 727-733; *Gli Scritti* 912-913.

2. ISUSOVCI U TRIDENTU

U sklopu aktivnosti što ih je Družba razvila za obranu vjere treba se sjetiti rada nekih isusovaca u dva prva zasjedanja Tridentskog sabora (1545—1547; 1551—1552), koja su se održala za Ignacijeva života. Od početka Sabora o. Jay je došao u Trident kao delegat augsburškog biskupa, kardinala Ottona Truchsessa. Papa je u veljači 1546. naredio da se trojica isusovaca upute u Trident. Izabrani su oci Laínez, Salmerón i Faber. Prva su dvojica stigla 18. svibnja. Faber je primio vijest o svom imenovanju dok je bio u Španjolskoj. Krenuo je na put i stigao u Rim u prvoj polovici srpnja. No zbog iscrpljenosti od dugog puta i zbog bolesti umre u Rimu 1. kolovoza u dobi od samo 40 godina.

Isusovci upućeni u Trident u početku nisu imali drugih obaveza osim brige za duhovne potrebe prelata i njihove pratnje. Uz to su obavljali apostolske aktivnosti koje su mogli činiti u gradu. Za postupak u tom poslu dao im je Sv. Ignacije uputu koja je napisana sredinom godine 1546.[20] No već tjedan dana nakon njihova dolaska bili su uvršteni među teologe zadužene za spremanje potrebnog materijala za saborske sjednice. U početku su te mlade svećenike, koji su bili loše obučeni i vanjštinom neprivlačni, loše primili, osobito španjolski visoki crkveni dostojanstvenici. No malo-pomalo rastao je njihov ugled kada se pokazalo kako skromna vanjština skriva široku teološku spremu. Papinski je delegat, kardinal Marcello Cervini, izabrao Laíneza za svoga ispovjednika.

Za vrijeme plenarnih zasjedanja Sabora Laínez i Salmerón govorili su o istočnom grijehu, o opravdanju i o sakramentima. Posebno je bilo zapaženo učeno izlaganje o. Laíneza protiv teorije dvostrukog opravdanja — prvo neodvojivo (inherentno), a drugo pripisano, što je branio Girolamo Seripando. No povrh njihovih sudjelovanja u vrijeme javnih sjednica, dvojica su isusovaca vršila golem pripravni posao. Mnogi su ih saborski oci pitali za savjet i njima je povjereno da srede popis zabluda koje su branili luterani.

Laínez i Salmerón napustili su Trident 14. ožujka 1547., kada je odlučeno da se Sabor premjesti u Bolognu. Tamo su također izložili svoje mišljenje o sakramentima pokore, bolesničkog pomazanja i ženidbe. S njima je bio Petar Kanizije, koga je kardinal Truchsess poslao da pomogne Jayu.

Sabor je bio obustavljen četiri godine (1547—1551), a nastavljen je u Tridentu 1. svibnja 1551. Ovog su puta Laínez i Salmerón sudjelovali kao papinski teolozi. Sudjelovali su na sjednicama koje su se održale u tom razdoblju kada se radilo o dekretima glede euharistije, pokore i svetoga reda. Laínez se istakao u 14. zasjedanju, kada je dugo i učeno 7. prosinca govorio o Misi kao žrtvi.

U toj, drugoj, fazi Sabora bili su očekivani protestantski teolozi, koji međutim nisu došli. Da bude još gore, stizali su glasovi o ratu zbog pobune vojvode Mauricia Saksonskog koji je prešao na luterantstvo. Stvari su loše pošle Karlu V. jer su protestanti osvojili grad Augsburg polovicom travnja 1552. Prijetnja što ju je predstavljala blizina vojske za mir Sabora potakla je papu Julija III. da prekine Sabor 15. travnja 1552. Kad je pao Innsbruck 19. svibnja, rasplinula se svaka nada da se obnove saborske sjednice.

Isusovci su se povukli da se posvete drugim djelatnostima. Njihova je nazočnost u Tridentu, osim rada što su ga obavljali za vrijeme Sabora, poslužila također i tome da su mnogi biskupi prvi puta upoznali nedavno osnovanu Družbu. Tako su postignuti uvjeti za osnutak kolegija u Njemačkoj i Austriji. Druga je novost bila ulazak u Družbu teologa iz Alave u Španjolskoj Martína de Olabe, koga je kardinal Truchsess poslao na Tridentski sabor. Tamo je upoznao Družbu i, nakon što je obavio Duhovne vježbe, odlučio je stupiti u nju 1552.

20. *MI, Epp,* I, 386-389; *Gli Scritti,* 914-916.

XIV. "Idite po svem svijetu": Europa

1. ŠPANJOLSKA

Prvi isusovci prispjeli na španjolsko tlo bili su oci Antonio de Araoz i Petar Faber. Prvi je bio bratić Magdalene de Araoz koja je bila nevjesta Sv. Ignacija. Araoz se pridružio skupini prvih isusovaca već 1539. u Rimu. U tri putovanja u Španjolsku u godinama 1539.-1544. obišao je razne gradove poluotoka, šireći poznavanje Družbe. Bio je vrlo značajna osoba za Družbu zbog važnih dugotrajnih službi što ih je obavljao: prvo provincijal Španjolske 1547. te provincijal Kastilje od 1552. Bio je najpoznatiji isusovac na španjolskom dvoru, sve do svoje smrti 1573.

Faber je išao u Španjolsku 1541. kao pratilac doktora Pedra Ortiza. Ponovno se vratio u Španjolsku 1545. te je zajedno s Araozom predstavljao Družbu na dvoru, budeći divljenje u svim mjestima kojima je prolazio svojim dobrim primjerom, ugodnim postupkom i revnim propovijedanjem. Dok se nalazio u Španjolskoj, zatekao ga je poziv u Trident da prisustvuje Saboru.

Sv. Franjo Borgija dobio je zvanje za Družbu gledajući ponašanje Fabera i Araoza. Obavljao je službu potkralja u Kataloniji kad su ta dvojica isusovaca prolazila kroz Barcelonu. Borgija se oduševio za njih i za novi Red koji su predstavljali. Pomagao je da se ustanovi Kolegij u Valenciji. Bio je to prvi Družbin kolegij u Španjolskoj, koji je započet 1544. Kolegij se uzdržavao materijalnom pomoću koju je priskrbio prvi isusovac iz Valencije o. Jerónimo Doménech. Nakon Kolegija u Valenciji osnovan je 1545. Kolegij u Gandiji, koji je papa Pavao III. proglasio Sveučilištem. Divljenje koje je Borgija osjećao prema Družbi, navede ga da poslije smrti žene, Leonor de Castro, traži od Sv. Ignacija da bude primljen u nju. Lako je zamisliti dojam koji je na Ignacija proizveo ulazak u Družbu takva čovjeka kao što je bio Vojvoda od Gandie. Izjavio je da svijet neće imati uši koje

bi izdržale takvu eksploziju.[1] Primanje Borgije u Družbu držalo se u tajnosti i nakon njegove svečane profesije 1. veljače 1548. Tek nakon njegova putovanja u Rim prigodom Svete godine 1550. zatražio je od Karla V. ovlasti da se odrekne svoga vojvodstva u korist prvorođenca Karla. Borgija je zaređen za svećenika u Oñati 23. svibnja 1551. Zaželio je služiti prvu Misu u kući Loyola. Ulazak Borgije u Družbu dao je snažan polet novom Redu, ne samo u Španjolskoj nego i u Italiji, zahvaljujući dobrim vezama njegove obitelji s obitelji Pavla III., Farnesea, i s obitelji Vojvode od Ferrare, Ercole d'Este. Već smo vidjeli kako je od Pape isposlovao naslov Sveučilišta za Kolegij u Gandiji. U godini 1548., da bi se suzbile kritike koje su se čule protiv knjige *Duhovnih vježbi* u Španjolskoj, poradio je na tome da je Papa službeno odobrio Ignacijevu knjigu breveom "Pastoralis officii cura" 31. srpnja 1548. Bio je to rijedak slučaj u Crkvi, kako je pisao o. Nadal, da papa breveom odobrava neku knjigu.[2]

Družba se postupno nastavila širiti u Španjolskoj. Već je 1547. osnovana provincija koja je 1552. razdijeljena na dvije provincije: Aragón i Kastilju. Godine 1552. provedena je nova podjela na tri provincije: Kastilju, Aragón i Andalucía. Oci provincijali bili su Antonio de Araoz, Francisco de Estrada i Miguel de Torres.

Slijedeći kolegiji osnovani su za života Sv. Ignacija: Kolegije u Valenciji i Gandiji slijedili su oni u Barceloni i Valladolidu (1545), Alcali (1546), Salamanci (1548), Burgosu (1550), Medini del Campo i Oñatu (1551), Cordobi (1553), Avili, Cuenci, Plasenciji, Granadi i Sevilli (1554), Murciji i Zaragozi (1555) i Monterreyu (1556). Naravno da su neki kolegiji imali vrlo skromne početke.

Kolegiji su osnivani najprije za odgoj mladih isusovaca, a onda su se postupno otvarali i vanjskim đacima. Godine 1556, u vrijeme Ignacijeve smrti, da spomenemo neke primjere, Kolegij u Medini ima je 170 vanjskih đaka, isto toliko imao je i Kolegij u Plasenciji, dok ih je Kolegij u Córdobi imao 300 i bio najbrojniji.

Provnicija Kastilja imala je od 1554. vrlo brojan novicijat u Simancasu, koji se nalazi 10 km od Valladolida.

Družba u Španjolskoj za života Sv. Ignacija nije imala tako znatnu podršku španjolskog dvora, kao što ga je naprotiv imala od portugalskog kralja Ivana III. Morala se boriti s mnogim teškoćama na redovničkom području. Novi je stil redovničkog života, koji je Družba

1. *MI, Epp,* I, 444.
2. Nadal, V, 787.

uvela, bio prigoda za napade dominikancu Melhioru Canu i toledskom nadbiskupu Silíceu. Drugi je dominikanac, o. Tomás de Pedroche, napadao *Duhovne vježbe*. Te su teškoće nadvladane strpljivo i spretno. Za naknadu, nisu nedostajali dobri oslonci Družbi, kao što je bio sveti učitelj Juan De Avila, koji je vidio da Družba odgovara idealima reforme što ju je sam nosio u srcu. Neki od najboljih članova koje je Družba imala u Španjolskoj dolazili su iz kruga Sv. Ivana iz Avile.

U vrijeme smrti Sv. Ignacija Družba je imala u Španjolskoj 19 kolegija i, približno, 293 člana.

2. PORTUGAL

Družba Isusova imala je u Portugalu početke koji su obećavali mnogo, kao ni u jednom drugom narodu. Tome su pridonijele dvije odlučujuće činjenice: snažna podrška kralja Ivana III. i čitavog dvora te golem utjecaj koji je imao o. Simón Rodrigues. On je najprije radio u Lisabonu, gdje je već 1541. otvorena kuća profesa Sv. Antuna. No glavno središte bila je Coimbra, gdje je 1542. bio Kolegij sa 103 člana, profesora i studenata. Godine 1550. bilo je 150 studenata, a 1556, za smrti Sv. Ignacija, bilo ih je 900. Tamo je također otvoren novicijat koji je cvao. U Europi je otvoren 1553. Kolegij, koji je Pavao IV. uzdigao na stupanj Sveučilišta. Iste godine otvoren je Kolegij u Lisabonu.

U Portugalu je bila prva isusovačka provincija, ustanovljena 1546., sa Simónom Rodrigesom kao provincijalom.

Sjajno je bilo misionarsko širenje portugalske provincije. Odatle su otputovali prvi misionari koji su bili poslani u Indiju (1541) i u Brazil (1549). Drugi su krenuli, s manjim uspjesima, prema sjevernoj Africi i Kongu. U Lisabonu su se s patrijarhom Joãom Nunesom Barettom ukrcali isusovci određeni za Etiopiju. Došli su do Goe, no nisu mogli nastaviti sve do 1557., kada je samo o. Andrés de Oviedo uspio ući u tu zemlju.

Revnost redovničkog života pratila je obveza apostolskih aktivnosti. O. Simón Rodrigues sastavio je prva pravila Družbe od godine 1545. do 1546., koja su vrijedila samo za Portugal. Poslanje o. Jerónima Nadala, vizitatora Španjolske i Portugala 1553., pridonijelo je da se djelu dade dopuna i zakonska stabilnost.

Golem razvoj Portugalske provincije bio je poremećen velikom i dubokom krizom, čiji je uzrok teško odrediti. Možda su se odviše lako primali novi članovi ili je bilo premalo brige za njihovu redovničku formaciju. No sigurno se pokazalo da je nedostajalo uravnoteženo vodstvo u razvitku provincije. Činjenica je da su se ubrzo očitovali znakovi zastranjenja od načela redovničkog života u Družbi Isusovoj. Posebno je teško stanje nastalo među skolasticima kolegija u Coimbri. Zastranilo se u dvije suprotne krajnosti: s jedne strane, velika strogost vanjskih pokora koje su označene kao svete ludosti, s druge strane, težnja za popuštanjem komotnostima života. Manjkalo je načelo poslušnosti, koje je temeljno u ignacijskom shvaćanju redovničkog života.

Da bi promijenio takve prilike Ignacije je napisao dva pisma koja se ubrajaju među najljepša. Dne 7. svibnja 1547. napisao je skolasticima u Coimbri pismo koje se obično naziva "Pismo o savršenosti", u kojemu iznosi vrlo razborite norme o pravoj umjerenosti, zlatnom pravilu između strogosti i popustljivosti.[3] Mjerilo treba pronaći u duhovnom rasuđivanju koje je prosvijetljeno poslušnošću. Drugo pismo poznato je kao "Poslanica o poslušnosti", a upravljeno je 26. ožujka 1553. ocima i braći u Portugalu, kad je kriza već bila očita i zabrinjavajuća.[4]

O. Simón Rodrigues, provincijal Portugalske provincije, imao je odlučujuću ulogu u događajima tih godina. Ako se uzmu u obzir i sve moguće isprike, njegov je postupak neobičan u svakom smislu. Prisiljeni samo raščlaniti činjenice više nego njegove nakane koje trebamo smatrati dobrim. Kad ga je Sv. Ignacije na kraju 1551. odlučio smjeniti sa službe, u kojoj je ostao tri godine dulje nego što predviđaju *Konstitucije*, i imenovao ga provincijalom Aragonske provincije u Španjolskoj, Rodrigues nije ni preuzeo svoju novu službu. No ne samo to nego se 1553. samovoljno vratio u Portugal. Ignacije ga je pozvao u Rim i njegov slučaj podložio sudu četiriju otaca: Mione (Portugalac), Olaba (Bask), Polanca (Španjolac) i Cogordana (Francuz). Četvorica presude da se Rodrigues ne smije više vratiti u Portugal, odredivši mu pokore, od kojih ga je Igancije oslobodio. Optuženik je najprije prihvatio presudu, no ubrzo se pobunio jer ju nije smatrao pravednom. U ovom slučaju, kao i u svim drugima koji su mu prethodili ili ga pratili, susreću se znakovi slabosti psihičke naravi. To Rodriguesov slučaj čini prikladnijim za studij psihologa nego za analizu povjesničara. Opažamo laku promjenljivost duševnih stanja i odluka. Bilo je vremenskih razdoblja u kojima se želio povući u samotan život. U drugim je pak vremenskim razdobljima kanio poći na hodočašće u Jeruzalem. Nije ostvario ni jedno ni drugo. Vidi-

3. *MI, Epp,* I, 495-510; *Gli Scritti,* 813-823.
4. *MI, Epp,* IV, 669-681, *Gli Scritti,* 785-794.

mo ga, naprotiv , kako traži zagovor kardinala Rodolfa Pia di Carpia, protektora Družbe, da bi dobio izuzeće od poslušnosti svojim poglavarima.

Lako je zamisliti bol koju je Sv. Ignacije doživljavao zbog žalosnog slučaja jednog od svojih prvih sudrugova, koga je iskreno volio i koga će morati otpustiti iz Družbe ako se ne pokori nakon tri opomene. Rodrigues je nekoliko godina radio u Italiji i Španjolskoj, a na kraju se mogao vratiti u svoj dragi Portugal, gdje je 1579. godine umro.

3. ITALIJA

Snažna je bila aktivnost prvih isusovaca u cijeloj Italiji, od Venecije do Sicilije. Riječ je, prije svega, o putujućem apostolatu, prema temeljnom načelu utemeljenja Družbe: ići kamo ih papa bude slao ili kamo budu pozvani činiti djela apostolata: propovijedati, dijeliti sakramente, davati Duhovne vježbe, savjetovati, obnavljati samostane, kršćanski odgajati mladež. Ubrzo su mnogi gradovi zatražili stalnu prisutnost isusovaca. Odatle je započelo osnivanje kolegija.

Od prvih Ignacijevih drugova, petorica su veliki dio svoga života provela radeći u Italiji, ne brojeći Jeana Codurea, koji je prerano završio život u Rimu 1541. Laínez i Salmerón redovito su živjeli u Rimu. Broët, nakon što je bio u raznim gradovima, postade 1551. prvim provincijalom Italije. Kad je godinu dana kasnije poslan u Francusku da se brine za Družbine poslove, o. Laínez ga je zamijenio u njegovoj službi. Claudia Jaya prije polaska u Njemačku nalazimo u Ferrari, Faenzi i Bologni. Bobadilla je, nakon što je morao 1548. ostaviti Njemačku, ostajao redovito u Italiji, gdje je, uz ostalo započeo osnivanje Kolegija u Napulju. O. je Salmerón, prema njegovim riječima, žeo što je o. Bobadilla sijao, postavši tako najistaknutiji isusovac u napuljskom Kraljevstvu. Među prve isusovce treba da ubrojimo i Jerónima Doménecha, koji je dvadeset tri godine upravljao Sicilijanskom provincijom.

Budući da je prvi Družbin kolegij u potpunom smislu onaj u Padovi, zaslužuje da mu obratimo posebnu pažnju. Mletački dužd Pietro Lando zatražio je 1542. preko svojeg poslanika u Rimu Francesca Veniera dvojicu isusovaca za rad u Veneciji. Poslan je bio o. Laínez, koji je veći dio vremena između 1542. i 1545. proveo na venecijanskom teritoriju. Tamo je propovijedao, ispovijedao i savjetovao. Također se povezao s Andrijom Lippomanom, priorom Samostana Sv. Trojstva, koji je 1537. u svoju kuću primio Ignacijeve drugove

dok su se spremali na hodočašće u Jeruzalem. Lippomano je namislio Družbi ustupiti Samostan Santa Maria Magdalena u Padovi, nadarbinu svoje obitelji, za kolegij Družbinih studenata. Tamo su ustvari 1542. ušli prvi skolastici koje je poslao Sv. Ignacije. Lippomano je Papi dao na raspolaganje taj samostan 1545., da bi ga dodijelio Družbi Isusovoj. Ignacije u rujnu 1545. pođe u Montefiascone, gdje se nalazio Papa, da među ostalim pregovara i o tome. Papa dade svoj pristanak. Međutim, time se nisu riješile sve teškoće, jer je Senat Republike morao potvrditi papinska pisma da bi imala zakonsku vrijednost na teritoriju Venecije. Tome činu suprotstavio se Giovanni Lippomano, brat Andrije Lippomana, koji nije želio dati samostan. Njegova borba bila je duga i uporna, no ni Ignacijeva upornost nije bila manja. Napokon se o tome glasalo u Senatu i rezultat je bio pozitivan. Od 154 glasača 143 glasala su u korist Družbe, 2 su glasala protiv, a 12 se uzdržalo.[5] Tako se sretno završava dolazak isusovaca u Padovu. To je bilo 1548., no Družbin je Kolegij radio u Padovi već od 1542.

Gotovo u isto vrijeme planirao se osnutak Kolegija i u Mlecima, ali se to nije ostvarilo do 1551.

Oci Broët i Jay uspješno su radili u Bologni. Među osobama koje su bile oduševljene njihovim radom bila je Violante Casali, mlada udovica senatora Camilla Gozzadinia. Ona je zajedno sa svojim bratom Andrijom Casaliem zaslužna za početak Kolegija koji je pokraj crkve Santa Lucia otvorio svoja vrata 1546. godine. Počeci toga Kolegija nisu bili laki, no ubrzo je postao središte široke aktivnosti.

Kolegij u Tivoliu bio je otvoren 1550.

Osim kolegija u Rimu i Veneciji osnovan je 1551. i Kolegij u Ferrari, za koji se dulje vrijeme zauzimao Sv. Franjo Borgija, tražeći ga od vojvode Ercolea II. d'Estea. Četiri druga kolegija otvorena su god. 1552.: u Firenzi, Napulju, Perugi i Modeni. Iz godine 1553. je kolegij u Monrealu na Siciliji, dok su oni u Argenti (Ferrara) i Genovi osnovani 1554. Kolegiji u Loretu i Siracusi otvoreni su 1555. Konačno g. 1556. su osnovani kolegiji u Bivonu, Cataniji i Sieni. Osim isusovačkih studenata, koji su bili manje brojni, svi su kolegiji imali skupinu izvanjskih studenata. Tako je u godini smrti Sv. Ignacija (1556) bilo 50 vanjskih studenata u Kolegiju Argenti i 280 u Kolegiju u Palermu. Ukupno je za Ignacijeva života u Italiji bio otvoreno 19 kolegija, a isto toliko ih je osnovano u Španjolskoj u istom vremenskom razdoblju.

5. Glasanje Venecijanskog senata u: *FN*, II, 353-355; *FN*, III, 484, n. 7.

Širenje kolegija bilo je moguće zahvaljujući sve većem broju zvanja. Od 85 kandidata iz raznih naroda koji su bili primljeni od 1540. do 1545., broj se popeo na 137 u razdoblju od 1546. do 1550. i na 513 u vremenu od 1551. do 1555. Mnoga od tih zvanja dolazila su iz kolegija.

Za redovničku izobrazbu tih kandidata za Družbu otvoreni su novicijati. Ignacije je već 1547. namjeravao otvoriti odvojene kuće za odgoj novaka. Taj se program, međutim, nije mogao ostvariti tako brzo. Sam je Ignacije neko vrijeme obavljao službu učitelja novaka u Rimu. Prvi neovisni novicijat u Italiji bio je onaj u Messini koji je otvoren 1550. Drugi je otvoren u Palermu 1551.

Brzo širenje Družbe u Italiji omogućilo je podizanje Provincije, koja je uspostavljena 1551. Od nje su bile isključene kuće Rima i Napulja koje su izravno ovisile o generalu. Prvi provincijal Italije bio je o. Broët koga je, kako smo vidjeli, naslijedio o. Laínez. On je tu službu obavljao sve do 1556, kada je poslije smrti Sv.Ignacija izabran za generalnog vikara Družbe. Provincija Sicilije uspostavljena je 1553., s o. Jerónimon Doménechom kao provincijalom, koji je u službi triput potvrđivan, sve do 1576.

4. FRANCUSKA

Ignacije se uvijek s radošću sjećao svojih studija na Sveučilištu u Parizu. Godine 1532. pisao je svojem bratu Martinu Garciji, stalno mu preporučujući da svojega sina Emiliana pošalje studirati na ono Sveučilište, jer "ni u jednom drugom dijelu kršćanstva nećete naći takvu organizaciju kao na tom Sveučilištu".[6] Isti savjet ponovio je 1539., već nakon smrti Martína García, u pismu svojem nećaku Beltránu, uvijek u vezi s Emilianovim studijem.[7]

Kada je Družba počela otvarati kolegije u raznim europskim gradovima, Ignacije je želio da se kao plan studija usvoji "pariški način".

U proljeće 1540. bili su poslani u Pariz neki mladi isusovci da pod vodstvom Diega de Eguía popune svoje studije. Drugi su se priključili 1541. i 1542. Te su se godine morali skloniti u Louvain jer su zbog neprijateljstva između Franje I. i cara Karla V. bili istjerani iz Pariza svi Carevi podložnici. Studenti su se mogli vratiti 1543., no ubrzo su iznova primili nalog da otputuju. Ipak su uspjeli krišom ostati, umiješani među druge studente u Lombardijskom kolegiju.

6. *MI, Epp,* I, 78.
7. *MI, Epp,* I, 148.

Družba je u Francuskoj imala dva zaštitinika: kardinala iz Lorene Carla de Guisa, i biskupa Clermonta Guillaumea du Prata. Ovaj je sklopio dobre veze s isusovcima koji su bili na Saboru u Tridentu pa je isusovačkim studentima stavio na raspolaganje kuću koju je posjedovao u francuskoj prijestolnici. Također je želio da se drugi kolegij otvori na teritoriju njegove biskupije u Alverniu.

No velika se zapreka suprotstavila sretnom i normalnom završetku pregovora. Družba je trebala dobiti "državljanstvo", tj. pravno priznanje. Kralj Henrik II. dao ga je usmeno 1550. i godinu dana kasnije pismeno. No da bi dokument imao zakonsku vrijednost tražilo se odobrenje francuskog Parlamenta. Međutim Parlament je odbio dati svoje odobrenje, i što je gore, za to pitanje je zadužio 1553. Teološki fakultet u Parizu, koji je bio najviše neprijateljski prema Družbi. Teološki fakultet u Parizu izdao je 1.prosinca 1554. dekret protiv Družbe. Bila je to velika zapreka. No Ignacije se nije obeshrabrio i reče da mu svi ti događaji nisu nikad oduzeli san.[8] Prema svojem redovitom načinu postupka, upotrijebio je ljudska sredstva koja su mu bila na raspolaganju. Pobrinuo se da se napiše pismo knezovima, upraviteljima i sveučilištima gradova gdje su isusovci radili, da preporuče Družbinu stvar. Osobito je bilo važno istaknuti naklonost koju je Red uživao kod papa.

Oblik u kojem je Ignacije želio da to pismo bude napisan svojstveno je za Svečev postupak u značajnijim pitanjima. Trebalo ga je tako napisati da se može također sa zadovoljstvom i bez zamjerke čitati na Pariškom sveučilištu, ako i tamo dođe.[9] Prva redakcija pisma nije mu se svidjela i dao ga je preraditi. Osobno je pak popravljao drugu redakciju pisma. "Dao ga je toliko čitati i ponovno čitati da su u tome proveli više od dva i pol, gotovo tri sata. Ignacije bijaše vrlo pažljiv. Premda je pazio na mnoge stvari koje je činio, u ovom slučaju je pokazao još veću pažnju."[10]

Protiv mišljenja onih koji su predlagali čvrstoću i govorili da treba pisati protiv dekreta Sveučilišta, Ignacije je usvojio mirni put, citirajući Isusove riječi: "Ostavljam vam mir, dajem vam svoj mir" (Iv 14, 27).[11] Nikome nije želio učiniti ništa što bi nepopravljivo pokvarilo veze između Družbe i Sveučilišta.

Srećom, pružila se dobra prilika da se osvijetle i rasprave točke sukoba između dvije strane. U kolovozu 1555. došla su četvorica dokto-

8. *Memoriale,* n. 131: *FN,* I, 606.
9. *Nav. dj.,* n. 131-132: *FN,* I, 607.
10. *Nav. dj.,* n. 145: *FN,* I, 615-616.
11. *Nav. dj.,* n. 149: *FN,* I, 617.

ra Pariškog sveučilišta koji su pratili kardinala iz Lorene u diplomatskoj misiji kod pape Pavla IV. Jedan je od doktora bio dominikanac Jean Benoit, koji je pripremio dekret Sveučilišta. Ignacije ga upozna i nije dopustio da mu izmakne ta dobra prilika. Pobrine se da se održi razgovor između četvorice doktora i četvorice isusovaca, Laíneza, Polanca, Frusia i Olabe. Do nas su došla dva spisa koja su tom prilikom pripremljena: prvi je od o. Olabe, a drugi od o. Polanca.[12] Postignuto je da doktori budu zadovoljni. No to nije bilo dovoljno da Sveučilište povuče svoj dekret pa je to bilo uređeno tek nakon Ignacijeve smrti.

Unatoč tim teškoćama Družba se nastanila u Francuskoj. Ignacije je oslobodio o. Paschasia Broëta od obveza koje je imao u Italiji i poslao ga 1552. u Francusku, da se u svojoj domovini brine za Družbine poslove. Francuska provincija ustanovljena je 1555. s Broëtom kao provincijalom. Godine 1554. u Parizu je bilo dvanaest isusovaca. Želja Guillaumea du Prata, da se osnuje Kolegij u gradu Billomu koji se nalazi na teritoriju njegove biskupije, mogla se ispuniti tek 1556. Tada se moglo računati na deset isusovaca. Učenika je bilo 800. Sve se uzdržavalo zahvaljujući pomoći biskupa dobročinitelja.

12. Olabov spis nalazi se u: Orlandini: *Historiae Societatis Iesu pars prima,* lib. XV, nn. 46-61; Polancov spis nalazi se u: *MI, Epp,* XII, 614-629.

XV. "Idite po svem svijetu": Misije

Družba je Isusova prema svojem podrijetlu i ustrojstvu poglavito misionarski red. Njezina je svrha, kako je to već izraženo u prvoj buli o odobrenju 1540., širenje vjere. Profesi polažu posebni zavjet poslušnosti Vrhovnom Svećeniku da će bez čekanja i ispričavanja ići u bilo koji dio svijeta, kamo ih on htjede poslati, "među Turke ili kojegod druge nevjernike, pa i u one dijelove koji se nazivaju Indija, ili među heretike, raskolnike ili pak među vjernike kršćane".[1] Raspoloživost da pođu bilo kamo, "među vjernike ili nevjernike", postavlja se kao cilj i program onome koji želi stupiti u Družbu.

Početak tog misionarskog zvanja valja tražiti u Ignacijevu osobnom pozivu. Ako je za lojolskog obraćenika putovanje u Svetu Zemlju i moglo biti prolazni čin pobožnosti, za čovjeka koji je obavio Duhovne vježbe u Manresi postala je to čvrsta životna odluka. Kad se ukrcavao za Jeruzalem, imao je odlučnu nakanu da tamo ostane čitav život, da se posveti djelima pobožnosti, da pohađa sveta mjesta i da "pomaže dušama", a to su u tom konkretnom slučaju bile duše muslimana. Već znamo da nije mogao ostvariti tu zamisao o kojoj je tako dugo razmišljao.

Zavjet na Montmartreu što su ga godine 1534. Ignacije i njegovi prvi drugovi položili i obnovili sljedeće dvije godine bio je misionarski zavjet. Polanco piše da su oni htjeli "poći u Jeruzalem i propovijedati, ako bi bilo moguće, nevjernicima ili među njima umrijeti zbog vjere u Isusa Krista".[2] Ni taj se plan nije mogao ostvariti. No taj je prividan neuspjeh ovim ljudima pomogao da prošire svoje obzore i prigrle sav svijet. Više neće postojati neko mjesto koje bi zauzimalo prvenstvo. Ići će onamo kamo ih papa bude htio poslati.

1. Bula od 1540. nalazi se u: *MI, Constitutiones* SI, I, 27; *Gli Scritti,* 222-224.
2. *Sumario,* n. 57: *FN,* I, 185.

Budući da je Ignacije postao vrhovni poglavar Družbe, nije mogao biti misionar, no i nakon toga čitav je život želio da to bude. Misije na koje je mislio i u kojima je želio dovršiti svoje dane bile su one najteže: sjeverna Afrika i Etiopija. Budući da tamo nije mogao otići, morao se zadovoljiti da bude misionar iz Rima. To je činio na taj način, što je u misije slao mnoge svoje duhovne sinove, davao im mudre savjete o tome kako da se vladaju, sa zanimanjem čitao izvještaje koje su mu slali, tješio ih i sokolio svojim pismima.

Za Svečeva života najsnažnije su, prema broju osoba i osnovnih djela, bile misije u Indiji i Brazilu. U jednom i drugom području ustanovljene su samostalne Družbine provincije: prva 1549., a druga 1553. Bilo je i pokušaja da se otvore i druge, npr. ona u španjolskoj Americi i u Etiopiji, no isusovci se nisu uspjeli u njima učvrstiti do Svečeve smrti. Neke su ostale tek kratkotrajni pokušaji, npr. misija u Kongu.

1. INDIJA I DALEKI ISTOK

Veliki misionar u počecima Družbe bio je Sveti Franjo Ksaverski. O. Ribadeneira otkrio je nagovještaj Ksaverova misionarskog zvanja u jednoj zgodi koju mu je ispričao o. Laínez. Dok su drugovi putovali sjevernom Italijom te dok su se vjerojatno nalazili u Veneciji, Ksaver i Laínez spavali su u istoj sobi. Ksaver je višeput probudio druga, potaknut snažnim doživljajima u snu te mu govorio: "Isuse, osjećam se kao prebijen! Znaš, sanjao sam da na ramenima nosim jednog Indijca koji je bio nepodnosivo težak."[3] O. Jerónim Doménech dodaje da mu je Ksaver, dok se s njim nalazio u Bologni, očitavao svoju veliku želju da ode u Indiju.[4]

Unatoč tim znakovima koji su navješćivali njegovu buduću sudbinu, Ksaver je otišao u Indiju zahvaljujući jednom slučaju. Kad je Ignacije primio molbu portugalskog kralja Ivana III., odlučio je poslati u Indiju Simóna Rodriguesa i Nikolu Bodadillu. Rodrigues je odmah otputovao u Portugal. Bobadilla je, naprotiv, morao pratiti na putu portugalskog ambasadora Pedra de Mascarenhas. No razbolio se kad je trebalo krenuti na put. Tada je, kako nam pripovijeda Ribadeneira, Igancije, koji je bio u krevetu, pozvao Ksavera i rekao mu: " 'Magistre Franjo, to je posao za vas.' Tada je Blaženi Otac odgovorio vrlo

3. *FN,* II, 381-382.
4. *Isto*

radosno i spremno: 'Svakako, hajdemo! Spreman sam!' I odmah, tog istog dana ili dan kasnije, pokrpavši neke stare hlače i talar, otputova."[5] Bilo je to 16. ožujka 1540. Napominjemo da Družba još nije bila službeno odobrena, niti je Sv. Igancije bio general. No Ksaver je u tom poslanju vidio znak volje Božje.

Sve ono što su Rodrigues i Ksaver činili u Lisabonu dok su se spremali za ukrcavanje bilo je toliko cijenjeno na čitavom dvoru da ih je Ivan III. htio zadržati. Konačna odluka bila je da Rodrigues ostane, a Ksaver da otputuje. Otisnuo se iz Lisabona 7. travnja 1541. i nakon trinaest mjeseci plovidbe stigao u luku Gou 7. svibnja 1542.

Ne kanimo ovdje pripovijedati o Ksaverovim evanđeoskim pothvatima. Ipak je prikladno, makar u glavnim crtama, slijediti njegove korake, da se vidi kako se za Ignacijeva života Družba raširila u predjelima Dalekog istoka. Prvo područje njegova apostolata bio je Rt Komorin, gdje se posvetio obraćenju Paravâ, skupljača bisera. U Travancoru je u jednom mjesecu krstio, kako je sam pisao, više od deset tisuća osoba. Dne 1. veljače 1546. krenuo je na putovanje dugo 1.740 milja, počevši od Molučkih otoka. Dne 14. veljače te godine iskrcao se na otok Amboino. Zadržao se na otocima Ternate i Moro. Vraćajući se u Malaku, upoznao se s Japancem Anjirôm, koji je tražio duhovnog vođu da mu smiri nemirnu savjest. Našao ga je u Ksaveru s kojim je pošao do Goe. Nakon potrebnih priprava Anjirô je kršten u katedrali u Goi 20. ožujka 1548.

Iz razgovora s tim Japancem Ksaver je zaključio da postoje velike mogućnosti za širenje kršćanstva u Japanu. Način da se to provede trebalo je da bude uvjeravanje i primjeran život, jer su Japanci strogo slijedili zakon razuma. Prožet tim nadama Ksaver se ponovno 15. travnja 1549. ukrcao za Malaku, a 24. lipnja krenuo u Japan. Opskrbio se znatnom količinom darova za "japanskog kralja" i vjerodajnicama apostolskog nuncija, koje su vrijedile "od Rta dobre nade i Crvenog mora sve do Pacifika". Na blagdan Gospina Uznesenja 15. kolovoza 1549. iskrcao se u Kagoshimi, rodnom mjestu svojega prijatelja Anjirôa. U Japanu ostade do prosinca 1559. Nalazimo ga u Yamaguchiu Miyakou (današnji Kyoto), pa ponovno u Yamaguchiu te na dvoru kralja de Bungo. Tom zgodom je najveći uspjeh imao u Yamaguchiu, gdje je obratio oko 500 osoba. No ta njegova misija imala je biti u prvom redu ispitivanje terena. Drugi će misionari svojim propovijedanjem i krvlju morati dopuniti usađivanje kršćanstva u Carstvu Izlazećeg Sunca.

5. *Nav. dj. i Vita,* lib. II, cap. XVI: *FN,* IV, 303.

U Japanu se Ksaver uvjerio da bi za uspješan rad u tom dijelu svijeta valjalo početi od Kine. U Japanu su mu naime postavljali ovu teškoću: kako može kršćanska religija biti prava ako je Kina ne poznaje? Ksaver je stoga odlučio da pođe u Nebesko Carstvo, no prije je uredio svoje poslove u Indiji. Stoga ga u prosincu 1551. ponovno nalazimo u Malaki, gdje je našao pismo Sv. Ignacija, koji ga je imenovao provincijalom Indije i zemalja Istoka.[6] Kad je stigao u Gou, nastojao je riješiti velike probleme koji su ga tu čekali. No čvrsto je nakanio otputovati u Kinu. Nisu ga plašile ni pogibli na putu, ni prijetnje smrtnom kaznom za sve koji bi se usudili bez odobrenja stupiti na kinesko tlo. Da bi uklonio tu prepreku, najbolja mu se učini okolnost što se može predstaviti kao ambasador portugalskoga kralja. No to nije mogao ostvariti. Stoga se zadovoljio time da ga je netko doveo do obale Kantona. Uspio je, no nije stavio noge na kontinent. Malo nakon što se iskrcao na otoku Sancijanu, deset kilometara od obale, teško se razboli. Umro je smiren u noći između 2. i 3. prosinca 1552. Imao je tek 46 godina, a prošlo je 11 i pol otkako je napustio Europu.

U životopisu Sv. Ignacija važno je osobito istaknuti prisno prijateljstvo koje je povezivalo ova dva muža: Ignacija i Ksavera. U jednom pismu Ignacije se oprostio od svog bivšeg pariškog druga ovim značajnim izrazima: "Posvema tvoj, ne mogu te nikad zaboraviti, Ignacije." Odgovarajući, Ksaver napisa te riječi, "kao što sam ih čitao sa suzama, tako ih sada uz suze ispisujem, sjećajući se prošlog vremena, velike ljubavi koju ste uvijek imali i imate prema meni".[7] I, povjeravajući Iganciju namjeru da pođe u Japan, završio je rečenicama koje odaju učenika oblikovana u školi duhovnih vježbi: "Završavam moleći vašu svetu ljubav, revni oče moje duše, dok Vam klečeći pišem ovo pismo, kao da Vas imam ovdje prisutnog, da me mnogo preporučujete Bogu, našemu Gospodinu, u svojim svetim žrtvama i molitvama, da mi dadne te upoznam njegovu presvetu volju u ovom sadašnjem životu i milosti da je potpuno izvršim (...). Vaš najmanji i beskorisni sin Franjo."[8]

Među ostalim, imamo još dva znaka koji pokazuju koliko je Ignacije cijenio Ksavera: prvo, sloboda kretanja koju mu je dao, npr. u vezi s planiranim putovanjem u Japan te poziv da dođe u Rim, koji

6. Pismo o imenovanju nosi nadnevak 10. listopada 1549. Tekst se nalazi u: *MI, Epp,* II,557-558; talijanski prijevod u: *Gli Scritti,* 1013-1014.
7. Pismo od 29. siječnja 1552: *MHSI, Epistolae S. Francisci Xaverii,* II, 287.
8. *Nav. dj.,* 16; pismo od 12. siječnja 1549.

mu je uputio u pismu od 28. lipnja 1553. Razlog tome pozivu bio je da portugalskog kralja i Svetu Stolicu izvjesti o Indiji, "kako bi se oni pobrinuli za duhovne stvari koje su potrebne ili vrlo važne za dobro tog novog kršćanstva i starih kršćana koji tamo već žive".[9] Vjerovalo se da je Ignacijeva prava želja bila da se Ksaver vrati u Rim, da ga pripravi za svojega nasljednika u vrhovnoj upravi Družbe. No Božji planovi su drukčiji. Dok je to pisao, Ignacije nije znao da je njegov bliski prijatelj već pola godine prije toga predao dušu Bogu. Vijest o Ksaverovoj smrti stigla je u Rim tek početkom godine 1555., a ni onda se nije smatrala posve sigurnom.

O stanju isusovačkih misija na Istoku u vrijeme smrti Sv. Ignacija točne podatke daje nam katalog napisan u Goi potkraj godine 1555.[10] U tim dalekim zemljama radilo je 78 isusovaca, od kojih 28 bijahu svećenici. Sedmorica od tih misionara bijahu određeni za misije u Etiopiji. Osim onih koji su radili u Indiji, bijahu trojica otaca i petorica braće na Molučkim otocima, četiri oca i osmorica braće u Japanu, jedan otac i jedan brat nalazili su se u Ormuzu. Družbini kolegiji, neki vrlo maleni, postojali su u Goi, Basseinu, Cochinu, Quilonu i Ormuzu. Na tom otoku, na ulazu u Perzijski zaljev, uz mnogo odricanja je radio o. Gaspar Barceo, koga je tamo poslao Ksaver. Godine 1555. tu su bili o. Antonio Heredia i brat Simón de Vera. Ostale misijske postaje nalazile su se u sljedećim indijskim mjestima: Thâna, Comorín i Santo Thomé.

2. AMERIKA

Daleke izvore isusovačkih misija u Americi trebalo bi tražiti u ponudi koju Sveti Ignacije nije smatrao prihvatljivom. U svojoj *Autobiografiji* pripovijeda da mu je njegov bivši drug iz Barcelone i Alcale, Juan de Arteaga, kad je godine 1540. bio imenovan biskupom u Chiapasu (Meksiko), pisao i nudio svoju mitru za nekoga iz Družbe. Ignacije je odbio zacijelo stoga što je već tada u novom redu bilo predviđeno da se ne primaju crkvene časti.[11]

Drugi neuspjeli pokušaji došli su od biskupa iz Calahorre i člana Vijeća za Indiju, Juana Bernala Diaza de Luca i od Vasca de Quiroge, biskupa u Michoacánu, koji je pisao tražeći osobe iz Družbe.

9. *MI, Epp,* V, 150; *Gli Scritti,* 1015-1017.
10. *MHSI, Documenta Indica,* III, 409-412.
11. *Autobiografija,* br. 80.

Jedini spomen španjolske Amerike koji nalazimo u pismima Sv. Ignacija jest od 12. siječnja 1549. Pišući ocima Franciscu Estradi i Miguelu de Torresu, Ignacije doslovce veli: "Neka ih šalju u Meksiko, kako im se bude činilo, nastojeći da budu zatraženi, ali i bez toga."[12] No ta se misija nije ostvarila za Svečeva života. Tek će njegov drugi nasljednik, Sveti Franjo Borgija, prvi poslati isusovce u Floridu, Meksiko i Perù.

Za vrijeme Ignacijeva života bila je osnovana s lijepim nadama misija u Brazilu. O. Simón Rodrigues kanio je osobno tamo poći. No na kraju je odredio o. Manuela de Nóbrega, koji se je s još petoricom isusovaca 1. veljače 1549. ukrcao na brodovlje generalnog guvernera Tomása de Souze. Iskrcali su se u Bahíi 29. ožujka iste godine. Član te prve ekspedicije bio je skolastik Juan de Azpilcueta, nećak slavnog navarskog znanstvenika i rođak Svetog Franje Ksaverskog.

Misija povjerena tim misionarima bila je trostruka: propovijedati vjeru poganima, duhovno se brinuti za Portugalce i kršćanski odgajati djecu.

Druga ekspedicija, godine 1550., imala je četiri svećenika, a treća (1553.) tri svećenika i četiri brata, među kojima je bio budući apostol Brazila José de Anchieta, tada devetnaestogodišnji mladić. Rodom iz La Lagune (Tenerife), sin Juana de Anchiete iz istoimenog dvorca u Urrestilli (Guipúzcoa), a od obitelji koja je bila u rodu s obitelji Sv. Ignacija.

Dne 9. srpnja 1553. Ignacije je imenovao o. Manuela de Nóbrega provincijalom nove isusovačke brazilske provincije koja se sastojala od 30 osoba, što otaca što braće, koji su bili raspršeni u Pernambucu, Port Seguru, Riu de Janeiru, San Vincentu i u selu Piratiningu. Tamo je 25. siječnja 1554. osnovan Kolegij Sv. Pavla, od kojeg je dobila ime golema brazilska metropola koju danas zovemo São Paolo.

12. *MI, Epp,* II, 302.

22. Varaždin – samostan uršulinki. Sv. Ignacije, ulje na platnu (18. st.).

23

24

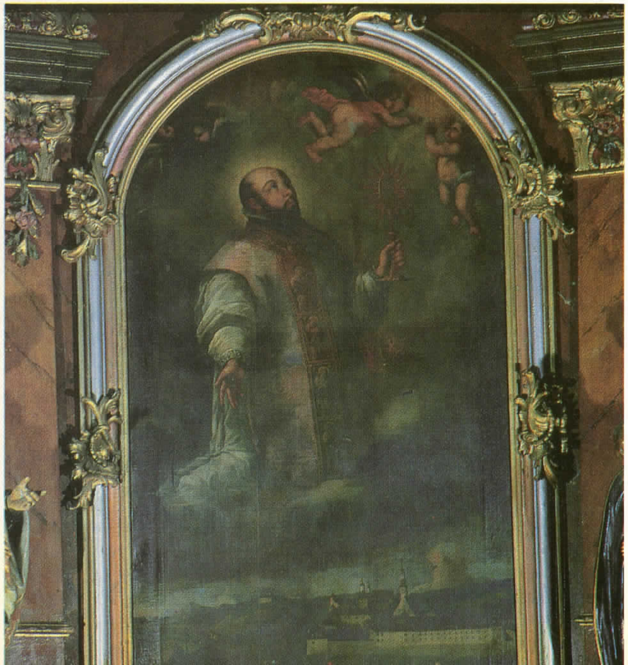

23. Mošćenice – župna crkva. Kip sv. Ignacija uz glavni oltar (18. st.).

24. Kutjevo – župna crkva. Slika na pobočnom oltaru sv. Ignacija (18. st.).

25. Rijeka – katedrala sv. Vida. Slika na pokrajnjem oltaru sv. Ignacija (18. st.).

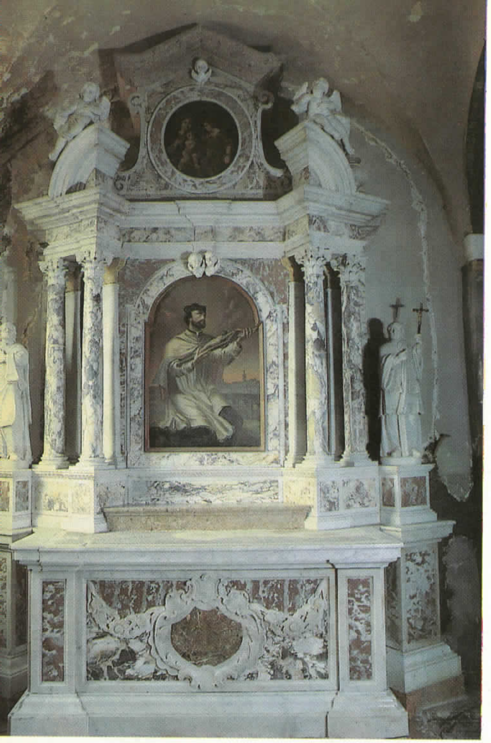

26. Kastav – župna crkva. Kip sv. Ignacija na pokrajnjem oltaru sv. Franje Ksaverskog.

27. Kastav – župni ured. Medaljica sv. Ignacija (18. st.).

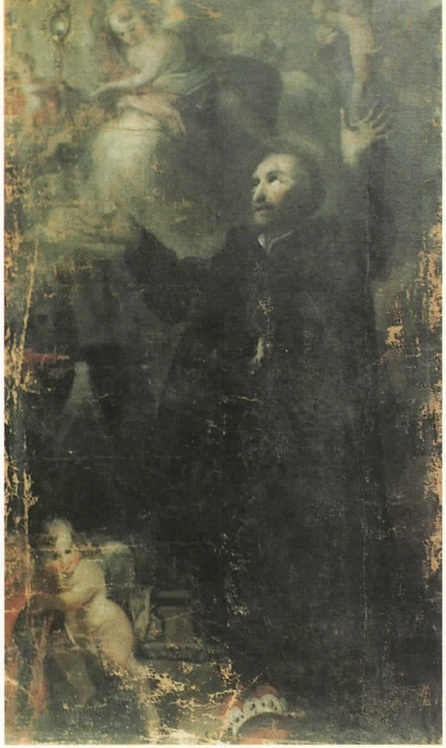

28. Jarmina – župni ured. Slika sv. Ignacija, ulje na platnu (18. st.), privatna zbirka.

29. Plešivica – crkva sv. Franje Ksaverskoga na groblju. Kip sv. Ignacija uz glavni oltar (18. st.).

30. Osijek – crkva sv. Mihovila. Kip uz glavni oltar (18. st.).

31. Osijek – isusovački samostan. Kip sv. Ignacija (Barbalić--Stanojević, 20. st.).

32. Split – crkva Srca Isusova. Kip sv. Ignacija na glavnom oltaru.

33. Zverinac – kapelica sv. Ignacija (17. st.).

34. Zverinac – Slika sv. Ignacija i sv. Franje Ksaverskoga na glavnom oltaru (20. st.).

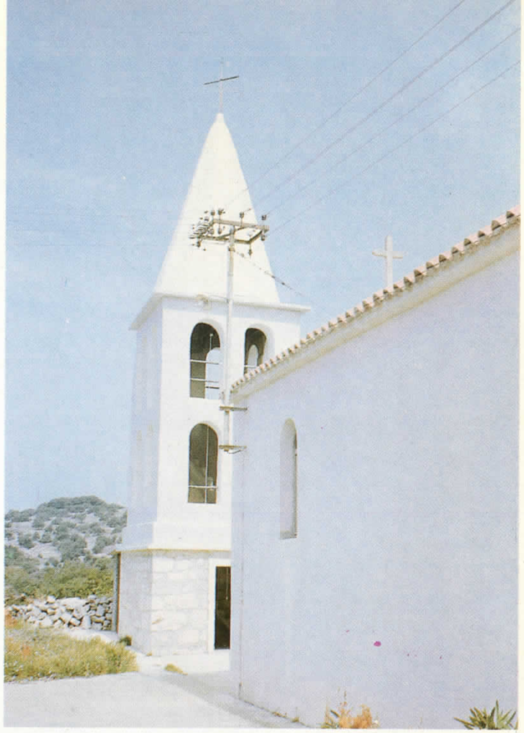

35. Rim – crkva Al Gesù. A. Pozzo: »Idite i zapalite čitav svijet« (17. st.).

XVI. Sveti Ignacije i Istočnjaci

Ignacijevi planovi iz Loyole i Manrese bili su usmjereni prema Jeruzalemu s dvostrukim ciljem: pobožno živjeti pohađajući sveta mjesta i "pomagati dušama". Pod dušama je tada razumijevao muslimane u Palestini i kršćanske hodočasnike koji su pohađali grob. U zavjetu na Montmartreu, prema formulaciji koju je dao o. Laínez, ideal drugova bio je da rade "među vjernicima i nevjernicima".[1] Pod nevjernicima su tada razumijevali i pogane, i heretike, i šizmatike. Bula Družbina odobrenja, koju je izdao Pavao III. 1540., bolje je određivala cilj Družbe u toj točki; ona naime veli da oni koji kane ući u Družbu, moraju biti raspoloženi da pođu onamo kamo ih papa bude htio poslati, "među Turke ili kojegod druge nevjernike, pa i u one dijelove koji se nazivaju Indija, ili među heretike, raskolnike ili pak među vjerne kršćane".[2] Ne gledajući na druge pojedinačne pokušaje, npr. na nakanu da se u Rim pozove deset ili dvanaest grčkih studenata, ili pak na plan da se nekoliko isusovaca pošalje k nestorijanskim zajednicama, Ignacijeva akcija s obzirom na istočnjake usredotočila se na dva pothvata, priželjkivana godinama s mnogo zanimanja koji, međutim, za Svečeva života nisu bili uspješni.

Prvi je osnivanje triju kolegija: u Jeruzalemu, na Cipru i u Carigradu; drugi se odnosio na misije u Etiopiji.

1. JERUZALEM, CIPAR, CARIGRAD

Neki plemić, podrijetlom iz Bermea u Biskayi, činovnik kraljevske ambasade u Rimu, zabrinut zbog nadiranja turske sile u Sredozemlje, došao je na misao da osnuje Bratstvo Svetoga groba, sa sjedištem u

1. *FN,* I, 110.
2. Bula *Regimini militantis Ecclesiae* i *Exposcit debitum u: MI, Constitutiones SI,* I, 378: *Gli Scritti,* 224-225.

Rimu i ograncima u drugim gradovima. Cilj mu je bio da priskrbi materijalna sredstva za spasavanje hramova kojima prijeti uništenje i da zaštiti duhovne interese na Srednjem istoku. Jedno od sredstava bilo bi osnivanje triju Družbinih kolegija u spomenutim gradovima. Biskajski je plemić svoje planove predložio papi i Svetom Ignaciju. Julije III. ih je odobrio, osnovavši Bratstvo Svetoga groba bulom "Pastoralis officii cura", 6. listopada 1553.[3] Osmoga ožujka slijedeće godine Bratstvo je ustanovljeno u rimskoj crkvi Santa Maria sopra Minerva. Plemić koji je započeo taj pothvat zvao se Pedro de Zárate.

Ignacije je s naklonošću prihvatio zamisao o osnivanju triju kolegija, za koje je Papa pružio dovoljnu pomoć. O. Simón Rodrigues, koji je u to vrijeme, pošto je napustio Portugal, kanio poći u Svetu Zemlju, mogao bi poduzeti prve korake u vezi s osnutkom. No Rodrigues je morao odustati od puta, a i druge su se vanjske okolnosti ispriječile ostvarenju tog nauma. Smrću Julija III. godine 1555. nestao je glavni pobornik te zamisli. Nakon kratkog pontifikata Marcela II. njegov nasljednik Pavao IV. nije oklijevao da se dadne na drukčiji pothvat: u rat protiv Španjolske. No što se posebno tiče Jeruzalema, nove su teškoće došle od franjevaca, koji se nisu lako mirili idejom neke ustanove koja bi mogla lako ugroziti njihove povlastice u Svetoj Zemlji. Ignacije je uza sve to nastojao zagovarati taj prijedlog i još jedanaest dana prije smrti, 20. srpnja 1556. dao je tajniku da o tome piše Pedru de Záhati. No, budući da je bio realist, priznao je: "Ali to je još vrlo daleko i zasada o tome ne treba potanko raspravljati."[4] Godine 1563. umro je i Pedro de Zárate, a zamisao je pala u zaborav.

2. ETIOPIJA

Ignacije možda nijednu apostolsku zamisao nije tako oduševljeno i uporno prigrlio kao misiju u Etiopiji. Iz vijesti koje je on primio mora da je stvorio čvrstu nadu da je došao trenutak da se Koptska crkva u toj zemlji sjedini s Rimskom.

Kako se moglo dogoditi da je toliko nade stavio u jednu misiju za koju su činjenice pokazale da je preteška i koja je ustvari za neko vrijeme i propala? Srž problema bio je u konkretnim stajalištima kraljeva koji su ušli u ovo pitanje: Lebne Dengela i njegova sina nasljednika Galâwdêwosa. Da li su se dvojica suverena stvarno i iskreno željeli sjediniti s Rimom? Ako postoji neka sumnja u vezi s prvim, stvar je mnogo problematičnija s drugim, s kojim se moralo pregovarati za Ignacijeva života. Etiopskom negusu nužno je trebao savez s Portugalcima da bi se mogao valjano oprijeti ponavljanim napadima muslimana. Savez i prijateljstvo s Portugalom podupirali su težnju prema približavanju Etiopije Katoličkoj Crkvi. Preostaje da se vidi je li se radilo o odlučnoj i iskrenoj volji. Kad je došao trenutak da se izričito radi o tome, Galâwdêwos je odbio da se podloži. Manuel Fernandes, pratilac patrijarha Andrésa de Ovieda, označio je taj čin "podmuklim". Fernandes je bez sumnje taj izraz shvaćao kao sinonim za nevjernost riječi koju je Negus zadao. No vrlo je vjerojatno da zapravo Galâwdêwos nije nikada imao pravu nakanu da se podloži Rimu.

Što se tiče Družbine misije, činjenice su se ovako redale: godine 1540. umro je Lebna Dengel, u Etiopiji zvan David. Naslijedio ga je Galâwdêwos, Europljanima poznat pod imenom Klaudije (1540—1559). Bio je mladić od 18 godina. Kad je preuzeo kraljevsku vlast, prilike u njegovoj zemlji činile su se beznadne zbog poraza koji je pretrpljen od muslimana. Gotovo čitav etiopski teritorij bio je u rukama osvajača. Stanje je krenulo nabolje u sljedećim ratnim pothvatima.

Oko godine 1546. u Portugalu se pomišljalo da je došlo vrijeme da Etiopija prihvati sjedinjenje s Rimskom Crkvom. Ivan III. namislio je da Družba ostvari ovu važnu misiju. U kolovozu te godine napisao je pismo Sv. Ignaciju, u kojem mu preporučuje da dobro sasluša prijedloge koje će mu formulirati njegov ambasador u Rimu Baltasar de Faria. Prva stvar koju je trebalo učiniti bila je da odredi jednog oca koji bi postao etiopski patrijarh. Ivan III. predlagao je Petra Fabera, ne znajući da je ovaj već umro u Rimu prvoga dana tog mjeseca.[5]

Ignacije je od prvog časa oduševljeno prihvaćao misiju u Etiopiji, za koju se sam osobno zalagao. Odgovarajući portugalskom kralju pisao je: "Ja vam ih dajem, ako me ostali moji drugovi istog dara i zvanja, na koje nas je, kako vjerujemo, pozvalo Njegovo Božansko Veličanstvo, ne spriječe. Ne bih se htio svima suprotstavljati. Smatram da oni to neće učiniti. U slučaju da naši ne bi željeli prihvatiti taj pothvat u Etiopiji, rado ću ga sam preuzeti ako mi bude povjeren."[6]

Nakon ovih početaka koji su mnogo obećavali slijedilo je sedam

3. H. Lammens objavio je bulu u *Etudes* (Paris 1897), 70. svezak, 72-86; I. Ortis de Urbina objavio je sažetak bule, *San Ignacio y los Orientales*, Madrid 1950, 19-22.
4. *MI, Epp,* XII, 155.

5. *MI, Epp, I, 428, 434.*
6. *Isto, 429.*

godina ravnodušnosti. Ponovno se govorilo o toj misiji tek 1553. Valja napomenuti da je jedan od motiva zbog kojega je Ignacije pozvao Ksavera u Rim, ne znajući da je apostol Indije umro pola godine prije toga, bio i taj da uređuje poslove u vezi s Etiopijom: "Osim tih razloga koji se svi tiču dobra Indije, držim da biste mogli ohrabriti kralja u vezi s onim što spada na Etiopiju, o čemu se ovdje govori toliko godina, a da se ništa nije ostvarilo."[7]

Otada je Ignacije stavio svoju ruku na to djelo. Pet dana sve su mise i molitve isusovaca u rimskoj Kući i Kolegiju trebale da se prikažu na tu nakanu. Ignacije je od svih otaca i braće tražio da pokažu svoju raspoloživost da pođu u tu novu misiju. "Sva Kuća i Kolegij puni su ljudi koji su za taj pothvat", pisao je Svetac Salmerónu 24. lipnja 1554.[8]

Hitnija i osjetljivija stvar bijaše izbor patrijarha i dvaju pomoćnih biskupa. Ignacije, koji se tako energično suprotstavio izboru o. Jaya za biskupa i o. Laíneza za kardinala, nije imao posebne teškoće da prihvati ta biskupska imenovanja u misijskoj zemlji. Budući da za patrijarha nije mogao računati s Faberom, predložio je o. Broëta, no Ivan III. više je volio da bude izabran Portugalac. Isključivši Simóna Rodriguesa, na koga se pomišljalo u prvi čas, bio je predviđen João Nunes Barreto, koji je dobro radio u Tetuánu, brinući se za otkup robova. Kao pomoćni biskupi s pravom nasljedstva bili su izabrani oci Andrés de Oviedo i Melchior Carneiro. Njima se trebala pridružiti dvanaestorica isusovaca.[9]

O. Oviedo i isusovci misionari koji su ga pratili otputovali su iz Rima u Portugal i Etiopiju u rujnu 1554. João Nunes Barreto i Andrés de Oviedo primili su biskupsko posvećenje u Lisabonu 5. svibnja 1555. Drugi članovi ekspedicije otputovali su pod vodstvom o. Melchiora Carneira u Indiju mjesec dana prije. Nunes i Oviedo pošli su za njima ukrcavši se 28. ožujka godine 1556. Goa je trebalo da bude prva etapa, nakon koje bi se pošlo u Etiopiju. No imenovani patrijarh nikada nije stigao do svog odredišta, umro je u Goi 1562.

Kao smjernicu za biskupe i misionare Ignacije je poslao patrijarhu Joãu Nunesu u veljači 1555. neke *Napomene koje mogu pripomoći da se kraljevstvo svećenika Ivana dovede do sjedinjenja s Katoličkom Crkvom i vjerom,* u kojima izlaže kakvom taktikom treba da se služe kada stignu u Etiopiju.[10] Prvi korak treba da bude u tom da

7. *MI, Epp,* V, 150.
8. *MI, Epp,* VII, 169.
9. *MI,* Epp, VI, 101-102; *Mixtae,* IV, 105-106; *FN,* I, 599.

10. *MI, Epp,* VIII, 680-690; *Gli Scritti,* 873-881.

steknu naklonost Negusa, uvjereni da će sav narod slijediti njegov primjer ako bi ovaj pristao na planove koje će mu predložiti. Bit će također prikladno uza se pridobiti najutjecajnije osobe na dvoru. Valja se više služiti blagošću i uvjeravanjem nego nasilnim sredstvima kao što su teološke dispute. Djelovanje izaslanika mora biti isključivo duhovnog reda, kao što je propovijedanje, vođenje duhovnih vježbi, dijeljenje sakramenata. Mora se misliti i na odgoj mladeži i osnivati kolegije. Savjetovao je da se dijeljenje sakramenata i vršenje drugih obreda uskladi s latinskim običajima. No to je bio samo savjet, ne nalog. Da bi se uspješnije postigli ti ciljevi, bilo bi prikladno da u Družbu uđu mladi ljudi te zemlje.

Dne 23. veljače 1555. Ignacije je napisao opširno pismo negusu Klaudiju, u kojemu je razlagao o jedinstvu Crkve: "Katolička je crkva samo jedna po svemu svijetu; ne može se stoga dogoditi da jedan njezin dio bude pod rimskim biskupom, a drugi pod aleksandrijskim."[11] Hvalio mu je vrline imenovanoga patrijarha i njegovih pomoćnika i nasljednika, kao i ostalih poslanih isusovaca. Njima je pak preporučivao da poštuju i slušaju suverena.

Da bi pak spremio teren za tako željenu i pripravljenu misiju, indijski potkralj Pedro Mascarenhas, isti onaj koji je prije petnaest godina posredovao pri dolasku prvih isusovaca u Indiju, bio je mišljenja da prije nego što sam patrijarh pođe u Etiopiju, onamo pođe jedan preteča koji bi mu pripravio put. Izabran je o. Gonçalvo Rodrigues, koji je iz Goe pošao 7. veljače 1555. Kad je stigao u Etiopiju, primio ga je Galâwdêwos; no kad je Negus upoznao planove koje mu je ovaj predlagao, vratio je poslanika. Premda je Rodrigues spremio pismeno izlaganje svojih planova, Negus se nije dao uvjeriti, a Rodrigues se morao vratiti u Indiju u veljači 1556., a da nije polučio ništa. Za Ignacijeva, dakle, života nije se ostvario plan koji je toliko vremena bio priželjkivan. Godine 1557., godinu dana nakon smrti Sv. Ignacija, uspio je na tlo Etiopije stupiti biskup Andrés de Oviedo, no malo je mogao učiniti. Izoliran u Fremoni, u pokrajini Tigré, da bi odande vršio svoju biskupsku službu koliko je mogao, živio je u krajnjem siromaštvu, tako da je morao sam obrađivati svoje malo polje da bi preživio. Tu je umro 9. srpnja 1577.

11. *Nav. dj.,* 462; *Gli Scritti,* 881-887.

XVII. Konstitucije Družbe Isusove

Nakana da se Družbi dadne pravna uredba počela se ostvarivati odmah nakon što je u rasuđivanju godine 1539. bilo odlučeno da se osnuje novi red. Bilo je očito da su novom organizmu potrebne norme koje će uređivati njegovo djelovanje.

Prvi posao bio je da se sastavi *Formula Instituta.* Prema o. Nadalu, uz suglasnost ostalih drugova bilo je povjereno Ignaciju da je sastavi. Ta *Formula,* o kojoj smo već govorili kad je bilo riječi o odobrenju Družbe, postala je dokument papinskog prava kad je bila uključena u bulu odobrenja Družbe. Otada se smatra "osnovnim pravilom" Reda, koje u biti sadrži čitavo njegovo zakonodavstvo.

No to ne znači da *Formula* nije bila dodirljiva. Ustvari, nakon što je prošlo nekoliko mjeseci otkako ju je Papa odobrio, tj. u ožujku 1541. oci su već pomišljali kako bi se neke točke u njoj mogle jasnije i točnije izraziti ili prilagoditi onome čemu ih je iskustvo naučilo. Kako su godine prolazile, uočavala su se potrebna poboljšanja koja je trebalo da se uvrste; konačno je godine 1550. papi Juliju III. predložena na odobrenje nova redakcija *Formule,* koju je Papa odobrio 21. lipnja 1550. bulom *Exposcit debitum.*

Razlozi koji su svjetovali izdavanje te nove bule nabrajaju se na njezinu početku i svode se na ova tri:

1. Nova potvrda onog što je Pavao III. odobrio.
2. Uključivanje u bulu papinskih dopuštenja koja su dana nakon godine 1540, a to su prije svega: dokidanje odredbe kojom se broj profesa ograničava na 60 (1544), uspostava kategorija duhovnih i vremenskih pomoćnika (1546), potvrda onih dopuštenja koja je Pavao III. podijelio bulom *Licet debitum* od 18. listopada 1549., koja se naziva i *mare magnum* (veliko more) povlasticâ.
3. Točnije i jasnije izraziti neke točke koje su mogle izazvati sumnju.

Sve se to postiglo bulom iz 1550., nakon koje se *Formula Instituta* više nije mijenjala te je ostala kao Družbina *magna charta.*

1. KNJIGA ISPITA

Zajedno s Konstitucijama Ignacije je izradio tekst koji nosi naslov *Ispit (Examen),* a imao je poslužiti kao uvod u *Konstitucije.* Prva redakcija dovršena je između godina 1546. i 1547.[1]

Ova knjiga, kako sam naslov veli, sadrži točke koje kandidat mora ispitati kad želi stupiti u Družbu te točke o kojima kandidat treba da bude ispitan da bi se moglo odlučiti da li je ili nije prikladan da bude primljen.

Kandidatu treba da se prije svega prikaže svrha Družbe, koja je u tome "da se s milošću Božjom brinemo ne samo za spasenje i savršenost svoje duše, već da s tom istom milošću živo radimo i za spasenje i savršenost bližnjega"(3).[2] Nakon svrhe dolaze sredstva za njeno postizanje, a to su tri redovnička zavjeta, kako ih Družba shvaća. Druge točke koje se kandidatu izlažu jesu ove: zavjet posebne poslušnosti Svetom Ocu, da će poći kamo god on bude naredio; vanjski život Družbe koji je "običan", bez pokora naloženih pravilom (8); stupnjevi i kategorije osoba koje sačinjavaju Družbu: profesi, duhovni i vremeniti pomoćnici (svećenici i braća), skolastici koji se pripremaju za svećeništvo i novaci (10—15): jednostavni zavjeti nakon dvogodišnjeg novicijata, a za skolastike godina dana priprave nakon studija, prije konačnog pripojenja (16).

Posebno je važno četvrto poglavlje *Ispita* jer se u njemu kandidatu prikazuje ideal duhovnog života prema kojem treba da teži. U Družbu se mogu primiti samo "osobe već odvojene od svijeta i odlučne da Bogu služe u svemu" (53). To, prije svega, znači da "moraju razdijeliti materijalna dobra koja posjeduju i da se odreknu da raspolažu onima koja očekuju", prema evanđeoskom savjetu: "Podaj siromasima i slijedi me" (Mt 19,21). Treba da se trude "da se otresu sve naravne sklonosti prema rođacima i da je preobrate u duhovnu, pa ih samo onako ljube kako to traži uredna ljubav, poput ljudi koji su umrli svijetu i

1. O nastanku *Konstitucija Družbe Isusove* vidi: A. De Aldama, *La composición de las Constitutiones de la Comagñia de Jesús, AHSI,* 42 (1973), 201-245.
2. Citirani tekstovi iz *Konstitucija* u cijelom poglavlju označeni su odgovarajućim brojem (u zagradi), s kojim su označeni u suvremenim izdanjima knjige.

samoljublju i koji žive samo Kristu Gospodinu našemu i njega imaju umjesto roditelja, braće i svih stvari" (61).

Onaj koji ulazi u Družbu, mora biti spreman da sve njegove pogreške i nedostaci budu otkriveni poglavaru, a i sam mora surađivati u tom bratskom opominjanju, "pomažući s dužnom pažnjom i ljubavlju radi većega duhovnog napretka" (63).

"Hrana, piće, odijevanje i postelja bit će kao što dolikuje siromasima". Kandidatu se stavlja primjer prvih otaca: "Prvi oci Družbe prošli su te kušnje i tjelesne oskudice, stoga i ostali koji će kasnije stupiti u nju treba da traže, koliko je moguće, da ih dostignu, pa da ih i prestignu u Gospodinu našem" (81).

Nakon tog ideala siromaštva kandidatu se predlaže ideal poniznosti, prema Kristovu primjeru. "Jer kao što svjetovni ljudi, koji idu za onim što je od svijeta, ljube i traže s velikim marom časti, slavu i glasovito ime na Zemlji, kako ih svijet uči, tako oni koji provode duhovni život i ozbiljno nasljeduju Krista Gospodina našeg ljube i žarko žele što je tomu sasvim protivno, to jest zaodjenuti se časnom odorom svoga Gospodina od ljubavi i poštovanja prema njemu", sve dotle da žele podnositi nepravde, lažna svjedočanstva i uvrede da bi postali "slični Isusu Kristu, Stvoritelju i Gospodinu našemu, i donekle ga nasljedovali te se zaodjenuli njegovim ruhom i časnom odorom. Ta on se sam radi većega našega duhovnog napretka zaodjenuo njima" (101).

Očito je da se tako visok stupanj savršenosti, a osobito tako posvemašnje nasljedovanje Krista siromašnog i poniženog može predložiti samo onom tko je dobro obavio duhovne vježbe Svetog Ignacija, u kojima se kao vrhunski cilj označuje to da se čovjek stavi pod zastavu Krista siromašnog i poniznog, u posvemašnjem suobličenju božanskom Učitelju, kakvo se predlaže u trećem načinu poniznosti. Ignacije je svjestan da se to ne može predložiti nekome tko je tek napustio svijet. Stoga veli neka ga se pita, u slučaju da ne osjeća takve želje, da li bar želi imati takve želje (102).

U sljedećem koraku kandidatu se veli ovo: da što bolje postignemo taj stupanj savršenosti, "velika je i ozbiljna dužnost svakoga da u svemu ide u Gospodinu za većim odricanjem i u svemu se, koliko je moguće, neprestano trapi" (103).

2. KONSTITUCIJE (USTANOVE) I NJIHOVA POVIJEST

Može se ustvrditi da je Ignacije na sastavljanju Konstitucija radio za vrijeme čitavog svojeg generalata. Koliko mu je bilo moguće, o svim

je točkama raspravljao s drugovima koji su se nalazili u Rimu. Kako već rekosmo u 11. poglavlju, godine 1541., prije izbora generala, bio je sastavljen jedan nacrt *Konstitucija* u 49 točaka, koje su obuhvaćale najvažnije teme. Dokument su potpisali Ignacije, Laínez, Salmerón, Codure, Broët i Jay. Kasnije se više nisu uspjeli sastati. Kad je 29. kolovoza 1541. umro Codure, sav je rad pao na Sv. Ignacija.

Između 1541. i 1547. Svetac je razradio neke teme koje se tiču "poslanja", odbijanja crkvenih časti, poučavanja djece u katekizmu, osnivanja kolegija, siromaštva Družbinih kuća. Iz razdoblja 1544. — — 1545. stranice su njegova *Duhovnog dnevnika,* koje su doprle do nas, napisane dok je razmišljao o siromaštvu Družbinih crkava. No pisanju *Konstitucija* Svetac je mogao posvetiti tek malo vremena zbog osjetljivog zdravlja i velikih poslova u upravi.

Godine 1547., s izborom o. Juana Polanca za Družbina tajnika, sastavljanje *Konstitucija* počelo je velikim koracima napredovati. Nadal je zabilježio da se od 1547. Ignacije počeo ozbiljno posvećivati *Konstitucijama.*[3] Očita je aluzija na dolazak novoga tajnika.

Polanco se rodio u Burgosu 1517., i pošto je studirao filozofiju u Parizu prešao je u Rim, gdje je dobio službu "apostolskog pisara". Godine 1541. ušao je u Družbu. Poslali su ga u Padovu da dovrši studij teologije. Kratko vrijeme nakon što je završio studij pozvan je u Rim da preuzme službu Družbina tajnika. Izbor je bio izvanredno sretan, jer je Polanco posjedovao sve odlike idelanog tajnika: veliku radnosnu sposobnost, identifikaciju sa svojim poglavarom i lakoću da protumači njegovu misao, jasnoću i točnost u izvršavanju povjerenih zadataka. Pretvorio se u generalovo "sjećanje i ruke", kakav mora biti tajnik opisan u *Konstitucijama* (800—802).

Moglo se pitati o udjelu koji je Polanco imao u sastavljanju *Konstitucija.* Premda se o tom ne može doći do apsolutno sigurnih zaključaka, može se reći da niz indicija potvrđuje ono što je rekao Sv. Ignacije, a prenio o. Nadal, tj. da *Konstitucije* nemaju ništa Polancova, osim u temi o kolegijima. [4] Polanco je napravio mnogo toga, no i kad je radio s izvjesnom samostalnošću, činio je to uvijek tumačeći misao Osnivača i rješavajući s njime sve nedoumice.

Polanco je mudro započeo skupljajući građu koju je našao kad je došao u Rim. Budući da je imao teškoća, formulirao je četiri vrste sumnji koje je iznio Ignaciju da bi došao do rješenja. Drugi važan posao sastojao se u čitanju pravila i ustanova starijih redova. U rukopisu su sačuvani njegovi izvaci iz njih.

3. *FN,* II, 207.
4. *FN,* III, 637, n. 3; *MI, Constitutiones SI,* II, CLXIV.

Kasnije, godine 1548., Polanco je sastavio niz od dvanaest *Sredstava kojima se Družba mora pomagati da bolje ide prema svom cilju.*[5] Taj se tekst može smatrati prednacrtom *Konstitucija.* Godine 1549. napisao je neke *Konstitucije kolegija.*[6]

S tom i drugom građom moglo se prići pripremi jednog organski povezanog teksta. Sredinom 1550. bio je već spreman prvi tekst *Konstitucija* koji posjedujemo (tekst A), podijeljen u deset dijelova, koje knjiga i danas posjeduje. No taj je tekst prethodio drugom dorađenijem. Taj tekst (tekst A), koji je slijedio kratko nakon prethodnog, bio je spremljen do rujna 1550. Ignacije ga je ispravio svojom rukom. Ispravaka ima više od 230, a odnose se sad na jednu riječ, sad na čitavu rečenicu; kadikad je oduzimao cijeli paragraf ili je davao raznovrsne primjedbe.

Došao je trenutak da se obavljeni posao predloži provjeri i odobrenju svih profesa koji se mogu naći u Rimu. Ignacije ih je sazvao, a sastanak se održao krajem Svete godine 1550. i početkom 1551. Oci su dali neke primjedbe. Ignacije iskoristi priliku da im predloži svoje odreknuće od generalske službe. Svi su tome bili protivni osim o. Andrésa de Ovieda koji je prostodušno rekao: ako se Ignacije smatra nesposobnim, valja mu vjerovati jer je svetac.

Godine 1552. bio je gotov novi tekst (tekst B), koji se naziva autografom. No Ignacije je nastavio raditi na *Konstitucijama* do kraja života. Šest mjeseci prije Svečeve smrti Polanco je pisao da se nastavljaju unositi ispravci.

U svakom slučaju moglo se reći da su u vrijeme Ignacijeve smrti *Konstitucije* bile dovršene, kako su pisali oci Laínez i Nadal. Ako ih Svetac nije htio smatrati dovršenima, to s o. Polancom moramo pripisati njegovoj poniznosti.[7] Dok je umirao, na stolu je ostavio to djelo koje ga je stajalo toliko molitava i napora, da bi Družba rekla posljednju riječ. Odobrenje *Konstitucija* službeno je proglasila Prva generalna kongregacija, koja se sastala godine 1558., da bi izabrala nasljednika Sv. Ignacija.

To je, velikim potezima orisana izvanjska povijest *Konstitucija.* Znamo da su one proizišle, osim iz Ignacijeve spisateljske djelatnosti, također iz njegovih molitava i prosvjetljenja koja je primao dok ih je izrađivao. Priznao je to i sam Svetac kad ga je o. Gonçalvez da

5. Objavljene su u: *MHSI, Polanci complementa,* II, 725-775.
6. *MHSI, Regulae Societatis Iesu,* 213-245. Drugi dio se može naći u: *MHSI, Monumenta paedagogica,* I, 37-45.
7. *FN,* I, 768.

Cámara pitao o postupku u sastavljanju *Konstitucija;* odgovorio je da je "njegov postupak kojim se služio pri sastavljanju *Konstitucija* bio u tome da svaki dan služi Misu, preporučuje Bogu točke koje je obrađivao i moli se u vezi s tim."

I neprestano su mu u molitvi i kod Mise navirale suze.[8] Malo prije toga, govoreći o božanskim viđenjima, rekao je da mu se to događalo vrlo često dok je sastavljao *Konstitucije.* To mu je sada lakše potvrditi jer je tada dnevno zapisivao ono što se u njegovoj duši događalo, a ima sačuvano sve što je zapisao.[9] O. Cámara je odmah iskoristio priliku i zamolio ga da mu pokaže te bilješke. Svetac mu je pokazao velik dio spisa od kojih je poneki dio pročitao. "Većinom se radilo o viđenjima koja je on smatrao kao potvrdu za neke dijelove *Konstitucija.* U viđenjima je katkad vidio Boga Oca, ponekad sve tri osobe Trojstva. Kadšto našu Gospu koja je za nj posredovala, a ponekad i potvrđivala ono što je napisao."[10] O. Cámara ga je zamolio da mu ustupi te spise na kratko vrijeme, ali Svetac nije pristao. Šteta, jer ih je Ignacije kasnije uništio, a do nas je došlo samo ono što je napisano godine 1544. i 1545., dok je razmišljao o zavjetu siromaštva koji bi imale vršiti Družbine crkve. Malo je to, ali dovoljno da otkrijemo uzvišene darove kontemplacije, koje mu je Bog udijelio.

3. SADRŽAJ KONSTITUCIJA

Konstitucije se dijele na deset dijelova. Sadržaj se ne iznosi prema tematskom redu, nego po redu koji bismo mogli nazvati razvojnim, ukoliko slijedi razne etape isusovačkog života: od primanja u Družbu do apostolskog poslanja. To je tema prvih sedam dijelova. Ostala tri dijela raspravljaju o upravi u Družbi: generalna kongregacija (osmi dio), vrhovni poglavar (deveti dio) i o načinu kako da se čitavo Družbino tijelo sačuva u svom dobrom stanju (deseti dio).

Prvi dio bavi se primanjem kandidatâ u Družbu, odlikama koje se u njima traže te o zaprekama koje se protive primanju.

O problemu otpuštanja iz Družbe vrlo se razborito raspravlja u *drugom dijelu.* O tako osjetljivom predmetu najprije se postavljaju opća načela. Prvo načelo veli: "Ako se ne smije olako primati u Družbu, još manje će se moći olako otpuštati; naprotiv valja postupati vrlo

8. *Autobiografija,* br. 101.
9. *Nav. dj.,* br. 100.
10. *Isto*

pažljivo i važući stvari u našem Gospodinu" (204). Drugo je "da razlozi (za otpuštanje) treba da butu to teži što je netko uže vezan uz tijelo Družbe" (204). Otpuštanje se ima obaviti radije očinski nego da se ide sudskim putem. Poglavar treba da mnogo moli i da se s drugima svjetuje prije nego se odluči.

Treći dio sadrži srce ignacijanske duhovnosti. Raspravlja o životu koji će provoditi primljeni član. Značajan je naslov prvog poglavlja: "Očuvanje onoga što se tiče duše i napredak u krepostima". Govori se o čuvanju sjetila (250), o umjerenosti (250), o djelovanju koje je neprijatelj neradu (253), o siromaštvu (254—257, 287), o poslušnosti (258—259, 284—286), o djelima pobožnosti, o očitovanju savjesti i poučljivosti voditelju (263), o načinu kako se predusreću napasti (265), o popravljanju nedostataka (269—271), o posluhu liječnicima i bolničkom osoblju (272), o jedinstvu u naučavanju (273), o pravoj nakani (288).

Nakon što se pobrinuo za duhovni dio, u drugom poglavlju prelazi na brigu o tijelu u svemu što se tiče uzdržavanja, sna, odijevanja i brige za zdravlje (292—306).

Četvrti dio je posvećen intelektualnoj formaciji isusovaca i apostolatu u kolegijima i sveučilištima. Taj se dio smatrao prethodnicom budućeg Družbinog *Ratio studiorum.* Tu se radi o osnivanju kolegija, o zahvalnosti koja se duguje osnivačima, o školskim predmetima koji treba da se uvedu, o duhovnom odgoju pitomaca, o upravljanju takvim centrima.

Pošto je završena duhovna i kulturna formacija isusovca, prelazi se na njegovo potpuno primanje u Družbu. O tome govori *peti dio,* posvećen različitim problemima koji su u vezi s takvim pripojenjem: kvaliteta primljenih, način obavljanja profesije, primanje duhovnih i vremenitih pomoćnika (svećenika i braće).

Šesti dio bavi se pojedinačnim životom onih koji su primljeni. Središnja tema toga dijela su redovnički zavjeti kako treba da budu shvaćeni i proživljavani u Družbi. Sv. Ignacije ovdje na poseban način razvija temu o poslušnosti, dopunjujući ono što je rečeno u trećem dijelu. Ignacije hoće da se njegovi "istaknu" u toj kreposti, pokoravajući se poglavaru ne samo kad izričito nalaže nego i na jednostavan znak njegove volje. To će biti moguće ako isusovac ima pred očima "Boga, Stvoritelja i Gospodina našega, radi kojega sluša, nastojeći postupati zbog ljubavi a ne zbog bojazni i straha" (547). Poslušnost treba da obuhvaća ne samo izvršenje onog što je zapovijeđeno nego i volju i sud. Tu se susrećemo s pojmom slijepe poslušnosti, nailazimo na usporedbu s mrtvim tijelom i starčevim

štapom, što nije izmislio Ignacije, nego je to preuzeo iz vjerske predaje i usvojio. Redovnik treba da se prepusti da ga nosi i vodi Providnost koja se za svoje ciljeve služi poglavarom. Pošto su protumačeni zavjeti, tumači se redovnički život formiranih isusovaca.

Pošto je isusovac potpuno uključen u Družbu te se dao na život prema pravilima svojega staleža, spreman je da bude poslan onamo gdje njegovo djelovanje može biti najkorisnije. *Sedmi dio* je posvećen "poslanju" ili misiji; taj dio *Konstitucija* govori o tome kako valja da se raspodijele u vinogradu Gospodnjem. To je jedan od bitnih vidika Družbe. Isusovac je poslan (apostol), radnik u vinogradu, koji se mora brinuti za područje koje mu je dodijeljeno. Koja su to područja? Tu se spominju tipično ignacijanski kriteriji prema kojima se biraju poslovi. Vrhovno pravilo mora biti veća slava Božja i veće dobro ljudi. Valja više cijeniti ono područje rada gdje je veća *potreba,* gdje se nadamo da će se plod *više raširiti,* npr. rad s utjecajnim osobama; ono što se smatra *važnijim;* moraju se npr. više cijeniti duhovni ministeriji od tjelesnih; više cijeniti ono što je *općenitije* od pojedinčanog. Tu se donosi zlatno pravilo: "Što je neko dobro općenitije, to je božanskije" (622). Drugi kriteriji su ovi: raditi gdje je neprijatelj posijao kukolj; više se baviti hitnim slučajevima nego onima koji su manje hitni; više djelima na kojima nitko ne radi nego onima za koja se već drugi brinu; više djelima kojima su učinci trajniji nego onima kojima su prolazni. Jednom riječi: u tako važnoj stvari kao što je izbor ministerija vidimo da Ignacije primjenjuje svoje pravilo "magis" (više), koje preuzima iz načela i temelja *Duhovnih vježbi.* Naravno, valja voditi računa i o sposobnostima osoba, tako da se za teško poslanje uzimaju kvalificirane i spremljene osobe. I tako u svemu ostalom.

Činjenica da se isusovci moraju raspršiti po svemu svijetu mogla bi u sebi nositi opasnost da se razjedine. Da bi se to spriječilo napisan je *osmi dio*: "Sredstva koja će članove, raspršene posvuda, povezivati s njihovom glavom i međusobno." Više od svega valja ići za jedinstvom duhova: "Što je teže jedinstvo članova ove Družbe s vlastitom glavom i međusobno, zbog toga što su raspršeni u različitim krajevima svijeta, među vjernicima i nevjernicima, toliko više valja tražiti ono što pomaže toj svrsi (...). Stoga će se prije svega govoriti o onom što pogoduje jedinstvu srdaca" (655). Tome će pomagati veza poslušnosti u željenom povjerenju između podložnika i poglavara. No glavna veza mora biti ljubav: "Glavna međusobna veza za jedinstvo članova među sobom i s njihovom glavom je ljubav prema Bogu našem Gospodinu. Ako, naime, poglavar i podložnici budu snažno

sjedinjeni s njegovom božanskom i vrhovnom dobrotom, biti će vrlo lako sjediniti se i među sobom" (671). Ignacije je želio da u Družbi vlada "koliko je moguće, i unutrašnje jedinstvo u naučavanju, u sudu i volji, a i vanjsko jedinstvo u odijevanju, u misnim ceremonijama i ostalom, koliko je to spojivo s različitim osobinama osoba, mjesta itd" (671). Vrlo dobro sredstvo za podržavanje jedinstva mora biti dopisivanje. Svaka četiri mjeseca jedan posebno zadužen član iz svake kuće pisat će pismo provincijalu izvješćujući ga o najznačajnijim događajima za to vrijeme. Ta će pisma kružiti i među različitim provincijama. Radi se o četveromjesečnim pismima (*Litterae quadrimestres*), vrlo zanimljivim za povijest Družbe, koje su potkraj 16. stoljeća postale godišnjim. To su glasovite *Litterae Annuae,* važne osobito za povijest misija.

U tom *osmom dijelu* radi se i o svemu onome što se tiče Generalne kongregacije, što je jasan znak da prema gledanju Sv. Ignacija na tu skupštinu koja nije tek povremena i koja je vrhovni zakonodavni organ Družbe, valja gledati kao na faktor jedinstva. Tu se govori o slučajevima u kojima Kongregacija treba da bude sazvana, o osobama koje na njoj treba da sudjeluju, tko ima vlast da ih sazove, o mjestu, vremenu i načinu njezinog održavanja. Odvojeno se raspravlja o slučajevima kada treba da bude biran novi general i o onima kada treba pretresti druga važnija pitanja.

Čitav *deveti dio* posvećen je vrhovnom poglavaru, službi koja u Družbi treba da bude doživotna zbog razloga koji se navode. Nabrajajući osobine koje general mora imati, svi životopisci se slažu u tvrdnji da je Ignacije, i ne htijući, tu napravio vlastiti portret. Prva vrlina koju mora posjedovati jest da bude osoba vrlo povezana i familijarna s Bogom u molitvi (723). Druga je da bude krepostan čovjek, posebno da posjeduje pravu ljubav i poniznost, tako da bude uzor za svoje podložnike. Mora obuzdavati sve svoje strasti. Mora znati u ravnoteži držati pravednost i potrebnu strogost s dobrohotnošću i blagošću. Mora biti čovjek velikodušan i jak. Te su, naime, osobine potrebne da bi mogao podnositi slabosti svojih podložnika i da zna poduzeti velike pothvate na službu Bogu te da ustraje u započetim poslovima i da se ne da obeshrabiti protivštinama. Mora biti obdaren velikom inteligencijom i sposobnošću prosuđivanja. Premda je potrebna učenost, potrebnija mu je razboritost, da bi znao rasuđivati duhove, voditi poslove, i održavati veze s tako različitim osobama i unutar i izvan Družbe. Mora biti oprezan i pažljiv u poduzimanju poslova te odlučan u tom da ih privede kraju. Mora imati i ove vanjske darove: fizičko zdravlje, dobar nastup i pravu dob. Uz jednake uvjete mogli bi pomoći plemenito i bogato podrijetlo iz svijeta, dužnosti koje je obavljao i druge slične okolnosti. To su kvalitete koje se zahtijevaju u generalu općenito. Teško ih je naći sve u jednoj osobi. Ako se to ne dogodi, "neka bar ne manjka velika dobrota i ljubav prema Družbi, kao ni zdrav sud, popraćen prikladnom kulturom" (735).

Kruna *Konstitucija* je *deseti i posljednji dio* u kojem se izlaže "način kako da se sačuva čitavo ovo tijelo u svom dobrom stanju", kako to i naslov veli. Prvo sredstvo može biti samo nada koju Družba stavlja u Boga. Družba naime, "budući da nije ustanovljena ljudskim sredstvima, ne može se ni očuvati ni unaprijediti njima, nego milošću Boga i Gospodina našega Isusa Krista" (812). Da bi se Družba uščuvala i razvijala, "djelotovornija su ona sredstva koja oruđe združuju s Bogom i osposobljuju ga da bude pravo vođeno rukom Božjom, nego ona sredstva koja ga osposobljavaju za ljude" (813). Kad se postavi taj temelj, onda se valja služiti i naravnim sredstvima »ne da stavljamo u njih svoje ufanje, već da po njima sudjelujemo s milošću Božjom prema uredbi svevišnjega Promisla Božjeg" (814). "Mnogo će pomoći ako se kolegiji uščuvaju u svom dobrom stanju i redu (...), jer će to biti sjemeništa za Družbine profese i koadjutore" (815). U svoj njegovoj snazi valja sačuvati siromaštvo, jer "je utvrda redovima i čuva ih u njihovu stanju i stezi" (816). Stoga valja izbjegavati svaku vrstu pohlepe. Valja izbjegavati i častoljublje, "majku svih zala u svakoj zajednici ili družbi" (817).

Stoga treba da se odstrani posizanje za vlašću unutar Družbe i izvan nje. Valja se držati čvrstih kriterija u odabiru onih koji traže da uđu u Družbu i ne dopustiti da uđe mnoštvo, osobe neprikladne za naš Institut. Druga sredstva za očuvanje su: jedinstvo srdaca, umjerenost u duhovnim i tjelesnim poslovima, "prava sredina u *Konstitucijama* koje ne idu u krajnost ni u strogosti, ni u popustljivosti" (822), ljubav prema svima, i prema onima koji ne pripadaju Družbi, umjerena upotreba povlastica koje je Sveta Stolica Družbi dodijelila te čuvanje zdravlja radi službe Bogu (825—826).

4. DUH KONSTITUCIJA

Nakon kratka uvida u Družbine *Konstitucije,* možemo u njima istaći karakteristične crte koje nam pokazuju svu svoju izvornost i značenje.

Te Konstitucije, nisu samo skup zakona. U njima se pravni element združuje s duhovnim, institucionalni s asketskim. O njima je

rečeno da su zakoni a da se ne pokazuju kao zakoni, da su pravo a da se ne pokazuju kao pravo, zahvaljujući nadasve mudrom spajanju pravnih i duhovnih elemenata.

Osnova Konstitucija su duhovne vježbe koje kandidat mora obavljati mjesec dana na početku svojega novicijata. Predlaže mu se ideal Duhovnih vježbi: u svemu tražiti ono što više vodi ostvarenju čovjekove svrhe, a ta je da bude suobličen slici Isusa Krista u njegovim osnovnim crtama siromaštva i poniznosti. Kad se kandidatu kao vrhovni ideal predlaže nasljedovanje Krista siromašnog i poniženog, na jednoj strahovito ozbiljnoj stranici koja sadrži 11. i 12. pravilo stare *Jezgre Ustanova,* ne čini se ništa drugo nego se od njega zahtijeva da izvrši prinos "veće vrijednosti i veće važnosti", koji je učinio za vrijeme razmatranja o Kristovu kraljevstvu (97), tj. da se smjesti pod Kristovu zastavu i da teži za trećim načinom poniznosti.

U Družbi ne postoji dvostruka svrha, koja bi se sastojala u osobnom posvećenju i u apostolatu. Isusovac se mora posvetiti vršeći apostolat, apostolat pak mora imati djelotvorni odraz na unutarnji život. I samo siromaštvo i poslušnost moraju se gledati pod apostolskim vidikom. Isusovac treba da živi siromašno, odričući se i nagrada za Mise i druge ministerije, da bi mogao slobodnije djelovati. Na poslušnost se gleda kao na činioca kohezije i djelotvornosti, a da se ipak ne zanemaruje ni duhovni vidik. Ni sama molitva ne smije isusovcu služiti da se zatvori u sama sebe, nego da živi sjedinjen s Bogom, kako bi iz tog sjedinjenja primio veći poticaj za rad s dušama. Apostolat pak, zauzvrat, mora isusovca nositi k tome da traži Boga u osobnoj molitvi.

Osnovni je pojam u Konstitucijama *"poslanje",* podrobno opisano u sedmom dijelu. Isusovac je čovjek koji živi u raspoloživosti da ide u bilo koji dio svijeta kamo Vrhovni Svećenik ili Družbin poglavar odredi. To je smisao zavjeta na Montmartreu, instucionaliziranog u četvrtom zavjetu poslušnosti papi s obzirom na poslanje, zavjeta koji polažu Družbini profesi.

"Poslanje" zahtijeva pokretljivost. U *Konstitucija*ma se često ponavlja da se "naša profesija i način postupanja sastoji u tom da se ide od jednog do drugog kraja svijeta". Ta pokretljivost isključuje konventualni život (samostanski), molitvu u koru, obavljanje tjelesnih pokora propisanih jednako za sve snagom pravila, prihvaćanje ministerija koji vežu uz određeno mjesto.

Sigurnost koju pruža samostanski život i norme koje ujednačuju život glede pobožnih vježbi, nadomještaju se dugom formacijom: dvije godine novicijata umjesto jedne kako traže pravila starih redova

u Crkvi; dugo razdoblje kulturne formacije te jedna godina treće probacije na kraju studija. Elementi kohezije nisu toliko vanjska pravila nego je to više poslušnost — krepost za koju je Ignacije htio da se njegovi sinovi u njoj ističu — po kojoj se, očitovanjem vlastite savjesti i raspoloživosti, uspostavlja između poglavara i podložnika odnos oca i sina, voditelja i vođenog, odnos koji ide prema tome da se dostigne najveći učinak i da se izbjegnu pogibelji na koje se na putu može naići. To pomaže i jedinstvu duhova. Zahvaljujući tom jedinstvu, Sv. Franjo Ksaverski, i onda kad je putovao posve sam i po najudaljenijim dijelovima svijeta, osjećao se sjedinjen sa svojom braćom u onoj Družbi koju je nazivao "Družbom ljubavi".[11]

Tako se rađa slika o putujućem isusovcu, za koju nam je primjer već prvi od Ignacijevih drugova, Blaženi Petar Faber. Dok Ignacije ostaje u Rimu — makar je i on želio baš najteže misije, kao što su bile one u Etiopiji — vidimo da se njegovi drugovi razilaze u razne narode i svaki obavlja povjerenu mu zadaću.

Dvije karakterističke oznake *Konstitucija* su "zlatna sredina" i "diskrecija". "Zlatna sredina" je kao neka ravnoteža između preuske zakonodavne strogosti i pretjerane popustljivosti. Za isusovca mora uvijek vrijediti osnovno pravilo izraženo u uvodu *Konstitucija,* prema kojem mu više od ikakve vanjske odredbe mora pomagati "unutrašnji zakon ljubavi koji Duh ispisuje i utiskuje u srca" (134). Dokaz za to vidi se u činjenici da u Družbi pravila kao takva ne obvezuju pod grijeh.

"Discreta caritas" ili ljubav vođena unutrašnjim rasuđivanjem, što se uči u duhovnim vježbama, jest osobina koja znači da se isusovac mora uvijek dati voditi pobudom ljubavi, no ljubavi koja je upravljana pravilima rasuđivanja, kako ne bi upao ni u koju krajnost.

Konkretno, što se tiče molitve i pokora, Ignacije ne daje toliko norme koje su jednake za sve, nego hoće da formirani isusovac slijedi pobudu "diskretne" ljubavi, zbog koje neće zanemariti svoje ministerije te se dati samo na molitvu i pokoru, niti će dopustiti da ga toliko zaokupi izvanjsko djelovanje da ono uguši njegov odnos s Bogom. Pošto je izvršio svoju dužnost, formirani isusovac nema drugog pravila za svoju molitvu i pokoru osim spomenute duhovne razboritosti.

Novost u Družbi su jednostavni zavjeti, javni ali ne svečani, na kraju novicijata, također i za primljene pomoćnike; različito siromaštvo za kuće i kolegije, s mogućnošću da ovi posljednji imaju stalne pri-

11. *MHSI, Epistolae S. Francisci Xaverii,* II, 8.

hode; uprava centralizirana u generalu, čija je služba doživotna, no pomažu mu i prate ga njegovi savjetnici. Mnoge novosti uvedene u Družbi postale su zajednička baština suvremenih redovničkih kongregacija.

Družba je uvijek vrlo cijenila *Konstitucije* koje joj je Osnivač ostavio, no karakteristična činjenica ovih posljednih vremena bila je veća pozornost koja se njima posvećivala, s izričitom željom za izravnim vraćanjem na misao Sv. Ignacija. Tijekom stoljeća Družba je prilagodila svoje zakonodavstvo zahtjevima vremena i normama Crkve, no htjela je da se *Konstitucije* očuvaju nedirnute. Nikada nije osjećala potrebu da ih mijenja.

XVIII. Duhovna i očinska uprava

Sveti Ignacije petnaest je godina (1541—1556) obavljao službu vrhovnog poglavara Družbe. Prije njegova izbora drugovi su se tjedno izmjenjivali u upravljanju skupinom. Fabera su smatrali starijim bratom. No nema sumnje da su svi Ignacija držali svojom glavom koja ih je udružila. To je dokazala i jednodušnost glasova za njegovo ime pri izboru vrhovnog poglavara.

Ignacije je prihvatio izbor za generala 19. travnja 1541., nakon jedanaest dana otpora.

To njegovo opiranje službama protivi se njegovom nesumnjivom daru upravljanja: poznavanje ljudi, ljubezno ophođenje, jasan pogled na probleme i prilike, razboritost u odlučivanju, ustrajnost u provedbi, fleksibilnost i duh prilagodbe okolnostima. Posjedovao je darove koje je sam naznačio kao karakteristične crte Družbina generala u devetom dijelu *Konstitucija* ; tu je njegov, iako nenamjeravani, autoportret.

O. Luis de la Palma naišao je među spisima o Ribadeneire na kratak opis upravljanja Sv. Ignacija.[1] Taj je spis bio namijenjen poglavarima Družbe da se u svom načinu upravljanja nadahnu primjerom koji je ostavio prvi Družbin general. Primjedbe što ih je dao prvi službeni Ignacijev životopisac koji, osim što je sa Svecem zajedno proživio 16 godina u Družbi, svraćao je još i posebnu pažnju na to da zabilježi najznačajnije činjenice njegova života — slažu se s primjedbama drugih suvremenika.

Skupivši neka od tih svjedočanstava nije nam teško rekonstruirati Ignacijevu sliku o tome tako važnom vidiku njegova života. Ne kanimo ovdje donijeti potpunu sliku Ignacija kao poglavara, nego skupiti tek neke podatke kao primjer.

1. Objavljen je u: *FN,* III, 606-634.

1. PRIMANJE I OTPUŠTANJE

Za Družbu je htio uistinu sposobne ljude. U *Ispitu* i u prvom dijelu *Konstitucija* nabrojio je kvalitete koje su morali imati. Kao opću normu postavio je ovo: "Što imaju više darova Božjih, naravnih i nadnaravnih, za promicanje službe Božje, prema *Uredbama* Družbe, i što su sigurnijim kušnjama provjereni, to su prikladniji da budu u nju primljeni" (147).

Svetac govori o "naravnim" darovima. Ribadeneira razvija ovaj pojam tvrdeći da je Svetac "mnogo gledao na temperament i karakter svakog pojedinca." Govorio je da onaj koji nije dobar za svijet nije dobar ni za Družbu, i da onaj koji je imao talenta da živi i vrijedi u svijetu, jest dobar i za Družbu. Prema tome načelu, radije je primao čovjeka sposobna i okretna, nego beživotnog i mirnog. Brinuo se o zdravlju i fizičkim silama koje se traže za studij i rad. Što se tiče dobi, htio je da se primaju "poodrasli a ne dječaci" (Ribadeneira). Obraćao je pozornost na vanjski izgled, isključujući one koji bi imali neki odbojni fizički nedostatak. Jednom se potužio što je bio primljen netko tko je imao iskrivljen nos. Pripisivali su mu riječi "Mala facies malum faciens (loš izgled loše djeluje)".[2]

Naravno, mnogo je veće značenje pridavao moralnim kvalitetama kandidata, koje su u sumnjivim slučajevima mogle praviti protutežu fizičkim nedostacima.

Kad je kandidat pokazao željene uvjete i pravo zvanje, u trenutku primanja nije se brinuo da bi Družba mogla pasti u oskudicu. Uzdao se u Boga koji neće uskratiti sredstva za uzdržavanje onih kojima je dao zvanje.

Nije ga zabrinjavao broj članova. Običavao je govoriti da ga ništa toliko ne plaši kao to da "mnoštvo" ljudi uđe u Družbu. Ako ih je u prvo vrijeme možda bilo lako primati, to sigurno nije bilo kasnije. Došao je do toga da je rekao: ako bi postojao razlog zbog kojega bi želio duže živjeti, bio bi taj da bude strog u primanju članova u Družbu.[3]

Brinuo se da oni koje je primio ostanu vjerni zvanju. Ako su bili u napastima, pomogao ih je svojim molitvama, savjetima i govoreći im da se savjetuju s razboritim osobama. Katkad je tražio da ustraju neko vrijeme. Jednom novaku, koji je htio otići, reče: kad ga je već Družba držala četiri mjeseca na njegovu molbu, neka se zadrži još petnaest dana na želju poglavara, a da se u to vrijeme ne mora nikome pokoravati.[4] Jednom, nagađajući da je motiv napasti neki grijeh počinjen u svijetu, napastovanome je ispričao dio svog života, uključujući i zlo što ga je činio. Lijek je bio djelotvoran. Napastovani je otkrio svoj slučaj, pa se pokazalo da se radilo o nečem beznačajnom.[5] Ako bi, nakon što je sve pokušao, napastovani nastavio s odlukom da ide, Ignacije je uvijek nastojao da ga otprati pažljivo i s ljubavlju. Lijep primjer za to imamo u Napuljcu Ottaviu Cesari, sinu tajnika Vojvode od Monteleonea. Taj se mladi novak dugo opirao majčinim suzama i pritiscima. Ignacije ga je pomagao, obraćajući se i kardinalima, pa i samom Pavlu IV. Na koncu je Ottavio popustio i, na Ignacijevu žalost, izašao iz Družbe.

U tim slučajevima radilo se o novacima. Osjetljiviji je bio slučaj onih koji su izlazili pošto su položili zavjete. Možemo jamčiti da se Ignacije uvijek držao norme propisane u *Konstitucija*ma: "Razloge koji bi dostajali da netko bude otpušten prosudit će pred Gospodinom razborita ljubav poglavara" (209). Ako se mora oprezno primati, valja biti još oprezniji u otpuštanju onih koji su primljeni: "Razlozi moraju biti to jači što je tko tješnje pripojen tijelu Družbe" (204).

O konkretnim slučajevima često je teško stvoriti točan sud. Podaci iz dokumenata mogu biti nedovoljni. Na tako osjetljivom području pomiješani su činioci savjesti, koji nisu uvijek zabilježeni na papiru. Poznato je da je Svetac neke otpustio, a da nikome nije otkrio razloge, kako bi sačuvao dobar glas dotičnoga. Druge norme prema kojima je trebalo da se postupa bile su ove: uzrok otpuštanja treba da bude pravedan; prije nego se donese odluka neka se upotrijebe sva sredstva da se izlazak spriječi. Takva sredstva mogla su biti npr. poticanje člana da obavi Duhovne vježbe ili da se svjetuje s razboritim osobama. Ako se uvjerio da netko ne treba da ostane u Družbi, izlagao bi mu razloge tako da je dotični bio potaknut da zatraži da ode. Trudio se da oni koji su odlazili ostanu s Družbom u dobrim odnosima.

Slučaj Izabele Roser

U vezi s otpuštanjem iz Družbe pažnju zaslužuje jedan iznimni slučaj: slučaj Izabele Roser i njenih drugarica. I to s dva razloga: jer se radi o Ignacijevoj velikoj dobročiniteljici za čitavo vrijeme njegova studija i

2. *FN,* III, 611, n. 5; usp. 572, n. 449.
3. *FN,* II, 475, n. 23.
4. *Memoriale,* n. 43: *FN,* I, 553; FN, II, 482, n. 3.
5. *Memoriale,* n. 78: *FN,* I, 576.

jer je njeno isključenje značilo odlučan korak prema definitivnom prekidu sa ženskom granom u Družbi.[6]

Ukratko, stvari su išle ovako: godine 1542. Izabela Roser, pošto je ostala udovica, odluči preseliti se u Rim s čvrstom odlukom da se stavi pod poslušnost Sv. Ignacija. Imala je dvije drugarice s istom odlukom: Barcelonka, plemkinja Isabel de Josa i domaćica Izabele Roser, Francisca Cruillas. Tri žene pošle su na put u travnju 1543.

Kad su stigle u Rim izložile su svoje želje Sv. Ignaciju, no on odlučno odbi da ih primi. Možda je zbog toga Izabela de Josa odustala od svoje odluke. No umjesto nje pridruži se Izabeli Roser izvjesna Lucrezia di Biádene, Talijanka. Biádene je selo u sadašnjoj pokrajini Treviso.

Izabela Roser nije se dala pobijediti nego se izravno obratila Papi. U vlastoručnom pismu iz godine 1545. ustrajno je molila za se i za svoju domaćicu dopuštenje da položi profesiju u ruke Svetog Ignacija.[7] Premda nam se danas to čini neobičnim, Papa je ipak pristao. Na Božić godine 1545. tri žene položile su svečane zavjete u Družbi.[8] I tako je Družba započela s granom isusovki, što nije bilo predviđeno u trenutku osnivanja.

No ova neobična stvar nije uspjela. Ignacije je odredio da Izabela Roser živi u kući Sv. Marte, koja je bila povjerena brizi brata Estebana de Eguía. Uskoro su nastale teškoće. Izabela, koje je bila tako velikodušna prema Ignaciju, u Rimu se počela pokazivati sebičnom, optužujući Družbu da iskorištava njena dobra. U njezinim tužbama podupirao ju je Francisco Ferrer njezin nećak koji je došao iz Barcelone. Bilo je potrebno ovjeriti račune. Pokazalo se da je Družba više potrošila za Izabelu Roser nego što je ona dala Družbi, s razlikom od 150 dukata.

Budući da se stvar tako razvijala, bilo je jasno da je stanje postalo neodrživo. Bilo je posredničkih upletanja i sastanaka. Konačno je 30. rujna 1546. održan sastanak u kući Leonor de Osorio, žene Juana de Vega, španjolskog ambasadora u Rimu. Bijahu nazočni Ignacije, oci Nadal i Codacio, ekonom rimske kuće, i brat Juan de la Cruz, zadužen za kupovanje. S druge strane bijahu prisutne Izabela Roser, Lucrecia de Biàdene, Francisca Cruillas te svećenik iz Barcelone Juan Bosch. Taj je sastanak bio odlučujući. Ignacije, koji je već imao papino

6. Dokumenti o slučaju Isabele Roser objavljeni su u: *FD*, 696-713.
7. *FD*, 698-699.
8. Tekst profesije nalazi se u: *FD*, 701.

dopuštenje, dan nakon toga, tj. 1. listopada, oslobodio je tri žene njihovih zavjeta.

Izabela Roser vratila se u Barcelonu, povukla se u Franjevački samostan Sv. Marije Jeruzalemske i tu pobožno umrla. U svom srcu nije gajila osjećaj gorčine prema Sv. Ignaciju. To dokazuju dva pisma koja mu je napisala, puna zahvalnosti za dobro koje je primila.

To je iskustvo bilo korisno. Ukratko nakon toga, 20. svibnja 1547., Pavao III. povoljno je odgovorio na molbu, prema kojoj je Družba zauvijek oslobođena od ženske grane, podložne njenoj poslušnosti.[9] Eksperiment s isusovkama, dakle, nije uspio.

Bilo je još nekih pokušaja. Druge dvije Barcelonke, Teresa Rajadell i Jerónima Oluja, redovnice samostana Sv. Klare, htjele su se staviti pod poslušnost Sv. Ignacija, da time dokrajče žalosno stanje unutar svoje zajednice, kojoj je bila potrebna hitna obnova. Ignacije se zauzeo za reformu svim sredstvima, ali nije popustio molbi dviju redovnica, unatoč tome što im je želio duhovno dobro, kako se vidi iz pisama duhovnog vodstva koja je napisao Terezi Rajadell.

2. DUHOVNA NAČELA

Osim što je bio poglavar, Ignacije je za svoje podložnike bio duhovni otac. Tu mu je uvelike pomagao veliki ugled što je kod svih imao njegov uzvišeni moralni lik. O. Laínez reče da je Petar Faber, premda je i on bio vrlo sposoban za vodstvo duša, uspoređen s Ignacijem, bio kao dijete naprama zrelu čovjeku.[10]

Imao je dar da odmah i do dna upozna svaku osobu koja mu je dolazila i, kako je govorio o. Edmondo Auger, znao je napraviti anatomiju duše.[11]

Vraćao je mir potištenim i uznemirenim savjestima. Makar onaj koji mu je govorio i ne znao dobro izraziti svoju misao, postupao je s njim kao da je sve doznao. A sredstvo koje je savjetovao vraćalo je vedrinu u dušu, kao da je jednim pokretom ruke rastjerao oblake.

Kad mu je netko otkrio dušu, Ignacije bi mu ukrao srce.

U duhovnom vodstvu, među ostalim, vodio se ovim dvama načelima: prosuđivao je napredak kreposti na osnovi truda pojedine osobe, više nego prema dobroj naravi ili vanjskoj čednosti. O. mini-

9. *MI, Constitutiones SI*, I, 183-185.
10. *FN*, II, 379, n. 86.
11. *FN*, III, 268; *Memoriale*, n. 199: *FN*, I, 647.

stru (zamjeniku poglavara kuće), koji se tužio na jednog mlađeg subrata, odgovori: "Držim da je on više napredovao u ovih šest mjeseci nego poneki čitavu godinu." I spomenuo je dvojicu koji su bili veoma dobri i uzorni.[12]

Pridavao je više važnosti tome da se mrtve strasti nego čak na to da se obavljaju molitve, govoreći: "Više mrtvenja sebičnosti nego tjelesnog mrtvenja, više mrtvenja strasti nego molitve."[13] Kad je netko hvalio jednog redovnika tvrdeći da se radi o osobi velike molitve, on je odgovorio: "To je čovjek velike umrtvenosti."[14]

S obzirom na vrijeme koje skolastici treba da posvete molitvi govorio je da studij iziskuje čitava čovjeka, pa im stoga nije dopušteno mnogo vremena za molitvu, osim u slučaju duhovne potrebe. To je ovako obrazlagao: "Čovjeku koji drži ukroćene strasti mora biti dovoljno četvrt sata da sretne Boga."[15]

Bio je vrlo fleksibilan pa se prilagođivao osobnosti svakoga. Običavao je govoriti da, što se tiče duhovnog života, nema veće zablude od te da netko hoće upravljati drugima oslanjajući se na sebe i misleći da je ono što je dobro za jednoga jednako dobro za sve.[16]

Većim je kušnjama podvrgavao one koji su više vrijedili.[17] Ako je od nekoga tražio nešto teško, nastojao je ublažiti kušnju. Govorili su o njemu da je s velikom finoćom postupao kad je nekom zadavao ili ublažavao bol.

"Tko hoće upravljati drugima, mora sam prvi davati primjer i gorjeti od ljubavi ako hoće zapaliti druge."[18]

Preporučivao je sljedeća sredstva za ispravljanje pogrešaka: moliti, često se ispitivati, drugome davati račun o svom napretku.[19]

Točke koje smo ovdje tek natuknuli samo su neki primjeri o onome o čemu bi se moglo napisati dugo poglavlje.

3. LJUBAV PREMA PODLOŽNICIMA

Upravljanje Svetog Igancija zasnivalo se na očinskoj ljubavi. Nije pravio razlike među ljudima, tako da je svatko doživljavao da je predmet posebne očeve ljubavi.[20]

12. *FN*, II, 493, n. 81.
13. *FN*, II, 419, n.24.
14. *Memoriale*, n. 195: *FN*, I, 644; *FN*, II, 364, n. 64.
15. *Nav. dj.*, n. 196: *FN*, I, 644; vidi također u: *Constitutiones*, n. 340 i 361.
16. *Memoriale*, n. 256: *FN*, I, 677; Ribadeneira u: *FN*, III, 635, n. 12.
17. *FN*, III, 620.
18. *FN*, II, 420, n. 31.
19. *FN*, III, 621.
20. *Memoriale*, n. 86: *FN*, I, 579.

Strogost je znao ublažiti ljubaznošću. Ribadeneira veli da ga je više vodila ljubav i da su ga stoga voljeli. I dodaje da nikoga u Družbi ne poznaje koji ga ne bi vrlo ljubio i koji se ne bi osjećao da ga Otac ljubi.

Bio je sklon da na dobro tumači čine drugih, tako da su "Očeva tumačenja" postala poslovična.[21]

Tražio je sva prikladna sredstva da podrži jedinstvo koje je imalo vladati među svima. Jedno od tih sredstava bile su rekreacije. Jednom su ga pitali da li da se u dane posta dokinu rekreacije, budući da tada nije bilo večere. Odgovorio je da rekreacija nije tu tek stoga što je neprikladno studirati odmah nakon obroka, nego da se braća mogu naći zajedno, upoznati se i cijeniti, a to hrani ljubav.[22]

4. BRIGA ZA BOLESNE

Jedan od najjasnijih dokaza njegove ljubavi prema podložnicima bio je osobito fin način kojim je postupao prema bolesnicima. Znakovi toga bili su npr.: onom koji je bio zadužen za nabavu nalagao je da ga dva puta dnevno obavijesti da li je sve kupio što je bolničar tražio; zadavao je pokore za nedovoljnu pažnju prema bolesnicima; htio je da ga rektor kolegija obavijesti ako bi se netko razbolio.[23]

Kad se radilo o bolesnicima, onda se nije obazirao na troškove. Prodao je kositrene tanjure iz kuće da bi mogao kupiti neke propisane lijekove. Govorio je da bi u slučaju potrebe trebalo da se proda i sveto posuđe. Kuća je imala pokrivača taman onoliko koliko je trebalo. Dao je da se baci kocka da vidi tko bi se u slučaju potrebe lišio jednoga da se proda za dobro bolesnika.[24]

Sam je bio uz bolesnike i posluživao ih ponizno i s ljubavlju, kao da nema ništa drugo raditi. Nije pravio razlike među osobama, pa je htio da se ista briga posvećuje i onima koji su u prvoj kušnji i ostalima.[25]

Jednom je zgodom povjerio o. Nadalu ulogu poglavara, ali je za se pridržao sve što se odnosilo na bolesne.[26]

Govorio je da sve ono što se davalo bolesnicima ne znači neku osobitost ili odstupanje od normalnog zajedničkog života.

21. *Nav. dj.*, n. 92: *FN*, I, 581.
22. *FN*, II, 488, n. 18.
23. *Memoriale*, n. 31: *FN*, I, 546; *FN*, III, 617.
24. *Nav. dj.*, n. 31-33: *FN*, I, 546-547.
25. *Nav. dj.*, n. 144: *FN*, I, 614-615.
26. *Nav. dj.*, n. 37: *FN*, I, 548; *FN*, II, 366.

Za odmor studenata Rimskog kolegija kupio je jedan vinograd podno Aventina, blizu crkve Sv.Balbine i Karakalinih termi. To je učinio u vrijeme velikih ekonomskih oskudica.[27] Tu je izgradio kuću i obnovio drugu, koja je ondje već postojala. Onamo se povukao nekoliko dana prije smrti, no nije mu koristilo, pa se vratio u kuću Santa Maria della Strada da tamo umre.[28]

5. FINOĆA U PONAŠANJU

Divan je bio način kojim je Ignacije postupao prema svojim podložnicima. Među ostalim, to pokazuju i ovi podaci.

Znao se prilagoditi pojedinim osobama. Duhovno slabima znao je dati kakav poklon da bi ih obradovao. Prema jakima znao je biti strog. Govorilo se da prvima daje mlijeko kao djeci, dok je drugima davao kruh s korom kao odraslim ljudima. U normalnim je slučajevima zazirao od mnogih vanjskih izraza poštovanja, premda je u svojoj nutrini sve cijenio.[29]

U određenoj mjeri bio je tvrd prema onima u koje je imao više povjerenja: npr. prema o. Laínezu, Nadalu, Polancu.[30]

Govor mu je bio jednostavan, bez superlativa.[31]

Imao je dar da stekne naklonost onih s kojima je saobraćao.

Govorilo se o njemu da je najljubazniji i najumjereniji čovjek što ga je ikad bilo.[32]

S obzirom na kućni red govorio je da o. minister mora upotrebljavati ocat, a on ulje.[33]

Sve je primio s ljubavlju. A kad je htio nekoga razveseliti, činilo se da ga hoće staviti u svoju dušu.

Jednom zgodom, htijući zagrliti jednog mladog Flamanca koji je upravo stigao, a koji je bio vrlo visok, dok je Ignacije bio niska rasta, poskoči da bi ga mogao rukama obuhvatiti oko vrata.[34]

Kad je s nekim htio o nečemu govoriti, pozivao ga je da zajedno jedu. Isto je činio s gostima.

27. *Nav. dj.*, n. 135: *FN*, I, 608.
28. *FN*, I, 774; IV, 709.
29. *FN*, II, 487, n. 15; 386, n. 97; III, 620.
30. *Memoriale*, n. 102-104: *FN*, I, 587; *FN*, III, 649.
31. *FN*, II, 412.
32. *Memoriale*, n. 290: *FN*, I, 697.
33. *Nav. dj.*, n. 83 i 296: *FN*, I, 578 i 700; *FN*, II, 413; *FN*, III, 649.
34. *Nav. dj.*, n. 46 i 47: *FN*, I, 554-555.
35. *FN*, II, 412.

Imao je dar razgovora. Nikad nije prekidao onoga koji je govorio. Vrlo je strpljivo slušao i beskorisne stvari.[35]

Kad je tko tražio nešto važno, želio je da to bude pismeno, da bi mogao o tome bolje razmisliti. Ako je odgovor bio negativan, davao ga je tako da se je dotični osjećao zadovoljnim i uvjerenim da mu upravo to najviše odgovara.[36]

Imao je veliki osjećaj za dobar glas svih. Kad se stoga htio o nekome obavijestiti, nije pitao dvojicu ako mu je jedan bio dovoljan; ako je morao pitati dvojicu, nije o tome govorio trojici. A onima koje je pitao za savjet, slučaj je iznosio jednostavno, bez suvišnih riječi.

Jednom zgodom nekome je dao pokoru samo zato jer je ovaj ponovio riječi što ih je neki bolesnik izgovorio buncajući.[37]

Kad se netko loše ponašao tražio je način da ga uvjeri razlozima, ne iznoseći mu ništa čime bi bio izazvan protiv Oca, i to tako dugo dok ovaj ne bi shvatio da je slobodan ili dok se ne bi vidjelo da se tu ne može ništa postići.[38]

Kad je morao govoriti s nekim iz kuće ili vanjskim koji bi se mogao poslužiti njegovim riječima da ga optuži, činio je to pred svjedocima da mogu prenijeti što je rečeno s jedne i druge strane.

Kad se događalo što zlo, kad se ljudi obično uzrujavaju, prije nego bi što rekao kao da je malo ušao u sebe ili razgovarao s Bogom te mislio i vagao što mora reći.[39]

Nije se dao voditi čuvstvima nego razumom.[40]

U ime poslušnosti zapovijedao je samo u vrlo teškim slučajevima.[41]

O. Sebastijan Romei, rektor Rimskog kolegija, pričao je da je u njegovo vrijeme vladala velika radost jer je Ignacije svojom prisutnošću i riječima svima ulijevao život.[42]

6. RASPOREĐIVANJE OSOBA

Ignacije je znao upotrijebiti sposobnosti svojih podložnika povjeravajući svakome poslove za koje ga je smatrao prikladnim. Taj je kriterij stavio i u *Konstitucije* (624).

36. *Memoriale*, n. 281 b: *FN*, I, 692; *FN*, III, 616.
37. *Nav. dj.*, n. 249: FN, I, 672-673; *FN*, III, 616.
38. *FN*, III, 617, n. 8.
39. *FN*, II, 412, 478.
40. *Memoriale*, n. 300: *FN*, I, 702; III, 648, n. 18.
41. *Nav. dj.*, n. 263: *FN*, I, 681.
42. *FN*, III, 572, n. 7.

On koji je toliko cijenio redovničku raspoloživost, nastojao je da izađe ususret sklonostima pojedinaca, i prije nego što je povjeravao dužnost, običavao je dotičnoga pitati prema čemu je sklon. Ipak je pohvalio onoga koji, tako upitan, odgovori da je sklon ne imati sklonosti.[43]

Nikome nije nametao teret veći od njegovih sila.[44]

Kad je nekoga postavljao za neki posao, iskazivao mu je svoje povjerenje. Izložio bi mu o čemu se radi, o sredstvima koja smatra prikladnima da se postigne svrha. Potom bi ga ostavio slobodnim da slijedi vlastitu poduzetnost. O. Cámara pripovijeda što se njemu dogodilo kad se vratio kući pošto je obavio neki posao. Svetac ga je pitao: "Jeste li zadovoljni sa sobom?"[45]

Kad je nekome kanio povjeriti neku službu izvan Rima, najprije ga je prokušao u Rimu. I, ako se radilo o poglavarskoj službi, tražio je da svaki dan dadne račun o svom poslu jednom ocu koji je bio poznat zbog svoje razboritosti.[46]

Govorio je da nije dobar prema drugima tko nije dobar prema sebi.

Gledao je više na dobro osobe nego na dobro pothvata. Stoga, ako je vidio da je netko prikladan za neku službu, no služba nije za nj, nije ga tu stavljao i premještao ga je ako je već bio u tom poslu.[47]

Običavao se služiti neposrednim izvršiocima za izražavanje svojih naredaba. No provincijalima je ostavljao slobodu u njihovoj službi, a preporučivao im je da takvi budu i prema mjesnim poglavarima.[48]

7. NAČIN OBAVLJANJA POSLOVA

Način na koji je običavao praviti svoje odluke bio je ovaj: prije svega se temeljito obavijestio o pothvatu. Slijedila je faza refleksije u kojoj je primjenjivao kriterije duhovnog rasuđivanja. Potom se savjetovao s drugima i molio za ono o čemu se radilo. Konačno se odlučio.

Nakon što se odlučio bio je vrlo uporan u tom da je izvede. U vezi s tim netko je o Ocu rekao: "Već je zabio čavao", htijući reći da se neće predomisliti.[49] Kad se zatim pokazao uspjeh, bilo je očito da se ispravno odlučio.

43. *Memoriale*, n. 114-11: *FN*, I, 593-597.
44. *FN*, II, 413.
45. *Memoriale*, n. 269: *FN*, I, 684.
46. *Nav. dj.*, n. 112: *FN*, I, 592; *FN*, II, 486, n. 3.
47. *FN*, III, 684, n. 8.
48. *Memoriale*, n. 270: *FN*, I, 685.
49. *Nav. dj.*, n. 20: *FN*, I, 539, n. 282 b; *FN*, I, 693.

Služio se ljudskim sredstvima, no više od svega uzdao se u Boga. Mnogo se raspravljalo o značenju tog ignacijanskog načela. O. Ribadeneira ga je ovako formulirao: "U stvarima koje je poduzimao u službi našega Gospodina upotrebljavao je sva ljudska sredstva da bi ih izveo, s tolikom brigom i upornošću kao da o njima ovisi sav uspjeh; no tako se uzdao u Boga i ovisio o njegovoj božanskoj Providnosti kao da sva ljudska sredstva što ih je upotrijebio nemaju nikakve koristi."[50]

Prigodu u kojoj je ta rečenica formulirana vjerojatno je stvorio slučaj koji opisuje sam Ribadeneira. Jednom zgodom pošao je posjetiti u Rim španjolskog ambasadora, markiza od Sarrie. Taj ga nije baš lijepo primio, možda stoga što je smatrao da se Družba malo služi njegovim dobrim položajem kao glavnog protektora. Vidjevši to reče o. Ribadeneiri da kani reći ambasadoru "kako mu već trideset godina naš Gospodin daje znati da u stvarima koje se tiču njegove svete službe mora upotrebljavati sva moguća časna sredstva, i ako njegovo veličanstvo želi biti jedno od tih sredstava, Družba će ga kao takvog prihvatiti, ne zaboravljajući pritom da svoju nadu ne stavlja u sredstvo, nego u Boga, na kojeg se oslanja".[51]

U studenom 1552. pošao je u Alvito, zaselak u današnjoj pokrajini Frosinone, da poradi na pomirenju gospođe Juane de Aragón s njezinim mužem Don Ascaniom Colonnom, ocem glasovitog Marcantonia Colonne, junaka s Lepanta. No onoga jutra kad su pošli na put padala je kiša kao iz kabla. O. Polanco predloži Ignaciju da odgodi posjet. Svetac mu odgovori da trideset godina nije nikada propustio da nešto učini u vrijeme koje je odredio, bilo da je padala kiša ili puhao vjetar ili se zbila bilo kakva atmosferska promjena.[52]

Govorio je da se moramo uvjeriti kako apostol nema uvijek posla sa savršenim ljudima, nego se često nađe s pokvarenima. Isusovac se ne smije zbog toga uznemiriti. Mora znati spojiti jednostavnost golubice i lukavost zmije.[53]

50. *FN*, III, 631, n. 14. Vidi tekstove citirane u bilješki 4.
51. *FN*, II, 391, n. 108.
52. *FN*, II, 414.
53. *FN*, II, 421, n. 35.

XIX. Svakodnevni život u Santa Maria della Strada

Otkako je godine 1541. bio izabran za generala, do svoje smrti godine 1556., Ignacije se nije micao iz Rima, osim u vrlo rijetkim zgodama. U rujnu 1545. pošao je u Montefiascone da se susretne s papom Pavlom III., koji se tu našao u prolazu za Perugiu. Godine 1548. i 1549. dvaput je nakratko putovao u Tivoli: prvi put da pokuša pomiriti stanovnike tog mjesta s onima iz Castel Madama; drugi put da prisustvuje otvaranju Družbina kolegija. U studenome 1552. pošao je u Alvito, što smo spomenuli u prijašnjem poglavlju. Za Uskrs 1555. Ignacije je planirao otputovati u Loreto, da udovolji svojoj pobožnosti prema tom marijanskom svetištu i da potakne planove o osnivanju jedne Družbine kuće ili kolegija. No zbog smrti pape Julija III. morao je otkazati to putovanje.

1. KUĆA SANTA MARIA DELLA STRADA

Od veljače godine 1541. do rujna 1544. Ignacije i njegovi drugovi, pošto napustiše kuću Antonia Frangipania, živjeli su u drugoj kući, iznajmljenoj od Camilla Astallia, a nalazila se u ulici što je nosila to isto ime. U rujnu 1544. preseliše se u zgradu koja se upravo gradila uz crkvu Santa Maria della Strada (Gospa od Puta). Crkvu je Družbi 24. lipnja 1541. predao papa Pavao III., a u posjed je ušla 15. svibnja 1542. Crkva i kuća nalazile su se na sadašnjem Trgu del Gesù uz ugao Ulice Aracoeli. U njoj su se nalazile *sobice (camerette)* u kojima je Ignacije boravio do kraja svojih dana i u kojima su živjela i umrla i dva njegova prva nasljednika, o. Diego Laínez (+ 1565) i Sv. Franjo Borgia (+ 1572). To su ujedno i jedini dijelovi stare kuće koji su očuvani od uništenja, zahvaljujući generalu o. Claudiu Acquavivi kad se godine 1602. gradila sadašnja zgrada Il Gesù.

Štovatelji Sv. Ignacija dolaze u Rim ne propuštajući posjetiti taj vrlo skroman stan koji se sastoji od četiri male sobe, visoke samo

2,60 m i od zidova od kojih je najdulji dug 8 m, a najkraći samo 3,50 m.[1] Još postoje stropne grede, drvena vrata, ostaci kamina i dva siromašna ormara. Dvije sobe su preuređene u kapele. U većoj se nalazi oltar iznad kojeg je slika pred kojom se Ignacije molio, a prikazuje Sv. Obitelj. Druga kapela bila je Ignacijev stan. Ima mali balkon s kojeg je, kako se pripovijeda, Ignacije motrio zvjezdano nebo – sada gotovo posve skriveno kasnije podignutim zgradama – i klicao: "Kako mi bijedna i niska izgleda Zemlja kad promatram nebo!" Druga soba, sada preuređena u sakristiju, pripadala je svečevu "drugu", bratu Gian Paolu Borelli. Izblijedjeli natpis nad vratima veli nam: "Kad je Sv. Ignacije zvao svoga druga, brata Gian Paola, koji je boravio u susjednoj sobi, otvarao je ova vrata."

Tu je Ignacije provodio svoj život, odavde je upravljao Družbinim poslovima, pisao pisma, sastavljao *Konstitucije*, primao posjete i blago umro.

Namještaj u sobi jednostavan je koliko se samo može zamisliti. Nekoliko komada pokućstva i nekoliko knjiga. Sve čisto, bez usiljenosti. O. Manareo pripovijedao je ocu Nikoli Lanciciusu da je Svetac na svom stolu držao samo *Novi zavjet* i *Nasljeduj Krista,* koje je smatrao "jarebicom" među duhovnim knjigama.[2] O. Cámara dodaje da mu je ta knjiga bila tako bliska da je "govoriti s Ocem izgledalo kao čitati ostvarenog Gersona".[3] Na stolu je držao i *Misal* iz kojega je pripravljao Misu za sljedeći dan.

2. DNEVNI RED

Ako i ne možemo govoriti o određenom dnevnom redu, možemo zamisliti kako je Svetac provodio dnevne i noćne sate. Govorio je da je snu dovoljno šest do sedam sati, vodeći ipak računa o potrebama pojedinaca. U Rimskom kolegiju bilo je za san određeno sedam sati. Svetac je spavao malo, no i to je ovisilo o zdravstvenom stanju. Kasno je polazio u krevet, nakon što je dugo razmišljao šećući s jednog kraja sobe u drugi. Možemo pretpostaviti da je sam činio ono što je savjetovao onima koji su se imali baviti važnim poslovima: da ujutro odrede što će raditi, a kroz dan da u dva navrata reflektiraju o onome što su mislili, govorili i činili. Želio je također da mu oni

1. O. Tacchi Venturi, *La prima casa di S. Ignazio di Loyola in Roma*, (1951), 35, 41 i 47.
2. *FN*, III, 431.
3. *Memoriale*, n. 226: *FN*, I, 659; *nav. dj.*, n. 97-98: *FN*, I, 584.

kojima je povjerio neki posao popodne polože račun o tom kako su ga obavili, a tada im je određivao što će raditi sljedeći dan.

Tu samoprovjeru činio je još točnije s obzirom na sve ono što se ticalo njegova duhovnog života. Svakog sata, kad je čuo otkucaj ure, ako nije bio nečim zaokupljen ili nije s nekim razgovarao, kratko je ispitao savjest. To je činio i noću ako je bio budan. Uspoređivao je napredak jednog dana s prijašnjim danom, jednog tjedna s prijašnjim, jednog mjeseca s drugim, kao što sam preporučuje u *Duhovnim vježbama* (27-30) u vezi s posebnim ispitom savjesti.

Obroci su se u Rimu uzimali ovako: u 10 ujutro ručak, a u 6 navečer večera, tako da je između njih bio razmak od oko osam sati. Poslije ćemo nešto reći o Svečevoj dijeti.

Izvan vremena posvećena molitvi i Misi provodio je Ignacije ostatak dana primajući suradnike, posjetioce i pišući pisma. Već smo govorili o vremenu u kojemu je pisao Družbine *Konstitucije*. Malo je izlazio iz kuće, osim da pohodi kojeg kardinala ili važnu osobu.

Vrijedi se osvrnuti na izlazak 27. kolovoza 1545., kad je hitno pozvan da u Palači Madama bude prisutan teškom porođaju Margarite Austrijske. Kći Karla V. ispovijedila se Ignaciju, prisustvovala Misi i vrlo pobožno se pričestila. Rodila su se dva blizanca. Prvoga, imenom Giovanni Carlo odmah je krstila primalja; umro je za nekoliko mjeseci. Drugoga je, prema želji nazočnih, krstio Ignacije i dao mu ime Giovanni Paolo.[4] Za vrijeme svečane ceremonije 20. studenog u crkvi Sv. Eustahija dobio je ime Alessandro i s tim je imenom ušao u povijest kao Alessandro Farnese, vojvoda od Parme i Piacenze, guverner Flandrije.

Ignacija su rijetko viđali da šeće kućnim vrtom. Liječnik je tom nedostatku fizičkog kretanja djelomice pripisao Ignacijevu bolest.

3. IGNACIJEVA MOLITVA

O Ignacijevoj molitvi možemo dati tri primjedbe. Prva je da je Ignacije mnogo vremena posvećivao formalnoj molitvi. Druga je da je središte njegove molitve bilo u služenju Mise. Treća je da je osim vremena posvećena molitvi živio u prisnom i trajnom sjedinjenju s Bogom.

U različitim razdobljima njegova života mogu se primjećivati neke promjene. U godinama 1544-1545., o kojima imamo više podataka,

4. Pismo o Ribadeneire ocima Fabru i Araozu u: *MI, Epp,* I, 315-317.

Svetac je običavao razlikovati osjećaje koje je doživljavao "prije Mise, za vrijeme Mise i poslije nje". Tu formulu često ponavlja u *Duhovnom dnevniku* koji se odnosi upravo na te godine.[5]

Nadalje, tri su vremena u Ignacijevoj molitvi. Prvo se sastojalo u onome što je on nazivao "uobičajenom molitvom", "svakidašnjom" ili "prvom". Tu je molitvu započinjao pošto se probudio i, kako proizlazi iz podataka *Dnevnika*, dok se još nalazio u krevetu. Jednog dana bilježi da ju je započeo u četiri i pol ujutro. Ta molitva, kojoj je katkad prethodio ispit savjesti, mora da je bila produljena. Dijelila se na tri dijela: početak, sredina i kraj. Od vremena do vremena govori o onom što je osjećao od sredine pa nadalje; katkada, naprotiv, o onome što je osjećao od početka do kraja.

O. Cámara veli da je u to vrijeme ponavljao Zdravo Marijo. Naime, papa Pavao II. dopustio mu je da mjesto brevijara moli tu molitvu.[6]

Pošto je ustao i obukao se, pripravljao se na služenje Mise. Katkad je ta priprava započinjala već u njegovoj spavaonici. Nastavljao ju je uvijek u kapeli. U dvjema točkama te priprave obično je proživljavao posebne osjećaje: dok je pripravljao oltar i kad je oblačio misno ruho.

Potom je služio Misu koja je dugo trajala, ako zaključujemo iz mističnih pojava koje je u njoj doživljavao.

Nakon Mise još se sabrao u molitvi u kapeli ili u sobi. Te se navike uvijek držao. Za godinu 1555. o. Cámara primjećuje da se nakon Mise "zadržavao u mislenoj molitvi kroz dva sata".[7] Nije htio da ga kroz to vrijeme uznemiruju. Stoga je naredio da poruke koje bi mu stigle budu izručene o. ministru, a to je bio o. Cámara. Kad se stvar nije mogla nikako odgoditi, pripovijeda on, ulazio je u kapelu i tu nalazio Ignacija ožarena lica.[8]

4. SV. MISA

Služenje Mise Ignaciju je bila najbolja prigoda za prisno općenje s Bogom. To je jedan od najviše iznenađujućih vidika Svečeva duhovnog života. Već smo vidjeli da je nakon svećeničkog ređenja za godinu i pol odgodio služenje mlade Mise, kako bi se mogao što bolje pripraviti.[9] No istina je da je na to vjerojatno utjecala želja, nikada

5. Izdanje španjolskog teksta u: *MI, Constitutiones,* I, 86-158. I, Iparraguirre, *Obras completas de San Ignacio,* 4a ed, Madrid 1982, 321-410. Talijanski prijevod u: *Gli scritti,* 263-340.
6. *FD*, 623-624; *Memoriale*, n. 179: *FN*, I, 637.
7. *Isto*
8. *Isto*
9. Vidi XI. poglavlje

izrečena, da svoju prvu Misu služi u Betlehemu ili u nekom drugom mjestu Svete Zemlje.

Vrlo je cijenio svećeništvo. Govorio je da se mora "vladati i biti kao anđeo da bi rekao Misu".[10] Za vrijeme svete žrtve njegova je pobožnost bila tolika da je katkada izgubio moć govora. No pojava o kojoj češće govori u *Dnevniku* jesu suze. O tome govori 175 puta. Posljednji dio *Dnevnika* svodi se gotovo čitav na to da govori kako je imao ili nije imao suze. Pokatkad su mu suze uzrokovale "bol u očima, jer su bile obilne".[11] Dvadeset šest puta pratili su ih jecaji. Govori i o dizanju kose i o osjećanju "vrlo snažnog žara u svom tijelu".[12]

Ne treba se čuditi što su se tako snažna čuvstva odražavala i na njegovu slabu zdravlju. Često je upravo zbog toga bio primoran da ne služi Misu. Drugim zgodama znao se razboliti u dane kad je misio.

Služeći se slobodom koja je tada postojala s obzirom na odabir misnih obrazaca, Ignacije je često služio Misu u čast Presvetog Trojstva te u čast Imena Isusova i Gospe. Pokoji put je sebi kao pokoru nametnuo, zbog nekog nedostatka, da se uzdrži od Mise u čast Trojstva, npr. kad je osjetio nestrpljivost dok je kraj sebe čuo buku u vrijeme svoje molitve.[13]

Ignacije je najprisnije doživljavao Božju nazočnost upravo kod Mise. Tu se ponavljalo viđenje iz La Storte kad je osjetio da ga "Otac stavlja uz svoga Sina",[14] u tajnovito mistično sjedinjenje. Doživljavao je kao da je u nj utisnuto ime Isusovo. Isusa je doživljavao kao voditelja prema Ocu. Isus i Djevica bili su uvijek spremni posrednici da za nj posreduju. Dok je Isusa imao u rukama gledao ga je u nebu i ovdje.

U Misu je unosio svoje nakane i brige koje su se za sveg razdoblja, što ga *Dnevnik* obuhvaća, ticale teme o siromaštvu koje treba obdržavati u Družbinim crkvama.

To sve nam je poznato zahvaljujući cjelovitom objavljivanju Ignacijeva *Duhovnog dnevnika* godine1934. Širenje tog izvanrednog dokumenta promijenilo je sliku koja je do tada o Ignaciju postojala. Slika čovjeka hladnog i proračunatog, strogog poglavara, krutog asketa,

10. 10. ožujka 1544.
11. 5. veljače 1544.
12. 8. veljače 1544.
13. 13. veljače 1544.
14. 23. veljače 1544; *Autobiografija*, br. 96

ustupa mjesto kontemplativcu koji je sposoban za najnježnije osjećaje, mistiku koji je dosegao najveću razinu sjedinjenja s Bogom.

5. KONTEMPLATIVAN U AKCIJI

Izvan vremena koje je navlaš posvetio susretu s Bogom Ignacije je nastavljao doživljavati Božju prisutnost. Za njega je "pobožnost" značila naći Boga u svim stvarima.[15] O sebi je govorio da ima gdje i kada hoće takav način pobožnosti: za razgovora, vršenja svojih dužnosti, čak i hodajući ulicom.[16] Primjer za to imamo u onome što Ignacije iznosi u svom *Dnevniku* 24. veljače 1544: "Kasnije, dok sam hodao ulicom, predoči mi se Isus, a u meni veliko čuvstvo i suze. Jednako tako, vraćajući se nakon razgovora s Carpiem (kardinal Rodolfo Pio di Carpi) doživljavao sam veliku pobožnost. Nakon ručka, osobito nakon što sam prošao kroz vikarova vrata (Filippo Archinto), u kući Trana (kardinal Giovanni Domenico de Cupis, nadbiskup Trania), slušao sam ili gledao Isusa uz mnoge unutrašnje pokrete i suze."[17]

Njegov je duh trajno bio aktivan tako da je katkada bilo potrebno skrenuti pažnju na drugo. Jednom riječju, ostvario je ono što je Nadal sažeo u značajan izraz: biti kontemplativan u djelovanju.[18]

Imamo izričita svjedočanstva o stupnju visoke kontemplacije koju je postigao. O. Laínezu je sam rekao da se u božanskim stvarima vladao više pasivno nego aktivno, što – dodaje povjerenik – Sagero (Schatzgeyer OFM, + 1527) i drugi označuju kao konačni stupanj savršenosti ili kontemplacije.[19] Govoreći jednog dana s o. Nadalom reče mu: "U ovom sam trenutku bio više od neba." Sugovornik ga tada zamoli da mu objasni što kani time reći, no Ignacije je promijenio sadržaj razgovora.[20]

Došao je dotle da više nije pravio svoje odluke na temelju utjehe ili suhoće – kako se preporučuje u *Duhovnim vježbama* u drugom vremenu za izbor, u br. 176 – jer je u svemu doživljavao utjehu.[21]

Govorio je da ne bi mogao živjeti bez tih božanskih utjeha.

15. *Autobiografija*, br. 99.
16. *FN*, II, 122-123; 153; 315-316; *Nadal*, V, 162.
17. 24. veljače 1544.
18. *Nadal*, V, 162.
19. *FN*, I, 138, n. 59; *FN*, II, 415, n. 13.
20. *FN*, II, 125, n. 19.
21. *FN*, II, 415, n. 14.

Imao je više svjetla, odlučnosti i postojanosti u božanskim stvarima na koncu života nego na početku.

U njemu su zapažali nevjerojatnu lakoću da se sabere i usred samih poslova, tako te se činilo da je sam raspolagao duhom pobožnosti, pa čak i suzama.

Priroda ga je dizala k Bogu. Volio je promatrati zvjezdano nebo, pa je iza toga osjećao prezir prema zemaljskim stvarima. U stvorovima je gledao Boga, Nadalu je govorio da je promatrao Presveto Trojstvo u listu narandže.[22]

Glazba i sveto pjevanje mnogo su mu koristili. Kad je jednom ušao u neku crkvu u kojoj se pjevao Božanski časoslov, priznao je da se iznutra osjećao kao preobražen. Iz toga možemo zaključiti kako je velika bila žrtva kad se morao odreći kora i pjevanja u Družbi.

Za zaključak možemo ustvrditi da je Ignacije uistinu na izvanredan način iznutra iskusio Boga. Kad u svojim *Duhovnim vježbama* govori o "unutrašnjoj spoznaji",[23] pod tim podrazumijeva onu spoznaju koja od intelektualne sfere prelazi u intimno iskustvo, od intelektualnog do osjećajnog, od uma do srca. Takvu je spoznaju Ignacije imao o Bogu.

6. SURADNICI: NADAL, RIBADENEIRA, POLACO, CÁMARA

Prijeđimo od molitve na rad. Organizacija i uprava Družbe zahtijevale su od Ignacija posvemašnje predanje. Morao je, prije svega, mladoj Družbi dati određene zakone prema kojima će se ravnati. Već smo kratko iznijeli Ignacijev posao u sastavljanju *Konstitucija*. Njima je dodao druga pravila, koja su prema svojoj naravi više prilagođena okolnostima, mjestu i osobama. Tako npr. pravila skolastika ili različitih služba.[24]

Pitanja koja mu se postavljahu rješavao je savjetujući se, govoreći s pojedincima te pismima. Njegovo dopisivanje zaslužuje posebno poglavlje. Kao poglavar rimske kuće morao se Ignacije baviti osobama i poslovima te kuće. Morao je misliti na novake čiju je formaciju neko vrijeme preuzeo na se.

Ignacije se znao služiti suradnicima. Glavni su mu bili njegovi prvi drugovi. Među ostalima, zaslužuju posebni spomen oni čijim smo se svjedočanstvima u ovoj knjizi često služili.

22. *FN,* II, 123, n. 11.
23. *Duhovne vježbe,* br. 104.
24. Ta su pravila objavljena u: *MI, Regulae Societatis Iesu.*

Da bi isusovce, raspršene po Evropi, upoznao sa sadržajem *Konstitucija* i drugim važnim stvarima, Ignacije se služio o. Jerónimom Nadalom, koga su s pravom smatrali vjernim tumačem Osnivačeve misli. Taj učeni sin Mallorce (1507-1580) studirao je u Alcali, Parizu i Avignonu. Ignacije ga je upoznao u Parizu i vodio računa o velikim darovima toga čovjeka, dobrog poznavaoca matematike, jezika, teologije i Svetoga pisma. Otada ga je jednostavno opsjedao da ga pridobije za se. No Nadal se opirao; djelomice stoga što je već imao svoje planove, a djelomično i stoga što se nije pouzdavao u pravovjernost skupine studenata koja se okupljala oko Ignacija. Vrativši se na otok, nakon sedam godina dvoumljenja o budućnosti odlučio se poći u Rim. Tu je pristao da obavi Duhovne vježbe pod vodstvom Valencijanca Jerónima Doménecha, koji je tome bio vješt. Nadalov slučaj je tipičan za temu o izboru zvanja koji se čini prema pravilima *Duhovnih vježbi*. Nakon upornog opiranja, kad se već činilo da je otklonio pomisao da uđe u Družbu, Nadal se odlučio za nju. Bio je primljen 29. studenog 1545., kad je već imao 38 godina. Među ostalim značajnim dužnostima koje mu je Ignacije povjerio, spominje se osnivanje Kolegija u Messini (1548) i dužnosti generalnog izaslanika za Portugal i Španjolsku (1553), generalnog vikara Družbe (1554), izaslanika za Italiju, Austriju i druge krajeve (1555), da se ograničimo na razdoblje Ignacijeva života. Da potvrdimo njegovo poznavanje misli Sv. Ignacija neka bude dovoljno spomenuti ovo svjedočanstvo o. Polanca: "(Nadal) vrlo dobro poznaje našeg oca magistra Ignacija, jer je dugo bio s njim zajedno i čini se da je razumio njegov duh i proniknuo kao nitko drugi u Družbi, koliko ja znam, njezin Institut."[25]

Toledanac Pedro de Ribadeneira (1526-1611) imao je tek 13 godina kad je pristao na poziv što mu ga je u Toledu 1539. godine uputio kardinal Alessandro Farnese da ga kao paž prati u Rim. Dok je Kardinalu bio na usluzi, bojeći se da bude kažnjen zbog jedne vragolije što ju je počinio, utekao se u kuću doktora Pedra Ortiza – svog zemljaka, a možda i rođaka — njegov je otac bio od Ortiza. Ovaj ga je pak upoznao s Ignacijem. To je bila okolnost koja je pridonijela tome da se mladi Pedro i definitivno pridružio Družbi 18. rujna, devet dana prije nego što je papa odobrio Red.

Ovdje nam je iznad svega stalo da istaknemo Ribadeneirino poznavanje svega što se tiče Ignacija, što je plod ne samo čestog ophođenja s njim tijekom 16 godina nego i izričite nakane da skuplja i bilježi

25. *MI, Epp,* V, 109.

zgode u vezi sa Svecem. Kad su stoga 1566. raspravljali o tom da nađu životopisca Družbina osnivača, general Franjo Borgia – što je razumljivo – izabra Ribadeneiru. A bila je usto poznata i njegova humanistička izobrazba. S velikim marom posvetio se tom poslu i godine 1572. objavio je prvo latinsko izdanje svojega klasičnog *Života Svetog Ignacija.* Godine 1583. objavio je drugo izdanje, na kastiljskom jeziku. Taj su *Život* s pravom smatrali jednim od najzanimljivijih povijesnih djelâ Zlatnog vijeka, koje je stvorilo novu vrstu biografskog pisanja.

U vezi sa životom Pedra Ribadeneire valja iznijeti nedavno otkriveni podatak o njegovu židovskom podrijetlu. Bio je naime sin Alvara Husilla Ortiza de Cisneros, suca Toledske općine. Obitelj Husillo pripadala je obraćenim Židovima.[26]

Dok govorimo o Ignacijevim suradnicima, moramo istaknuti dva imena: ime o. Juana de Polanca (1517-1576), njegova tajnika tijekom devet godina, te ime kućnog ministra u rimskoj kući o. Luisa Gonçalvesa da Cámare (oko 1519-1575).

Već smo govorili o poslu koji je Polanco obavljao uz Ignacija za vrijeme sastavljanja *Konstitucija.* No on je imao i sva zaduženja tipična za tajnika. Tek što mu je taj posao bio povjeren godine 1547., prvo što je učinio bilo je da ga organizira. Te iste godine sastavio je neka pravila *O službi tajnika*, koja su imala odrediti kako da djeluje Družbino tajništvo.[27] Sredio je i početni Družbin arhiv, što se smatralo nastankom tajništva, sa svrhom da se sačuvaju dokumenti što su kroz tajništvo prolazili. To što su do nas stigli izvorni dokumenti koji se odnose na osnivanje Reda i na razdoblje njegovih prvih generala, velikim dijelom dugujemo Polancu.[28]

Glavni Polancov posao, kako to i priliči svakom tajniku, sastojao se u dopisivanju. Na njega je spadalo da prima pisma koja su pristizala u Rim te pripravlja odgovore na njih. Uz ona pisma u kojima je zasigurno sudjelovao, neka važna pisma sam je izravno napisao "prema nalogu" Svetog Ignacija.

Oštroumnom dalekovidnošću pripravljao je građu koja će poslužiti pri sastavljanju Družbine povijesti.[29] Tek što je stigao u Rim zamolio je o. Laíneza, koji se tada nalazio u Tridentu, da mu napiše svoje uspomene o početku Družbe. Zahvaljujući toj inicijativi imamo slavno pismo što ga je o. Laínez napisao godine 1547., a koje se s pravom smatra prvim životopisom Sv. Ignacija, napisan devet godina prije svečeve smrti.[30] Oslanjajući se na to pismo, Polanco je između 1547. i 1548. napisao svoj *Sažetak najznačajnijih podataka koji se tiču osnivanja i napredovanja Družbe Isusove,* [31] a između 1549. i 1551. slijedio je jezgrovitiji i primjereniji prikaz na talijanskom.[32] Na taj je način spremao građu za sastavljanje prave povijesti. A kada je Polanco godine 1573. bio oslobođen dužnosti i vidio da je isključen od izbora za generalat koji se morao uskoro obaviti, posvetio se pisanju povijesti Družbe u obliku kronike koja obuhvaća razdoblja od 1539. do 1556.[33]

Za rješavanje običnih kućnih poslova rimske kuće Ignacije je imao izvrsnog suradnika u Portugalcu Luisu Gonçalvesu da Cámari. Od svog ulaska u Družbu godine 1545. Cámara je silno želio da osobno vidi i upozna Ignacija. Na to su ga poticala dva razloga: da iz samih Ignacijevih usta sazna u čemu se sastoji poslušnost suda koju su mu toliko u novicijatu preporučivali te da provjeri glas o Osnivačevoj svetosti koji se proširio sve do Portugala. Portugalčeve su se želje ispunile kad ga je godine 1553. vizitator Portugala o. Miguel de Torres poslao u Rim da generala izvijesti o poslovima te Provincije. Izvršivši svoje poslanje, ostao je u Rimu i u rujnu 1554. bi imenovan ministrom – reklo bi se domaćinom – Rimske kuće.

Cámara je već od početka odlučio da bilježi sve što je čuo i primjećivao u svojem svakidašnjem ophođenju s Ignacijem. Tako je nastao njegov *Podsjetnik o onom što mi je naš Otac odgovorio o kućnim stvarima, počevši od 26. siječnja 1555.*[34] *Podsjetnik*, napisan kastiljskim jezikom, počinje s nadnevkom označenim u naslovu i obuhvaća razdoblje do ljeta te iste godine. Dne. 23. listopada Cámara je napustio Rim i vratio se u Portugal. Na polasku je sa sobom ponio bilješke što ih je pravio u Rimu. Nakon više godina, 1573/74., pregledavajući te zapise dodao je komentar na portugalskom o najznačajnijim činjenicama kojih se sjećao. Taj komentar,

26. José Gómez Menor, *La progenie hebrea del padre Pedro de Ribadeneira (hijo del jurado de Toledo Alvaro Husillo Ortiz de Cisneros)*, *Sefarad* 36 (1976), 307-332.
27. M. Scaduto je objavio ta pravila u: *AHSI*, 29 (1960), 305-328.
28. *FN*, II, 23*-39.*
29. *Nav. dj.*, 28*-29*

30. Pismo je objavljeno u: *FN*, I, 54-145.
31. Objavljeno u: FN, I, 146-256.
32. Objavljeno u: *FN*, I, 256-298.
33. *Chronicon Societatis Iesu*, 6. svezaka objavljenih u *MHSI*. Počinje s *Vita* Svetog Ignacija, što je objavljeno također u: *FN*, II, 506-597.
34. Objavljeno u: *FN*, I, 508-752.

naravno, nema vrijednost kao bilješke što ih je pravio za vrijeme samih događaja.

Podsjetnik koji nam je o. Cámara ostavio nije jedina njegova zasluga. On se naime, znao uvući u Svečevu dušu što drugi, povlašteniji od njega, nisu uspijevali: postigao je da mu je Svetac ispričao svoj život. Tako su nastale Ignacijeve uspomene koje s pravom nose naslov *Autobiografija* ili kako ih nazivaju neki noviji prijevodi, *Hodočasnikovo pripovijedanje,* jer se Svetac u njima često naziva tim imenom.[35] Premda te uspomene nisu napisane Ignacijevom rukom, Cámara nam jamči da je nakon svakog razgovora vrlo brižno bilježio ono što mu je Ignacije pripovijedao, ne dodajući niti oduzimajući riječi. Pripovijedanje je započeo u rujnu 1553. Bilo je prekinuto 1554. i nastavljeno 22. rujna 1555., te završeno 20. ili 22. listopada te iste godine, tj. uoči odlaska o. Cámare u Portugal. To nam tumači zašto pripovijedanje ne obuhvaća čitav Ignacijev život, nego doseže samo do događaja koji su se zbili godine 1538., s kratkim napomenama o tome kako su sastavljane *Duhovne vježbe* i *Konstitucije.*

Svjedok Ignacijeva svakidašnjeg života bio je Navarac Diego de Eguía, brat izdavača iz Alcale, Miguela de Eguía, koji je godine 1526. objavio Erazmov *Enchiridion.* Diego je poznavao i pomagao Ignacija u Alcali. Sa svojim bratom Estebanom godine 1537. pridružio se skupini prvih drugova u Veneciji. U Rimu ga je Ignacije izabrao za svog ispovijednika. Don Diego, kako su ga obično nazivali, imao je posebne vrline: znao je tješiti i podržavati vjernost u zvanju onih koji su bili napastovani. U svojoj velikoj prostodušnosti običavao je pretjerano hvaliti Ignacija, govoreći da je svet i više nego svet i slično. Ignacije se toliko uznemirio da se, osim što mu je naložio dobru pokoru, prestao kod njega ispovijedati, makar nije sigurno da je to učinio zastalno. Potkraj života Ignacije se ispovijedao kod Barcelonca Pedra Riere.[36] Dobri don Diego umro je petnaest dana prije Ignacija.

Među kućnim suradnicima zavrijedio je da se spomene "Pjačentinac brat Giovanni Battista" de Anzola (Travaglino), više ili manje iskusni kućni kuhar. Taj dobri brat, zanimanjem trgovac špecerajskom i kolonijalnom robom, donio je sa sobom u Družbu sliku Krista Raspe-

35. Kritičko izdanje izvornog teksta u: *FN,* I, 323-507. Talijanski prijevod u: *Gli Scritti,* 653-714.
36. *FN,* III, 459, 10°.

tog, koju je vrlo štovao. Ignacije mu je dopustio da je neko vrijeme zadrži, no potom mu je oduze, govoreći da "nakon što je zasadio i urezao Raspetog u svoju dušu može podnijeti da mu se slika oduzme".[37] Priča se da je dobri kuhar jednog dana opekao jednu ruku. Ignacije ga je izliječio.

O intimnom Ignacijevom životu mogli bi nam pripovijedati brojne zgode njegovi "drugovi", dva brata pomoćnika, Katalonci, ne uzimajući sada u obzir druge koji su povremeno obavljali tu dužnost. Juan Pablo Borrell, rodom iz Trempa, ušao je u Družbu godine 1543. u Rimu. Osim što se brinuo za generalove stvari, pratio ga je kad je izlazio iz kuće, npr. kad je Svetac god. 1552. išao u Alvito. Taj je brat trpio od škrupula i tjeskobe. Ignacije je uspio vratiti mir njegovoj duši, kao da je rukom otklonio buru.

Barcelonac Juan Cors ušao je u Družbu u svom rodnom gradu 1551. U Rimu je postao Ignacijev "drug"; vjerojatno kao zamjenik Juana Pabla Borrella. Bio je jednostavan čovjek. Ignacije ga je navodio kao primjer jer nikad nikome nije proturječio. Jednog dana Svetac mu naredi da nekoga prekori, dodavši da to učini ljutito, no Juan je odgovorio da više nema ljutnje jer ju je svu izbljuvao putujući morem od Barcelone do Italije. Živio je uz Ignacijevu sobu, i kad nije imao što raditi pravio je cipele i čarape. S Ignacijem je molio litanije za vrijeme konklava kad je bio izabran Marcel II.

7. DOPISIVANJE

Osim razgovora dopisivanje je bilo sredstvo kojim se Ignacije najviše služio za ophođenje s ljudima. Objavljeno je više od 7.000 njegovih pisama. Malo ih je vlastoručnih. Katkada su to jednostavne bilješke s naznakama o tome što treba da se u pismu šire razvije. Činjenica da je mnogo pisama »prema nalogu« Generalovu napisao o. Polanco ne oduzima ništa njegovu autorstvu — osim što se tiče stila — jer je jasno da je tajnik stavljao na papir samo ono što mu je naređivao poglavar.

Ignacijeva dopisna aktivnost bila je snažna. Događalo se da je u jednom danu znao poslati tridesetak pisama pošto ih jednom ili dvaput pročitao. Čuva se, a i objavljen je vrlo zanimljiv *Memoriale romano* u kojem je sažetak pisama pristiglih Generalu i onih koje je on poslao od listopada 1545. do svibnja 1547.[38] Već jednostavnim pogle-

37. *Memoriale,* n. 106: *FN,* I, 588-589.
38. *FN,* III, 722-743.

dom na taj dokument možemo se uvjeriti o svoj aktivnosti koju je Tajništvo Družbe izvelo u tih godinu i pol dana. A to je tek primjer onoga što se sve radilo u petnaest dugih godina Ignacijeva generalata.

Više od same količine pisama pažnju privlači brižljivost kojom ih je Ignacije pisao, osobito kad se radilo o važnim sadržajima ili su bila upravljena uglednim osobama. Ribadeneira veli da "je upotrebljavao mnogo vremena, i da razmišlja o onom što piše, da čita i ponovno čita napisana pisma, da odvagne svaku riječ, da nešto izbriše i ispravi kad je to smatrao uputnim, te da dadne pismo nekoliko put prepisati, smatrajući da su dobro upotrijebljeni sve vrijeme i napor uloženi u to".[39]

Potvrdu o toj brizi imamo u pismu koje je dao napisati svim članovima Družbe, da ih zamoli neka skupe svjedočanstva u prilog Družbe kod knezova, vladara i sveučilišta, da ih može suprotstaviti Pariškom sveučilištu, koje je odbijalo priznati novi Red u Francuskoj.[40] Želio je da to pismo bude napisano s toliko pažnje da se, makar došlo i u ruke doktora tog Sveučilišta da ih može suprotstaviti Pariškom sveučilištu, ovi ne osjete povrijeđeni nijednom rečenicom. Pošto je napisao to pismo, temeljito ga je čitao i ispitivao, otprilike tri sata.

Htio je da i drugi nasljeduju brigu koju je stavljao u svoja pisma. Nekoga je ukorio što je u pismu koje mu je poslao bilo ispravaka i brisanja.

Dne 10. prosinca 1542. poslao je dugu instrukciju *O načinu pisanja pisama* o. Faberu. U njoj izriče načelo na kojemu se zasnivala njegova brižljivost u toj stvari: "O onom što se piše valja mnogo više razmišljati nego o onom što se govori, jer ono što je napisano ostaje i zauvijek svjedoči i ne može se tako lako popraviti i dopuniti tumačenjem kao kad o nečem govorimo."[41]

Htio je da njegovi podložnici, kada pišu u Rim, napišu dva pisma: »glavno«, s vijestima koje se mogu i drugima priopćiti, i drugo, nazvano »kćerkicom« (»hijuela«), u kojem će izložiti pridržane stvari. Ono glavno moralo je biti brižno ispravljeno.

U korespondenciji, uz *Autobiografiju* i *Duhovni dnevnik*, najbolje je ocrtana osobna Ignacijeva slika. Tu nalazimo obilne podatke o njegovu duhovnom nauku, o njegovim apostolskim usmjerenjima, o

39. *FN*, II, 494, n. 83.
40. *Memoriale*, n. 145: *FN*, I, 615.
41. *MI, Epp*, I, 237; *Gli Scritti*, 1006.

njegovu načinu upravljanja. Njegova nas pisma upoznavaju s brojnim korespondentima, a to nisu bili samo isusovci nego osobe svih vrsta. Izdanje u posebnom svesku njegovih pisama ženama doživjelo je uspjeh bez sumnje stoga što je otkrilo jedan malo poznati i možda neočekivani vidik njegovog karaktera, otvorena ženskom svijetu.[42] Ne bi bilo teško skupiti u jedan svezak njegova pisma zemaljskim velikanima: kraljevima, knezovima, kardinalima, biskupima...

Podijeljena prema temama, Ignacijeva bi se pisma mogla klasificirati npr. ovako: obiteljska pisma, pisma duhovnog vodstva, pisma upravljanja. Iz čitavog njegovog dopisivanja pokazuje se jedinstven lik duhovnog vođe, apostola, poglavara, sveca.

8. ODNOSI S ČETVORICOM PAPA

Ignacijev generalat vremenski se podudarao s pontifikatom četiriju papâ: Pavla III., Julija III., Marcela II. i Pavla IV.

Pavao III. (Alessandro Farnese, 13. X. 1534 — 10. XI. 1549) od početka je blagonaklono prihvatio Ignacija i njegove drugove, a potom se uvjerio da je prikladno odobriti osnivanje Družbe.

Njegova je rečenica *Spiritus Dei est hic*, a izgovorio ju je u Tivoliu 3. rujna 1539. kad su mu čitali *Formulu* novog Instituta. Godinu dana kasnije, nakon što su prevladane birokratske teškoće, izdao je prvu bulu kojom odobrava novi Red. S četiri papinske bule i tri breveа odobrio je Družbinu pravnu uredbu i obdario je duhovnim povlasticama. Dodijelio joj je crkvu Santa Maria della Strada (Gospe od Puta). Na traženje Sv. Franje Borgije, breveom od 31. srpnja 1548. odobrio je knjigu *Duhovnih vježbi*. Bio je "velik privilegij i rijetkost u Crkvi" da se jedna knjiga odobrava na tako svečan način, primjećuje o. Nadal.[43] Na ovo, kao i na druga očitovanja blagonaklonosti prema Družbi, utjecali su bez sumnje dobri odnosi između pape Farnesea i njegove obitelji s obitelju Vojvode od Gandie. Već smo napomenuli da je Pavao III. prihvatio ponudu drugova uz poseban zavjet te je mnoge od njih poslao u različite "misije", premda je njegova prva nakana bila da ih zadrži u Italiji.

U vezi s Julijem III. (Giovanni Maria Ciocchi del Monte, 7. II.

42. H. Rahner, *Ignatius von Loyola. Briefwechsel mit Frauen*, Freiburg 1956. Talijanski prijevod glasi: *Ignazio di Loyola e le donne del suo tempo*, Milano 1968.
43. *Nadal*, V, 787-788.

1550 — 23. III. 1555) moramo podsjetiti osobito na dvije činjenice: prvo je bula *Exposcit debitum,* od 21. srpnja 1550., kojom je ponovno odobrio Družbu, uvodeći novu *Formulu Instituta,* koja je otada ostala nepromijenjena. Drugo je odlučujuća potpora koju je dao počecima Rimskog i Germanskog kolegija, pobrinuvši se za njihove ekonomske potrebe. Za prvi je, malo prije svoje smrti, poduzeo korake da dobije svoju trajnu fundaciju. Osim na ta dva, on je pomišljao na osnivanje još jednog kolegija u Rimu za sve narodnosti i htio ga je povjeriti Družbi.

Ignacije je svakodnevno molio za Papu. Kad je doznao za njegovu tešku bolest, stao je to činiti dvaput dnevno i odredio da mu se svi članovi kuće pridruže. Kad je Papa umro, odredio je svojima da devet dana prikazuju molitve za nj, a također da mole za izbor njegova nasljednika.

Marcel II. (Marcello Cervini, 9. IV. 1555 — 1. V. 1555) malo je mogao učiniti za Družbu u 23 dana svoga pontifikata. Njegov je izbor mnogo obećavao za toliko željenu reformu Crkve. U tom smislu njegove su se ideje poklapale s Ignacijevim. Članovi Družbe, a osobito sam Ignacije, razdragano su pozdravili izbor novoga Pape, kako se vidi iz pisma koje je, prema njegovoj naredbi, napisao Polanco na dan samog izbora 9. travnja 1555.[44] Tek što je bio izabran, Marcel II. zatražio je od Ignacija da mu dadne dva oca koji bi živjeli u njegovoj palači, kao njegovi savjetnici za reformu. U tako osjetljivoj stvari Ignacije se nije htio osloniti na svoj autoritet, nego je prepustio odluku glasanju prisutnih otaca u Rimu. Bili su izabrani oci Laínez i Nadal. Ignacije je ipak htio zadržati ovog posljednjeg, predlažući Papi druga imena umjesto njega. Papinom smrću sve je bilo prekinuto.

O. Orlandini pripovijeda da je Marcel II., kad mu je Ignacije došao izraziti svoju i Družbinu poslušnost, rekao Ignaciju: "Ti skupi vojnike i spremi ih za rat; mi ćemo ih upotrijebiti."[45]

Postoji jedna anegdota koja pokazuje koliko je Marcel II. još kao kardinal cijenio Ignacija. Kad je jednog dana razgovarao s o. Martínom de Olabeom, kardinal Cervini izložio mu je razloge zbog kojih se, prema njegovu mišljenu, Družba ne treba odricati crkvenih časti koje joj se ponude. Svi odgovori učenoga teologa činili su mu se nedovoljni. Konačno mu je Olabe kao posljednji dokaz naveo to da je Družbi dovoljan autoritet Sv. Ignacija. "Sad se predajem — odgovori kardinal — premda mi se čini da je razlog na mojoj strani; ipak ugled Ignacijev više vrijedi."[46]

44. *MI, Epp,* VIII, 665-667.
45. "Tu milites collige et bellatores instrue; Nos utemur", u: *Historiae Societatis Iesu, pars prima ,* lib. XV, n. 3.

Kad je malo dana nakon izbora Marcel II. teško obolio, Ignacije je poslao neke svoje na hodočašće u Loreto da izmole ozdravljenje tom Papi od kojega se toliko očekivalo za obnovu Crkve i za dobro Družbe.

S papom Pavlom IV. (Gian Pietro Carafa, 23. V. 1555 — 18. VIII. 1559) Ignacijevi su odnosi uvijek bili teški. To su bila dva muža koji nisu bili rođeni da se razumiju, koliko zbog različitog karaktera, toliko zbog različitih pogleda. Posebno im se razlikovalo gledanje na redovnički život, kako se vidjelo već u Veneciji godine 1536.[47] Teškoće je povećala snažna protušpanjolska tendencija pape Napuljca, što se pokazalo osobito nakon Ignacijeve smrti, kad se je Carafa zapleo u nesretni rat sa Španjolskom.

Ignacije se već prije, prigodom izbora nasljednika Juliju III., bojao da će biti izabran kardinal Carafa. O. Cámara 6. travnja 1555. bilježi u svoj *Memorial* : "1. O sklonosti Oca prema glazbi i koliko se boji teatinca (Carafa) s obzirom na pjevanje (Časoslova). 2. O onom što je Otac danas govorio da će moliti ako bi to bilo jednako na službu Bogu, da ne postane papom netko tko bi izmijenio Družbin sustav, budući da su među kandidatima za papu neki koji bi to mogli učiniti."[48]

Tako se tumači prvo Ignacijevo reagiranje 23. svibnja 1555., na blagdan Uznesenja, kad je saznao da je za Vrhovnog Svećenika izabran kardinal Carafa. O. Cámara pripovjeda da se nalazio u Očevim sobama kad su čuli zvonjavu koja je najavljivala izbor novog pape, i da je nakon nekoliko trenutaka stigla vijest da je izabran kardinal teatinac. "Primivši tu vijest, Očevo se lice duboko promijenilo i iskrivilo i, kako sam kasnije doznao, ne znam da li iz njegovih usta ili od drugih otaca kojima je to pripovijedao, sve su mu se kosti u tijelu tresle." Reagirao je kao i u ostalim velikim zgodama. "Ustao je bez riječi i pošao u kapelu da se pomoli. Ubrzo nakon toga izašao je iz nje tako veseo i zadovoljan kao da je izbor bio baš u skladu s njegovim željama."[49] Još prije negoli je bio izabran, o novom je papi uvijek imao pred očima samo pozitivne vidike, osobito s obzirom na reformu Crkve.

46. *FN,* II, 352-353.
47. Vidi X. poglavlje.
48. *Memoriale,* n. 326: *FN,* I, 712.
49. *Nav. dj.,* n. 93: *FN,* I, 581-582.

Prije negoli je bio uzdignut na pontifikat, Gian Pietro Carafa izrazio je želju da se njegov Teatinski red i Družba sliju u jedinstveni institut. Ignacije se žestoko opro. Rekosmo da se Ignacije vrlo bojao da će novi Papa izmijeniti Družbin Institut u bitnim točkama. Taj ga je strah pratio do smrti. Srećom se to za Ignacijeva života nije dogodilo. Osnivač je već umro kad je Pavao IV. odredio dvije važne promjene: uvođenje kora u Družbu i ograničavanje generalova mandata na tri godine. No budući da je ta naredba dana samo usmeno, a da nije bila popraćena dokidanjem privilegija koje su dali prijašnji pape, vrijedila je samo dok je živio Papa koji je to odredio.

Nije sve bilo negativno za Družbu za pontifikata Pavla IV. Osim što je pokazao simpatije prema nekim ocima, kao npr. prema Bobadilli i Laínezu — kojega je htio postaviti za kardinala — valja spomenuti još jednu činjenicu.

Riječ je o dopuštenju od 17. siječnja 1556., kojim se u Rimskom kolegiju, budućem sveučilištu Gregoriani, mogu podijeliti akademski naslovi iz filozofije i teologije i onim studentima koji nisu pripadali Družbi.

Uoči svoje smrti Ignacije nije zaboravio moliti Papin blagoslov. U zoru 31. srpnja 1556. o. Polanco požurio je u Vatikan s tim ciljem. No kad se vratio u Santa Maria della Strada, našao je Ignacija već mrtva. Blagoslov mu nije stigao na vrijeme, no bitan je bio posljednji susret, na udaljenosti, ovih dvaju muževa koji su, unatoč različitim pogledima, imali iste ideale o služenju Crkvi.

9. ZDRAVLJE

Zdravlje je Ignaciju uvijek bilo problem otkada je bio ranjen u Pamploni. Poznato je da mu je, uz to što je hramao, desna noga stalno zadavala neprilike. O. Laínez nas izvješćuje da je nakon Manrese "on, koji je bio krepak i dobre tjelesne građe, postao posve drukčiji glede tijela".[50]

O. Ribadeneira tvrdi to isto, govoreći da je "prije bio vrlo jak i zdrav, ali da se iscrpio postovima i pretjeranim pokorama koje je činio u prvo vrijeme, zbog čega je morao podnositi mnoge bolesti i najteže boli u želucu".[51]

Početak njegovih bolesti valja, dakle, tražiti u strogostima na koje

50. *FN,* I, 78.
51. *Vita,* lib, I, cap, V: *FN,* IV, 111.

se dao još od Manrese. Već je u tom gradiću na Cardoneru bio više nego jedanput teško bolestan. Otada mu je zdravlje bilo u trajnoj izmjeni poboljšanja i pogoršanja. U Barceloni mu je bilo prilično dobro. Potkraj njegova boravka u Parizu liječnici nisu našli drugog sredstva za njegovo zdravlje doli povratak na domovinski zrak. Svetac je tri mjeseca proveo u Azpeitiji, no i tamo se razbolio. Nakon što je došao u Bolognu da nastavi svoje nauke, uvidio je da mora promijeniti klimu i sredinu, pa stoga pođe u Veneciju, gdje je ostao čitavu 1536. godinu.

U Rimu se uvijek izmjenjivalo dobro i loše zdravlje. Godine 1550. bio je teško bolestan i stoga je, među ostalim razlozima, ponudio drugovima ostavku na generalat. Godine 1552. osjećao se, naprotiv, prilično dobro. Otada se izmjenjuju razdoblja bolesti s razdobljima relativnih poboljšanja, dok u srpnju 1556. nije došla smrt.

Zanima nas nadasve od kakve je bolesti patio. On je uvijek govorio o bolu u želucu, no tek je nakon smrti otkriveno što je stvarno bilo. Na sam dan smrti napravio je autopsiju njegova tijela slavni kremonski kirurg Realdo Colombo. Taj je izvrsni liječnik naslijedio na katedri anatomije u Padovi Andrea Vesalia, osobnog liječnika Karla V. i Filipa II., a u Rimu se nalazio u službi Papinske kurije. Rezultat autopsije Ignacijeva tijela ostavio je usput u svom traktatu *De re anatomica,* koji je objavio u Veneciji tri godine nakon toga, godine 1559. Ondje stoji: "Ovim sam svojim rukama izvadio gotovo bezbrojne kamenčiće raznih boja iz bubrega, pluća, jetara i mišićja časnoga Ignacija, osnivača Družbe Isusove kako si ti, Jacopo Boni, mogao vidjeti."[52]

S tom se tvrdnjom slaže svjedočanstvo očevica, belgijskog studenta Teodorika Geeraertsa, koji je napisao da mu je kirurg našao tri kamenčića u jetrima.[53]

Oslanjajući se na te podatke, rimski specijalista Alessandro Canezza je 1922. godine napisao: "Nakon tih objašnjenja lako je ustanoviti da se Ignacijeva bolest sastojala od žučnih kamenaca, s posebnim simptomima u vezi sa želucem. Bolni napadaji pokazivali su tu osobitu značajku da su se odražavali na želudac, dajući na taj način dojam da je taj organ bolestan, kako se to događa baš u tom obliku bolesti od žučnih kamenaca, koja se upravo zbog svoje simptomatologije i zove geastralgica."[54] On nastavlja opisujući da podaci autopsije pokazuju

52. *FN,* I, 769, bilješka 16.
53. *FN,* I, 776.
54. *FN, I,* 769. Dijagnozu dr. Canezza potvrdio je dr. Gregorio Marañón: "Notas sobre la muerte de San Ignacio de Loyola", *AHSI,* 25 (1956), 153.

kako je Svetac morao trpjeti grozne bolove, koje je on mirno i hrabro podnosio. Colombo je našao kamenčiće i u mišićnom tkivu, kamo su dospjeli preko žučnog mjehurića procesom koji uvijek znači jako bolan sindrom, praćen teškim funkcionalnim poremećajima.

Uz te medicinske podatke ukazuje se veličanstvenom strpljivost čovjeka koji je sav svoj život znao odvažno podnositi teške fizičke patnje, a da nije prekidao svoje normalne djelatnosti.

10. ODIJEVANJE

U ovom kratkom prikazu o svakidašnjem životu Svetog Ignacija ne mogu izostati kratke napomene o dvjema stvarima koje se tiču vanjskog držanja: njegov način odijevanja i dijetalni režim.

Ignacije se odijevao kao svećenici njegova vremena. Nije htio da Družbini članovi imaju posebno odijelo. O. Araoz veli da je Ignacije želio da se Družbini članovi ne posvećuju odijelom, nego da oni posvećuju odijelo.[55]

Odijelo se sastojalo od crne haljine načinjene od "rimske" tkanine, koju je podržavao pojas oko bokova. Kolar na talaru bio je visok, zategnut kukicom. Ovratnik od košulje nije se izdizao iznad kolara. Komad platna, višeput savit, štitio mu je želudac. Zimi je u kući upotrebljavao gornji haljetak. Po kući je nosio papuče da zaštiti svoje osjetljive noge. Kad je izlazio, obuvao je cipele i uzimao ogrtač. Imao je šešir širokog oboda, koji je pod vratom bio privezan vrpcom da mu ga vjetar ne odnese. Umjesto štapom služio se trstikom.

Otac Nikola Lancicius, koji nam je sačuvao te pojedinosti,[56] dodaje da je ulicama hodao vrlo čedno, ne gledajući ovamo i onamo. To je i preporučivao u pravilima čednosti.

11. KRUNICA

Svetac je upotrebljavao krunicu napravljenu od niza zrna nanizanih na konopčić, bez ikakve medaljice. Tu krunicu nije nosio o pojasu, nego ju je držao u sobi i s njom spavao. Možemo pretpostaviti da se tom krunicom ili ružarijom Svetac služio u moljenju Zdravo Marija, kojima je nadomještao recitiranje Božanskog časoslova, od kojeg ga je 1539. godine oslobodio Pavao III. zbog njegova lošeg zdravlja.

55. *FN*, III, 790.
56. *FN*, III, 680-721.

12. HRANA

Ignacije je blagovao u prostoriji uz svoju sobu. K sebi je za stol pozivao oce s kojima je trebalo da govori o nekom poslu, kao i one koji su upravo pristigli u Rim te one koji su odatle odlazili na različita mjesta.

Katkad je pozivao osobe koje nisu bile iz Družbe, upotrebljavajući izraz koji čitamo i u Cervantesa: "Neka ostane vaša milost ako želi činiti pokoru."[57] Možemo zamisliti da se u njegovu slučaju nije radilo tek o jednostavnoj formuli.

O dijeti koju su mu liječnici propisali imamo podatke zahvaljujući dvama receptima koji su sačuvani do danas, a pripadaju u dva različita razdoblja njegova života. Drugi recept, napisan otprilike 1554. godine, sadrži *Režim za našeg Oca učitelja Ignacija,* u kojemu mu se naznačuje sljedeće: "Jela koje Vaše Očinstvo može uzimati jesu ona koja nisu masna. To su: pile, mlada kokoš, kokoš, jarebica, grlica, mladi golub, teletina ljeti, govedina zimi, pečeni kozlić. U posne dane zdravo je uzimati svježa jaja bez bjelanjka, ječmenu kašu sa sokom od badema. Od povrća uvijek je dobra boražina: najprije je valja prokuhati u kipućoj vodi koja se baci, potom se kuha u soku od badema ili u juhi od mesa; kuhana ločika, kuhani komorač. Prikladno voće su uvijek suhe smokve, suho grožđe, bademi; ostalo voće se uzima već prema tome da li odgovara stanju osobe; dobre su kuhane jabuke, također i kolač, osobito od badema i sitnih lješnjaka."[58]

57. *Memoriale*, n. 185: *FN*, I, 640.
58. *FD*, 666-667; 686-688. Vidi također: *Memoriale*, nn. 186-188: *FN*, I, 640-641.

XX. "Umro je Svetac"

Kad se u rane sate 31. srpnja 1556. Rimom počeo širiti glas o Ignacijevoj smrti, glas naroda bio je jednodušan: "Umro je svetac."[1] Narod obično ne griješi u svojim prosudbama. Savršeno poznavajući osobu, isto je rekao i o. Laínez, koji je teško bolestan ležao nedaleko od Ignacijeve sobe. Kad su neki oci došli da ga posjete, kušali su mu prikriti vijest da ga ne ražaloste. No on je nešto naslutio pa ih je upitao: "Umro je Svetac, zar ne, umro je?"[2] Kad su mu konačno priznali, podigao je ruke i oči k nebu, moleći Gospodina da bi i on pošao sa svojim Ocem, da s njim uživa vječno blaženstvo. No nije bilo tako, već se nakon kratkog vremena oporavio i bio izabran za Družbinog generalnog vikara.

Ignacije se nije bojao smrti, dapače želio ju je, da bi u "u nebeskoj domovini gledao i slavio svog Stvoritelja i Gospodina" (Polanco).[3] Već je 1550. godine doživio vrlo težak napad bolesti, koji je, kako je mislio on sam, a i drugi, mogao biti i posljednji. "Tada – kako sâm veli u svojoj *Autobiografiji* – dok je mislio na smrt, osjećao je takvo veselje i tako veliku duhovnu utjehu što umire, da su mu tekle suze. To raspoloženje mu je toliko stalno da je često izbjegavao misliti na smrt, da ne bi osjetio toliku utjehu."[4]

Tada je ozdravio. No u prvim mjesecima 1556. ponovno se osjećao vrlo loše. Stoji zapisano 8. veljače da već mjesec dana nije služio Misu te da se zadovoljavao time da se pričesti jedanput tjedno. Činilo se da se početkom lipnja oporavio, no 11. istog mjeseca ponovno mu

1. *FN,* III, 584, n. 11.
2. Ribadeneira, *Vita,* lib. IV, cap, XVII; *FN,* IV, 719.
3. Glavni izvor za ovo poglavlje je pismo od 6. kolovoza 1556. o smrti Svetog Ignacija: *FN,* I, 764. Vidi također: C. de Dalmases, *La muerte de San Ignacio, Razón y Fe, Madrid* 154 (1956), 9-28; H. Rahner, *Der Tod des Ignatius, Stimmen der Zeit* 158 (1955-56), 241-253.
4. *Autobiografija,* br. 33.

se pogoršalo. Ta neprekidna izmjena u vezi sa zdravljem bila je povod da je o. Diego de Eguía govorio kako "on već dugo vremena živi samo čudom", jer "s jetrima kao što su njegova, ne znam kako se može naravno živjeti, osim s pomoću Boga našega Gospodina, koji je nadomještao nedostatke naravnih organa i podržavao ga u životu jer je tada bio potreban Družbi".[5]

No to čudo nije moglo dugo potrajati. Koncem lipnja bilo mu je tako zlo da su mislili kako bi mu promjena zraka i mirniji okoliš mogli pomoći. Stoga je nakon savjetovanja s liječnikom bio 2. srpnja premješten u vinograd Rimskog kolegija.

Ignacije je upravu u Družbi povjerio ocima Madridu i Polancu. U početku se činilo da je to sredstvo djelotvorno, no naskoro su nestale i posljednje nade. Zato su ga 27. istog mjeseca ponovno prevezli u rimsku kuću. Jedan očevidac tvrdi da je "njegova bolest trajala 4 dana i nije izgledala opasna."

Ta posljednja tvrdnja objašnjava nam kako su stvari išle posljednjih dana. Napadi bolesti često su se ponavljali, pa je izgledalo da je riječ o jednom od takvih napada. Nitko, pa ni liječnici, nisu shvatili što se u stvari događa. Tome je pridonijela i činjenica što je u kući bilo i drugih teških bolesnika, među kojima, kako smo rekli, i o. Laínez.

Činjenica je da liječnici nisu ni dolazili k Ignaciju. Jedini koji je bio svjestan da mu se približava svršetak bio je on sam. Dne 29. srpnja pozvao je o. Polanca da mu rekne neka poruči o. Baltasaru Torresu, koji je bio liječnik, neka i njega pohodi kao i druge bolesnike. Otada su to činili, ili o. Torres, ili doktor Alessandro Petroni.

U četvrtak 30. srpnja, poslije 4 sata popodne, Igancije pozva o. Polanca, pa pošto je naredio da dođe bolničar, reče im da je prikladno da pođe u Vatikan i obavijesti Papu da je "došao kraj i sad je gotovo bez nade u vremeniti život pa ponizno moli njegovu Svetost da ga blagoslovi, njega i o. Laíneza, koji je isto u opasnosti". Polanco mu odgovori da liječnici ne vide teške simptome i da se on nada da će ga Gospodin sačuvati od smrti još mnogo godina. I doda: "Zar se osjećate baš tako loše?" Ignacije odgovori: "Tako sam da mi preostaje još samo izdahnuti." Polanco tada obeća Ocu da će udovoljiti njegovoj želji, no molio ga je da bi to učinio sutradan. Razlog je bio taj što je u četvrtak odlazila pošta za Španjolsku preko Genove, a trebalo je da dovrši još neka pisma. Ignacije odgovori: "Više bih volio danas nego sutra, i što prije to bolje, no činite kako mislite. Posve se predajem u vaše ruke."

5. *FN,* I, 769.

Radi svog većeg mira Polanco se posavjetova s doktorom Petroniem, i upita ga da li smatra da je Otac u životnoj opasnosti. Petroni mu odgovori: "Danas ne mogu reći da jest ili nije u opasnosti; sutra ću vam reći." Oslanjajući se na taj odgovor, Polanco je mislio da može čekati do sutra i nastavio je rješavati korespondenciju.

Oko devet navečer Ignacije je, kao i obično dobro večerao. Nazočni su bili oci Polanco i Madrid. Sva trojica su se i porazgovorila. Poznato nam je kojim se poslom Ignacije kao posljednjim bavio: kupnja kuće od Giulie Colonne za Rimski kolegij. Bez posebne zabrinutosti Polanco i Madrid su se povukli na počinak.

Uz bolesnika je ostao bolničar, brat Tommaso Cannizzaro.[6] On je izvijestio da je te posljednje noći vidio da se Ignacije uznemireno miče i od vremena do vremena nešto govori. Oko ponoći se smirio i samo je od časa do časa ponavljao usklik: "Ay, Dios!" (Oh, Bože!). Ime Božje bila je posljednja riječ koju je izgovorio, riječ koju je imao tako uklesanu u srce.

U zoru su oci našli Ignacija u smrtnoj borbi. Povjerili su bratu Cannizzaru da potraži o. Pedra Rieru kod kojeg se Ignacije u posljednje vrijeme ispovijedao. No brat ga nije našao. Očito je da su htjeli da mu o. Riera podijeli bolesničko pomazanje; taj je otac, osim što je bio Ignacijev ispovjednik, bio prefekt crkve. Polanco je požurio u Vatikan i Papa ga je primio unatoč ranom jutarnjem satu. Pavao IV. "bio je vrlo raspoloživ i s ljubavlju je dao svoj blagoslov i sve što je mogao dati". No kad se Polanco vratio kući, dozna da je Ignacije već mirno umro, "bez ikakve teškoće." Njegovu preminuću prisustvovali su samo oci Madrid i Frusio, rektor Kolegija Germanicum. Polanco izvješćuje o satu smrti: "Prije nego su prošla dva sunčana sata." Budući da 31. srpnja sunce u Rimu izlazi u 5 sati i 3 minute, pomožemo zaključiti da je Ignacije izdahnuo prije sedam ujutro, prema sunčanom vremenu, 31. srpnja u petak.

Ignacijeva je smrt naizgled bila obična smrt. Polanco to priznaje veleći da je "prešao s ovoga svijeta poput svih". Nitko nije bio svjestan težine njegove bolesti. Liječnici su se više brinuli za druge bolesnike nego za nj. Umro je, a da nije primio posljednje sakramente, premda se pričestio dva dana prije toga. Papin blagoslov, koji je tako želio, stigao mu je prekasno. No te okolnosti, ljudski tako zbunjujuće, ne oduzimaju ništa veličini tog posljednjeg čina Svečeva života.

6. Odgovori ovog Brata na pitanja koja su mu uputili oci Nikola Lancicius i Alojzije Maselli, nalaze se u: *FN*, III, 457-460, 582-584.

Ako se vrijednost nekog čovjeka mjeri prema tome kako umire i ako se poslije smrti više cijene njegove kreposti, ne možemo a da se ne divimo uzvišenosti takve smrti, premda je prividno bila sasvim obična.

O. Polanco je na sve to gledao u svjetlu Svečeve poniznosti, "koji nas, uz takvu sigurnost da će umrijeti (...), nije htio pozivati da nam dadne svoj blagoslov, niti je htio završiti *Konstitucije*, niti učiniti i jednu od stvari koje u sličnim okolnostima sluge Božji obično čine. No budući da je imao tako siromašno mišljenje o sebi i htio da Družba svoje pouzdanje stavi samo u Boga našega Gospodina, prešao je na posve običan način s ovoga svijeta, i u udio mu je pala ta Božja milost čiju je slavu jedino želio, da se njegova smrt ni u čemu ne ističe (...)".[7]

Smrt s tako očitim oznakama prave poniznosti zacijelo je nosila znak Duha. Plod Duha bio je i osjećaj mira i vedrine koji se proširio u duše svih njegovih sinova, osjećaj koji se najbolje može usporediti s onim koji su Apostoli imali poslije Gospodinova uzašašća. "U ovoj kući i u kolegijima – piše Polanco – premda se više ne može osjetiti ljubezna nazočnost tog Oca, koga smo lišeni, taj osjećaj je ipak bez boli, suze naviru iz pobožnosti, a ako ih nema, veća je milost i duhovno veselje. A što se njega tiče, čini se da je bilo vrijeme da se njegovi neprekidni napori smire, da njegove slabosti nađu pravo ozdravljenje, a njegove suze i neprestana patnja vječno blaženstvo i sreću."[8]

Nastavimo nit pripovijedanja. Nakon prvih trenutaka iznenađenja i pošto su njegovu dušu preporučili Bogu, Ignacijevi sinovi poduzeli su sve mjere da sačuvaju, koliko je moguće, sliku svog Oca. Oko dva sata poslije podne slavni kirurg Realdo Colombo napravio je autopsiju čije smo rezultate spomenuli govoreći o Ignacijevu zdravlju.[9] Potom su tijelo balzamirali. Tog istog dana potrudili su se da naprave njegov portret, budući da su propali svi pokušaji da ga naslikaju živa. Izabrali su firentinskog slikara Jacopina del Contea, koji je bio učenik Svečevog penitenta Andrije del Sarta. Portret koji je napravio taj slikar čuva se još i danas u prostorijama Družbina generala i često je bio reproduciran. Dobro odražava karakteristične crte Svečeve fizionomije. Premda je portret napravljen prema licu već mrtva Ignacija, povjesničar Daniello Bartoli veli da ga je slikar ispravio prema slici koju je nosio u sebi, budući da ga je često viđao. Dodaje da se to smatra naj-

7. *FN*, I, 767-768.
8. *FN*, I, 764; *Nadal*, I, 345.
9. Vidi XIX. poglavlje, br. 9.

boljim Ignacijevim portretom, premda se s tim mišljenjem svi ne slažu i draži im je portret što ga je u Madridu napravio Alonso Sánchez Coello ili onaj koji čuvaju oci u Flandriji.[10]

Potrudili su se da jedan tehničar napravi masku od štukogipsa, prema kojoj su se kasnije napravile druge u vosku i gipsu. Jednu od njih je u Madridu držao o. Ribadeneira, koja je Alonsu Sánchezu Coellu poslužila kao model za portret. Coello je slijedio naputke što ih je davao sam Ribadeneira.[11]

Njegovo su posvećeno tijelo čuvali do slijedećeg dana, do subote 1. kolovoza. Poslije večernje, oko pet sati poslije podne, služile su se zadušnice, a prisustvovalo je veliko mnoštvo naroda. Neki su mu ljubili ruke, drugi noge, ili su pak krunicama doticali njegovo tijelo. Naporno je bilo udaljavati one koji su htjeli uzeti neku relikviju. O. Benedetto Palmio je izrekao posmrtni govor sastavivši "skromnu i pobožnu" uspomenu na Sveca. Tijelo, obučeno u svećeničku odjeću i stavljeno u drveni lijes, bilo je sahranjeno u udubini iskopanoj u podu glavnog oltara crkve Santa Maria della Strada, sa strane Evanđelja. Radilo se o privremenoj sahrani, "dok se nađe prikladnije mjesto".[12] Slijedilo je ustvari nekoliko premještanja, kako se malo-pomalo gradila crkva Al Gesù, gdje se sada štuje na prednjem oltaru koji je njemu posvećen.

Na grob je postavljen kamen s latinskim natpisom, vrijedan spomen osobito stoga što se na njemu točno navodi dob od 65 godina u kojoj je Ignacije umro, a to znači da se rodio 1491.[13] Datum nije olako stavljen, nego nakon zrelog raspravljanja među ocima. Koliko se zna, od početka je bilo različitih mišljenja o datumu Ignacijeva rođenja, i pisci tako blizi činjenicama kao što su Polanco i Ribadeneira više su nego jedanput mijenjali mišljenje. Današnja kritika smatra najsigurnijim taj datum što su ga oci stavili na Svečev grobni kamen.

"Umro je pošto je izvršio svoje poslanje."[14]

Napisao je to Nadal, a potvrdile činjenice. Obično se govorilo da je tri stvari htio vidjeti prije nego umre: prvo, odobrenje i potvrdu Družbe od Apostolske Stolice; drugo, na isti način vidjeti odobrene i

10. O portretima Svetog Ignacija govori se u *FN*, III, 236-239, 440-457.
11. *FN*, III, 243-244, n. 4. Portret Svetog Ignacija od Sáncheza Coella uništen je za vrijeme požara Kuće profesa u Madridu 11. svibnja: 1931: *FN*, III, 238.
12. *FN*, I, 770.
13. Tekst grobnog natpisa nalazi se u: *MI, Scripta de S. Ignatio*, II, 554; usp. FN, I, 776.
14. *FN*, II, 8.

Duhovne vježbe; i treće, dovršiti *Konstitucije*.[15] Kad su ove tri stvari bile dovršene, oci koji su bili uza nj počeli su se bojati da mu je blizu svršetak.

Proširujući ove točke, o. Polanco u svom *Chroniconu* nabraja sedam milosti koje su Ignaciju bile uslišane prije smrti.[16]

Prva je bila da vidi kako Družbu ne samo odobravaju nego i potvrđuju različiti pape.

Druga, vrlo brojni privilegiji, tolike milosti i dopuštenja koja su isti pape Družbi udijelili.

Treća, napisati Družbine *Konstitucije* i *Pravila* te vidjeti da se šire i primjenjuju, premda je prepustio Generalnoj kongregaciji da ih konačno odobri.

Četvrta je bila da ostavlja toliko sljedbenika svog zvanja i svoje ustanove. Prema napravljenim proračunima, isusovaca je u trenutku smrti Svetog Ignacija bilo približno tisuću. Španjolaca, uključivši i one što su živjeli izvan Španjolske, nije bilo manje od 300. Nije pitanje u tome da li ih je bilo mnogo ili malo. Poznato je da se Svetac nije toliko brinuo za broj koliko za vrsnoću sljedbenika. Sjećamo se njegove izreke koja to potvrđuje: ako bi ga nešto poticalo da želi još živjeti, bilo bi to da bude strog u primanju novih članova Družbe.[17] To možemo dokazati bar za one koji se definitivno pripajaju Družbi. Proračuni ne donose više od 38 profesa četiriju zavjeta, 11 profesa triju zavjeta, 5 duhovnih pomoćnika i 13 formiranih vremenitih pomoćnika.[18]

Peta je bila uspjeh koji je Družba postigla u apostolskom radu, ne samo među katolicima nego i među odvojenima.

Šesta je ugled koji je novi Red uživao ne samo kod papa i visokih crkvenih vlasti nego i u očima svjetovnih vladara, naroda i država, nakon što su prevladani ne mali progoni i protivljenja.

Sedma je bila što je vidio Družbu raširenu u različitim krajevima. Družba je imala više od sto kuća i kolegija, a bila je podijeljena u 11 provincija.

15. Uvod o. Nadala u *Autobiografiji* nalazi se u: *FN*, I, 354-355.
16. *Chronicon*, VI, 39-41.
17. *FN*, II, 475, n. 23.
18. Popis članova Družbe Isusove nalazi se u: *FN*, I, 63*-68*.

Dodatak

Stanje Družbe u vrijeme smrti Svetog Ignacija

O broju isusovaca u vrijeme Osnivačeve smrti već smo govorili prije. Evo sada popisa Družbinih kuća i kolegija koji su osnovani do 1556.[1] Ako drukčije ne naznačimo, riječ je o kolegijima. U zagradi je označena godina osnivanja. Naravno, mnogi kolegiji bili su skromni, a neki su bili kratka vijeka.

Italija – Rim, Kuća profesa (1541); Padova (1542); Bologna (1546); Messina (1548), Novicijat (1550); Palermo (1549); Novicijat (1551); Tivoli (1550); Venecija (1551); Rimski kolegij (1551); Ferrara (1551); Firenza (1552); Kolegij Germanicum u Rimu (1552); Napulj (1552); Peruggia (1552); Modena (1552); Monreale (1553); Argenta (1554); Genova (1554); Loreto (1555); Siracusa (1555); Bivona (1556); Catania (1556); Siena (1556).

Španjolska – Valencia (1544); Gandia (1545, uzdignuti na rang sveučilišta godine 1547); Barcelona (1545); Valladolid (1545); Alcala de Henares (1546); Salamanca (1548); Burgos (1550); Medina del Campo (1551); Oñate (1551); Córdoba (1553), Novicijat (1555, premješten u Granadu 1556); Avila (1554); Cuenca (1554); Plasencia (1554); Granada (1554); Sevilla (1554); Simancas, Novicijat (1554); Murcia (1555); Zaragoza (1555); Monterrey (1556).

Portugal – Lisabon, Kuća profesa (1542), Kolegij (1553); Coimbra (1542) s Novicijatom (1553), Kolegij Artium (1555); Evora (1551).

Francuska – Pariz (1540); Billom (1556).

Germania Inferior – Louvain (1542); Tournai, Kuća (1554); Köln (1544).

1. Popis kuća i kolegija Družbe Isusove od o. Polanca nalazi se u: *Chronicon*, VI, 42-43.

Germania Superior – Beč (1551), s Novicijatom (1554), kasnije odvojen od Kolegija; Prag (1556); Ingolstadt (1556).

Indija – Goa: dva kolegija, jedan za isusovce, drugi za djecu iz pokrajine (1543), i Novicijat (1552); Bassein (1548); Cochín (1549); Quilon (1549).

Brazil – San Vicente (1553); Piratininga, São Paolo (1554); Salvador de Bahia (1555).

Japan – Bungo (Oita), Kuća; Yamaguchi, Kuća do svibnja 1556.

U drugim dijelovima Istoka isusovci su djelovali bez stalne rezidencije: Malacca, Ormuz, Molučki otoci (Ternate, Amboino, Otok Moro). Te kuće i kolegiji bili su okupljeni u jedanaest provincija Reda, a bilo bi ih dvanaest kad bi se mogla pribrojiti Etiopija, u kojoj se Družba nije uspjela učvrstiti za Ignacijeva života.

Evo poretka osnivanja tih provincija prema godinama i imenu prvog provincijala.

1. Portugal: 26. listopada 1546. Provincijal: Simón Rodrigues.
2. Španjolska: 1. rujna 1547. Provincijal: Antonio de Aroaz.
3. Indija: 10. listopada 1549. Provincijal: Franjo Ksaverski.
4. Italija (bez Rima): 5. prosinca 1551. Provincijal: Pascasio Broët.
5. Sicilija: ožujak 1553. Provincijal: Jerónimo Domènech.
6. Brazil: 9. srpnja 1553. Provincijal: Manuel de Nóbrega.

   Dne 7. siječnja 1554. Španjolska je provincija podijeljena u tri:

7. Aragón: Provincijal: Francisco Estrada.
8. Bética: Provincijal: Miguel de Torres.
9. Castilla: Provincijal: Antonio de Araoz.
10. Francuska: 1552. Provincijal: Pascasio Broët.
11. Germania inferior: 1556. Provincijal: Bernardo Olivier.
12. Germania superior: 7. lipnja 1556. Provincijal: Petar Kanizije.

Možemo zamisliti kako je Ignacije u noći prije svoje smrti, videći da mu se približava kraj, pogledom obuhvatio Družbinu prošlost i sadašnjost, s mišlju usmjerenom i u budućnost.

Obećanje koje mu je Isus dao u viđenju u La Storti, "bit ću vam sklon" ili "bit ću s vama", do tada je održano, katkada usred velikih teškoća. O Družbinoj budućnosti on je znao reći da "će oni koji imaju doći biti bolji i da će ih biti više; jer mi smo postupali kako je trebalo".[2] Moramo vjerovati da su se njegova predviđanja zasnivala ne toliko na ljudskim proračunima koliko na vjeri u Providnost. U pismu

2. *FN*, II, 111; 493, n. 79.

Svetom Franji Borgiji o jednom od najtjeskobnijh pitanja koje je morao rješavati, naime o financiranju Rimskog kolegija, govorio mu je: "S obzirom na veličinu pouzdanja koje posjedujemo, sve je to malo. Bog, koji nam daje pouzdanje, neće ga iznevjeriti."[3]

Možemo zamisliti da Sveti Ignacije s neba prijaznim okom gleda na ovaj životopis koji završava tim riječima nade.

LAUS DEO VIRGINIQUE MATRI!

3. *MI, Epp,* IX, 66.

Dodatak hrvatskom izdanju

Isusovci i Hrvatski narod — nekad i danas

Sv. Ignacije na početku četvrtog poglavlja *Konstitucija* ovako zacrtava svrhu i zadaću Reda koji je osnovao: "Cilj koji Družba slijedi jest nastojanje da poradi oko spasenja duše svakog svojeg člana kao i spasenja dušâ bližnjih, kako bi postigli svrhu za koju su stvoreni; s tim u skladu njezini članovi, osim primjerenog života, moraju nužno steći određeno znanje i usvojiti načine kako da se njime uspješno služe: ...da bi mogli uvijek savršenije spoznavati i služiti Boga, Stvoritelja i Gospodina našega." Vodeći se duhom utemeljitelja, isusovci su i u našim krajevima ostvarili u povijesti značajna djela na vjerskom, kulturnom i znanstvenom području. Zato ovaj kratki pregled djelovanja Družbe Isusove u Hrvata pokazuje zapravo odjek, zasluge i značenje Ignacija iz Loyole preko njegovih sinova za vjeru i kulturu našega naroda.

POČECI U 16. STOLJEĆU

Isusovački red još je od svojih početaka imao veze s našim krajevima. Naime, Sv. Ignacija i njegove prve drugove zaredio je za svećenike u Veneciji 24. lipnja 1537. rapski biskup Vincenzo Nigusanti. Kad su 1858. misionari Basile i Ayala držali pučke misije u Rabu, njegovi stanovnici s ponosom su spominjali tu činjenicu i čuvali je kao dragu uspomenu. Od 1555. Dubrovačka Republika nastoji od Sv. Ignacija dobiti isusovce za svoj grad, a Ignacije je ozbiljno namjeravao osnovati tamo Kolegij. Tek 1559. jedan od prvih njegovih drugova Nikola Bobadilla dolazi u Zadar, a sljedeće dvije godine djeluje kao propovjednik u Dubrovniku. U istom stoljeću još isusovci nekoliko puta propovijedaju i katehiziraju u Dubrovačkoj Republici i Kotorskom zaljevu, među ostalima i glasoviti talijanski misionari i propovjednici Julije Mancinelli i Emerik de Bonis.

Već od sredine 16. st. ima Hrvata isusovaca, koji djeluju uglavnom u susjednim zemljama jer u našim krajevima još nisu imali stalnog boravišta. Među njima ima poznatih profesora, kao Tomo Zdelarić (+1572) iz Lupoglava, koji predaje na učilištima u Pragu, Beču, Trnavi i Vilni, te Šibenčanin Šimun Cedulino (+1606) u Würzburgu u Njemačkoj. Marko Pitačić (+1608) iz Siska i Ljudevit Lukarić (+1621) iz Splita glasoviti su misionari i propovjednici u Transilvaniji, Ugarskoj i Slovačkoj. Bilo ih je koji su obavljali važne zadatke i službe. Tako je Stjepan Drenoczy 1581. pratilac papinskog poslanika, isusovca Antuna Possevina na carskom dvoru u Moskvi te tamo radi za ujedinjenje kršćana. Marko je Pitačić 1586. u Albi Iulii odgajatelj i učitelj Sigismundu Báthoryu, transilvanskom princu i sinu poljskoga kralja. Dubrovčanin Marin Temparica (+1591) je 1583. i 1584. misionar među katoličkim zarobljenicima u Carigradu, a otprilike 1582. u pismu generalu Reda Acquavivi prvi pokreće pitanje i potrebu zajedničkog književnog jezika Južnih Slavena. Splićanin Aleksandar Komulović (+1608) prije ulaska u Red bio je papinski poslanik od 1584. do 1587. među balkanskim katolicima pod Turcima, a od 1593. do 1599. u Rusiji, Poljskoj i Ugarskoj. Godine1582. izdao je prvi originalni hrvatski katekizam.

Počevši od prvog desetljeća 17. stoljeća, isusovci se nastanjuju u gotovo svim većim gradovima, gdje razvijaju bogatu djelatnost u školstvu i odgoju, baveći se i književnim radom i propovijedanjem. U Zagreb dolaze1606., u Rijeku 1627., u Varaždin 1632.; u Dubrovnik 1604., gdje borave s prekidima, a 1658. osnivaju Kolegij; u Požegu dolaze 1698., u Osijek 1687., u Petrovaradin 1693., u Beogradu djeluju od 1613., s prekidima zbog ratova s Turcima, a 1722. osnivaju kuću u Splitu.

ODGOJ I ŠKOLSTVO

Značajan je njihov rad u odgoju i školovanju mladeži na javnim gimnazijama koje vode u Zagrebu, Rijeci, Varaždinu, Dubrovniku, Slavonskoj Požegi, Osijeku, Petrovaradinu i Beogradu. Drže i viši studij filozofije i teologije u Zagrebu, koji poveljom kralja Leopolda I. god. 1669. dobiva naslov i prava Sveučilišta, te u Požegi, Rijeci i Dubrovniku. Osnivaju i uzdržavaju osnovne škole u Požegi, Osijeku, Petrovaradinu, Beogradu i na svojim imanjima u okolici Zagreba, Požege i Rijeke. Koliko je učenika pohađalo isusovačke više škole može približno pokazati podatak iz god. 1773. (kad je Red bio ukinut), jer se njihov broj prilično mijenjao. Te je godine u Zagrebu bilo 304 učenika i 212 studenata, u Rijeci 158 učenika i 73 studenta, u Požegi zajedno 141, u Varaždinu 251 učenik, u Osijeku približno 100 i u Petrovaradinu 14. U Zagrebu, Varaždinu i Rijeci podižu konvikte ili internate, u kojima stanuju siromašni učenici čiji boravak plaćaju ili sami isusovci ili dobročinitelji. Školovanje je bilo besplatno, a isusovci su sve troškove namirivali od svojih posjeda ili darovima dobročinitelja. Učenici su imali posebne povlastice te su i u gradu uživali privilegije. Velik dio hrvatskih mladića iz svih staleža školovao se u isusovačkim učilištima, ne samo u domovini već i u susjednim zemljama. Mnogi su iz tih škola odlazili u svećenički i redovnički stalež, a u talijanskom Loretu isusovci su od 1580. vodili Ilirski kolegij za spremanje svećenika iz Dalmacije i balkanskih zemalja koje su bile pod turskom vlašću.

Gimnazija je imala šest razreda u kojima se dobivala klasična izobrazba iz društvenih znanosti, a nastavni jezik bio je latinski, koji tada nije bio mrtvi već živi jezik diplomacije, literature i znanosti u cijeloj Europi. Jedna od školskih vježbi bile su dramske predstave, koje su upotpunjavale nastavu i odgoj učenika. Prikazivale su se višeput godišnje pa su ta školska kazališta bila prave prethodnice kasnijim profesionalnim kazalištima u našim gradovima. Uz školski rad, isusovci su veliku pažnju posvećivali odgoju povjerenih im mladića. Veliku ulogu u odgoju imale su đačke Marijine kongregacije, u kojima se na poseban način vježbalo u kreposti i bogoljubnom životu.

UMJETNOST I GRADITELJSTVO

Poznato je da su isusovci bili idejni začetnici i širitelji baroknog stila u umjetnosti i graditeljstvu . Tako je bilo i u našim krajevima, gdje grade crkve, kolegije i školske zgrade, a i sami sudjeluju kao graditelji i umjetnici. Mnogi od tih objekata danas su vrijedni kulturni spomenici zbog ljepote građevina i umjetničkih djela, a u nekim gradovima su najljepši barokni kompleksi. Spomenimo samo neke najznačajnije. U Zagrebu crkva Sv. Katarine (17. st.), crkva Sv. Franje Ksavera (18. st.) te Kolegij na Jezuitskom trgu, koji danas obnovljen služi kao muzejski prostor. U Varaždinu je crkva Uznesenja Marijina (danas je obično zovu Pavlinska crkva), u Rijeci crkva Sv. Vida, sada katedrala, građena prema nacrtu isusovačkog brata Jakova Brianija. U Dubrovniku su isusovci sagradili crkvu Sv. Ignacija prema konačnom nacrtu njihova časnog brata i glasovitog umjetnika Andrije Pozza

(+1709), Kolegij prema nacrtu graditelja brata Serafina Fabrinija, a stubište pred njim prema nacrtu rimskog arhitetka Piera Passalaque. Još su vrijedne spomena danas župne crkve u Tvrđi u Osijeku, u Petrovaradinu, Kutjevu te glasoviti kutjevačkji podrum. Osnovali su isusovci i dva Marijina svetišta: u Aljmašu kod Osijeka i u Tekijama kod Petrovaradina.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Osim već spomenutog školskog rada kojim su isusovci odgajali generacije školovanih ljudi, djelovali su i kao pravi prosvjetitelji i učitelji po našim selima. Najpoznatiji je takav primjer požeških patara, koji od 1752. po selima oko Požege oganiziraju tečajeve za opismenjivanje djece i odraslih. Patri Milunović, Trnski, Kanižlić, Barjaktari i ostali posjećuju tamošnja sela, učeći male pastire čitati i pisati, osnivaju za njih škole i tiskaju na tisuće kratkih početnica (abecevica), i katekizama koje besplatno dijele puku.

Kao i u drugim zemljama, i u Hrvatskoj su isusovci vrlo plodni pisci. Samo u 17. i 18. stoljeću djelovalo je više od 150 pisaca, a napisano je približno 1000 djela. Pisali su znanstvena i književna djela, a najviše knjige poučno-vjerskog sadržaja i molitvenike. Za prosvjetni i kulturni rast jednoga naroda prva su i osnovna potreba gramatike i rječnici, a na tom su području isusovci u Hrvatskoj dali najveći prilog. Već 1604. Bartul Kašić (+1650) kao student u Rimu izdaje prvu hrvatsku gramatiku, a u to je vrijeme izradio talijanskohrvatski rječnik, koji je sačuvan u rukopisu. Jakov Mikalja objavljuje god. 1649/51. hrvatsko-talijansko-latinski rječnik i prvu latinsku i talijansku gramatiku na hrvatskom jeziku. Veliki rječnik i gramatiku izdaje 1728. dalmatinski misionar Ardelio Della Bella. Na kajkavskom području prvi latinsko-hrvatki rječnik piše 1670. Juraj Habdelić za školsku mladež. Andrija Jambrešić u 18. st. napisao je nekoliko djela o hrvatskom jeziku, a pripremio je s Franjom Sušnikom i 1742. izdao četverojezični rječnik. Prvu kajkavsku gramatiku napisao je 1783. Međimurac Ignacije Szentmartony.

Dok se jedni, kao Kašić, Komulović i Mikalja, bore za zajednički jezik pišući na štokavskom, posebno za katolike pod Turcima, pa tako postaju prvi prethodnici hrvatskom književnom jeziku; drugi izdaju vjersko-poučna djela na pojedinim narječjima za potrebe kraja u kojem djeluju. Tako pučki misionar Juraj Mulih piše na kajkavskom, štokavskom i čakavskom dijalektu; Krajačević, Milovec i Habdelić na

kajkavskom; Kanižlić i Milunović na slavonskoj ikavici, a dubrovačkim govorom slavni sinovi toga grada Brno Zuzorić, Ivan Držić, Ivan Matijašević i mnogi drugi.

ZNANSTVENA DJELA

Mnogi su hrvatski isusovci bili istaknuti profesori na europskim sveučilištima te istraživači i znanstvenici u nas i u drugim zemljama i kontinentima. Misionar Ferdinand Konšćak (+1759) iz Varaždina jedan od najvećih istraživača donje Kalifornije, za koju je dokazao da je poluotok a ne otok, kako se dotad mislilo, izradivši njezine prve precizne zemljopisne karte. Ivan Ratkaj (+1683) izrađuje prvi zemljovid meksičke pokrajine Tarahumare i ostavlja vrijedne putopise i opise toga kraja, ljudi i običaja. Ignacije Szentmartony, kao dvorski astronom i matematičar portugalskog kralja, obavlja od 1753. do 1760. istraživanja i mjerenja na rijeci Amazoni u Brazilu. Dvojica izvrsnih znanstvenika umiru već na početku svojega misionarskog djelovanja: matematičar Ivan Vreman 1620. u Kini, a matematičar i botaničar Franjo Haller 1755., putujući u Peru na otoku Trinidad u Južnoj Americi. Također umire mlad, kao tridesetogodišnjak, Dubrovčanin Ivan Luka Zuzorić (1746), ali dolazi na glas u Rimu zbog svojih radova o rimskim starinama. Varaždinac Stjepan Glavač prvi je Hrvat koji izrađuje i 1673. izdaje zemljopisnu kartu Hrvatske. Jedan od najvećih znanstvenika svojega vremena je Ruđer Bošković (+1787), koji je s više od 80 izdanih znanstvenih djela iz filozofije, matematike, astronomije i prirodnih znanosti stekao svjetsku slavu. Kao filozofa danas ga smatraju Aristotelom modernog doba, a u egzaktnim znanostima pretečom atomske fizike i mnogih drugih znanstvenih otkrića našeg vremena.

Profesori filozofije pišu školske priručnike i vrijedna znastvena djela. Neki od njih djeluju i pišu u Zagrebu, kao Franjo Jambrehović (+1703), Kazimir Bedeković (+1782) i Ivan Vitković. Više djela izdaju poznati profesori na stranim sveučilištima: iz filozofije Riječanin Franjo Zanchi (+1786) i Varaždinac Andrija Makar (+1666); iz matematike gradišćanski Hrvat Mihael Lipšić (+1765) i Križevčanin Franjo Staindl. Iz posljednje generacije isusovaca u 18. stoljeću bilo je nekoliko istaknutih znanstvenika. Josip Franjo Domin (+1819) obavlja različita istraživanja i pokuse: liječenje elektricitetom, letove s balonima; izumio je električnu lampu i objavio sedam rasprava iz fizike, kemije i drugih područja. Franjo Bruna od 1779. djeluje u Bu-

dimu kao astronom i profesor, a u glasovitim stručnim časopisima objavljuje godinama rezultate svojih astronomskih i meteorologijskih opažanja. Svestrani Martin Sabolović (+1801) iz Križevaca bavi se filozofijom, arheologijom, etnografijom, geodezijom i pjesništvom. Poznati su Riječani Ignacije de Rain (+1794), koji djeluje na bečkom opservatoriju, Antun Michelazzi (+1780) piše o fizici, botanici i mineralogiji, a Franjo de Orlando (+1784) osniva prvu pomorsku školu u Trstu i prvu katedru nautike u Rijeci.

Najpoznatiji teologijski pisci su Splićanin Lovro Grizogon (+1650), koji objavljuje najveće mariologijsko djelo u nas *Mundus Marianus;* Franjo Pejačević (+1782) s traktatima iz čitave teologije; Antun Kanižlić (+1777) autor je hrvatskih rasprava o istočnom raskolu i Mariji, potom Ivan Šimunić (+1805) i drugi. Josip Marinović (+1801) iz Perasta učenim raspravama o Armenskoj crkvi izaziva u Italiji veliki interes i polemiku među teolozima. Zagrepčanin Josip Mikoczy (+1800) jedan je od najznačajnijih starih hrvatskih povjesničara, a Andrija Blašković (+1797) jedan od prvih istraživča rimske povijesti u sjevernoj Hrvatskoj. Poznati povjesničari i kroničari još su Josip Zdelar (+1745), Nikola Laurenčić (+1762), Đuro Bašić (+1765) i drugi. Talijanski isusovci i povjesničari Filip Riceputi, Danijel Farlati i Jakov Coleti pišu monumentalno djelo *Illyricum Sacrum* u osam svezaka (Venezia 1751—1819), te s drugim prilozima i skupljenom građom dali do danas najveći prilog povijesti Crkve na Balkanu od najstarijih vremena. Osim toga, isusovci zagrebačkog Kolegija izdaju više znanstvenih djela i školskih udžbenika, a 1738. osnivaju i vlastitu tiskaru.

KNJIŽEVNOST

Osim spomenutih pisaca gramatikâ i rječnikâ koji su, posebno Kašić, imali odlučujuću ulogu u razvoju hrvatskoga književnog jezika, ponovno treba istaknuti kajkavske pisce Krajačevića, Habdelića i Muliha, čija djela pripadaju među najljepša u kajkavskoj književnosti. Antun Kanižlić svojim spjevom *Sv. Rožalia* i drugim pjesmama najveći je slavonski pjesnik 18. stoljeća. Poznati u Europi vrlo su plodni latinski pjesnici, Dubrovčani Rajmund Kunić (+1794) i Brno Zamanja (+1820), najviše zbog izvrsnih prijevoda Homerove *Ilijade* i *Odiseje*. Dubrovčani su također latinski pjesnici Vlaho Bolić (+1756), Ivo Lukarević (+1709), Miho Mondegaj (+1716) i drugi, te Beno Rogačić (+1719), jedan od najvećih asketskih pisaca svojega vremena. Budući

da je živio u Rimu, pisao je na talijanskom, a djela su mu bila izdavana na različitim jezicima sve do našeg stoljeća. Napisao je, uz ostalo, i talijansku gramatiku, koju su njegovi talijanski suvremenici vrlo cijenili.

Nekoliko glasovitih Hrvata znastvenika, književnika i mislilaca bili su u mladosti isusovci, ali su kasnije izašli iz Reda. Najpoznatiji je Markantun de Dominis iz Raba, kasnije splitski nadbiskup, zaslužni fizičar i crkveni pisac, koji je tragično završio kao zatvorenik Inkvizicije u Rimu (1624), a nakon smrti tijelo i svi njegovi spisi su spaljeni. Najprije je isusovac a zatim benediktinac veliki dubrovački pjesnik i povjesničar Ignjat Đurđević (+1737). Zagrebački kanonik Juraj Ratkaj (+1666) sudjeluje u bitkama protiv Turaka i objavljuje vrijedna povijesna djela. Josip Keresturi (rođen 1739) iz Štrigove djeluje kao agent na Bečkom dvoru, izvrstan je latinski pjesnik te pisac povijesnih i političkih djela. Gradišćanski Hrvat Miho Horvat (+1810) glasoviti je profesor u Trnavi i Budimu, latinski pjesnik i govornik, autor brojnih djela iz područja teologije, povijesti, politike i ekonomije.

APOSTOLSKI RAD I MISIJE

Svrha je opisane djelatnosti isusovaca u Hrvata bila duhovno obogaćenje pojedinaca i cijeloga naroda, kako bi čovjek napredovanjem u znanju, većom spoznajom samoga sebe i Božjih darova rastao u ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Tako je taj rad u kulturi i prosvjećivanju bio oblik apostolskoga djelovanja. Ipak oni nisu nimalo zaostajali u neposrednom apostolatu i propovijedanju Evanđelja. U gradovima propovijedaju, ispovijedaju, katehiziraju djecu, brinu se za zatvorenike i bolesnike i vode Bratovštine za različite staleže. Mnogi su od tih propovjednika bili vrlo poznati i obljubljeni u narodu, kao Ljudevit Lukarić i Baltazar Milovec, nazvan "hrvatski Ciceron", u Zagrebu, te Brno Zuzorić i Đuro Bašić u Dubrovniku i drugi. U požrtvovnim djelima ljubavi i milosrđa bilo ih je koji su svoje živote položili kao mučenici, žrtve epidemija ili nevjernika u Osijeku, Pečuhu, Beogradu i drugdje. Široku djelatnost razvijaju pučki misionari, neumorno obilazeći krajeve i sela, vojničke tabore i utvrde, katolike pod Turcima i izbjeglice razasute po susjednim zemljama. Dovoljno je spomenuti samo neke najpoznatije: to su Della Bella, G. L. Camelli i B. Zuzorić u Dalmaciji i Primorju; Juraj Geiler, J. Mulih i Matija Jusić u sjevernoj Hrvatskoj te Nikola Blašković, Nikola Horvat i Mijo Lovinić u Ugarskoj, među katolicima i pravoslavnima pod Turcima.

Hrvatski isusovci djeluju također kao misionari u prekomorskim zemljama i već smo govorili o nekima koji su se bavili istraživanjima i znanstvenim radom. Ivan Marchesetti (+1767) iz Rijeke jedini je Hrvat koji djeluje kao misionar u poznatim Paragvajskim redukcijama. Trideset godina upravlja različitim redukcijama i puno je učinio za vjerski i ekonomski napredak tamošnjih Indijanaca. Riječanin Nikola Sušić (+1770) misionar je u redukcijama kod Mojos Indijanaca u Boliviji. Zagrepčanin Nikola Plantić (+1777) radi u misijama kao profesor i poglavar u Argentini, a nakon njegove smrti proširena je u austrijskoj i našoj literaturi izmišljena priča o njemu kao navodnom paragvajskom kralju. Već spomenuti Ivan Ratkaj samo je tri godine djelovao u Meksiku, gdje je 1683. poginuo, otrovan od urođenika. Nikola Ratkaj četrdesetak godina neumorno radi kao misionar u zapadnoj Indiji i 1662. umire na glasu svetosti.

RAD U 19. i 20. STOLJEĆU

Papa Klement XIV. pod pritiskom zapadnoeuropskih vladara ukinuo je 1773. isusovački red, a papa Pio VII. ponovno ga uspostavlja 1814. Prvi u prošlom stoljeću djeluju u našim krajevima talijanski isusovci, od 1845. do 1855. kao župnici u istočnoj Hercegovini. Od 1852. Sicilijanci Vinko Basile i Antun Ayala drže s ostalima pučke misije po svim hrvatskim krajevima, pa su do 1900. godine održali više od 1200 misija i bili značajni u obnovi vjerskog života. Ayala pripada među najveće misionare u našim krajevima, a poduzetni Basile zaslužan je za gotovo sve uspostavljene isusovačke kuće u Hrvatskoj u 19. st., izdaje vjersko-poučne knjige na hrvatskom i idejni je pokretač Književnog društva Sv. Jeronima u Zagrebu. U to vrijeme isusovci Venetske provincije vode neko vrijeme javne gimnazije i sjemeništa u Dubrovniku i Zadru i upravljaju župama u Stravči kod Dubrovnika, Opuzenu i Velom Lošinju, a potkraj stoljeća otvaraju kuću misionara u Splitu. Austrijski pak oci vode od 1858. do 1871. sirotište u Požegi, od 1882. javnu gimnaziju i malo sjemenište u Travniku, od 1893. bogosloviju u Sarajevu, a 1902. dolaze u Zagreb.

Dok su u 19. stoljeću u Hrvatskim krajevima djelovali isusovci iz dviju provincija, prije ukinuća Reda bili su podijeljeni u tri provincije: isusovci u sjevernoj Hrvatskoj s Rijekom i Petrovaradinom pripadali su Austrijskoj, u Dubrovniku Rimskoj, a u Splitu Venetskoj provinciji. Takvo stanje bilo je uvjetovano političkom podjelom Hrvatskih krajeva. A velika Austrijska provincija, koja je obuhvaćala

područje cijele Monarhije, nije se unatoč ponavljanim zahtjevima Austrijskih provincijala mogla podijeliti jer se tome opirao Bečki dvor. Budući da se početkom 20. st. povećao broj hrvatskih isusovaca, general Reda Franjo Wernz zbog različitosti jezika, radi uspješnijeg apostolskog djelovanja i lakše uprave, vrši novu podjelu pokrajinâ u našim krajevima. Naime, 15. kolovoza 1909. general dijeli Austro-Ugarsku provinciju na Austrijsku i Ugarsku, a na području sjeverne Hrvatske te Bosne i Hercegovine uspostavlja Hrvatsku misiju, ovisnu o Austrijskoj provinciji. Istog dana 1910. priključuje Dalmaciju Hrvatskoj misiji. Daljni naziv je ovisio o broju članova, pa 1918. Misija postaje Hrvatska viceprovincija, a 1919. Viceprovincija Jugoslavije, jer joj se područje širi na Sloveniju i Makedoniju. Od 1941. zove se opet Hrvatska provincija, a od nje se 1963. odjeljuje Slovenski distrikt, koji poslije postaje samostalna pokrajina.

Nova provincija razvija do rata bogatu i raznovrsnu djelatnost. U Bosni se školuju mladići svih triju vjeroispovijesti te svećenički podmladak, u Zagrebu se razvija široka izdavačka djelatnost s vlastitom tiskarom, u 17 Marijinih kongregacija odgajaju se mladež i odrasli raznih staleža, a godine 1937. isusovci preuzimaju Dječačko sjemenište na Šalati. Isusovci djeluju kao dušobrižnici, pučki misionari, davaoci duhovnih vježbi i odgajatelji mladeži od Slovenije do Makedonije i Bugarske. I tada ima među njima priznatih učenjaka, kao prirodoslovac Erik Brandis (+1921), povjesničari Aleksandar Hoffer (+1914) i Stjepan Sakač (+1973), filozofi Karlo Grimm (+1952) i Franjo Šanc (+1953), pjesnik Milan Pavelić (+1939) te više teologijskih i popularnih pisaca. Od 1925. hrvatski isusovci djeluju u Bengaliji u Indiji i formiraju skupinu plodnih misionara, kao što su Josip Vizjak, Pavao Mesarić, Stjepan Polgar, nedavno preminuli Ante Gabrić i drugi.

HRVATSKA PROVINCIJA DANAS

Djelovanje Hrvatske provincije odvija se danas uglavnom na odgojnom i pastoralnom području. Na Jordanovcu u Zagrebu djeluje "Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove" (FTI). Pripojen je Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu i u njem uče osim isusovačkih studenata i svećenički kandidati drugih redova, iz nekoliko biskupija te laici. Institut ima vrlo bogatu Znanstvenu knjižnicu "Juraj Habdelić" i više specijaliziranih odjela (Odjel za kršćanski nazor, Odjel za permanentno obrazovanje redovnica, Obiteljski odjel, Tečaj za reli-

gioznu izobrazbu laika i Tribina). Izdaje dvomjesečni časopis za kršćansku kulturu *Obnovljeni Život*, zbornik za povijest Isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima *Vrela i prinosi* i nekoliko nizova knjiga iz teologije, filozofije i povijesti. Najznačajniji je niz komentara domaćih autora dokumenata Drugog vatikanskog sabora, još uvijek u toku. Isusovci imaju vlastito Dječačko sjemenište "Augustin Bea" na Fratrovcu u Zagrebu, a vode i Biskupijska sjemeništa na Šalati u Zagrebu i u Dubrovniku.

Pastoralni rad odvija se u svim rezidencijama — samostanima, ostalim kućama i župama. Od 14 župa koje vodi Provincija pet ih je vezano uz neku veću isusovačku zajednicu (dvije u Zagrebu te u Opatiji, Beogradu i Sarajevu). Tri su velike predgradske župe, na visokoj u Splitu, na Zametu u Rijeci i u Višnjevcu kod Osijeka, te još nekoliko seoskih župa.

Osim toga, isusovci vode dvije Misije za hrvatske radnike i iseljenike, u Parizu i Ravensburgu (SR Njemačka), te Hrvatsku sekciju na Radio-Vatikanu. Naglašen je rad u obiteljskom apostolatu s "Obiteljskim odjelom" na FTI-u, organiziranjem "Obiteljske ljetne škole" na Fratrovcu, a uveli su u naše krajeve "Bračne vikende", specifični oblik suvremenog obiteljskog pastorala, i djeluju u njemu. Drže zatim duhovne vježbe i obnove kleru, redovnicama i laicima; katehiziraju i vode skupine mladih u pastoralnim centrima, a časopisom *Glasnik Srca Isusova i Marijina* te različitim vjersko-poučnim djelima daju duhovno štivo širokom puku. Nekoliko patara drži redovito pučke misije u domovini, a trojica misionara djeluju u Zambiji u Africi...

Kao *LITERATURA* i bogata građa za upoznavanje značenja i djelovanja Družbe Isusove u Hrvata, može se posebno preporučiti djelo o. Miroslava Vanina, DI, koje obrađuje povijest isusovaca u našim krajevima do ukinuća Reda 1773.: *Isusovci i Hrvatski narod* (I. sv. — Zagreb 1969. i II. sv. — Zagreb 1987., a III. sv. — Misije u Osijeku, Petrovaradinu, Beogradu... u pripremi je za tisak). Dosad izašlih 17 svezaka zbornika *Vrela i prinosi* (1932—1941. i od 1982...) sadrži mnoštvo građe, objavljenih izvora i studija o djelovanju Družbe Isusove u nas i Hrvata isusovaca u drugim zemljama sve do naših dana.

Niz *"IGNATIANA"* u izdanju FTI-a bogat je izbor povijesnih svjedočanstava o ulozi Družbe Isusove u Crkvi, s posebnim naglaskom isusovačke duhovnosti, tzv. "Ignacijeva puta" u "duhu rasuđivanja".

Priredio: MIJO KORADE, DI

Sadržaj

Predgovor hrvatskom izdanju . . . 5
Predgovor španjolskom izdanju . . . 7
Kronologija . . . 9
Kratice . . . 12

I. SIN GOSPODARA LOYOLE

1. Povijest jednoga imena . . . 13
2. Obitelj Oñaz-Loyola . . . 14
3. Majčina obitelj . . . 18
4. Braća . . . 20
5. Azpeitia, grad u srcu Guipúzcoe . . . 22
6. Društveno, gospodarsko i vjersko stanje u Oñaz-Loyoli . . . 24
7. Posljednji sin gospodara Loyole . . . 27

II. U SLUŽBI VREMENITNOG KRALJA

1. U kući višeg blagajnika Juana Velázqueza de Cuéllara . . . 32
2. Dvorjanin navarskog potkralja . . . 38
3. Rana u Pamploni . . . 39
4. Obraćenik iz Loyole . . . 43

III. HODOČASNIK U MONTSERRATU

1. Na putu prema Svetoj gori . . . 47
2. Bdjenje s novim oružjem do nogu "Crne" Djevice . . . 49

IV. MANRESA, PRVA IGNACIJEVA CRKVA

1. Zašto se zadržao u Manresi? . . . 50
2. Vanjski život . . . 51
3. Tri razdoblja un utrašnjeg razvoja . . . 53
4. Rasvjetljenje na Cardoneru . . . 56
5. Duhovne vježbe . . . 58
6. Prvi obavlja Duhovne vježbe . . . 59

V. ISUSOVIM STOPAMA

1. Zaustavljanje u Barceloni 63
2. Prema Rimu 65
3. U Veneciji čeka lađu 66
4. Hodočasnik u Svetoj Zemlji 67
5. U Isusovoj domovini 68
6. Povratak u Veneciju i Barcelonu 70

VI. STUDENT U BARCELONI: 1524—1526.

1. Studij humanističkih znanosti u Barceloni 75
2. Učenik Jeronima Ardévola 76
3. Samostani redovnica 77
4. Erazmizam 79

VII. U ALCALI I SALAMANCI: 1526—1527.

1. Studij 80
2. Procesi 82
3. Presuda 86
4. U Salamanci: 1527. 86

VIII. STUDIJ U PARIZU: 1528—1535.

1. Humanistički studij na Kolegiju Montaigu 91
2. U Flandriji traži sredstva za uzdržavanje 92
3. Filozofija u Kolegiju Sv. Barbare 94
4. Prijatelji u Gospodinu 98
5. Zavjet na Montmartreu: 1533—1539. 100
6. Okupljanje u Vicenzi 101
7. Inkvizitor Liévin i Duhovne vježbe 103

IX. APOSTOL U SVOJOJ DOMOVINI

1. Od Pariza do Azpeitije 105
2. U bolnici "Magdalena" 106
3. Ignacije pokreće dobra Djela 109
4. Pomirenje s izabelitankama 110
5. Putovanje Španjolskom 112

X. EVANĐEOSKI ŽIVOT U ITALIJI (1535—1538)

1. Putovanje u Italiju 114
2. U Veneciji 1536. 115

3. Drugovi se ponovno okupljaju 117
4. Sveti redovi: lipanj 1537. 120
5. U očekivanju lađe za Svetu Zemlju 121
6. Okupljanje u Vecenzi 122
7. Družba Isusova 123
8. Viđenje u La Storti 124
9. Stalno u Rimu 126

XI. POSTANAK DRUŽBE ISUSOVE

1. Proces u Rimu 128
2. Ignacijeva prva Misa 132
3. U kući Anotnia Frangipanija 133
4. Rasuđivanje 1539. 133
5. Prva "Formula" Instituta 136
6. Ignacije kao prvi General Družbe Isusove 139

XII. APOSTOL RIMA

1. Djelo katekumena 143
2. Kuća Sv. Marte 145
3. Djelo za djevojke u opasnosti 146
4. Duhovna pomoć bolesnima 146
5. Djelo za siročad 147
6. Rimska Inkvizicija 148
7. Rimski kolegij 148
8. Rimske bratovštine 150

XIII. U OBRANI VJERE

1. Ignacijev stav prema protestantizmu 153
2. Isusovci u Tridentu 160

XIV. "IDITE PO SVEM SVIJETU": EUROPA

1. Španjolska 162
2. Portugal 164
3. Italija 166
4. Francuska 168

XV. "IDITE PO SVEM SVIJETU": MISIJE

1. Indija i Daleko istok 172
2. Amerika 175

XVI. SVETI IGNACIJE I ISTOČNJACI
1. Jeruzalem, Cipar, Carigrad 177
2. Etiopija 178

XVII. KONSTITUCIJE DRUŽBE ISUSOVE
1. Knjiga Ispita 183
2. Konstitucije (Ustanove) i njihova povijest 184
3. Sadržaj Konstitucija 187
4. Duh Konstitucija 191

XVIII. DUHOVNA I OČINSKA UPRAVA
1. Primanje i otpuštanje 196
2. Duhovna načela 199
3. Ljubav prema podložnicima 200
4. Briga za bolesne 201
5. Finoća u ponašanju 202
6. Raspoređivanje osoba 203
7. Način obavljanja poslova 204

XIX. SVAKODNEVNI ŽIVOT U SANTA MARIA DELLA STRADA
1. Kuća Santa Maria della Strada 206
2. Dnevni red 207
3. Ignacijeva molitva 208
4. Sv. Misa 209
5. Kontemplativan u akciji 211
6. Suradnici: Nadal, Ribadeneira, Polanco, Cámara 212
7. Dopisivanje 217
8. Odnosi s četvoricom papa 219
9. Zdravlje 222
10. Odijevanje 224
11. Krunica 224
12. Hrana 225

XX. "UMRO JE SVETAC" 226

DODATAK: STANJE DRUŽBE U VRIJEME SMRTI SV. IGNACIJA 232

DODATAK: ISUSOVCI I HRVATSKI NAROD — — NEKAD I DANAS 235

SADRŽAJ 245

»IGNATIANA« — osebujan je niz povijesnih svjedočanstava o isusovcima u izdanju Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove u Zagrebu. Dosad pet izašlih knjiga svjedoči ukorijenjenost isusovaca u hrvatski narod.

1. *G. Bernoville: ISUSOVCI, (Zagreb, 1938);*
2. *T. J. Campbell: POVIJEST ISUSOVAČKOGA REDA, I. dio — (Zagreb, 1941);*
3. *T. J. Campbell: POVIJEST ISUSOVAČKOG REDA, II. dio — (Zagreb, 1942);*
4. *J. Brodrick: PRVI ISUSOVCI, (Zagreb, 1979);*
5. *C. de Dalmases: SVETI IGNACIJE LOYOLSKI, (Zagreb, 1989).*

Isusovci su gotovo od početka svojega nastanka (1540) prisutni u Hrvatskim zemljama od Dubrovnika do Zagreba i Varaždina, od Rijeke do Požege i Petrovaradina, od Osijeka preko Sarajeva i Travnika do Splita, i napokon, od Beograda do Boke Kotorske. Apostolat riječi i pera — visoko školstvo i odgoj mladeži, duhovne vježbe i pučke misije te obraćenje pogana — značajke su njihova apostolskog djelovanja. Poslije II. vatikanskog sabora posebno se zalažu za ljudska prava, za pravdu i mir u svijetu, te za kulturno i religiozno prosvjećivanje nevjernika.

Sl. na 4. str. omota

Rim – pečat Družbe Isusove (od Sv. Ignacija)